

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

2000 Yılı:14, Sayı: 48
Ocak - Aralık

Yılda Bir Yayınlanır

Sahibi ve yazı İşleri Sorumlusu:
Kani KANOL

Yayın Kurulu:
Engin ANIL
Öcal ERTEN
Hasan BULUNÇ
Hasan EKMEKÇİ
Tuncer BA ĞIŞKAN
Gaye ÖZARIN

Baskı:
Ateş Matbaacılık Ltd.
Organize Sanayi Bölgesi Lefkoşa
Tel.: 225 2215 - Fax: 225 3172

Yazışma Adresi:
Has-Der
PK 199 Lefkoşa-KKTC
Mersin 10 Türkiye
Tel.:(392) 227 6276 (Akşam Saatlerinde)
(392) 228 3146 (Mesai Saatlerinde)
Fax:(392) 228 4125

İÇİNDEKİLER

Okurlara	2	Uluslararası "Pod Kyczera" Halkdansları Festivali	109
Kani KANOL		Tank G. EMİROĞLU	
Short Summary of the Contents	3	Baf Yöresinden Üç Efsane	112
Engin ANIL		Tuncer BAĞIŞKAN	
Ayrelli	5	Has-Der Gençlik Kulübü Oluşumu İle İlgili Raporu	118
Kurtlu ADALI		Gül ÖZTEK	
7. Çocuk ve Masal Sempozyumu Bildirileri	7	Eski Mağusa'yı Yaşatma ve Koruma Derneği'nin Amaç ve Çalışmaları	127
Sevgili Masallara Ciddi Bir Bakış	8	Suna ATUN	
Aytül AKAL		Kültürel Yaklaşımla Rüşvet ve Yolsuzluk	132
Kıbrıs'ta Masal Tekerlemeleri	13	Özkan YIKICI	
Mustafa GÖKÇEOĞLU		Bir Kültürün Oluşumu	140
Masalın Evrimi ve Efsane ile Olan İlişkisi	19	Engin ANIL	
Canan SÜMER		The Formation Of A Culture	144
Geçmişten Günümüze Masalın İşlevi	22	Engin ANIL	
Aysel GÜR MEN		18. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri Ve Açılış Konuşmaları	148
Kaleburnu Köyü Üzerine Bir Araştırma	26	Mehmet ALTINAY - Ali NEBİH	
Tuncer BAĞIŞKAN		2000'li Yıllarda K. T. Halkdanslarının Durumu ve Geleceğe Yönelik Düşünceler	152-170
Uluslararası Bergama Kermesi	60	Salahi DÖŞEMECİ - Fatış GİRİTLİ - Tanju HASTUNÇ - Kani KANOL - Ali KATIPOĞLU	
Tarik G. EMİROĞLU		Pınarbaşı Köyü	171
Din - Medeniyet - Kültür	62	Erbil AKÜN	
Süha FAİZ		Masal "Kara Fatma"	183
Religion - Civilization - Culture	67	Masal "Tahta Çanaklar"	184
Süha FAİZ		Masal "Terzinin Kızı"	185
1. Çocuk ve Sevgi Şenliği	73	Öcal ERTEN	
Fatma KÜKRER		Birlikte Çalıştık Birlikte Eğlendik	186
Uluslararası Kültür Sanat Organizasyonlarında Karşılaşılan Zorluklar	75	Ayşe YÖNCÜ - Mukaddes CANDEMİR	
Ali NEBİH		Has-Der'den Haberler	187
Folklor Etnografya Alt Kurul Raporu	77	Kültür Sanat Haberleri	193
Doğancı "Elye" Köyü Sosyal Antropolojik Araştırma	85	Tarik G. EMİROĞLU	
Mehmet BORAK			

Okurlara

Kani KANOL

Değerli Okurlar,

Ülkemizde bütün değerlerin altüst olduğu, kriz üzerine krizlerin yaşandığı bir süreçte dergimizi yayınlamaya devam edebildiğimiz için kendimizi şanslı kabul ediyoruz. Geçen yıl aldığımız karar doğrultusunda yılda bir kez de olsa Halkbilimi dergisinin yayın hayatına devam edebilmesi için her yolu denemeye devam edeceğiz. 15 yıldır yayın hayatını sürdüren dergimize ilk kez bu sayıda reklam almaya karar verdik. Masraflarımızın bir kısmını olsun bu yolla karşılamaya çalışacağız. Bizlere reklam vermeyi kabul ederek destek olan tüm kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

Dergimizin bu sayısı çok zengin bir içerikle sizlerin karşısına çıkıyor. Halkbilimi dergisine de bu yakışırdı zaten. Yılda bir kez ama zengin bir içerikle çıkarak, ülkemizin kültürüne olanaklar elverdiğince katkı koymayı hedefliyoruz.

Ülkemizde yaşanan ekonomik ve politik olumsuzluklar maalesef kültürel yaşama da olumsuz etkilemektedir. Büyük umutlarla göreve gelen UBP-TKP hükümeti yaşanan olumsuzluklar nedeniyle kültürel yaşama gerekli katkıyı koymakta yetersiz kalmıştır. Bu yılki bütçede kültüre ayrılan pay daha da azalmıştır. Öncelikler sıralamasında kültür, daha da geriye düşmüştür. Bu konuda hükümet kadar bu alanda uğraş veren kurum ve kuruluşların da suçu vardır. Gerektiği gibi baskı grupları oluşturamadığımız, örgütlenemediğimiz ve uğraş alanımız olan kültürün önemini yeterince anlatamadığımız için tüm kurum ve kuruluşlar olarak bizler de suçlu olduğumuzu kabul etmek zorundayız. Gerçekleri görerek ve kabul ederek bu yıl içerisinde neler yapabileceğimizi ciddi olarak ele almak, tartışmak ve örgütlenerek bir plan-program çerçevesinde hareket etmek zorundayız. Bunu yapamadığımız takdirde dağılma sürecini yaşayan kültür-sanat örgütleri daha da zorlanacak ve telafisi mümkün olmayan zararlar görecektir. Tüm olumsuzluklara karşın, umudumuzu yitirmeden kısa ve orta vadeli hedefler belirleyerek çalışmalarımızı sürdürmek ve ülkemize, kültürümüze sahip çıkmak zorundayız.

Kıbrıs Türkü toplumsal varlığını ve kimliğini koruyarak yaşamını sürdürebilmek için bugüne kadar verdiği mücadeleden daha büyük bir mücadele vermek zorundadır. Daha akılcı, daha gerçekçi politikalar üretmek ve hayata geçirmek, varlığımıza ve kimliğimize yönelik saldırıları akılcı ve sağlıklı yöntemlerle geriletmek yurdunu seven her kesin görevi olmalıdır.

Halkbilimi dergisi olarak bizler de üzerimize düşen görev ve sorumluluk bilinci içerisinde hareket etmeye hazırız. Geleceğe umutla ve güvenle bakmak istiyoruz. “Güzel günlerin hangi dağın ardında” olduğunu bilerek yaşamak istiyoruz.

Short Summary of the Contents

Engin ANIL

Dear Readers,

It has been a year and we are back with our annual. We feel sorry to have moved from a quarterly issue to an annual one. But on the other hand we are happy to have a rich content of about 200 pages full of valuable articles on various aspects of our folk art. We have also included several research papers on Turkish Cypriot folklore contributed by people well known for their works in this field. In this issue you will find some of the articles originally in Turkish translated into English. Given the present circumstances we have also tried to do our best to improve the print quality and have a better layout. It was difficult to decide, but to be able to cope with the financing problem of this publication we had to accept several advertisements. With your support and interest we hope to improve our next issue even better.

On page 1, we have got the usual addressing of Mr Kanol to the readers and on this page you are reading the short summary of the contents prepared by Engin Anil. Page 4 is dedicated to Kutlu Adalı who was shot to death by "unknown" forces 4 years ago. On this page you can find an article as usual by Adalı from his book "Dağarek". The article we choose this time was about the "Ayrelli Plant" – Wild Asparagus – which grows wildly in winter and early spring time all around Cyprus. A ten days activity organised by Has-Der is the "Child and Folk Tale Festival" as you might know by now. One of the activities within this festival is a symposium with the general theme "Child and Folk Tale". In this symposium which was held on 22nd December 4 papers were presented. The first paper which is published on page 7 was by Ayül Akal a well known "Childrens' Books" writer from Turkey. Her paper was "A Serious Approach to the Dearest Folk Tales". In her work she criticised the elements of violence within the contexts of some folk tales.

The second paper that was presented in Symposium is on page 12 by Mustafa Gökçeoğlu, a Cypriot folklore researcher. His paper was "The Rigmarols in the Folk Tales" (Rigmaroles are the rhyming and the allegoric verses which does not have much sense at all within a story)

The third paper was by Canan Sümer, a teacher and a poet. Her paper is about the "The Evolution of the Folk Tales and Their Relation to Legends".

The fourth paper was by Aysel Gürmen a Cypriot Childrens' story writer living in Turkey. "The topic of her work was "The Function of the Folk Tale from the Past to the Present. (page 21)

A usual contributor to our annual, an archeologist and folklore researcher Tuncer Bağışkan offers us the details of his field research in Kaleburnu (a village in the Karpasian Peninsula) on page 25. This field research was organised by the members of Has-Der in

One other article by Mr Bağışkan is "3 legends from the Paphos District" (Paphos is in Southern Cyprus). You may enjoy reading the articles on page 111.

Tarık Güven Emiroğlu, contributed to the annual on page 59 by making an evaluation of a folk dancing festival that the young members of the Association took part in 2000 (The Bergama Fair). He evaluates the festival with the same headline as "The Bergama Fair".

An article both in English and Turkish is by a sofist Süha Faiz. The English Version of his article "Religion, Civilisation, Culture" is on page 66, while the Turkish version "Din Medeniyet, Kültür" is on page 61.

Fatma Kükrer on page 72 gave a brief detail of another activity that the Children Club of Folk Arts Association

4 Halkbilimi

organised. The activity was sponsored by the "Peyak Cooperative Bank" and the name of the activity was "The 1st Child and Tenderness Festival".

The Chairman of Has-Der Ali Nebih, in his article on page 74 wrote about the problems faced during international cultural and art activity organisations.

We have found it useful to publish on page 76 the "Folklore and Ethnography Sub Committee Report" that was prepared at the 1st Culture and Art Congress which was held in 1998 and organized by Ministry of National Education and Culture. This will be providing a good resource for future researchers who would be asking what had been done in the field of folklore long time ago.

"A Socio-antropological Research about Elye (Doğancı) Village" on page 84 is by Mehmet Borak, the Director of Cultural Department of the Ministry of National Education and Culture".

Another International Folk Dancing Festival organisation took part during the past year was in Poland, at a district called "Pod Kyczera". The diary of the of this Festival was collected and written by Tarık Güven Emiroğlu on page 108.

On page 117 you will find a brief detail of the "Work Report on the Formation of HAS-DER (Folk Arts Association) Youth Club." This Work Report was prepared by Gül Öztekin who is now at the executive Board of the Youth Club. This Report is the final results of the "Brain Storming" with the teenager members of our association. This method gave a very good chance to our young members to express their ideas, criticisms and suggestions in a relatively more flexible intellectual environment. It was found out that the young people are specially looking for alcohol free places and meetings which can give them opportunity to dance, chat and arrange activities.

The directors of different folk dancing groups invited for 18th Folklore Symposium to make speech about "the state of the Turkish Cypriot Folk Dance in the Year 2000 and the Proposals for the Future". The first Speaker was Salâhi Döşemeci, the Group Leader of the Ministry of National Education and Culture, Cultural Department Folk Dancing Group (page 147). The second one was Fatoş Giritli (page 150) the Folk Dance Trainer of the Famagusta Municipality Folk Dancing Group, and the 3rd one Tanju Hastunç the director of the Ministry of Youth and Sports Youth Office Folk Dancing Group and the 4th was Kâni Kanol the member of the Executive Board of Has-Der (page 159) and the last speaker was Ali Kâtiipoğlu the President of the Folklore Association Folk - Der (page 163).

Just before the symposium, two opening speeches were made. One was by Mr Mehmet Altınay The Minister of National Education and Culture (page 144) and the other one was the Chairman of Has-Der Mr Ali Nebih (page 146).

A term paper was prepared by Erbil Akın for his school about the village of Pinabaşı (formerly Kırmı) when he was at the Teacher Training College. This term paper is now on page 169.

There are 3 folk tales by Öcal Erten. These are "Karafatma (The Black Earth Beetle)" (page 182), "Wooden Cups" (page 183) and "The Tailors' Daughter" (page 184)

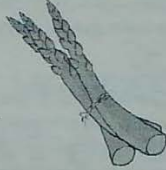
Page 185 is prepared by Ayşe Yöncü and Mukaddes Candemir, two young members of our Association. This is a report of the New Year Party organised by the young members of our association.

The news page which prepared by Tarık Güven Emiroğlu is about the activities of Has-Der (page 186) and the cultural activities held by other individuals and organizations in Northern Cyprus (page 192) in the year 2000.

We wish you an enjoyable reading.

Mr Anıl's article "The formation of a Culture" and its Turkish version "Bir Kültürün Oluşumu are on pages and..... This article was prepared for foreigners aiming to give information on "How the Turkish Cypriot Culture had evelved."

ALINTI... ALINTI... ALINTI... ALINTI... ALINTI... ALINTI...

“AYRELLİ”

“Öd ağacından kaşık olur ama tarhana içilmez”

Dolam dolam dolanan toprak yoldan sonra kara yılan gibi kıvrılan asfalt yola inmiştik. Asfaltın bir yanı dağ bir yanı deniz. Dağlar denize dik indiği için kıyı girintili çıkıntılı. Yol da bu girintilere, çıkıntılara uydurulduğu için her elli metrede ya da yüz metrede sağa sola ta sonuna değin dümen kırmak gerekiyor. Yol öyle yakın bükümlü ki, daha birini dönmeden ötekisine dümen kırmaya

yükümlü kalıyor, kişi. İşin yoksa kıvrır babam kıvrır. Saatlerce kıvrır kıvrır dön. Bir yandan da birinciyi koy çıkar!

Bir sağa, bir sola dönmekten, bir öne bir arkaya silkinmekten arkadaşın başı döndü midesi bulandı.

“Dayan, az sonra düzlüğe ineceğiz!” diyorum arkadaşına.

“Dayanmak elde olsa!” diye yanıt veriyor.

Gerçekten dayanamadı arkadaş. Arabanın camını açtı kursağında ne varsa boşalttı! Şimdi hem gidiyor hem de yolun kıyılarını kolluyoruz. Su bulursak, arkadaş elini, ağzını, yüzünü yıkayacak, ben de arabayı...

Gerçi bir yanımız deniz ya: denize inmek kolay mı? Minare boyu uçurum. İnip çıkma en zandan yarım saatimizi alır. Oysa yarım saate biz düzlüğe ulaşırsın, bir çeşme bulurduk.

Öyle yaptık. Bir çeşmenin yanında durduk. Çeşmenin başında bir köylü vardı. Orta yaşlı, çökük görünümülü, giysileri yırtık pırtık, yalınayak bir köylü.

“Merhaba dayı” dedik.

“Merhaba” dedi.

Yalağın içinde çelik gibi bir sürü yeşil değneçlikler vardı. Yalağın kıyısında da ağzı açık bir çakıl! Köylü yalaktaki su ile habire bu değneçlikleri yıkıyordu.

“Kolay gelsin dayı!” dedik “Bağ mı yetiştireceksin?” Kesik kesik konuştu, yorgun olduğu her devinişinden belliydi.

“Yok bey” dedi “öyle şans yok, öyle kader yok bizde!” Ne demek istediğini anlamadık. Bön bön baktık.

Köylü:

“Biz anadan doğma kara azılıyız, bağ bizim neyimize!”

Gene bön bön baktık. Köylü ilkten sezmişti, yalaktaki değneçliklerin ne olduğunu bilmeyişimizi.

PORTRE

Kutlu ADALI

Şair, yazar, gazeteci, 3 Ocak 1935'te Lefkoşa'da doğdu. 1938 yılında ailesiyle birlikte Antalya'ya göçtü. İlk orta ve lise öğrenimini Antalya'da yaptı. 1946-47 yıllarını Lefkoşa'da geçirdikten sonra Antalya'ya giderek 1954 yılına kadar Türkiye'de kaldı. 1955'ten sonra kesin dönüş yaparak Lefkoşa'ya yerleşti.

Toplumsal direnişimize katkıda bulundu. 1958-1961 yılları arasında sanatçı ve yazar arkadaşlarıyla Gençlik, Beşparmak ve Uyanı dergilerini çıkardı.

Kamu görevlisi iken Kıbrıs'taki köyleri dolaşmış, köy raporlarını yazmıştır. (1961-1963) Köy yaşamının kültürel, geleneksel, folklorik coğrafi yaşamının etkisinde kalarak, bu zenginliği gerçekçi bakış çizgileriyle “Dağarcık” adlı kitapta toplamıştır. (1963) Söyleşi (1968) Çirkin Politikacı Puf (1969) Hayvanistan (1969) Sancılı Toplum (1969) Köprü (1969) Şağo (1970) Nasrettin Hoca ve Kıbrıs (1971) yayımladığı kitaplarıdır. Kutlu Adalı 6.7.1996'da bir suikast sonucu öldürülmüştür.

6 Halkbilimi

Ne bir karış toprağım var ne de bahçem. Bir odalı evim var, o da yıkılmak üzere. Çoluk çocuk hep içinde yatıyoruz.” Bir süre durdu sonra yalaktaki değnekçikleri göstererek:

“Keşke toprağım olsaydı, bu hasbalar da asma dalı...” dedi.

Gene durdu içini çekti:

“Bunlara ayrelli derler” dedi. “Doğrar tavada kavurursun içine birkaç yumurta kırarsın, yemesine doyum olmaz!”

“Bunlar yenir mi dayı?”

“Parmaklarını bile yalarsın!”

“Kendinize mi topladınız bunları!”

“Hem kendime hem başkasına!”

Az durdu sonra:

“Yol kenarlarında, kaya diplerinde, arklarda çok var. Emek edip toplayacaksın. Toplar satarım gelen geçene! Bazen Cumaları Şehere de enerim. Bir sürü de bundan götürürüm, ne satarsam kâr. Allah mevsimine göre bize de birşey gönderiyor. Sürünerek geçinip gidiyoruz!”

Azcık durdu. Solu aldı. Sonra ayrellileri onar onar bir araya getirerek bağlamaya başladı.

“İsterseniz size de vereyim birkaç bağ. Bir deneyin!”

“Bağımı kaç veriyorsun?”

Bu soru canlandırdı köylüyü. Deminden beri boşa konuşuyordu. Şimdi söz alışverişe, paraya gelmişti. Durgunluğu, miskinliği bir çırpıda attı üstünden. Eğilerek kulağına, yanındaki arkadaştan saklıymuş gibi:

“Sizin için bir şilin bey; şeherde olsa bir buçuk isterdim!” dedi. Sonra ekledi:

“Beş şilin, hatta sekiz şiline sattığım olur bunları beyim!”

Yoksulluk bu... Ekmek parası bu... Bulmuşken kaçırarak istemiyor alıcıyı! Kulağına gelip sizin için bir şilin” demesinde yalvarma var. Bal gibi, hem de bağırarak yalvarma!

Topladığı ayrellilerden 19 bağ yapmıştı.

“Hepsi

ne eder dayı” dedim.

Senin için onbeş şiline bakarım bey. Helâl maldır. Elceğizimle topladım, elceğizimle yıkadım, aha görüyorsun!...”

Arkadaş dürttü arkadan “alma, deli mi oldun?” gibilerden. Sonra baktı başa çıkamayınca, dinlemedi;

köylüyle pazarlığa girişti:

“Dayı ederini söyle şunun. Bir on şilinlik versek te şehere gitmekten kurtulsan.”

“Olmaz bey. Bunların hepsini toplayıp, ayıklayana değin bütün gün uğraştım.”

“Laf..”

“Valla bey...”

Araya girdim. Arkadaşa göz kırptım “bırak elin yoksulunu” der gibilerden. Sonra:

“Hem yeni bir bitki öğrendik hem de yeni bir yemek yiyeceğiz. Helâl olsun al dayı!”

Parayı köylüye verdim. Köylü bir sürü hayır dua etti ikimize.

Arkadaş yolda gelirken ayrellilerden birinin ucunu ısırdı. Ağzında eveledi, geveledi, tadına baktı. Sonra “Tuuu...” etti, dışarıya tükürdü ağzındaki ayrelliyi’

“Zehir be bu yenir mi?”

“Kızarnca acılığı kaçar!”

“Hiç sanmam!”

“İçine yumurta da kırılacağına göre ne olursa yenir!”

“Vallahi yumurtalara da yazık olacak; verdiğimiz paradan ayrı!”

Arkadaş kızdı:

“Zehirlenme!”

Üstüne olmadım. Reşat Nuri Güntekin Anadolu Notlarında: Ereğliden Adanaya dört beş günde eşeklerle kayısı satmaya giden köylülerle yaptığı bir kayısı alışverişini anlatıyordu. Arkadaşa onu anlattım. Sonra da: “Nolmuş yani” demiş. “O da kaysıların hepsini yemedi ama, köylüleri Adanaya gitmekten bir kez olsun kurtardı. Üstelik o kaysını ne olduğunu biliyordu!”

Ayrellilerin yansı arkadaşaya verdim. Akşam yiyecek, ertesi gün de tadı üzerinde konuşacaktık. Bana on ayrelli bağı düşmüşü. On bağı ne yapacaktım? Üçünü eniştemlere verdim. Üçünü de kiracımıza...

Ayrellileri annem güzelce doğradı, saçta zeytinyağı ile kavurdu, içine altı yumurta kırdı. Sofraya bir iştah ile oturduk. Fakat çatallarımızı ilk sokumda ellerimizden bıraktık! Ayrelliler gerçekten zehir gibiydi!

Verdiğim paraya, koyduğumuz yağa, kırdığımız yumurtalara acımıyordum. Bir yandan arkadaşısı düşünüyordum. Bir yandan da:

“Zavalı köylüler” diyordum, “yoksulluk sizleri ne yemeye, ne satmaya zorluyor!”

7. ÇOCUK VE MASAL SEMPOZYUMUNDA ÜÇ BİLDİRİ SUNULDU

7. Çocuk ve Masal Sempozyumu'nda Bildiri Sunan Konuşmacılar Toplu Halde...

Derneğimizin 13 yıldır geleneksel olarak düzenlediği "Çocuk ve Masal Şöleni" çevresinde organize edilen "7. Çocuk ve Masal Sempozyumu"nda sunulan bildirileri aşağıda veriyoruz.

22 Aralık 2000 tarihinde Atatürk Kültür Merkezi'nde düzenlenen sempozyuma Aytül Akal, Mustafa Gökçeoğlu, Canan Sümer ve Aysel Gürmen katılarak bildiri sunmuş, oturumu HAS-DER Masal Komitesi Başkanı Fatma Kükrer yönetmiştir.

“SEVGİLİ MASALLARA CİDDİ BİR BAKIŞ” (Masalarda Şiddet)

PORTRE

Aytül AKAL

1952 yılında İzmir’de doğdu. 1971 yılında İzmir Amerikan Kız Kolejini bitirdi. 1990-1991’de Günaydın Gazetesinin “Sobe” adlı Çocuk dergisinde masaları yayımlandı.

1991 yılında ilk masal kitabı “Geceyi Sevmeyen Çocuk” yayımlandı. Bunu 70’I aşkın çocuk kitabı izledi.

1995 yılında Aysel Gürmen ve Ayla Çınaroğlu ile Uçanbalık yayınevini kurdu.

Eflatun Cem Güney Çocuk kitapları yarışmasında mansiyon ödülü aldı.

Ankara Üniversitesi Tömer’in 1977 yılında yaptığı “En Başarılı 10 çocuk kitabı yazarı” anketi sıralamasında ilk 6 yazar arasında yer aldı.

Cumhuriyet kitap ekinde çocuklar için kitaplar sayfasını hazırlıyor.

Öykü ve masalları Türkçe ders kitabında yer aldı. Bazı masalları Hollanda Tilburg Üniversitesi Dil ve Edebiyat Bölümü tarafından yayımlandı.

Türkiye dışında Dünya Çocuk Müzeleri Birliği üyesidir. Türkiye’de ise Çocuk Müzeleri Araştırma ve Kültür Derneği kurucu üyesidir.

Evren ve Alper adlı iki oğlu vardır.

Aytül AKAL

Masallardan çocuklarımız için bir yarar sağlayabilmek istiyorsak, klâsik deyiş görünmez bir dokunulmazlıkla örttüğümüz masalları, birer birer ortaya döküp, içerdikleri şiddet, cinsellik ve çağ dışı kavramlar açısından tek tek elden geçirmeli ve yeniden titizlikle değerlendirmeliyiz.

Başka konularda gösterdiğimiz duyarlılığı ve eleştirel bakışı masalda da uygulamalı, çocukların algılama ve değerlendirme sınırlarının çok ötesinde, üstelik pedagojik hatalarla dolu olan masalları, yazılı edebiyatın olmadığı çağlarda yetişkinler için anlatılmış geleneksel masallara birer örnek olarak, edebiyat tarihi arşivlerimizde değerli bir antika özeniyile saklamalıyız.

Masalarda sıradışı karakterler, olağanüstü olaylar, beklenmedik sürprizler ve sınırsız bir sihir gücü vardır. Masalarda her şey mümkündür. Tıpkı çocukların dünyasında olduğu gibi... Küçük tahta bir parçası, bir ev ya da bir uçak olabilir; eşyalar konuşabilir ve hayal gücü, çocuğun düşünce dünyasının uzanabildiği her alana özgürce yayılır.

Yazar Kemal Özer, “Masadaki Kedi ile Köpek” adlı öyküsünde, “Masal dinlemeden büyüyen çocuk var mı?” diye soruyor ve şöyle devam ediyor. “Çocukken dinlemediğim masalları bugün halâ anımsarım. Biri nasıl

korku salmıştı içime de sabaha dek uykusuz kalmıştım.... Birinden yüreğime saplanan üzüntü nasıl bir acı vermişti ki, gözyaşlarımı göstermemek için ancak yüzümü duvara çevirerek dinleyebilmişim.” Yazar, aslında masalları sevdiğinden söz etmek üzere bir giriş yapıyor yazısında. Ancak, bazı masalların, çocukların duygusal dünyasında fırtınalar kopardığını da dürüstçe açıklıyor. (Dünya Onlarla Daha Güzel, Kemal Özer, Yordam Kitapları, s.13)

Sözlü edebiyattan yazılı edebiyata geçiş sürecinde ve yazılı edebiyatın başlamasından bugüne gerek içerik, gerekse yapısal değişim geçiren bir kazan dolusu masal çorbasından, kepçeye takılan her masalın zengin içerikli olduğunu ve çocuğa seslenebildiğini söylemek, ne kadar doğrudur? Bildirimde sorgulamak istediğim budur.

Bir hala, övünerek anlatılıyordu. Dört yaşındaki yeğeni masal dinlemekten çok hoşlanıyormuş ve ona her gelişinde, aynı kitabı okumasını istiyormuş. Masalın adı, “Kırmızı Şapkalı Kız”. Yeğenini çok seven bu halanın çözemediği bir şey vardı. “Yeğenim bu masalı çok seviyor ve her seferinde bana ille de bu masalı okutuyor. Ama, kurdun tam da “Anneanne, senin ağzın neden o kadar kocaman....” Deddiği satırlara gelince, üzerine atlayıp ağzını eliyle kapatıyor, “Tamam hala tamam, gerisini okuma! ” diye ağlamaya başlıyor.”

Kuşkusuz, küçük kız, masalın sonunun değişmesini bekliyor olmalı. Bu umudunu da çocuksu bir ısrarla koruduğundan, masalı tekrar tekrar okutuyor. Ancak biz yetişkinler, bu masalın çocuklar için olduğunu varsaydığımız için, onun ısrarcılığını, masalı sevdiğine yormayı yeğliyoruz.

Burada sizlere, yaşamın içindeki birkaç ilginç örnek vermek istiyorum.

Şair ve yazar Gülsüm Cengiz’in Radyo Cumhuriyet’teki “Umut İle” programına geçtiğimiz yıl İstanbul Üniversitesi öğretim görevlisi, yazar Necdet Neydim konuk olmuştu. “Çocuklar için Edebiyat” konulu bu programda, bir dinleyiciden gelen faks, masal dünyasına neden daha dikkatlice bakmamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. İki buçuk yaşında oğluna masal okuyan annenin bu faksını sizlerle paylaşmak istiyorum.

Anne faksında şöyle diyor. “Oğlum bir yaşından beri

ona düzgün kitaplar aramaya başladım. Ve fark ettim ki, durum gerçekten çok vahim. Şöyle bir örnek vermek istiyorum. Oğlum ikibuçuk yaşındaydı ve bir gece ona Hansel ve Gratel’i okumak gafletinde bulundum. Üstelik masalın sonunda cadının fırında nasıl yakıldığını, onun yanarken nasıl yanmış et kokusu çıkardığını anlatıldığı vahşet sahnelerini atlayarak okudum. Masal bittiğinde oğlum bana döndü ve şöyle dedi: ‘Anne başkasının bir şeyi hani alınmazdı?’ (Çocuklar cadıyı öldürdükten sonra onun altınlarını almışlardı.) İkinci takıldığı konu ise daha da ilginçti: ‘Anne,’ dedi ‘üvey anneleri çok kötü birisiydi. Ama çocuklar altınları bulduktan sonra hiç kötülük yapmamış, cadının altınlarıyla ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşamışlar. Fakir kalsalar mutlu olamayacaklar mıydı?’

Benim ikibuçuk yaşındaki oğlum bu masalardan şu sonuçları çıkarmıştı:

1)Başkasının malı alınmaz. Ama bu başkası kötü biriyse alınabilir.

2) Eğer çok paranız varsa sizi ıssız bir ormanda terk eden üvey anneniz ve buna izin veren babanızla bile mutlu, mesut yaşayabilirsiniz.

Ona kitapları ben okurken her şey daha kolaydı. Öykülere istediğim gibi müdahale edebiliyordum. Ama sonra çok kötü bir şey oldu. Oğlum kendi kendine okuma yazmayı söktü! İşim bundan sonra daha da zorlaştı.”

Ve size başka bir örnek:

23 Temmuz 1998 tarihinde Milliyet Gazetesi’nin Tüketici Köşesinde Meral Tamer, “Çocuklara Korku Masalları!” başlığı altında, klâsik masalları sorgulayan bir annenin tepkisiyle karşılaşılıyor.

4 yaşındaki kızı için çocuk klasikleri dizisi adı altında yayımlanan bir kitabı alan anne “yüksek dozda yalancılık, yaşlılara zulüm, cinayet, vahşet, hırs ve intikam” ile karşılaşınca, haklı olarak mektubunda şöyle isyan ediyor. “Okuduğum adeta bir gerilim kitabıydı, içinde defalarca ölümden, öldürmekten, boğmaktan, şeytandan, cesetten, büyücüden söz ediyor. Yaşlı ninesinin kafasını baltaıyla koparan ve bir kese paraya ölüsünü başkalarına satan tipler...”

Bu nasıl çocuk kitaplarıdır böyle? Sizlere kitaptaki dehşetin boyutlarını yansıtan bazı alıntılar sunmak

istiyorum:

*Elinde bir balta varmış. Doğruca yatağın yanına gidip Küçük Claus zannettiği yaşlı ninenin başına indirmiş balta.

*Sonunda bardağı ölü kadının suratına fırlatmış.

*Baltayı aldığı gibi,kendi ninesini öldürmüş.

*"Nereden buldun bu ölüyü?" diye sormuş adam.

'Benim ninem demiş,' Büyük Claus, 'bir kese dolusu para için öldürdüm onu.'

*.....çiçek saksılarının en büyüğünü alarak ölünün başını içine koymuş ve üzerine toprak dökmüş. " (Andersen'den Masallar, Epsilon Yayınları, s86-94)

Yayıncının bu isyana nasıl bir yanıt verdiğini merak edenler olabilir. Yayıncı haklı olarak şöyle diyor.

"Her yayıncı kendi adına bir ölçü koyarsa kitap, kitap olmaktan çıkar. Aslolan yazarın düşüncelerine saygı gösterip olabildiği kadar orijinaline sadık kalmak.... Nasıl herkes Binbir Gece Masalları'nın çocuklara hitap etmediğini bilirse, Andersen Masallar'ın da okul öncesi çocuklara değil, ortaokul düzeyindeki çocuklara hitap ettiğini bilir." (Ek 2)

Anlaşılan yayıncılar, bilinçli bir okul kitlesi ile karşıya olduğu rüyasını yaşıyorlar. Tüketiciyi yanıltmak üzere bir çocuk kitabı formunda yayımlanmış bile olsa, eğer içerik çocuklar için değilse, bu kitabın yine de doğru yaş kitlesine ulaşabileceğini düşünüyorlar.

Yazar arkadaşlarımız Aysel Gürmen ve Ayla Çınaroğlu çok iyi hatırlayacaklar.... Bir TÜYAP Kitap Fuarı sırasında bir anne standımıza gelmiş, çocuğuna akşam yatmadan önce okumak için "Binbir Gece Masalları"ni aradığını söylemişti. Çocuğunun kaç yaşında olduğunu sorduk.... Üç yaşındaymış! Oysa yayıncı savunmasında, Binbir Gece Masalları'nın ortaokul düzeyindeki çocuklara seslendiğini herkesin bildiğini belirtiyordu.

Bazı masalların çocuklara mı, yetişkinlere mi seslendiği konusunda bir araştırma yapılacak olsa, sözlü edebiyet döneminde yetişkinler için seslendirilmiş olan masalların tümünün, artık yetişkinler ilgilanmek istemediği için, çocuk edebiyatına devredilmiş olduğu ortaya çıkacaktır.

Çoğu resimli çocuk kitabı olarak piyasaya sunulan masallar, şu iki grup içinde ve birlikte değerlendirmek

istiyorum:

1. Grup: Orijinaline olabildiğince sadık kalınarak ya da yorum katılarak, farklı anlamlar içinde tekrar tekrar yayımlanan, gerek klâsik Dünya masalları, gerekse geleneksel Klâsik Türk Masalları...

2. Grup: Klâsik masal öğeleri kullanılarak geleneksel masal diline ve kurgusuna uygun anlatımla yazılan, sanki geçmişe ait klâsik bir masalamış izlenimi uyandıran, eski görünüşlü yeni masallar...

Şimdi konuma dahil ettiğim masalların bazılarında kısa alıntılar yapmak istiyorum.

Beş Kardeşler Masalı'nın 94 sayfasından bir paragraf: "Canavar'ın yerde kıvrandığını gören Koca Dev, bu kez elindeki ağaç dallarıyla ona saldırıp iki gözünü biren oyuvermiş. Ondan sonrası çok kolay olmuş. Koca Dev, taş ve sopalarla yerde kıvranan Korkunç Çanavar'ın başını parçalamış. Sonra gövedesini delip Canavar'ın kanlar içindeki kalbini ve ciğerini yemiş." Aynı masala devam ediyoruz ve 110. Sayfa.... "Yaşlı Cadı, hemen onun üzerine saldırarak iki gözünü güçlü pençeleriyle oymuş... Koca kuş son saldırısında Dev'in boğazını koparmış... Koca Dev'in kopan boğazından dışarıya oluk gibi kan akmaya başlamış. Dev çırpındıkça kanlar çevreye yayılıyormuş. Az sonra ırmak suları kanlı akmaya başlamış. Yaşlı Cadı, Koca Dev can çekişirken, Dev'in bütün vücudunu parça parça etmiş." (Beş kardeşler Masalı, İsmail Sivri, Bilgi Yayınevi, s.94, 100)

İlk örnekteki şiddetin yanı sıra, "Keloğlan ile Kargası", yalan, hile ve sahtekarlık üzerine kurulmuş bir masal. Keloğlan, geceyi geçirmek için bir evin kapısını çalmış ve sofralarına kurulup evde ne varsa silip süpürmüştür. Daha sonrası şöyle anlatılır. "...ertesini sabah alaca karanlıkta, daha gün doğmadan, şafak sökmeden kalkmış. Kenarı, köşeyi, dolabı, sekiyi, kuşağı, keseyi, kimselere sezdirmeden birer birer dolaşmış ve yoklamış. İşe yarar ne bulduysa torbasına atarmış." Keloğlan kargasıyla birlikte yola düzülür. Yolda rastladığı çobanı, kargasının altın yumurtladığına inandırır ve kargasını çobana verip çobanın giysilerini ve sürüsünü alır. Tanrı misafiri olarak girip der soyup soğana çevirdiği evin sahibi ile köylüler, Keloğlanı aramaya çıkmışlardır. Keloğlan'ın giysilerini giyen çobanı görünce, onu keloğlan sanıp, öldürmek için

dereye atarlar. Tabii çoban ölürler. Keloğlan ise ertesi sabah sürüsüyle birlikte köye döner. Köy halkı, "Aman Keloğlan sen dereye boğulmadın mı" diye sorar. Keloğlan, "Ne boğulması, derenin içi koyun dolu birazını sürdüm çıkardım. Siz beni dereye değil, nimetin, rızık üzerine atmışsınız," diyerek köylüyü kandırır. Köylülerde risklerini almak için dereye atlayınca, hepsi boğulur gider. Keloğlan arkalarından gülererek "Hele düzenbazlar, akılsızlar hele..." der Masalın sonunda Keloğlan, "Türkü çağıra çağıra köyünün yolunu tutmuş. Anasının evine gelmiş de, sürü sahibi ağa olmuş. Yemiş, içmiş hoşgeçmişler." Birçok Keloğlan masalında olduğu gibi, bu masalda da, "kurnazlık" bir erdem gibi sunuluyor çocuklara..." "Akıl" ile aynı kefeyle konuyor. Yeterince kurnaz olmayanlara "akılsız" gözüyle bakılıyor. İçinde sahtekarlığı, artniyeti, kötülüğü barındıran "kurnazlık" çocuklarımıza öğendiriliyor. (Evvel zaman içinde, Türk Masalları Dizisi, hazırlayan Mümtaz Güleriyüz, Nehir Yayınları, s.19-27)

"Keloğlan ve Ak Ülke" adlı masalda, kadınlara düşkünlüğüyle tanınan bir padişah vardır. Öyle ki bu padişahın ülkede bir güzel kadın haberi mi aldı, hemen zaptiyelerini yollar, o güzeli bütün akrabalarıyla birlikte sarayına getirmiş. Erkekleri astırır, çirkin kadınları kestirmiş. "Güzel kadını da odasına almış. Kadın istemese de onu kendine cariye yaparmış." Keloğlan ülke halkını bu kadın düşkünü padişaha karşı ayaklandırır. Halk ve Keloğlan padişahı "ısırtıp kemirerek parça parça eder." Daha sonra da, "Her parçasını sarayın penceresinden aşağıya atmışlar. Köpekler doyasıya yemişler." (Keloğlan Ak Ülke, Duran Yılmaz, Yuva Yayınları)

'Keloğlan ve Ak Ülke' adlı kitabın "Kırk Odalı Saray" adlı masalında ise, şiddet ve cinayetin ötesinde, tecavüz de vardır ve böyle bir olay karşısında susmaları gerektiği çocuklara anlatılır. "Hızır, baygın kızın üstüne doğru eğri dişlerini, çarpık suratını göstere göstere, şaşı gözleriyle ona yiyecekmiş gibi bakarak yaklaşmış. Baygın kızın ırzını lekelemiş... 'Bunu ağbeyine söylersen gebe kalırsın,' demiş." Böylece şikayet etmemesi öğütlenen kız, korkusundan ağabeyine bir şey söyleyemez. "Hızır da her gün gelmiş. 'Seni ağbeyine söylerim,' diye korkutarak onu koynuna girmiş. Kız memnun değilmiş ama yapabileceği birşey de yokmuş." Aynı masalda, adamın kafasını kesip ocağa iyice tütülemek

ve kısıt kısıt sertleştirmek yönteminden de söz ediliyor. Kırk kırık olan kafatası havanda dövülüp karabiber haline getirilir ve karabiberliğe konur.

İstanbul Üniversitesi Öğretim Görevlisi Selahattin Dilidüzgün, "Çağdaş Çocuk Yazını" adlı araştırma kitabında şöyle diyor: "...düş ile gerçek yer yer çocukların yaşamında iç içedir. Bu nedenle çocuklar izledikleri, okudukları şeylerle kolayca özdeşleşip gerçeklik boyutunu bir anda yitiriverirler," diyor. Aynı kitabın 33. Sayfasında şöyle yazıyor. "Çocukların yetişkinlere bakışla okuduklarıyla daha kolay özdeşleştikleri düşünülürse, korku etkisi yapabilecek öğeler çocuğun düş dünyasını olumsuz olarak etkileyebilir. Çocuk bunları gerçek olarak algılayabilir ve bütün yaşamı alt üst olur." (Çağdaş Çocuk Yazını, Selahattin Dilidüzgün, Yapı Kredi Yayınları, s.32,33)

Bence, korku etkisi yaratabilecek öğelerden daha da korkuncu, bazı masallarda çocuğun hayatına çok küçük yaşta katılan "şiddet" öğesidir.

Keloğlan, edebiyat tarihimize mal olmuş bir tiptir. Ancak onun adına üretilmiş olan masalların kaynağını mı yansıttığı, yoksa Naili Pertev Boratav'ın Az Gittik Uz Gittik adlı araştırma kitabında belirttiği gibi, her yeni 'derleyici ve düzenleyici' nin kendi zevkine ve çevresinin zevklerine göre değişe değişe bugünkü Keloğlan masallarına dönüşüp, gerçekten de bugünün değerlerini mi çocuklarımıza iletmeye başladığı konusunda ciddi bir araştırma yapılması gerektiği incincedayım.

Pertev Naili Boratav, "Türk Masalı Üzerine" yaptığı araştırma yazısında, masalların çağdan çağa nasıl şekil değiştirdiğini şöyle açıklıyor. "Biliyoruz ki Doğunun bu büyük masal kitapları, bir tek yazarın, veya bir tek 'derleyici' nin belli bir tarihte meydana getirdiği, hiç değişmeden oldukları gibi kalmış, bir dilden öbürüne geçerken yazarın kişiliğine saygı gösterilerek değiştirilmeden çevrilmiş eserler değildir. Zaman, yer ve dil değiştirdiçe yer yer katmalarla zenginleştirilmiş, şişip kabarmış, ya da her yeni şartın gereğince içindeki birtakım 'özellikleri' atarak yeni 'özellikler' kazanılmışlardır. Kimi hikâyelerde sadece sema kalmış, her yeni 'derleyici ve düzenleyici' nin kendi zevkine ve çevresinin zevklerine göre yeni hikâyeler yaratılmıştır. Türkçe çevirilere, bunları düzenleyenler, Türk sözlü geleneği masallarından

katkıları yaptıkları 'teorik' olarak kabul edilebilir." (Az Gittik Uz Gittik, Pertev Naili Boratav, s. 302)

Bruna Bettelheim, klâsik masalları psikoanalitik değeri açısından incelediği "Uses of Enchantment" adlı kitabında, sözlü edebiyat döneminde ortaya çıkan masalların, yüzyıllar boyunca gerek anlatıcının uslubunu gerekirse çağın gereksinimlerini ve beklentilerini karşılayacak ve sorularına bir yanıt getirebilecek şekilde değişime uğradığını açıklıyor.

Masallar, 'derleyici ve düzenleyici' nin kendi zevkine, çevresinin ihtiyaçlarına ve beklentilerine göre yaratıldığına bakılacak olursa, bugün önümüze çıkan örnekler de, yaşadığımız çağı yansıtıyor olmalı. Ancak ne yazık ki bugün karşımıza çıkan bu masallar, zamanımızın yükselen değerlerini anlatıyor olsa da, çocuk yetiştirmekte olan anne-babaların beklentisini karşılayabildiğini hiç sanmıyorum!

İngiliz Dili ve Edebiyatı Profesörü J.R.R. Tolkien, özellikle Avrupa kaynaklı masalları araştırdığı "Peri Masalları Üzerine" adlı kitabında şöyle diyor. "Çoğunlukla peri masallarının doğal ya da özellikle uygun dinleyicilerinin çocuklar olduğu varsayılr. Eleştirmenler, yetişkinlerin kendi zevkleri için okuyabileceklerini düşündükleri peri masallarını tanımlarken sık sık 'bu kitap altısından altmışına kadar olan tüm çocuklar içindir' şeklinde şakalar yaparlar. Ama ben henüz yeni bir araba modeli hakkında: 'bu oyuncak on yedisinden yetmişine kadar olan bebekleri eğlendirir' diyen şişirilmiş bir övgüye, her ne kadar bu benim aklıma çok daha yakın olsa da, hiç rastlamadım." (Peri Masalları Üzerine, Prof. J.R.R. Tolkien, Altıkkırbeş Yayınları, s. 51)

J.R.R. Tolkien aynı kitabında, şunları söylüyor: "Aslında çocuklarla peri masalları arasında bir bağ kurulması evcil tarihimizin bir kazasıdır. Peri masalları, aslında yetişkinler istemediği ve yanlış kullanılması dert edilmediği için moderm okur yazar dünyada, tıpkı külüstür ya da eski moda eşyaların oyun odasına atılması gibi, 'ninni' olmaya terk edilmiştir. Buna karar veren çocukların seçimi değildir..." (Peri Masalları Üzerine, Prof. J.R.R. Tolkien, Altıkkırbeş Yayınları, s.52)

Salahattin Dilidüzgün, "Çağdaş Çocuk Yazını" adlı kitabınının 36. Sayfasında, ".... nitelikli olarak değerlendirebileceğimiz birçok masalın çocuğun ruhsal

gelişimine, kendini tanımasına, özgüven duygusunun artmasına; yaşamın ekonomik, sosyal yanını tanımasına ve okuma alışkanlığı edinmesine büyük katkısı vardır." diyor. (Çağdaş Çocuk Yazını, Selahattin Dilidüzgün, Yapı Kredi Yayınları, s.36)

Masallardan bu yararı sağlayabilmek istiyorsak, klâsik deyiş görünmez bir dokunmazlıkla örttüğümüz masalları, birer birer ortaya döküp, içerdikleri şiddet, cinsellik ve çağ dışı kavramlar açısından tek tek elden geçirmeli ve yeniden titizlikle değerlendirmeliyiz. Adı "masal" olan her anlatıyı, derhal çocuk edebiyatına havale etmekten vazgeçmeli, başka konularda gösterdiğimiz duyarlılığı ve cleştireli bakışı, masalda da uygulamalıyız. Çocukların algılama ve değerlendirme sınırlarının çok ötesinde, üstelik pedagojik hatalarla dolu olan masalları, "nasıl olsa klasiktir sorumluluk bende değil" anlayışıyla, türlü formlarda ve keyfi yorumlarla tekrar tekrar çocukların önüne baskıcı bir tavırla koymaktan vazgeçmeli; bu masalları, yazılı edebiyatın olmadığı eski çağlarda yetişkinler için anlatılmış geleneksel masallara birer örnek olarak, edebiyat tarihi arşivlerimizde değerli bir antika özeniyile saklamalıyız.

Ekler:

Ek.1/ Cumhuriyet Radyo programına gelen faks kopyası

Ek. 2/ 23 Temmuz 1998 tarihli Milliyet Gazetesi kopyası

Kaynakça (yazıda ele alınış sırasına göre):

1. *Dünya Onlarla Daha Güzel*, Kemal Özer, Yordam Kitapları

2. *Beş Kardeşler Masalı*, İsmail Sivri, Bilgi Yayınevi

3. *Evvel Zaman İçinde/Türk Masalları Dizisi*, Hazırlayan: Mümtaz Güleriyüz, Nehir Yayınları

4. *Keloğlan Ak Ülke*, Duran Yılmaz, Yuva Yayınları

5. *Çağdaş Çocuk Yazını, Selahattin Dilidüzgün, Yapı Kredi Yayınları*

6. *Az Gittik Uz Gittik, Pertev Naili Boratav (s.230 ve s. 302)*

7. *Bruna Bettelheim, The Uses of Enchantment, Vintage Books, New York*

8. *Peri Masalları Üzerine, Prof. J.R.R Tolkien, Altıkkırbeş Yayınları*

Has - Der 7. Çocuk ve Masal Sempozyumu Bildirileri...

“KIBRIS’TA MASAL TEKERLEMELERİ”

PORTRE

Mustafa GÖKÇEOĞLU

1942 yılında Lefkoşa'nın Gönyeli köyünde doğdu. Yüksek öğrenimini Türkiye’de tamamladı. Türkiye ve Kıbrıs'ta uzun yıllar öğretmenlik yaptı.

Çağdaş Yazarlar Birliği'nin de kurucuları arasında yer aldı. Sanatçı ve yazarlar Birliği'nin bir dönem başkanlığını yaptı.

Toplumsal gerçekçi tavrı ile tanınıyor. Halkbilimi araştırmaları yapan Mustafa Gökçeoğlu'nun yayınlanmış 13 kitabı bulunmaktadır.

Mustafa Gökçeoğlu;

Lefkoşa Belediyesi Öykü Yarışması 2.lik ödülü

HAS-DER Halkbilim Hizmet Ödülü

Gençlik Merkezi Halkbilim Hizmet Ödülü

Türk Bankası Kültür Sanat Ödülü

Faco Altın Muflon Mizah Ödülü

Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumu

Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülleri ile ödüllendirilmiştir.

Bazı şiirleri İtalyan'ca ve Yunanca'ya çevrilip çeşitli dergilerde yayımlanmıştır. Yakın Doğu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim görevlisidir.

Evli ve Dolunay adlı bir kız babası olan Gökçeoğlu'nun Hüseyin adında bir de erkek torunu vardır.

Mustafa GÖKÇEOĞLU

Geçmiş gözlerimin önüne getirdiğimizde tekerlemelerin yaşamımızda önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Hepimiz de tekerlemeleri severek ezberleyip belledik. Bunu yaparken de hiç baskı ve telkin altında kalmadık. Hemen hemen hepsi de eğlence ve neşelerimizin kaynağıydılar. Kimi tekerlemeler vardı ki bunlar o oyuncaksız günlerin oyuncağı gibiydi. Hele bunları sular dereler gibi bilirdik. Yeri geldiğinde de okurduk. Oysa o ilkokul çağlarında ezber dersi vardı. Her Cumartesi günü öğretmen kooperatif paralarını toplarken bizler teker teker ayağa kalkar, o günün şiirini ezbere okumaya çalışırdık. Okuyamayanlar ayakta kalırdı. Benim ezberle aram iyi olmadığından hep ayakta kalırdım. Öğretmenimiz paraları toplayıp hesapları denkleştirince, cetveli eline alır beni ve diğer arkadaşları da denkleştirirdi.

Gözlerimizde yaşlarla sularımıza otururduk.

Tekerlemeler sözlü halk edebiyatımızın en çok dillendirilen ürünlerinden başlıcasıdır. Bu özelliğini de çocuk oyunlarının ve eylemlerinin her yanını kavrayıp kucaklamasından kaynaklanmaktadır. Çocuk eğlencelerini göz önüne getirirsek, tekerlemelerin kendi içlerinde sınıflara ayırdıklarını görürüz. Kısacası tekerlemeler halk edebiyatındaki diğer türler gibi

14 Halkbilimi

çeşitlilik göstermektedir. Tekerlemeleri işlevlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

1. Sayışmaca tekerlemeler. Ebeyi bulmaya yarayan tekerlemeler.

2. Ayıklamaya yarayan tekerlemeler. Tekerlemeler yinelenerek en sona kalan kişi saptanmaya çalışılır.

3. Oyunlara eşlik eden tekerlemeler. Oyun araç ve gereçlerinin olmadığı dönemlerde bu tekerlemeler çok yaygın olarak bilinirdi.

4. Suçluyu bulmaya yarayan tekerlemeler

5. Çevrimli tekerlemeler. Bunlar başlı başına bir oyundurlar

6. Kendi başlarına oyun olan tekerlemeler

7. Satıcı tekerlemeleri

8. Ad tekerlemeleri

9. Masal tekerlemeleri

Masal tekerlemeleri masalların beslemeleri gibidir. Hemen hemen her masal kısa ya da uzun bir tekerlemeyle başlamaktadır. Tekerlemeler şiirsel bir yapı gösterdiklerinden kalıplaşmışlardır. Masal anlatıcıları, masalları dillendirirken kendi söz varlıklarını kullanmaktadırlar. Oysa tekerlemeler söylenirken kalıplaşmış yapıya bağlı kalındığı görülmektedir. Oysa tekerlemelerin yapıları donmuş gibidir. Kuşkusuz yaşamda hiçbirşey durağan değildir. Dolayısıyla tekerlemeler de toplumsal yapıdaki değişimden paylarını az da olsa alırlar. İşte bu yüzden masalların varyasyonları çok olmasına karşın tekerleme varyasyonları çok azdır.

Anahtar Sözcük: Tekerleme: 1-Tekerleme işi. 2-Çoğunlukla basma kalıp söz. 3-ed. Çoğunlukla masalların başında bulunana uyaklı giriş sözleri. 4-Saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışı. 5-Tiy. Ortaoyununda, özellikle Kavuklu'nun kullandığı sözler.

Masal tekerlemelerimizi çocuklar açısından incelerken dört konuyu göz önünde bulunduracağız.

1-Tümceler arasında gizlenen gerçekler

2.Gerçek ve gerçek dışı abartılar

3.Tekerlemelerin söz varlıkları

4.Ses benzerlikleri

1.Tekerlemelerin çoğu uyaklar ve ses uyumları üzerine kurulmuştur. Söylandikleri zaman kulakta bir melodi yani bir ezgi izlenimini veririler. Tekerleme dizeleri üst üste dizildiklerinde ilk anda birbirlerinden ilgisiz gibi görünen bağlantısız bir mantık yapıyla karşılaşıyoruz. Tekerleme söylenirken gerçek dışı gibi görünen söylem karşımıza çıkar. Tekerleme dinleyen çocuk şiir düzenine göre uydurulmuş birbirini tutmaz bir takım hayaller, düşünceler ve duygularla boğuşur. Bilindiği gibi tekerleme dizeleri arasında bir bütünlük yoktur. Tekerleme dinleyen çocuklar tutarsızlıklar ve zıtlıklar içinde boğuşurken tekerlemenin bir başka dizesinde kendilerini en yakın gerçeklerle yüz yüze bulabilmektedir. Kimi tekerleme dizelerinde günlük yaşamın bire bir yansıması görülebilir. Ardından gelen dize de çocukları alıp tutarsızlık üzerine kurulmuş uydurma bir yere taşıyabilir. Hayal dünyasının boyutları zorlandıkça zorlanır. Hatta öyle anlar olur ki akıl tümünden devre dışı kalır ya da gerçekler hayaller arkasına saklanır. Kimsenin gerçeği böyle yerlerde arama aklına gelmez. Ancak bunları, zeki olanlar sözcüklerin anlamlarını teker teker gözden geçirdikten sonra yaşanan olaylarla endaze vurduklarında söylemlerin gerçek olduklarını anlar. Şu tekerlemenin dizelerinden birinin içerisinde gizlenmiş bir gerçek olabilir. Tekerleme şudur:

Evvel zaman içinde
Kalbur saman içinde
Deve tellalken
Karaböcü natırken
Ben anamın beşiğini
Tıngır mıngır sallarken.

Biz bizidik
Otuz iki kızıldık
Bir tahtaya dizildik
Tahta bizi almadı
Adalara salmadı
Adaların keklığı
Tıngır mıngır öttüğü.

Yolda giderken
Bulduk bir kocakarı
Sorduk adın nedir
Dedi Fetine
İnanmadık eğildik baktık şeyine
Bir tarafı sazlık samanlık
Bir tarafı tozluk dumanlık
Bir tarafta demirciler
Demir döver fenkile
Bir tarafta basmacılar
Basma basar renkile
Bir tarafta yüz bin
Altı tüfekte.

Derlendiği yer: Lefkoşa
Derleme tarihi: 1987
Kaynak Kişi: Hüseyin Bağışkan
İşi: Emekli
Eğitim Durumu: İlkokul
Doğum Tarihi: 1922-1997

Tekerleme mantık yapısını irdelerken,
Ben anamın beşiğini

Tıngır mıngır sallarken, dizeleri üzerinde durmak isterim. İlk anda bir çocuğun anasının beşiğini sallaması gerçek dışı bir olay olarak görülebilir. Çünkü anne kronolojik olarak çocuğundan önce doğmuştur. Ancak her anne çocuğunun beşiğini sallayabilir. Düz mantığı yürütmeyi sürdürürsek annesinin çocuğu büyüüp çocuk sahibi olduğunda o da çocuğunun beşiğini sallayacaktır. Bu açıdan değerlendirme yaptığımızda tekerlemedeki dizeler gerçek dışı olarak görülür. Olaya

bir başka açıdan bakılırsa karşımıza geleneğin bir başka boyutu çıkacaktır. Bizim gelenek ve göreneklerimize göre ölenin eşyaları yoksullara dağıtılırdı. Ama çocuk eşyaları atılmazdı. Özellikle çocuklar büyüdüklerinde üzerlerine dar gelen giysiler, sandıkların bir köşesine sıkıştırılırdı. Daha sonra doğan çocuklar kendilerinden önce doğanların eskilerini giyerlerdi. Aynı biçimde çocuklar için alınan araç gereçler ve oyuncaklar, çocuklar büyüdüklerinde atılmaz, yüküğün ya da ambarın bir köşesinde saklanırdı. Böylesi dayanıklı olan araçlar ve oyuncaklar kuşaktan kuşağa kullanılırdı. Müzeleri gezdiğimiz zaman çok eski dönemlerden kalan beşiklerin varlığını görürüz. Böylesi eski beşiklerde acaba kaç kuşak sallanmıştır. Tekerlemelerin kaotik yapıları içerisinde böylesi bir gerçeğin saklanmış olabileceği düşüncesi üzerinde durmak gerektiği inancındayım.

Gündelik yaşamda öylesi sözler vardır ki bizler bunları ilk işittiğimizde güler geçeriz. Ama aynı şeyi daha sonra dinleğin kafayla düşündüğümüzde söylenen sözlerdeki anlam derinliğinin ayrıntısına varırız. Tekerlemelerde üst üste istiflenen dizeler arasında var olan melodik ses benzerlikleri yanında ve ayrışık, uçuk dizeler arasında var olan melodik ses benzerlikleri yanında ve ayrışık, uçuk dizeler arasında bile gizlenmiş, yaşamın yalın gerçeklerinin olması özellikle çocukların eğitimi yönünden çok önemlidir. Çocuklar günlük yaşamda genelde bire bir eşlenebilen gerçekler baz alınarak eğitilmektedirler. Oysa masallar ve tekerlemeler hayal dünyasının sınırsız boyutsuz büyüklüğü içerisinde at koşturmaktadır. Hayal her yaşta kişi için çok önemlidir. Yaşlıların, hayal etikleri sürece yaşarlar deyışı bunun güzel bir kanıtı değil mi?

Herkesin hayalleri vardır ama çocukların hayalleri bir başka önem taşımaktadır. Yarınlar çocukların hayal ve tasarımları üzerine kurulacaktır. Hayaller alışılmışın ve düşüncenin boyutlarını alabileceğine zorlar. Özellikle abartılı olanlarla, gerçek dışı olan tekerleme iletileri çocukların hayal dünyalarının boyutlarını zorlamaktadır.

16 Halkbilimi

Oysa çocuğa günlük yaşamda düz mantığın kuralları öğretilmektedir. Nicelikler ve nitelikler arasında bire bir oranlama yapılarak gerçeğe varılmanın yolları belletilmektedir.

Evvel zaman içinde, Kalbur saman içinde
Develer lingiri oynar
Eski hamam içinde
Hamamın taşı yok
Külâhımın baltası yok
Tazılar ava gider
Boynunda haltası yok
Kocakanlar hamama gider
Koltuğunda bohçası yok
Biz biz idik
Otuz iki kız idik
Bir tahtaya dizildik
Tahta bizi almadı
Adalara salmadı
Adaların keklığı
Tıngır mıngır öttüğü
Vardık gittik Ali Cambaz'a
Bize bir at verdi dorudur diye
Arkasına geçtik karıdır diye
Bize bir tekme vurdu
Geri dur diye
Ayasofya'nın minarelerini kırdık
Belimize soktuk borudur diye
Güllerini cebimize doldurduk
Dandır diye
Zamanda zaman, Semerde kolan
Bende torbalar dolusu yalan
Dolabı açtım koptu patırtı
Yoğurt yüzüme saçıldı
Aklım sıçradı, kaçırıldı
Var varanın, sür sürenin
Baykuşu çok olur eski viranenin
Destursuz bağa girenin
Yiyeceği dayağa bak

Karıncaya vurdum palanı
Yedi yerden aldık kolanı
Bir de söyleyelim bu yalanı
Dinlesin hep arkadaşlar bu yalanı.

Derlendiği yer: Zeytinlik (Temros)
Derleme Tarihi: 1972
Kaynak Kişi: Ziya H. Altan'ışı: Devlet Yayınevi
Sorumluluğundan emekli
Eğitim Durumu: Üniversite
Doğum Tarihi: 1942

Görüp yorumlayabildikleri ve öğrendiklerinden oluşan çocuklardaki yargı anlayışını masal tekerlemelerinin içerindeki bazı dizeler ters yüz etmektedir. İşte çok sayıdaki böylesi dizelerden ikisi:

Ayasofya'nın minarelerini kırdık
Belimize soktuk borudur diye

İnsanın ve minarenin büyüklükleri karşılaştırıldığında bu olay gerçek dışı bir düşünce olarak karşımıza çıkar. Ama Big Bang kuramına göre tüm evrenin başlangıçtaki büyüklüğünün bir nohut kadar olduğu düşünülürse, büyüklük ve küçüklük kavramlarının göreceliği ortaya çıkar. Tekerlemeler çocuklarımıza bunu öğretmektedir.

Masal tekerlemeleri içerisinde böylesi örnekler çoktur. İşte bir başkası:

Karıncaya vurdum palanı
Yedi yerden aldım kolanı

Bilindiği gibi palan, genellikle eşeklere, kimi kez de atlara vurulan, kaşsız, enli, yayvan ve yumuşak bir çeşit eycerdir.

Atın eşeğin büyüklüğüyle, karıncanın büyüklüğünü bu binek hayvanlarıyla karıncanın gücünü karşılaştırdığımızda söylenenlerin mantık dışı olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan nitelik ve niceliklerin

görüşlerine aldanmamak gerektiğini Hiroşima'ya atılan atom bombası bize en çarpıcı biçimde gösterdi. Bir bomba, kütleinin milyolarca katı taşı, demiri, betonu yerle bir etti, taşı toprağı sıvı edip akıttı. Masal tekerlemeleri bu yönleriyle çocukların hayal dünyalarını besleyen ırmaklardır. Her masal tekerlemesi çocukların ilgisini çekmekte, meraklarını uyandırmaktadır. Merak ve hayalse dünyamızdaki icatların temelini oluşturmaktadır.

3-Söz Varlığı: Bilindiğı gibi çocukların beyinleri yüklemeye hazır boş bir bilgisayar hafızası gibidir. Tekerlemelerdeki dizelerle ortaya konulanlar çocuğun ufkunu alabildiğine genişletmektedir. Düşünce duygu ve hayal boyutlarına yeni ufuklar katmaktadır. Tekerlemelerin eğitici yönü yalnızca gerçekle gerçek dışındaki olaylarla sınırlı değildir. Tekerlemelerde geçen sözcükler de üzerinde durulması gereken önemli bir olaydır. Tekerleme dizeleri birbirinden bağımsız, daldan dala atlayan anlatıma bağılı olarak çok sayıda sözcük de dile getirilmektedir. Çocukların söz varlıklarını getirdiğı zenginlik başlı başına büyük bir olaydır. Özellikle farklı dünyalarda gezinen tekerleme dizelerindeki sözcükler büyük bir zenginlik göstermektedir. Masal tekerlemelerinin yanında oyun tekerlemelerini de göz önünde bulundurduğumuzda çok sayıda yabancı sözcüklerle karşılaşırız. Bunların yanında (bozulmuş olan) galat sözcüklerle birlikte, anlamsız diyebileceğimiz sözcükler de bulunmaktadır. Sözcükler ister Türkçe isterse de yabancı olsun tekerlemenin akışını izlediğimizde büyük bir ses uyumunun varlığı görülür. Tekerlemeler dinlenirken kulaklarda güzel bir ezgi duygusu uyandırmaktadır. Çocukların tekerlemeleri hiç zorlama olmadan bir solukta sular dereler gibi söylemelerinin nedeni bunlar olmalı. Ailelerin ve öğretmenlerin çocuklara derslerini belletmeleri için o kadar didinip çırpınmalarına karşın hiç zorlama olmadan tekerlemeleri ezberlemeleri ve uzun süre bunları unutmamaları eğitimcilerin dikkatini çekmesi gerekir. Aradan onca yıl geçmiş olmasına

karşın biz yetişkinlerin bile hâlâ daha tekerlemelerin belleklerimizde yerlerini koruması tekerlemelerin niteliklerinin gereğidir.

4. Benzer sözcüklerin art arda sıralanışları çocuklar tarafından dillendirilmesi sırasında çocukların yanılmaları, bilinen bir gerçektir. Öyle tekerlemeler vardır ki biz yetişkinler bile böylesi tekerlemeleri çabuk çabuk söylemeğe çalıştığımızda şaşırırız.

İşte böylesi bir masal tekerlemesi:
Derenin bu başına ektim bir dönüm kekere mekere

Derenin öbür başınada ektim bir dönüm kekere mekere

Derenin bu başına ektiğim kekere mekerelere dadanmış bir boboloboz başlı, kekeleme kel, kör, kürkü küflü, bitli.

Derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere de dadanmış bir boboloboz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli;

Derenin bu başına ekilen kekere mekerelere dadanan boboloboz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli; derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan boboloboz başlı, kekeleme, kör, kürkü küflü, bitliyle:

-Sen ne zamandan beri derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan boboloboz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitlisin? Demiş

Derenin öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan, boboloboz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitli; derenin bu başına ekilen kekere mekerelere dadanan, boboloboz başlı, kekeleme, kel, kör, kürkü küflü, bitliysen; ben de o zamandan beri derenin öbür başına ekilen kekele mekerelere dadanan boboloboz başlı, kel, kör, kürkü küflü bitliye sen ne zamandan beri derenin bu öbür başına ekilen kekere mekerelere dadanan boboloboz başlı, kekeleme kel, kör, kürkü küflü, bitliyim, demiş.

Tekerleme

Derlendiği Yer: Gönyeli

Derleme Tarihi: 1997

Kaynak Kişi Mehmet Kofalı

İş: Mühendis

Eğitim Durumu: Üniversite

Doğum Tarihi: 3.3.1964

Çocuklar belli sesleri çıkarırlarken çok büyük güçlükler çeker. Özellikle verilen örnekteki gibi masal tekerlemeleri çocukların dillerinin açılmasında en önemli deneylerden biridir. Ayrıca tekerlemede geçen bazı sözcükler de çocuklar yanında büyükler için bile ilginçtir.

İrdeleme ve Sonuç:

Masallar gibi tekerlemeler de bambaşka bir dünyadır. Hele bizim gibi tekerleme yönünden çok varlıklı bir kalıtıya sahibiz. Sözel değerler yönünde kültürümüzün enginliği ortadadır. Olay söylemeye çalıştığımızdan ötesinde tekerlemelerimizin özgünlüğü de toplumsal kalıtımızın boyutlarının ne denli zengin olduğunu göstermektedir.

Tekerlemeler masalların peşrevleridir. Hemen hemen her masal bir tekerlemeyle başlar. Bazı masallarsa benzer tekerlemelerle sözün düğümünü açar. Koymaya çalıştığım yargıdan da anlaşılacağı gibi toplumumuzun masal varlığı sayısıyla tekerleme sayısı eşit değildir. Her toplumdaki gibi masamız çok, buna karşın da tekerlemelerimiz daha azdır. Çok sayıda masal dile getirilir ama çoğu kez çocukların belleklerinde tekerlemeler kalmaktadır. Bu da göstermektedir ki tekerlemeler masallardan daha fazla etkileme gücüne sahiptir. Özellikle tekerlemelerde diziler arasında bütünlük yoksunluğu, çocuğun daldan dala atlamasını sağlamaktadır. Çocuğun bulunduğu her dal ufkuza açılan yeni bir penceredir. Çocuk eğitimi üzerinde çok büyük etkisi olan bu ufuk açma çağdaş eğitimin sağladığı olanakların da ötesindedir. Çocuk zaman zaman gerçek dünyadan kopmaktadır. Taşındığı yeni dünyalardaysa

nicelik ve niteliklerin göstergeleri oynak duruma gelmektedir. Sıkı sıkıya tanımlanmış kavramların anlamları anlık da olsa değişikliğe uğramaktadır.

Tekerlemelerdeki söz varlıkları dendiğinde çağlar gözler önünde resmi geçit yapar. Ülkemizde geçmişte yaşananların tortusu tekerlemelerde yerini alır. Tekerlemelerin içlerine yabancı sözcükler gelip kurulup otururlar. Gerçi masal tekerlemelerindeki yabancı sözcük sayısı diğer tekerlemelere göre daha azdır, ama yine de vardır.

Ses benzerliklerinden dolayı art arda sıralanan sözcüklerin söyleyiş zorlukları bilinen bir gerçektir. Aynı güçlüğü çocukların yanında büyükler bile çeker. Hele çabuk çabuk söylerken şaşırırlar. Böylesi tekerlemelerin masalların başlarında da bulunması, çocukların ses yeteneklerini geliştirmelerinde çok önemli bir araştırma olduğu gerçeğiyle yüz yüze geliriz. Sırasında ailenin ya da eğitim kurumunun uzun sürede başarabileceği bir ses benzerliğini yenileme zorunluğunu, bir tekerleme bir gecede çözmektedir.

Sözün özü tekerlemelerimiz sözel kültür varlıklarımız içerisinde çok önemli bir yer tutmaktadır. İlk başta eğlendirici özellikleri öne çıksa da gerçekte tekerlemeler eğitici ve öğreticidirler. Dahası çocukların hayal dünyalarını genişletmekle ve ufuklarına yeni ufuklar katmaktadır. Kazanılan yeni ufuklarla hayal, bilim ve sanatın gelişip gönemesinin en başat ögesidir.

KAYNAK KİTAPLAR:

1. *Tezler ve Sözler II Gençlik Merkezi Yayınları, 1991 Lefkoşa*
2. *Hikâyelerimiz Tekerlemelerimiz, Mustafa Gökçeoğlu, 1999 Lefkoşa*
3. *Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayını*
4. *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi. Sabah Yayıncılık, 1992*
5. *Ana Britannica*

Has - Der 7. Çocuk ve Masal Sempozyumu Bildirileri...

“MASALIN EVRİMİ VE EFSANE İLE OLAN İLİŞKİSİ”

Sözün varlığı ile yani düşünen insanın yeryüzünde görülmesi ile başlar masal. Bazen yaşamı sorgulayan insanın bazense sorgulanan yaşamın, anlatısı olagelmıştır. Bilgiye ve umudu arayan insan yarınları ilerlerken elindeki kilden lamba sözden yani anlatıdan başka birşey değildir.

Yeryüzünde sevginin, aşkın, doğrunun ve iyinin adına anlatıldı binlerce masal.

PORTRE

Canan SÜMER

1964 yılında Lefkoşa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğretmeni Lefkoşa'da tamamladıktan sonra Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi İşletme Bölümünden mezun oldu. Açık Öğretim Fakültesi Pedagoji Sertifikası programını tamamladı. Halen ilkököl öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Canan Sümeri'nin yayınlanmış Alaşya Sevgili yurdum adlı şiir kitabı vardır. HAS-DER Çocuk ve Masal komitesi üyesidir

Evli ve Ekin adında bir erkek çocuk annesidir.

Canan SÜMER

Önceleri hayali ve fantastik motifleri ağırlıklı olarak barındıran masal, insanın düşünce dünyasının ve yazılı edebiyatın gelişmesi ile zaman içinde kendine özgü bir tür haline gelmiştir. Yapısındaki efsanevi ve mitolojik ağırlıklı motifler de büyük bir ölçüde azalmıştır.

Masalın yaygın bir tanımından yola çıkarak, masalın evrim öyküsü üzerinde kısaca durmak istiyorum.

MASAL: Doğaüstü güçlere yer veren veya gerçekçi, destansı veya alaylı bir anlatı olan masal, sözlü halk edebiyatının en eski biçimlendiren biridir.

Yerli yabancı veya mahalli folklor masallarından yapılan sayısız derlemeler masalın günümüzde de büyük ölçüde karşılığını gösterir. Masalların kaynağı oldukça tartışmalıdır. Fakat gerçek olan birşey varsa o da bazı masalarda işlenen ana konulara Dünyanın çok değişik bölgelerinde rastlandığıdır. Öyle ki masalların tek bir masal ailesine ait oldukları kanıtlanabilmiştir.

Yazılı edebiyatın başlangıcından beri masal bir edebi çeşit haline gelme eğilimi göstermiştir. Başlangıçta bu edebi çeşidi kendine özgü unsurlarından biri tıpkı efsane ve mitoslarda olduğu gibi oluşan üstünlüktü. Ama bundan sadece masalın özünün olağanüstü niteliğe dayandığı sonucunu çıkarmamak gerekir. Masala kendine has

niteliğini veren daha çok onu hayalgücüyle işleyen bir anlatıcının varlığıdır. Bu açıdan türe örnek olarak Binbir Gece Masallarını örnek gösterebiliriz..

Masalın tarihi evrimini belirlemek öteki edebi türlerin evrimini belirlemekten daha zordur. Gerçekten de masalın değişmez özelliği sadece bir anlatı olması, içinde uzun tasvirlerle ve psikolojik tahlillere yer vermemesidir.

Ayrıca tek bir olayda veya bazı masalarda görüldüğü gibi birbirinden ayrı olarak ele alınabilecek bir olaylar dizisinden meydana geldiği için öteki edebiyet türlerine göre daha kısa sayılabilir. Öte yandan masalın ilk özelliği olan sözlü anlatı tarzının doğallığı ve serbestliği vardır. Daha açıkcası masalarda çocuksu bir ifade vardır. Ancak ifadenin çocuksu olmasını ilk masallara özgü bir özellik saymamak gerekir. Çünkü çocuksu olmasına rağmen hiç de suni olmayan söylemi Perrault'un, Grimm'in ve Andersen'in masallarında ve yüzlerce yıldan beridir, bütün ülkelerin edebiyatlarında rastlanan çocuk masallarında da bulmak mümkündür.

Masalın bu temel özellikleri örneğin romanın geçirmiş olduğu evrimlere oranla masal türüne nisbi bir değişmezlik kazandırmıştır.

Hiç şüphesiz masalların malzemesi yüzyıllar boyunca zenginleşmiş. Ve özellikle konuları edebiyatın evrimi ile birlikte gelişmiştir. Örneğin Voltaire Masalı felsefi propagandaya uyarlar.

Romantik akım, fantastik hikayelerde, masalın en eski süslemelerinden biri olan doğaüstü unsurunu yeniden değerlendirdi.

Türk Edebiyatında da tanzimattan sonra yazılan ilk roman ve hikayelerde masal unsuru geniş ölçüde kullanılmıştır.

Günlük yaşamdaki gerçeği öğretmek için okuyucunun hayal gücüne seslenen masal edebi bir tür olmadan önce bütün halkalarda sözlü geleceğe dayanırdı, fakat çok erken çağlarda çok eski edebiyatlarda yeralmaya başladı. Vişnu Sarma adlı efsanevi bir Brahman keşişi tarafından iki genç veliahtın eğitimi için Sanskritçe yazılan Hint masal derlemesi Panşatantra (Beş kitap) sayılan 6. Y.y'da Pehlevi diline çevrildi. 8. Y.y'da Pılpay masalları başlığı ile Arapça olarak yayımlandı. Ortaçağda Latince çevirileri ile halk arasında yayılan bu masalarda doğa üstü

kuvetlerle doğa duygusu bir biriyle bağdaştırılmıştır. Eski Yunan'da en eski sairler Öt. Hesiodos, Şahim ile Bülbül Kartal ile Tilki masallarını yazmıştır. Fakat masal türünün yaratıcısı, belki de kendi doğrudan doğruya hiçbirşey yazmamış olduğu halde 6. Y.y'da yaşamış olan Aisopos'tur. Bugün elde Aisopos'a mal edilen 358 mensur masal vardır.

Latinlerde masal bir edebiyat türü olarak I. y.y'da ortaya çıktı. Fakat masalı ayrı bir tür olarak ele alan Augentius'un Azatlı kölesi Arsaposu taklit ederek mısralarla yazdığı beş kitap tutarındaki masaların üslubunun arılığı ve kesinliği, tonunun değişikliği ile bir ahlakçıdan çok tiz bir aydının eseridir.

Ama masal, Ortaçağda olduğu kadar hiçbir zaman halk arasında böylesine yaygınlaşmadı. Eski çağ ve doğu masallarının Latince nüshalarına Bestiaris'lar hayvan hikayeleri Ysopetler ve Aisopos geleneğini izleyen eserler eklendi. XII. y.y.

Rönesans devri hümanistleri Thaedrusu tekrar ele aldılar ve Aisopos'u Latin nesir veya nazıma yeniden uyarladılar.

La Fontaine oniki masal kitabından meydana gelen üç derlemesini işte bu çeşitli kaynaklardan yararlanarak yazdı.

Türk Edebiyatında öğretici nitelikteki masalların ilk örneklerinden biri Uygurca Palyanamkara ve Papamkara hikayesidir. İslâm dinin ilk etkisinin olduğu dönemlerde dini-tasavvufi eserler yazılmıştır. Zaman içinde gelişen yazılı edebiyatla birlikte masalda değişmiş gelişmiş kendine özgülük kazanmıştır. Ve sarsılmaz tahtına kurulup çocuklarımızın evreninini ışıklandırıp renklendirmektedir. Masal birçok yönüyle kendine özgü bir biçime ulaşmış olsa da, içerdiği motifler açısından ele alındığında efsanelerdeki birçok özellikleri görmemiz mümkündür.

Nedir Efsane? Şükri ilç'in Halk Edebiyatına Giriş adlı eserinde efsaneyi şöyle tarif etmektedir: "İnsan oğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren, aynı coğrafya mekan veya kavimler arasında gelişen, zamanla inanç, adet, anane ve merasimlerin oluşumunda az çok rolü olan bir çeşit masal. Önceleri masalların içinde ele alınıp incelenen efsaneler masalların bir alt grubu olarak sınırlandırılmıştı. Batılı bilim adamları daha sonraları

efsaneleri ayrı bir tür olarak ele alıp tasnif etmişlerdir.

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın yapmış olduğu bir tasnife göre efsaneler:

1-Yaratılış efsaneleri

2-Tarihi efsaneler ki bunlar kişiler, yerler, topluluklar, milletler, hükümdar soyları, büyük affetler ve savaş fetihler, yayılışlarla ilgili efsanelerdir.

3-Sevda maceraları ve ünsalmış aşıklarla ilgili efsaneler.

Efsanelerin dayanmış olduğu kökleri

1-Mitolojik kökler

2-Tarihi kökler

3-Dini kökler

4-Hayali ve fantastik kökler olmak üzere dörde ayrılabiliriz.

Efsanelerdeki mitolojik köklerin büyük bir bölümü eski inanç sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Mitolojik izah ve anlatımlar efsaneleştikten sonra inanç sisteminin dışına çıkmışlardır. Artık efsane haline gelen bu anlatımların halkın üzerindeki fonksiyonu da değişmiştir. Yani inanç olmaktan çıkmış eğitici bir karaktere bürünmüşler, geçmişte olmuş inanılıp ders alınması gereken bir anlatıya dönüşmüşlerdir. Bu da bize gösteriyor ki efsane ve masal hedefleri açısından birbirleriyle büyük bir benzerlik göstermektedirler. Her ikisi de kişinin doğru ve iyi davranışı kazanarak yaşanan toplumun değer yargılarına uyum sağlamasını hedeflemektedirler.

Fantastik ve hayali unsurlar hem masalarda hem de efsanelerde bulunur. Fakar bunların görünüşü her iki türde de değişiktir. Örneğin "taş kesilme" hem masalarda hem de efsanelerde görülen bir motiftir.

Masalarda taşlaşma sihir, büyü sahibi peri, cadı gibi güçler tarafından, onların sihirli çubukları ile gerçekleştirir. Efsanelerde ise sihirli kuvvetlerin kendileri değil mucizeleri görünür.

Her iki olay da uydurma olduğu halde masalarda insanın taşla çevrilmesi yalan uydurma olarak kabul edilir. Efsanelerde ise gerçek olarak anlatılır ve dinleyici tarafından da gerçek tarihte olmuş bir olay olarak dinlenir. Efsanelerde görülen taş kesilmenin gerçek olarak kabul

edilmesinin birkaç sebebi vardır. Bunlardan birincisi, masalarda taş kesilmenin hiçbir esası hiçbir işareti yoktur. Efsanelerde ise bunun yeri yurdu bellidir. İnsana benzeyen ve hakkında efsanelerin olduğu bir taş kaya ile bağlıdır. Başka bir deyişle taşlar kayalar anlatılan efsanenin şahidi gibi ortaya çıkarlar.

İkincisi efsanelerde taş kesilen insan o hali ile kalır ve efsane orada biter masalarda ise yeniden canlanıp kötülere karşı mücadele eder ve mutlu sonla biter.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, efsaneler gerçek olarak kabul edilirler. Buna karşılık masallar hayali olarak düşünülür.

Efsaneler daha çok lokaldirler, yani mahalli ve millidirler. Buna karşılık masallar, masal motifleri evrenselidir.

Zaman içinde bazı efsaneler masallaşabilir. Masal olarak anlatılmaya başlanabilir. Örneğin Türkmenler arasında anlatılan Soltan Sancar ve Siyahat Köneürgencin Mınarası vb. Efsane-masallar buna örnek olarak gösterilebilir.

Efsaneler masallar gibi her istenildiği zaman söylenemez. Ancak belli bir hadise veya varlığın öğrenilmesi veya açıklanması ihtiyacı doğunca anlatılır. Masallar ise her zaman anlatılabilirler.

Efsanelerin zamanı bellidir. Olayın ne zaman olduğunu belirlemek mümkündür. Buna karşılık masalların zamanı bilinmez, belirli bir zamanları yoktur. Tarihin bilinmeyen zamanlarında olmuş olayları anlatırlar. Yer de aynı şekildedir. Birçok efsanede olayın geçtiği yer belli olduğu bilindiği halde bu durum masalarda belirsizdir, bilinmezdir.

Efsanelerin bir kısmının dini konuları işlemesine karşılık bütün masallar din dışıdır.

Tüm dünyada anlatılan masallar insanın içindeki güzellikleri yaşama geçirme kaygısı ile doğmuştur.

Umuttur sevgidir masallar.

Yetiştirdiğimiz çocukların başka kültürleri, başka insanları ve tüm evreni sevmelerini tanımlarını masalla sağlayabiliriz. Barışın ve güzelliğin olduğu bir dünya için çocuklarımıza bol bol masal anlatıp okutalım. Tüm yaşamınız bir masal kadar temiz ve umut dolu olsun.

“GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MASALIN İŞLEVİ”

PORTRE

Aysel GÜR MEN

1956 yılında Kıbrıs'ta doğdu. İlk ve orta öğretimini Kıbrıs'ta tamamladıktan sonra, lisans öğrenimi için İstanbul'a gitti. Boğaziçi Üniversitesi İşletme ve Eğitim Bölümlerini bitirdikten sonra aynı Üniversitede Yaygın Eğitim Yüksek Lisans Bölümüne devam etti.

Tam öğrenme yöntemi (Mastery Learning Teory) Kavramının mimarı Prof. Dr. Benjamin Bloom'un öğrencilerinden Prof. Dr. Benjamin Yıldırım'ın öğrencisi ve asistanı oldu.

1995 yılında yazar Ayla Çınaroğlu ve Aytül Akal'la birlikte Uçanbalık yayınevini kurdu.

Okul öncesi ve ilkokul çocukları için 20'yi aşkın kitabı var.

Bazı öyküleri Hollanda Tilburg Üniversitesi Dil ve Edebiyat bölümü tarafından yayımlandı.

1995 yılında TC Kültür Bakanlığının düzenlemiş olduğu Eflatun Cem Güney Özgün Çocuk kitapları yarışmasında ödül aldı.

Cumhuriyet Kitap ekinde çocuk kitapları yarışmasında tanıtım ve eleştiriy yazıyor.

Aysel Gürmen'in Sevinç ve Selen adlı iki kızı var.

Aysel GÜR MEN

Masal deyip geçmemek gerek. Çok önemlidir masallar. İnsanlık tarihiyle birlikte geçmişe yolculuk ederler. Ve insanlık var oldukça masallar da var olacaktır.

Masal sözcüğünün etimolojisi bize ne olduğuna ilişkin ipucu verir. Masal, dilimize Arapça'dan geldi. Arapça'ya da Habeş (mesel, mesalle), Arami (masla) ve İbrani (masal) kökenlerinden aktarıldı. Masal (mesel), mecaz ve teşbih yoluyla yapılan ve genellikle pratik ya da ahlaki bir ders vermeye yönelen kıyaslamaları ifade eder.

Masalların henüz yazılı edebiyat yokken sözel edebiyatın içinde yerini aldığını görürüz. Masalların yaşamı dille birlikte başlar.

Masalların doğuda ve batıda nasıl geliştikleri ve ilk örnekleri üzerinde durmayıp işlevleri üzerinde yoğunlaşmaya çalışacağım.

Masallara tutunup geçmişe hızlı bir yolculuk yaparsak, yayılma yolu ve miras yoluyla günümüze gelen masallar bizi bağımsız gelişen masallara götürür. Aynı kültürde veya değişik kültürlerde aynı masalın farklı biçimlerine rastlarız. Bunu farklı yorumlama,

güncelleştirme, miras ve yayılma yoluyla açıklayabiliriz. Ancak arkeologların ve halkbilimcilerin en çok kafasını karıştıran şey, bağımsız olarak farklı kültürlerde gelişen masalların birbiriyle olan ilişkisidir. Masal unsurlarının benzerliği oldukça şaşırtıcıdır.

Dünyadaki kültürlerin henüz birbirleriyle karışmadığı, iletişimin olmadığı insanların küçük topluluklar halinde yaşadığı dönemlerde sözel olarak kuşaktan kuşağa geçen masalların temel unsurlarının benzerliği nereden kaynaklanıyor?

Kanımcı işe masalcıdan başlamak gerekir. Henüz “ilkel yaşam” hüküm sürerken, her topluluğun bir masalcısı olduğunu görürüz. Masalcı topluluğun bilge kişisidir, yaşlıdır ve çoğunlukla erkektir. Değişik kültürlerde farklı isimler (guru, master, mürşit, büyücü, dede, yankı ustası) olsa da sonuçta topluluğun en bilge kişisidir. Çoğunlukla topluluk liderinin danışmanı ve topluluğun şifacısıdır aynı zamanda.

Masalcı söz söyleyen ve dinleyen kişidir. Bütün topluluğa seslenir. Halkınını, doğayı ve atalarını dinler. Zengin yaşam deneyimlerini, öğrendiklerini ve hislerini kullanıp karmaşık masal dokusunu öylesine ustalıkla örer ki, yarattığı ikincil dünyada topluluğun bütün üyeleri (çocuk, genç, yetişkin, yaşlı) keyifle dolaşırlar ve herkes kendine düşeni ya da ihtiyacı olanı alır. Kaygı ve korkular yatıştır, umutları yeniden canlanır, zihinsel ve duygusal çelişkilerine çözüm bulurlar.

Masalcı, topluluk tarafından saygı duyulan ve güvenilen bir kişidir. Topluluğun bütün üyeleri onu büyük bir dikkatle dinler. Masalcının anlatımları inanılmaz zenginliktedir. Öylesine katmanlıdır ki aynı masaldan çocuk farklı bir ders, yaşlı farklı bir ders çıkarır. Bireyler yaşları ve birikimlerine paralel olarak farklı bilinç düzeylerinde kendilerine pay çıkarırlar.

Yeri gelmişken küçük bir örnek vermek istiyorum. Sıklıkla kulağımıza çalınan, farklı yörelerde değişik biçimler alan bir meseli ele alalım.

Bir köylü köyün hayli uzağında olan ve bir kuyuda yaşayan bir yılanla arkadaş olur. Köylü zaman zaman yılanı ziyaret eder. Oturup sohbet ederler. Yılan köylüye bir altın verir. Köylü altını alır ve köyüne döner. Yılanın verdiği altınla bir süre idare eder. Bitince yeniden yılanı ziyaret eder. Gel zaman git zaman, köylü birden bire hastalanır. Yılanı ziyaret edecek durumda değil. Oğlunun çağırır ve şöyle der: “Filanca yerde bir kuyu var, oryaya git ve kuyunun başına otur. Bir yılan çıkacak kuyudan. Sakın ondan korkma, o bir dosttur. Sana bir altın verecek, Altını al ve getir.” Oğul yola düzülür ve kuyuya gider. Biraz sonra yılan kuyudan çıkar ve ona bir altın uzatır. Oğul genç ve cahildir. Altını görünce açgözlülüğü tutar. Kuyunun dibinin altınlarla dolu olduğunu, yılanı öldürirse hepsini alabileceğini düşünür. Yılanı saldırır. Yılan can havliyle oğlanı ısırır. Oğlan ölür ama yılanın da kuyruğu kopar. Köylü, oğlu gelmeyince neler olduğunu hemen anlar. Köylü bilge bir kişidir aslında. Tamamen iyileşince kuyunun başına gider. Yılan: “Biz seninle eski dostuz. Benim oğlan bir hata yaptı, bedelini de ödedi. Yeniden dost olamazmıyız? Diye sorar. Yılan şöyle cevap verir: “Sende bu evlat acısı, bende bu kuyruk acısı varken çok zor, çok...”

Bu meselde özellikle ezoterik semboller dikkat çekicidir. Aynı sembollere farklı kültürlerde de rastlarız. Meselin çok katmanlı anlatımının ve karmaşık dokusunun anlaşılması için bu sembollerin neyi ifade ettiğini bilmek gerekir.

ALTIN: Saflığın sembolüdür. Aynı zamanda güneş ve ışığı temsil eder. Yılanın köylüğe verdiğini altın, bilgidir. Ruhsal gelişimi için verdiğini öğretici parçalarıdır.

YILAN: Çember oluşturabildiği için mükemmeliyeti sembolize eder. Birçok kültürlerde kuyruğunu ısırarak yılan sembolüne rastlarız. Yılan, mükemmelle ulaşan bilge kişiyi işaret eder.

KUYU: Ruhsal yolun sembolüdür. Kişinin ruhsal tekamülü için katetmesi gereken yol, öğrenmesi gereken

şeyler veya geçmesi gereken kapı anlamındadır. Derinleşmeyi ifade eder.

Meselimizdeki katmanlara ve bu katmanlara bağlı olarak alınacak dersleri şöyle sıralayabiliriz.

1. Katman: Yılan, köylü ve oğlu var. Yılan köylüye para verir. Oğlu ağgözlü olduğu için cezasını bulur. Nankörlüğünün bedelini canıyla öder. “Kuyruk acısı” deyiminin gönderme yaptığı öyküyü öğrenmiş oluruz. Bu katmanda oğlunun yaptığı hatadan ötürü neden köylünün cezalandırıldığı sorusu cevapsız kalır.

2. Katman: Mürşit (yılan), öğrenci (köylü) ve oğul var. Yılanın verdiği şey bilgidir. Ruhsal öğretinin ilk basamaklarında öğrencinin öğrenmesi gereken şeylerden bir sır saklamaktır. Ruhsal öğretiler tarih boyunca hep gizlilik içinde yapılmıştır. Örneğin Mısır ve Tibet’deki tapınaklardaki öğrencilerin Sufi geleneklerine göre öğrenciler asla öğretmenlerini deşifre etmezler ruhsal yola girdiklerini (başka bir deyişle el tuttuklarını veya kapıları olduğunu) en yakınlarına bile söylemezlerdi.

Meselin bu katmamı algılayan dinleyici için, köylü hatalıdır. Çünkü oğlunu mürşide gönderdi. Mürşidin verdiği bilgileri almaya henüz hazır olmayan oğul hem kendine hem de mürşide zarar vermiştir. Dolaylı olarak köylü de zarar görür.

3. Katman: Mürşit (yılan) ve öğrenci (köylü) var. Oğul, köylünün terbiye etmeye çalıştığı nefsidir. Ne yazık ki köylü nefesine yenik düşer ve ruhsal yolda ilerleme hakkını kaybeder. Bu katmandan alınan ders: Eğer ruhsal olarak tekamül etmek isterseniz nefsinize yenik düşmeyin ve onu terbiye edin. Başka bir deyişle egonuzu kontrol altında tutun.

4. Katman: Tek bir kişi var. Köylü. Köylü kendini geliştirmeye çalışan, yüksek bir bilince ulaşmaya çalışan bir insandır. Kamil insan olma yolundadır. Aklını (yılan) kullanmayı bilir. Nefsine (oğul) hakimdir. Ancak zavıf bir anında (hasta anı), hırsına kapılır ve her şey kontrolünden çıkar. Ruh-beden-akıl dengesi sarsılır ve

yaptığı hatalar yüzünden çemberini tamamlayamaz. Yani mükemmeliyete ulaşamaz. (Yılanın kuyruğu kopmuş olduğu için yılanın kuyruğunu ısıtır çember oluşturması söz konusu değil). Köylünün yeniden dengesini bulup doğru yolda ilerleyip tekamülünü tamamlaması için zamana ihtiyacı var.

Görüldüğü gibi bu kadar kısa ve basit gibi görünen masal bile oldukça karmaşık ve katmanlı bir dokuya sahiptir.

Masal dokusu insana ait olan şeyleri içeriyorsa, farklı kültürlerde bağımsız olarak gelişen masalların temel unsurlarının benzeşmesi bana çok doğal geliyor. Çünkü masalda temel konu insandır ve insanın temel unsurları, kültürler arası farklılık göstermez. Dolayısıyla tıpkı insanda olduğu gibi masalda da değişmeyen temel unsurlar ve kültürden kültüre farklılık gösteren, ona zenginlik kazandıran özellikleri vardır.

Okur-yararlılığın başlamasıyla birlikte sözlü edebiyat yerini büyük ölçüde yazılı edebiyata bıraktı. Geniş anlamda düşünürsek masalcıların yerini yazarlar aldı diyebiliriz.

Gerçek masalcıların zamanla yitip gitse de masal anlatıcıları hep var olmuştur. Geniş aile yapısında yaşlı aile bireylerini masal anlatıcıları olarak görürüz. Küçük topluluklarda, topluluğun ortak masal anlatıcıları ve çok az da olsa masalcıları günümüzde de mevcuttur. Ancak masalci ve masal anlatıcısı arasında çok büyük bir fark vardır. Masalci, masal üretendir. Masal anlatıcısı ise üretilmiş olan masalı aktarandır. Bu aktarıcılar, masalları aktarırken bazen detaylarından, bazen de temel yapısında değişiklikler yaptılar. Birşeyler ekleyip birşeyler eksilttiler. Bu eklemeler ve eksiltmeler, ne yazık ki her zaman masallar adına güzel sonuçlar vermedi. Bazı masalların temel unsurları yerinden oynadı dokusu bozuldu.

Masalların zaman süreci içerisinde yetişkin dünyasından yavaş yavaş itilip çocuk dünyasına sıkıştırıldığını görüyoruz.

Bilimsel düşünceye yönelen insanlar masalının yarattığı ikincil dünyaya olan inancını yitirdi ve onu küçümsedi. “Çocuksu, gerçek olmayan, önemsiz ve hatta kandırmaca” olan masalı çocuğa mal ederek ondan kurtuldu.... Taa ki ortaya Tolkien çıkıp fantastik kurguyu (başka bir deyişle masalı) zorla edebiyat çevrelerine kabul ettirinceye kadar. Böylece masal yeniden yetişkin dünyasına girmiş oldu.

Masallar yetişkin dünyasına da girdi ama hiçbir şey artık eskisi gibi değil. Günlük yaşam, aile yapısı, toplumsal yaşam, her şey çok farklı. Çok hızlı bir yaşam temposu içerisinde çocuklar ve yetişkinlerin paylaştığı şeyler, zaman dahil neredeyse yok denecek kadar azaldı. Üstelik yazılı edebiyatta, yetişkin ve çocuğun aynı masalı paylaşması söz konusu değil. Zaten bu doğru olmaz. Çünkü yetişkine yazılan masal hem çocuğa çok uzun hem de algılarının ötesindedir.

Günümüzde çocuğun dünyası artık bir sır değil. Yirminci yüzyılda yapılan bilimsel araştırmalar bize çocuğun zihinsel, duygusal, ahlaksal ve psiko-seksüel gelişim evrelerini ayrıntılarıyla önümüze serdi.

Öğrenme kavramlarının ve çocuk gelişim evreleriyle ilgili bilgilerin ışığı altında çocuk edebiyatı yazıları, geleneksel masalları alıp yeniden uyarlayıp günümüz çocuğuna sunma çabası içerisinde. Bazılarının oldukça başarılı olduğunu görürüz.

Masal kuşkusuz ki bir edebiyat türüdür. Ve çocuk edebiyatı da masallarla sınırlı değildir. Ama masallarla çocuğa ulaşmayı hedefleyen çocuk edebiyatı yazarlarının, gerek masal uyarlaması yaparken yeni bir masal yaratırken, öncelikle masalın temel unsurlarını çok iyi bilmesi ve bu unsurlar arasında öylesine bir doku oluşturması gerekir ki çocuk yaratılan bu ikincil dünyaya girebilsin. Çocuk eğer ikincil dünyanın büyümesine kapılırsa ona inanır. İkincil dünyada gezinirken kendi yaşamı ve özbilinci arasındaki bağları keşfetmeye başlar.

Günümüzde masalın en önemli işlevinin bu olması gerektiğinin bilincine varmamız gerekir. Eğer çocuklar yaşamları ve özbilinçleri arasında köprü kuramazlarsa zaten bir sonraki kuşağa aktarılabilecek değerler de olmaz.

Şu anda dünyamızda bir dönüm noktası yaşanıyor. Ya insanlar yeniden, insan olmayı hatırlayacaklar ve yüksek bir bilince ulaşacaklar ya da ortada insanlık diye bir şey kalamayacak. İnsanları insanlıktan çıkaran bütün olumsuz koşullara rağmen çocuk edebiyatı yazarlarının, ciddi bir biçimde masala yeniden sarılması ve günümüz çocuğunun kolayca içine girip kendini bulacağı ikincil dünyalar yaratması gerekir. Kuşkusuz ki böylesi masalları ancak kendi yaşamı ve özbilinci arasındaki bağları kurabilen yazarlar yazabilirler. İnanıyorum ki aydınlanma çağı olan yirmibirinci yüzyılda, sözlü edebiyatın olduğu dönemlerde olduğu gibi çocukları yüksek bir bilince ulaştıran nice masallarla karşılaşacağız.

KAYNAKÇA

- Eyüboğlu, İ. Zeki. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. Sosyal yayımlar, 1998*
- Seleşuk, Ziya. Gelişim ve Öğrenme. Nobel yayını dağıtım, Ankara, 2000.*
- Kaplan, Mehmet. Hikaye Tahlilleri. Dergah yayınları, 2000.*
- Sanders, Barry. Öksüzün A'sı. Ayrıntı yayınları 1999.*
- Tolkien, J.R.R. Peri Masalları Üzerine. Altıkkırkbeş yayınları, 1999.*
- Tolkien, J.R.R. Yüzüklerin Efendisi 1: Yüzük Kardeşliği. Metis yayınları, 1996.*
-

KALEBURNU KÖYÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

GİRİŞ

Bu araştırma ve inceleme yazımız, 9.Haziran.1991 tarihinde Halk Sanatları Derneği (HAS-DER) Araştırma Kolu'nun Kaleburnu köyünde gerçekleştirdiği araştırmalara, ayrıca 1999 yılında Karpaz Yarımadasındaki eski eserlerin saptanıp belgelenmesi çalışmalarında sağlayabildiğim veriler ile yerli-yabancı kaynak kitablardan derlenebilen bilgilere dayanmaktadır.

1991 yılında başkanlığını yaptığım Halk Sanatları Derneği Araştırma Kolu, HAS-DER'in özverili üyelerinden Koray Yulaç, Metin Efekan, Zehra Kozal (Cengiz), Göksel İnce ve Ayperi Kırdag'dan oluşmaktaydı. (Resim: 1) Ekibimizden ayrı olarak

Resim 1: Has-Der Araştırma kolu üyeleri (soldan sağa Koray Yulaç, Metin Efekan, Tuncer Bağışkan, Zehra Cengiz, Göksel İnce ve Ayperi Kırdag) Kaleburnulu Selçuk Elibol ve Osman Mustafa Sesli ile söyleşi yaparken.

Tuncer BAĞIŞKAN

oluşturulan üç ayrı ekib de başka konuları araştırmak üzere köye dağılmışlardı. Ekibimizin esas görevi köyün uzak ve yakın geçmişini, özellikle de eski eserleriyle kuruluşunu aydınlatabilecek bilgiler derlemektir. Böylece bir gün boyunca yaş ortalaması yaklaşık altmış olan altı kişiden (Süleyman Karagözlü, Hüseyin Şardu, Mustafa Mehmetali, Recep Sükan, Selçuk Elibol, Mustafa Onar ve Osman Mustafa Sesli) karşılıklı görüşme yöntemiyle bilgiler derlendi. (Daha sonraki yıllarda bunlara diğer kaynak kişilerden sağlanan bilgiler de eklendi.) Derlenen bilgilerin çoğunluğunun (bilebildiğimiz kadıyla) hiçbir araştırma yazısında yer almamış olması, köy ile ilgili olarak yeterli araştırma yapılmadığını ortaya koymaktaydı. Yine de sınırlı bir sürede ekibimizin de kapsamlı bilgiler derlediği iddiasında değiliz. Ancak Kaleburnu köyündeki kaynak kişilerinize duyduğumuz saygının bir gereği olarak, derlediğimiz bilgileri (geç de olsa) yayımlamak suretiyle Kaleburnu köyünün geçmişini bir nebze de olsa aydınlatıp tanıtmaya çalıştık.

Burada hemen şunu da belirtmek isterim. Aslen Kaleburnulu olan ve Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Edebiyat Bölümü mezuniyet tezini Karpaz bölgesi üzerine yaptığım bildiğim değişmez dostum ve sınıf arkadaşım sayın Rauf Ali Denker ile bu konuda detaylı görüşme olanağı bulamadım. Bunu da bir eksiklik olarak değerlendirmekteyim.

Bu araştırma ve inceleme yazımız 13-27 Kasım.2000 tarihleri arasında Avrupa Gazetesinde kaynakça verilmeden yayınlandı. Yayınlama amacımızı da şöyle açıkladık: "...Kaleburnu sakinlerinin köylerinin geçmişi hakkında bizlere aydınlatıcı bilgi vermek istemeleri (ve/veya muhtemel yanlışlarımızı düzeltmek arzusunda olmaları) halinde, verecekleri bilgileri de bu yazımıza ekleyebileceğimizi belirtmek isterim. Aynı şekilde ; bu yazımız Avrupa Gazetesi'nde tefrika halinde yayınlanırken köy ile ilgili başka bilgilerin de Avrupa Gazetesi aracılığıyla yazılı olarak bilgime getirilmesi halinde, bu bilgilere tefrikamızın sonunda yer verebileceğimizi de okurlarımıza duyurmak isterim. Amacımız uzak ve yakın geçmişimizi bir yandan geniş halk kitlelerine tanıtırken, bir yandan da gerçek bilgilerin bizden sonraki nesillere aktarılmasını sağlayabilmektir."

Böylece Kaleburnu sakinlerinden gelen bilgilerle bu yazımız da genişlediğinden yeniden düzenlenmiştir. Böyle bir açıklamayı yaptıktan sonra şimdi de gelelim Kaleburnu köyü ile ilgili olarak kaynak kişilerimiz ile yazılı kaynaklardan derlediğimiz bilgilere.

Köyün Konumu ve Köyden Söz Eden Yabancı Yazarlar

Mağusa'dan yaklaşık 45 mil uzaklıkta bulunan Kaleburnu köyü, iki tepenin arasındaki vadinin yamacındaki antik dönemlere ait bir mezarlık alanı üzerine kurulmuş çok eski bir yerleşim yeridir. Rivayete göre merkezden uzak olması itibarıyla Osmanlı döneminde suç işleyenlerin bir sürgün yeri olmasının yanı sıra, Karpaz Yarımadasının en son köyü olması dolayısıyla de bu dönemde "Besmelenin bittiği yer" olarak anılmaktaydı.

Eski kaynaklarda Kaleburnu ile ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. Abraham Ortelius tarafından 1573 yılında Theatrum Orbis Terrarum (Atwerp)'de yayınlanan Kıbrıs'ın bakır üzerine çizilmiş haritasında, Kaleburnu'nun adı (okunabildiği kadarıyla) GALINCO PORNİ olarak geçmektedir. (1)

1738 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden Pococke, Karpaz yarımadasında bir Türk köyünden geçen köylülerin katırlarını suladıklarını yazmıştır ki bu köyün Kaleburnu olduğu tahmin edilmektedir.(2) Yine Pococke'nin köyün üstbaşındaki Urania olduğuna sandığı kalıntılarla da ilgilendiği D.G. Hogarth'ın Devia Cypria adlı kitabından öğrenilmektedir. Kaleburnu'nu 1888 yılında ziyaret eden D.G.Hogarth, Castros tepesinde yer alan mezarları, Ay.Anna Kilisesi'nden, köy içindeki diğer mezarlardan, Kuruova (Koruyva) köyünün deniz kenarındaki Nitovikla Kalesi'nden ve Avtepe'den sonra gelen Elisis'teki anıtsal mezarları söz etmiştir.(3)

1918 yılında köyü ziyaret eden G.Jeffery ise köyün adının "Galinoporni" ile "Kaleh Bournou" olarak bilindiğini, köyde üç tane harabe kilise bulunduğunu ve nüfusunun müslüman olduğunu yazmıştır.(4)

1936 yılından önce köyü ziyaret eden Rupert Gunnis, köyün tamamının müslüman olduğunu söylerken, köydeki mezarlar hakkında da bilgi vermiştir. Mezarların köyün batı yamacında dağılmış durumda arı kovanını andıran kayalara oyulduğunu, evlerin mezarların üzerlerine inşa edildiklerini, iç oda görevi gören mezar odalarının depo veya ahır amacıyla kullanıldığını, köy halkının bir bakımdan yarı yarıya antik mezarlarda yaşadıklarını ve kayaya oyulmuş mezarların dikdörtgen kuyu şekilli olup üstten bir girişlerinin bulunduğunu yazmıştır.(5)

Karpaz Yarımadası İnsanlarının Menşei üzerine bir araştırma

Bugüne kadar Karpaz Yarımadası'nda gerçekleştirilen sistematik nitelikli arkeolojik kazılar sınırlı olduğundan, bu konuda detaylı bilgilerin sağlanması mümkün görülmemektedir. Yinede bu sınırlı bilgilere ek olarak bölgenin yaşlılarından derlenen bilgilere dayanarak bu konuya bir açıklık getirmeye çalışalım. Kaleburnu köyü ile güneydoğusundaki Trachonas (Trahona) mevkiinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, M.Ö 1900-1650 yılları arasında tarihlenen Orta Tunç Devri'ne ait el yapımı seramikler ele geçmiştir. Bu buluntulardan "Beyaz Boyalı II-III (Çerçeveli Caduceus) Stili"nde olanlar Suriye

ve Filistin'de XVIII. Sülale dönemine ait olan bulunanlarla benzerdir. **"Beyaz Boyah III-IV Dalgah Hat Stili"**ndekiler Mısır'daki XII-XVIII. Sülale dönemine ait olan buluntularla, **"Siyah Üzerine Kırmızı Stili"**ndekiler Filistin, Suriye, Anadolu ve Kilikya'da bulunan buluntularla, **"Kırmızı Üzerine Kırmızı Stili"**ndekiler Filistin, Suriye ve Tarsus'ta bulunan buluntularla ve **"Tell El Yahudiyah Stili"**nde olmalar ise Suriye, Filistin, Mısır ve Anadolu'da (Antakya'da) bulunan buluntularla benzerdir. Dolayısıyla Kaleburnu köyünün o dönemlerde yukarda adı geçen ülkelerle ilişkisi içinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim İsveç Arkeoloji Heyeti'nin 1928-1931 yılları arasında gerçekleştirdiği arkeolojik kazılarda, Neolitik dönemden başlayarak gelişme gösteren mahalli mimari elemanlarında kuvvetli Suriye ve Anadolu etkisi saptanmıştır. Bu nedenle Kıbrıs'taki mahalli kültür çevrelerine mensub olan insanlar Geometrik dönemden itibaren "Eteocyprian" olarak adlandırılmışlardır. Kıbrıs'ta gerçekleştirilen mitolojik, arkeolojik ve antropolojik bulguların yanı sıra, lingistik (dil bilimi) bulgular da Kıbrıs'ta yerli halk olarak bilinen Eteocyprian nüfusun Suriye (Kuzey Suriye) ve Anadolu (Kilikya) ilişkilerinden kaynaklandığını ortaya koymuştur.(6)

Geç Tunç Devrinden (M.Ö 1625-1050) itibaren inşa edilen mezarların, Geometrik dönemden itibaren abidevi bir şekilde yapılmaya başlanması daha ziyade Suriye kültür çevreleriyle temas içinde olan Eteocyprian geleneğe bağlanmıştır. Bu nedenle gerek sarayların, gerekse kral mezarlarının yapılmış olması Eteocyprianların yeniden doğuşuna ve bir gelişme içine girişlerine bağlanmak istenmiştir. Bu nüfusa daha sonraları Grek ve Mısır unsurları da eklenmiştir.(7) Arkeolojik kazılara dayalı bilgilerin yanı sıra, Kaleburnu köyündeki okulun karşısındaki kilise yerinde gerçekleştirdiğim yüzey araştırmalarında, Helenistik, Roma ve özellikle de Ortaçağ'a ait Skrafitto tekniğinde yapılmış çanak çömlek kırıklarına da rastlamış olmamız, genelde Karpaz bölgesi, özelde isen Kaleburnu köyü insanların zaman sürecinde değişik ülkeler ile değişik kültür çevrelerinin etkisi altında kalarak değişime

uğradıkları anlaşılmaktadır.

Osmanlı döneminden önce Karpaz Yarımadasının nüfusu ağırlıklı olarak Latin, İtalyan ve özellikle de Ortodoks Hıristiyandı. Ancak Osmanlı dönemine rastlayan XVIII. Yüzyılda bu oran (Kıbrıs genelinde olduğu gibi) bir değişime uğramıştır. 6.Mart.1945 ile Nisan 1750 tarihlerinde Kıbrıs'a iki kez gelen Alexandre Dummond (8), Kıbrıs genelindeki Osmanlı nüfusunun 150 bin, Hıristiyan nüfusun da 50 bin olduğunu yazmıştır. Ancak zaman içinde değişik nedenlerle bu oran yeniden değişmiş ve Ortodoks Hıristiyan nüfus yeniden çoğunluk konumuna gelmiştir. Bunun da nedenleri çoktur.

Köyün Rumca konuşmasının nedenleri üzerine kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol'a yönelttiğimiz bir soru üzerine bizlere şu bilgileri aktarmıştır: **"Benim bildiğim kadarıyla bu köyün yanında Dipkarpaz ile Yalusa gibi büyük Rum köyleri vardı. Çevrede daha başka Rum köyleri de bulunuyordu. Bu insanlara daima karışır, onlar da bize karışırlardı. Bu nedenle bu lisanı kullanmak mecburiyetinde olduğumuzdan Rumca'yı öğrenip konuşmaya başladık atalarımızın zamanından beri. Ayrıca benim bu konuda başka bir görüşüm de vardır. Ne derece doğrudur bilmem. Bu görüşüm olabilir, olmaya bilir da. O zaman şu Osmanlı dönemi, Rumlardan gelirlerine göre % 99'u vergiye giderdi. Gayri müslimler çok fakir olduklarından bu vergilerden bıkıp usandı. Hıristiyan olup kazancı vergiye gidip aç susuz kalmaktansa, Hıristiyanlıktan müslümanlığa geçmiş. Bizim köy bir evvelisinden Rumca konuştuğundan biz de öyle olduk galiba. Öyle söylerler. O dönemde bölgenin bir başpiskoposu varmış. Bu başpiskopos Rumların hepsinin müslüman olacağını anlayınca konuyu gidip İstanbul'daki padişaha şikayet etmiş. Demiş ki: "Rumlar süratle müslümanlaşıyor. Bunun da nedeni sırf vergiden kurtulsunlar diyedir ve sadece isimlerini değiştiriyorlar. Siz de bu kadar vergiden devlet olarak zarar görüyorsunuz". Padişah bunu öğrenince Kıbrıs'a bir ferman**

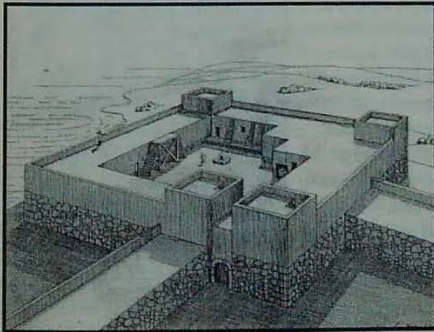
göndererek Rum olanların müslüman Türk olmalarını yasaklamış. Böylece hristiyanlıktan müslümanlığa geçiş yavaşladığından Hıristiyan nüfusu bu tarihten sonra varlığını korumuş. İngiliz döneminde ise sayısal olarak artış göstermiş.”

Köyün Kuruluşu ve Nüfus Kaynağı Üzerine

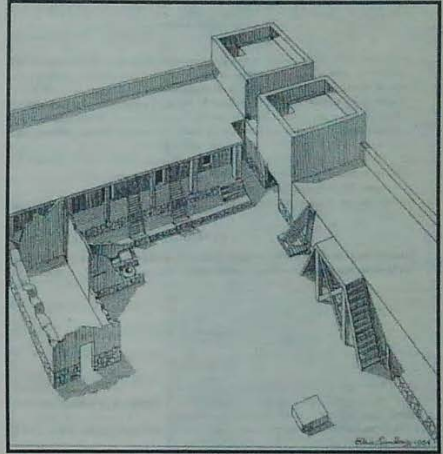
Köyün kuruluşuyla ilgili olarak değişik söylentiler olduğundan, bunların hangisinin köyün gerçek kuruluşunu yansıttığı bilinmemektedir. Kimilerine göre köyün tarihi geçmişti Avtepe topraklarındaki Orta Tunç Devrine (M.Ö 1900-1650) tarihlenen deniz kenarındaki Nitovikla Kalesi'ne dayanmaktadır. Bu kaledeki çanlar çaldığında Mağusa'dan bile duyulmuş. Nitovikla Kalesi oturma ve sığınma yeri iken, Kaleburnu'nda ise çobanlık yapan Rum köylüler varmış. Ancak Nitovikla Kalesi M.Ö XVII. Yüzyılın sonunda Mısırlı bir kavim olan Hiksos akınları (veya yerel ayaklanmalar) sonucu yıkılmasıyla burada oturanlar köye göçmüşler.

Nitovikla Kalesi (Resim 2-3)

Kıbrıs'ın en eski kalelerinden biri olan Nitovikla Kalesi, Kuruova'nın yaklaşık 4 mil güneyindeki sahil şeridinde doğal olarak tahkim edilmiş bir platonun güneybatı köşesinde yer almaktadır. Yaklaşık 400 X 100/200 metre ebadındaki dikdörtgen biçimli alçak tepenin

Resim 2: Nitovikla Kalesi'nin III A evresinin İsveç Arkeoloji Heyeti tarafından yapılan rekonstrüksiyonu.

Resim 3: Nitovikla Kalesi'nin III A evresine ait orta avlu ile çevresindeki binaların İsveç Arkeoloji Heyeti tarafından yapılan rekonstrüksiyonu.

ucuna yapıldığından, yanısı çökmüş durumdadır.

Kazısı Einar Gjerstad başkanlığındaki İsveç Arkeoloji Heyeti adına Erik Sjöqvist tarafından 1929 yılının sonbaharında gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen kazılar sonucu kalenin yaklaşık 40 X 35 metre ebadında dikdörtgen planlı olduğu ve 3 mimari evre geçirdiği anlaşılmıştır. İlk evrede kalenin efrasi surlarla çevrili olmamasına karşın, ikinci evrede etrafı surlarla çevrilmiştir. Yaklaşık 3-6 metre yükseklikte olabileceği tahmin edilen duvarların temel inşaatında moloz kum taşları, köşelerde daha büyük taşlar ve sur bedeninde ise kerpiç kullanılmıştır. Kaleye girişi sağlayan kuleli iki kapının dış kısmında yüksek birer rampa bulunmaktadır. Rampaların, kapıya hücum eden askerlerin buradan savunma yapan kaledeki askerler tarafından imha edilmesi amacıyla yapılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Kalenin ortasında üzeri açık bir avlu vardır. Evler surlara bitişik olarak inşa edilmiştir. Damları, kaleye dıştan gelecek saldırılara karşı askerlere "Şegirdim

Resim 4: Kaleburnulu bir çift. Fotoğrafın arkasında 90 yaşındaki Osman Mehmedin'e ait olduğu yazılı ise de, bu resimdeki şahsın "Kürt" olarak anılan Hasan Haso'ya ait olduğu bazı köylüler tarafından ifade edilmiştir.

kullanıldığı tahmin edilmiştir. Orta avluda çakıl taşlarından yapılmış bir sunak vardı. Kalenin su gereksinimi, kale içindeki bir sarnıç ile taş bir küpten ve kalenin dışındaki bir su kuyusundan karşılanmaktaydı. Kalenin mezarlığı ise doğudaki sur duvarlarının dışında yer almaktadır.

Kalenin Orta Tunç Devri'nin (M.Ö 1900 – 1650) sonuna doğru (yani M.Ö XVII. Yüzyılda) denizden gelen Hyksos akınlarına, ya da yerel ayaklanmalara karşı inşa edilmiş olabileceğine inanılmaktadır. M.Ö XVIII. Yüzyılda Mısır, Suriye ve Filistine sahip olan Mısır kökenli Hyksos'ların Anadolu'da oturduklarına ve buradan Kıbrıs'a akınlar düzenlediklerine inanılmaktadır. Atlı, okçu ve savaşçı bir kavimdiler. (Yine de Mısırlı bir kavimin Anadolu'da yer alması güç olduğundan, Anadolu'dan gelen Akaların Kıbrıs'ta korsanlık faaliyetleri yapmış olabilecekleri de

Yolu' (Parados) görevi de görmekteydi. Kalasların üzerine dalların konması ve bunların da üzerlerinin kalın bir çamur tabakasıyla sıvanmasıyla düz olarak yapılmıştı. Buraya avluya konan ahşap merdivenlerle ulaşılmaktaydı. Evlerin zeminleri kireç harcına batırılmış küçük çakıl taşlarındandır. Orta avlunun zeminindeki çakıl taşları ise daha büyüktür. Kaledeki trapezoid olan evde ocak bulunduğundan mutfak amacıyla

düşünülmektedir.) Kalenin yanındaki bir tepede bulunan Palaeoskoutella'nın da aynı döneme ait olduğunun saptanması sonucu, bu kalenin savaş zamanlarında çevre halkı tarafından bir sığınak, ya da denizden gelen akınlarını kontrol etmek amacıyla yapılmış olabileceği olasılığı üzerinde de durulmuştur. Bu tür tahkimat izlerine Kırmı, Dalı'nın kuzeyindeki Nikolidhes, Dikomo'nun kuzey tarafı ve Ay Sozomenos'ta da saptanmıştır. Nitovikla Kalesi M.Ö XVI. Yüzyılda yıkıldıktan sonra tamir edilmiş ve M.Ö XV. Yüzyılda bir yangınla tamamen yıkıldıktan sonra bir daha kullanılmamıştır. Kıbrıs'ın en eski kalesi olması itibarıyla görülmeye değer olduğuna inandığım bu kaleden günümüze sadece taş temel kalıntıları gelebilmiştir.

Kaynak Kişilerimiz Kaleburnu'nu anlatmaya devam ediyorlar

Kaynak kişilerimizden Recep Sükan, Bidizgya tepesinin güneyindeki deniz kenarında bulunan (köy plajının doğu-sunda) Galino Borni kale kalıntı-larını

(Nitovikla Kalesi değil), ayrıca Trahona mevkiindeki şehir kalıntı-larını köyün uzun geçmişine bir örnek olarak göstermiştir. Yine de köyün Latin ve İtalyanlara bağlı en eski yerleşim yerlerinden biri olduğu yaygın bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır. Hatta Galino Borni (Galini "sakin" veya

Resim 5: Kaleburnu ile ilgili olarak Mine Ağdaç'ın bilgimize getirdiği ve arkasında "Dedemin ve dayımın ebedi bir hatırası" yazılı eski bir fotoğraf.

“Fransız”, Borni ise “Huvarada” veya “Seks” anlamına geldiği ve bu nedenle de bu köyün “Fransız Köyü” olarak bilindiği söylenmektedir) adıyla bilinen kalenin köye adını verdiği ve bu adın da Fransızcadan (veya İtalyancadan) Rumcaya çevirme olduğuna inanıldığı da kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol tarafından ileri sürülmektedir. Emekli öğretmenlerden Muhsin efendiye göre Galino Borni; **Galli (Süt) ve Borni (Liman)** sözcüklerinin birleşmesinden dolayı “**SÜT LİMAN**” anlamına gelmekteymiş. Köyün üstbaşından Türkiye’ye doğru bakıldığında her iki kara parçası da Süt-liman göründüğünden köye bu ad verilmiş. Ancak köyün Kıbrıs’ın güney sahillerinde olduğu düşünülürse, bu konuda biraz zorlama olduğu akla gelmektedir. Ancak bu köyün azılı kişilerin bir sürgün yeri olduğu ve bölgede sahil koruma görevhilerinin bulunduğu da dikkate alınırca, burada yaşamın süt liman geçmesi halinde insanların esaretten kurtulup evlerine geri dönme düşüncesiyle burada vukuat çıkarmadıkları, veya kıyıların korsan başkanlarına karşı sahil muhafız birlikleriyle gözlenmesi dolayısıyla de ortalgın “süt liman” olduğu düşüncesiyle köye bu ismin verildiği düşünülebilir. Yine de köyün kökleri Latin ile İtalyanlara dayandığından “Galino Borni” sözcüğünün karşılığını bu dillerde aramakta yarar görmekteyiz.

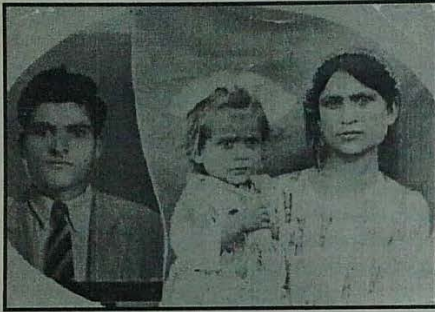
Kaynak kişilerimizden Hüseyin Şardu’nun Karpaz yazmadasını nüfusuyla ilgili olarak aktardığı bir başka rivayete ise, Afendrika’da oturan balıkçılar bu köye gelip hırsızlık yaptıkları doğrultusundadır. Bu balıkçılar köyün kurulu olduğu alanın dağlık olmasına dayanarak burasını bir saklanma yeri olarak seçmişler. Böylece burası zamanla bir köy olarak ortaya çıkmış.

Kaleburnu köyünün yerleşime açılması ve nüfusunun çoğalması ile ilgili olarak sıkça söylenen bir rivayete daha vardır. Rivayete göre Lüzinyan-Venedik döneminde Mağusa’daki sarayın haremünde değişik milletlerden kadınlar bulunmaktaymış. Bu kadınlar kraliyet ailesi erkekleriyle diğer asillerin seks ihtiyaçlarını karşılarlarlarmış. Ancak Osmanlıların Kıbrıs’ı ele geçirmelerinden sonra bu kadınlar Galino Borni köyüne sürgün edilmişler. Zamanla bu kadınlar köyün erkekleri

ile bölgeye gelen korsanlarla evlenmeleri sonucu mavi gözlü çok güzel çocuklar türemiş. Bu çocukların da şimdiki köy sakinlerinin ataları oldukları söylenmektedir.

Latinler ile Venediklilerden sonra gelen Osmanlı döneminin başlarında köy nüfusunun çok az olduğu, ancak ilerleyen yıllarda Karpaz bölgesinin Osmanlılaştığı üzerinde durulmaktadır. Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol bu konuda sunları söylemiştir: “**Köydeki yaşlıların dedelerinden, dedelerinin de dedelerinden öğrendiğini göre eskiden köyün nüfusu çok azmış. Köy nüfusunun Irak’tan geldiği sanılmaktadır. Daha sonra Latinler ve İtalyanların eline geçti. Latinlerden sonra Anadolu, Karaman ve birkaç arap ülkesinden gelen halklarla köyün nüfusunun arttığı söylenmektedir. Duyduğumuza göre eskiden bu köy Latinlere (Fransızlara) ve İtalyanlara bağlıydı. Çünkü köyde kilise vardır ve bunun Türklükle bir ilgisi yoktur. Ondan sonraki Osmanlılar zamanında Türklük yayıldı. Bu nedenle burasının bir zamanlar Linobambaki köyü olduğu üzerinde durulmaktadır.”**

Osmanlı döneminde Kaleburnu köyü nüfusuyla ilgili olarak karşılıklı görüşme yöntemiyle derlediğimiz bilgiler çok çeşitlidir. Kimileri, köy nüfusunun daha sonraları bazı arab ülkelerinden (örneğin Irak v.s.), Karaman, Konya ve özellikle de Elazığ iline bağlı Harput’dan gelenlerle arttığını ortaya koymuşlardır. Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol, Harput’dan gelen Yakup’un torunu olduğunu bilgimize getirmiştir. Rivayete göre bu köye Osmanlı döneminde Harput’dan “Yakup” ve “İbrahim” adında iki kardeş gelmiş. Bir Ramazan ayında omuzlarında heybelerle Karpaz bölgesinden karaya ayak basmışlar. Heybelerinde ilahi kitaplar bulunmaktaymış. Kaleburnu’na geldiklerinde köylülere onları misafir etmişler. Onlar da köylülere namaz kıldirtmaya başlamış. O dönemlerde talebeleri hocalar okuttuğundan, bir süre sonra Kaleburnu köylülere, sağlam karakterli olan Yakub’u köyün öğretmeni (muallimi) yapmışlar. Onu köyde bir kızla evlendirmişler. Ancak bir süre sonra çocuklarının bir kısmıyla birlikte Harput’a geri dönmüş ve orada vefat

Resim 6: Kaleburnulu Musa Mehmet Beda ve eşinin 24.10.1955 tarihli fotoğrafı.

etmiş. Köylüler Yakub'un kardeşi olan İbrahim'i de köyde evlendirmişler. Ancak o kardeşi Yakub gibi Harput'a geri dönmeyip köyde kalmış. Kaynak kişilerimizden Mustafa Mehmetali'nin aktardığına göre, köyde kalan İbrahim okuyup üfleme ve büyü yapmak suretiyle hastalarla delileri sağlıklarına kavuşturmuş. Sağaltma yöntemleri de o kadar çok etkiliymiş ki, baktığı hastalar sağlıklarına kavuştuklarından doktora gitmeleri gerekmiyormuş. Bu nedenle köylüler ile civar köylerdeki Rum hastalar ona ziyaret etmeye başlamışlar.

Karpaz bölgesinin Osmanlı döneminde Anadolu'dan gelen korsanların uğrak yeri olduğu üzerinde de durulmaktadır. Buraya gelen korsanlar ganimet yapılar ve kadınlarla kızları kaçırmış. Bu korsanlarla ilgili olarak Kaleburnu köyünde bir de söylentinin yaygın olduğu kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol tarafından bilimize getirilmiştir. Söylentiye göre Osmanlı döneminde Dipkarpaz'ın kuzeydoğusunda 2-3 Türk kardeşe ait Efendiler Çiftliği varmış. Rumların bir ihtiyacı olduğunda "Nabamen istu Efenduyesmas" (Efendilerimize gidelim) diyerek bu kişilere gidip yardım isterler; onlar da yardımda bulunurlarmış. O zamanlar bu çiftlikte oturan bir Rum kadının evleneceği gün, Anadolu'dan gemiyle gelen yedi korsan çiftliğin olduğu yerden karaya çıkmış. Oradaki Rumlar onları gece yapılacak düğüne davet etmişler. Hep birlikte yemişler,

içmişler, çalgı çalıp eğlenmişler. Bu arada korsanlara türkü söylemeleri için bir saz vermişler. Korsanlardan biri de sazı alıp Rumca olan şu türküyü söylemiş.

Os bu stegi do fengari
Stegi ci nifi isto gamari.
O bu stegi do fengari
İmasdin fili ce gumbari

(Türkçesi)

"Ay durduk sonra gelin yerinde olacak.
Ay durduk sonra ahab ve sağdıız"

Ancak ay kaybolunca korsanlar gelini gelinliğiyle birlikte alıp kaçmışlar. Onları bir daha gören olmamış.

Köydeki bazı Arkeolojik kalıntılar

Bugüne kadar köyün içiyle çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda ele geçen çok sayıdaki antik mezar ile yapı kalıntısına dayanılarak, köyün antik bir mezarlık alanı üzerine kurulduğu ve bu nedenle de geçmişinin çok eskilere dayandığı rahatlıkla söylenebilir.

1888 yılında köyü ziyaret eden D.G. Hogarth, köy ile ilgili olarak yaklaşık şu bilgileri vermiştir (9): "1738 yılında Poccoke Kaleburnu'ndaki mezarların ait olduğu şehirin, Kaleburnu'nun üst başındaki tepede bulunan Urania sandığı harabeler olduğunu öne sürmüştü de, ben bu kalıntıları bulamadım. Urania kenti'nin Apendrika'nın yanındaki harabeler olduğu sanılıyor. Sanırım bu mezarlar Kuruova'nın güneyindeki sahil şeridindeki Nitovikla'da oturan insanlara aittir. Köydeki Mustafa adlı biri birkaç yıl önce bahçesinde bulduğu bir çukurda birkaç heykel başı ele geçirmiştir. Şimdi bunlar kapısının içinde inşa edilmiş ve bazı heykel parçaları da bahçesindedir. Bana iddia ettiğine göre, bu çukuru kazma hakkını almak için A. Di. Cesnola kendisine 3 lira teklif etmiş. Ancak bu çukurun havası çok pis olduğundan ve ışık almadığından, yeniden toprakla doldurmuş.... Köyün doğusundaki dere yatağı Karamani olarak bilinmektedir"

Köylülerin ifadelerinden, köyün gerek içinde,

gereke köyün çevresindeki Trahona (KK.3), Gunduro Trahona (Kountoura Trachonia), Gapsalya, İsviturka, Cilayes ve köyün doğusundaki Gastro mevkilerinde antik mezarların olduğu öğrenilmektedir. Bu mezarlar önce İtalyanlar, sonra İngilizler ile İsveçliler ve 1963 yılından sonra da yabancılar ile direk dikilirken bulunan bir mezar da müze adamları tarafından kazılmıştır. Bu alanlarda kaçak kazı yapıp da halen hayatta olmayan köylülerden Asaf dayı, Mustafa Paşo, Pistola ve Badiko adlarından söz edilmektedir.

Mağara olarak anılan antik mezarların en ilginç, köyün güneydoğusundaki Gastro mevkiinde olanıdır. (Resim 7-8) Köylüler define bulmak için burada uzun süre kazı yapmışlarsa da hiçbir şey bulamamışlar. Uzunluğu 68 ayak 8 inç ve yüksekliği ise yaklaşık 8-9 ayaktır. Kayaya düzgün bir şekilde oyulmuş çok büyük (anıt) bir mezardır. Bu nedenle mezara ünlü ailelerin

gömüldükleri tahmin edilmektedir. Önce-leri ölüleri gömmek için yapılmış olmasına karşın daha sonraları barınma, savunma ve ahır amaçlarıyla kullanıldığından, girişteki ana kapıya ek olarak iki yanına bir kapı ile bir pencere açılmıştır. Mezarın ortasındaki ana mekânın iki yanına açılan koridor şeklinde derin mezar odaları vardır. Tip

Resim 7: Gastro mezarının içi

itibarıyla Klasik-Helenistik döneme tarihlenmektedir. 1888 yılında mezarı ziyaret eden İngiliz arkeolog D.G. Hogarth bu mezarın Sidon'daki Fenike mezarlarının bir benzeri olduğunu, bu nedenle de M.Ö V-IV. Yüzyıla ait olabileceğini öne sürmüştür. Hogarth mezarda üç ayrı su kuyusu da saptamıştır. Gastro'nun kelime anlamı; yer altına kazılmış sığınma veya korunma yeri, siper, mevzi ve kaledir. Yıllar önce Gastro'nun karşısındaki Vasili Tepesi'nde demir bir top gülesine rastlandığından, bu iki yer arasında karşılıklı bir savaşın geçtiğine inanılmaktadır. (KK.4) Kaynak kişilerimizden Recep Sükan'ın anlattığı rivayete göre, Gastro'daki büyük mezarda oturan kralın defnesi, tam karşısındaki Vasili tepesine gömülmüştür. Ancak Vasili tepesi düşmanların eline geçince defnesini yitirmiş. Bu nedenle Gastro Tepesi'ndeki mezarın ikinci kapısına kraliçeyle birlikte oturarak Vasili tepesini seyredip defnesini düşünürmüş. Yaklaşık olarak 40-50 yıl önce mezarın tam ortasında büyük bir kuyu varmış. Esirler kuyunun üst başındaki halkaya ipe asılmak suretiye içine sarkıtırlarmış. Böylece onlara işkence yapılır, sonra da kuyunun içine atılmak suretiyle hayatlarına son verilirmiş. 1974 yılında Rumların köyü kuşatması üzerine köylülerin tamamının bu mağraya sığındıkları söylenmektedir.

Konu Gastro'dan açılmışken Avtepe'nin hemen dışında bulunan diğer bir Castro mağrası ile ilgili olarak kaynak kişilerimizden Mustafa Mehmetali'nin (K.K. 2A) bilgimize getirdiği bir rivayeti de bilginize getirelim: "Çok eskiden Eftagomi'deki (Yedikonuk)

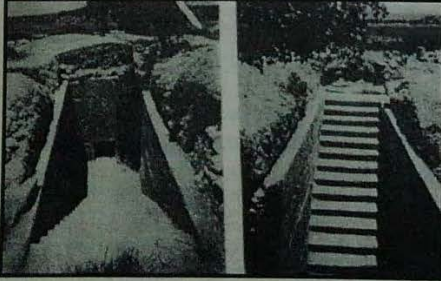

Resim 8: Gastro mezardan Vasili Tepesine bir bakış.

Golonya diye bilinen yerde oturan bir kral, kızını oradan kovmuş. O da definesini alarak, şimdilerde Türkler ile Rumlar tarafından Ay Bago veya Saracino olarak bilinen köy civarındaki en yüksek tepeye gelip yerleşmiş. Definesini de oraya gömmüş. (Burada bir de Rüstem'in mağrası diye bir mağara varmış) Ancak bu tepede Saracino olarak bilinen sarıklı insanlar oturuyormuş. Kralın kızı onlardan korkmuş ve ordan da kovulunca, bu sefer de AYTEPE'nin karşısındaki Gastro (kale) denilen yüksek tepedeki mağaraya gidip sığınmış."

Kaleburnu köyünün yaklaşık iki mil kadar güneydoğusundaki "Verimsiz Tarla" anlamına gelen Trahona (Trachonas) mevkiinde, Kıbrıs Geometrik II'den (M.Ö 950) Helenistik döneme kadar (M.Ö 325-30) tarihlenen bir mezarlık alanı bulunmaktadır. Buradaki harıpluk arazide yer alan mezarlar, havara toprak ile kum taşından kayalara oyulmuş olup çoğu soyulmuş durumdadır. Kaynak kişilerimizden Mustafa Mehmetali'nin ifadelerinden, bu mezarların doğusunda Salamis gibi sütunları olan bir şehir kalıntısının bulunduğu öğrenilmektedir. Mustafa Mehmetali'nin atalarından öğrendiği diğer bir konu ise bölgedeki mezarlara eşirler ile suçluların hapsedildikleri doğrultusundadır.

Trahona mevkiindeki soyulmuş anıtsal mezarlardan bir tanesi 1928 yılının nisan ayı sonunda (çevresiyle birlikte) on gün süreyle İsveç Arkeoloji Heyeti başkanı Dr.Einar Gjerstad, Mimar John Lindros ve kazı asistanı

Resim 10: Trahona'daki anıtsal mezar

Resim 9 : Trahona'daki anıtsal mezar ve giriş kapısı üzerinde karşılıklı danseden iki kişinin bulunduğu rölyef (kabartma)

Ph.Lic. Eric Sqöqvist tarafından kazılmıştır. (10) (Resim 9-10) Mezarın soyulmuş olmasına karşın mezar odası ile dromosta (mezarın yolunda) ele geçen parçalara dayanılarak, mezar odasına ilk gömünün Kıbrıs Arkaik I döneminin ortalarında (M.Ö 750-600), ikinci gömünün ise Geç Helenistik devirde (M.Ö 323-30) defnedildiği belirlenmiştir. Mezarın "dromos" olarak bilinen yolu ile tonozlu mezar odası düzgün kesilmiş plaka şeklinde kum taşları ile kaplanmış olup inşaat sırasında kireç harcı kullanılmıştır. Dromos 14 basamaklıdır. Mezar odası girişinin üst başındaki bir taş üzerinde karşılıklı oynayan iki insan rölyefi (kabartması) vardır. Figürlerde bir hareketlilik görülmektedir. Burada tek ayak üzerinde durmayı ve topukların hafif yukarı kalkmasını gerektiren bir oyun dikkati çekmektedir. Mezarı kazananlar, bu iki figürün mutlaka dini bir törende dans ettikleri ve bunların da insan değil de ölüm melekleri(şeytan) olabileceklere yorumunda bulunmuşlardır. Bu oyun bana daha ziyade Kıbrıs Halk oyunlarını hatırlatmaktadır ki, bilirkişilerin bunu daha iyi ortaya koyabileceklerine inanmaktayım.

Bu mezarla ilgili olarak kaynak kişilerimizden Mustafa Mehmetali'nin anlattıkları şöyledir: "Bu mezarı ilkin köylüler bulup soydu. İçindeki altınları alıp Beyrut'da bozdular ki bize bunu atalarımız söyler. Bu mezarı kazananların adları Linder, Yester ve Rikkor idi. Bu İsveçliler caminin yanındaki Mustafa'nın evinde bir parti verdilerdi. Bunlar savaştan birkaç sene önce öldüler. Bunların ebistadı gelip mezarın yerini görmek istedi, mezarı aradı. Kazılan mezarın giriş

kapısında iki insan resmi vardı. Biri elini doğuya doğru işaret eder (yani bu mezarın hazinesi ötededir anlamında), diğeri ise bir eliyle sus işareti yaparken diğer eliyle de yeri işaret eder (yani sus buradadır anlamında) durumdaydı. Sonra herkes para bulmak için bu mezarı kazdıklarından mezar çöktü. 1963 yılından sonra Rumlar mezarı tamir etmek istediler. Ancak Türkler izin vermedi. Mezar çöktüğünden, insan figürlü taşlar ş anda çöküntülerin altında olabilir.”

Kuntoura Trachonia (Gunduro Trahona) mevkiinde de bir mezarlık alanı bulunmaktadır. Bu mezarlık alanı Nitovikla Kalesi'nin yaklaşık bir mil kadar doğusundaki sahil kenarında bulunan ormanlık bir tepededir. Buradaki 15 adet mezar 1928 yılında İsveç Arkeoloji Heyeti adına E. Sjöqvist tarafından kazılmıştır. Mezarlardan çoğu Kıbrıs geleneğinde yapılmış olmasına karşın, bazıları daha değişiktir. Bunlar alçak bir toprak yığıyla örtülü olmalarının yanı sıra, yerleri dikine konmuş taş levhalarla belirlenmiştir. Ancak yerleri belli olduğundan bilimsel kazıları yapılmadan soyulmuşlardır. Bu mezarlar Kıbrıs Klasik Devir'e (M.Ö 475-325) ve özellikle de ilerinde Ptolemaios sikkeleri bulunduğu M.Ö III'üncü yüzyıl Helenistik Devre tarihlendirilmişlerdir. Mezarlar çok küçük olup geniş dromosları vardır. Kapıları genellikle bir tek taş levhayla kapatılmıştır. Düzensiz mezar odaları olduğu gibi, çok iyi oyulmuş odaları olanlar da vardır. Ölülerin yatırıldığı sekiler duvarların kenarlarında yer almaktadır. Burada tek kişiye ait kuyu mezarlar da saptanmıştır. Mezarların üzeri 5 adet taş levha ile örtülmüş olup levhalar mezarın kenarına kazılmış sekiler üzerine oturmaktadır. İçindeki ceset kalıntılarının yanında iki testi bulunmuştur.

Köy kiliseleri

Köyün uzun ve sürekliliği bir geçmişinin olduğu, ikisi köy içinde (biri ilkokul karşısında, diğeri ise eski karargahın olduğu yerde), biri köyün doğusundaki Gastro bölgesindeki Ay. Anna (Ay. Ananna) mevkiinde ve biri de Sigayes mevkiinde olmak üzere dört kiliseden anlaşılmaktadır. (KK.1,2,4,6)

Köyün içindeki kiliselerin temelleri dahi kalmamış olup bir taş yığını görünümündedirler. Kilise kalıntılarının bulunduğu okulun karşısındaki alanda gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarında, Helenistik ve Roma dönemlerine ait derin yivli çanak-çömlek kırıklarına, özellikle de M.S XIV. Yüzyıla tarihlenen Sgraffito tekniğinde yapılmış sırlı kase parçalarına rastlanmıştır.

Gastro mezarının doğusundaki vadide (Ay. Anna mevkiinde) bulunan harabe kilise Meryem Ana'nın annesi Ay. Anna'ya adanmıştır. Vadinin içinde Karpaz Yarımadasında sıkça rastlanan ve içinden yaz-kış su akan bir su tüneli (Lağım) bulunmaktadır. (Resim 12) Bu tünelin benzerlerinin Ziyamet, Mehmetcik, Exarhos Körfezi, Singrasi (Aya Bekya kilisesi Adak Yeri), Çayırova, Yeşilköy (Ay. Fodu Kilisesinde) ve Avtepe'de (Castro Mağrasının gerisindeki bölgesinde) bulunduğu da tesbit edilmiştir. Köylülerin "Lağım" olarak sözünü ettikleri bu tünelin suyundan, sıra kuyular açılmak suretiyle yararlanılmaktadır. Vadideki tünele Gastro mağrasının önünden geçen yoldan ulaşılmaktadır. Bu yol yakın geçmişimizde "Aşıklar Yolu" olarak bilinmekte ve birbirlerini seven gençler yolun batısındaki kayalara adlarını yazmaktaydılar. Kaynak kişilerimizden Recep Sükan'dan sağladığımız bilgilere göre, kıtlık ve kuraklık zamanlarında gerek Baf ve gerekse Karpaz,

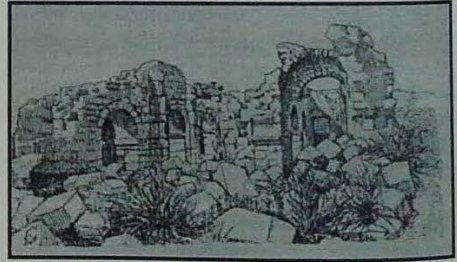

Resim 12: Köylüler tarafından lağım olarak söz edilen Ay. Anna su tüneli (Ayazma)

Sipahi ,Yalusa (Yenierenköy) ve çevredeki diğer köylerden hareket eden Rumlar, ellerinde Meryem Ana İkonu olduğu halde bu kiliseye gelerek yağmur duası yaparlarmış. Meryem Ana ikonunu taşıyan bu insanlar demirlere vurarak ve çanlar çalarak bir kiliseden diğer kiliseye gidip dua ederlermiş. Kilise ile su tünelinin önünde yağmur duası gerçekleştirildikten sonra tören sona erermiş. Bir seferinde yağmur duası bitmeden yağmurun yağmaya başladığı ve oraya gidenlerin islandıkları söylenmektedir. (K.K.1,3,4) 1963 yılından sonra bu kilisenin tamamen yıkıldığı öğrenilmektedir. Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol'un söylediğine göre eskiden Rumlar, gerek yağmur duası yapmak ve gerekse Apostolos Andreas manastırını ziyaret etmek için Baf'tan yaya olarak yola çıkarlarmış. Bu insanlar Meryem Ana'nın annesine adanmış olması itibarıyla önce Ay. Anna Kilisesi'ni ziyaret ederler, sonra da Apostolos Andreas Manastırına giderlermiş; Rum kabileleri Kaleburnu köyünden geçerlerken yolun kenarına dizilen Kaleburnulular onlara daha önce köfünlere koydukları ekme, hellim ve zeytin ikram ederler ve içmeleri için de onlara testilerle su dökerlermiş. Rumlar yol boyunca köfünlere konanları yiyip içtikten sonra yollarına devam ederlermiş. Bu konuyla ilgili olarak kaynak kişilerimizden İsmet Koldaş bize şu bilgileri vermiştir :“Eskiden Baf'tan yaya olarak yola çıkan Rumlar, önce Kaleburnu köyündeki Ay. Ananna kilisesini, sonra da Apostolos Andreas Manastırını ziyaret ederlerdi. Ay. Ananna kilisesi 1963 hadiselerine kadar sağlamdı, ancak ondan sonra bizimkiler tarafından yerle bir edildi. Çevre köylerdeki Rumların buraya yağmur duasına geldiği dönemlerde ailem fakir olmakla birlikte annem Gülasiye Ahmet Medi çok iyi ve cömert bir insandı. Bir gün köydeki kilise ile manastırı ziyaret edecek olan Rum grubu köyden geçerken annem yemeleri için yolun kenarına hellim, zeytin ve bir fırın dolusu ekme dizdi. Geçenler annemin dilimlediği ekme ile hellimleri alıp yediler, testilerdeki suları içtiler. Ancak bunu haber alan ve Volkan olarak bilinen teşkilat

adamları ona olmayacak hakaretler yaptılar. Bu olay üzerine Denktaş bey köye geldi ve anneme Rumlara niye yiyecek verdiğini sordu. Annem de onun sorusuna soruyla yanıtlı verdi : “Baf'tan yola çıkan ve yolun insanlara yemek ile su vermek Türklerin geleneksel konukseverliği değil mi?” Bunun üzerine Denktaş bey annemin bu insancıl davranışını takdirle karşıladığını ve onu haklı bulduğunu söylediikten sonra köyden ayrıldı. Ancak anneme reva görülen hakaretler onu oldukça sarstığından, en sonunda ölümüne neden olduğu şimdi bile söylenmektedir.”

Dipkarpaz ile Kaleburnu köylerinin arasındaki Sygayes (Sykha – Sykhada) mevkiinde çevesinde başka herhangi bir kalıntı bulunmayan harabe durumda Banaya Sykha(da) Kilisesi vardır. (Resim 11) Bu kilise hakkındaki bilgilerimiz Camille Enlart'ın “Gothic Art and the Renaissance in Cyprus” adlı kitabına dayanmaktadır. Kilisenin 1363 yılında yıkıldığı tahmin edilmektedir. Romanesque stiline yapılmış kilisenin iç uzunluğu 15.25 metre olup, üç sahını, üç apsisi ve üç bölümlü bir nartex'i vardır.(11)

Resim 11: Banaya Sykha(da) Kilise Harabesi

Okul imkânları ve iş alanları

Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol yakın geçmişimizdeki okul durumunu şu şekilde anlatmıştır : “Ben Rumca ve Türkçe okuyup konuşurum. Orta okulu Dipkarpaz'daki High School'da, yani yüksek okulda okudum. Nedeni yüksek okulun sadece Lefkoşa'da

ve Dipkarpaz'da olmasıydı. Bizi de Lefkoşa'ya göndermezlerdi. Dipkarpaz'da bir odam vardı orada kalırdım. Yemeği köyden götürür ve hafta sonu köye gelirdim. Köyde çocuklarını okutabilenlerin sayısı azdı. Fakirlik vardı. Parası olsa bile Lefkoşa'ya çocuk göndermezlerdi ; yüzüstü olmasınlar diye. Kız çocuklarının okumalarına ise izin verilmezdi. Zaten insanlar cahildi. Bir de çocuklar evin yardımcısydı. Okula gönderilmeyen çocuklar babalarına işlerde yardımcı olurlar ; rençberlik, hayvancılık, odunculuk, kömürçülük ve işçilik yaparlardı.”

Kaynak kişilerimizden Osman Mustafa Sesli (K.K.6) ise bize şu bilgileri vermiştir: “Eskiden etrafımız Rum köyleriyle çevriliydi. Bu nedenle atalarımız hep Rumca konuştuklarından Türkçe bilmemezlerdi. Zaten okul öğretmenleri de o zamanlar Rumca konuşurlardı. Eskiden çok fakirlik vardı. Para da yoktu. Bu nedenle çocuklar okula gönderilemezdi. Tarlalarda çalışırlar ve çobanlık yaparlardı. Ben okuyamadığımdan köyün zenginlerinden Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin yanında hizmetkârlık yaptım. O dönemde fakirlik olduğundan Argoşillo (Avroşillo-Ada Soğanı – Yabani Kolokas-Urginea maritima (L.)) yedik”. Bu konuyla ilgili olarak kayın validem Elmaziye Esat Ermanav da bana İkinci Dünya Harbi sırasında Avroşillo'nun ekmeğe karıştırılıp yendiğini söylemiştir. Magundalı Meryem Kaçaklı ise “Nunutsa” olarak bilinen orkidelerin (Green Winged orchid – Orchis Morlo) erken çıkması halinde o yılın çok yağmurlu geçeceğine inanıldığından bu soğanın Türk sayıldığı, kötü bir ot olan Avroşillo'nun ise Rum sayıldığı bilgimize getirmiştir. Tarım Dairesi ziraatçılarından Müdür muavini Orhan Oydaş ise bu soğanın haşaratları savma gücüne sahip olduğundan tahıl depolarına konduğunu, kalb sorunu olanlara iyi geldiğini ve kan çıbanlarını pişirip patlatma amacıyla kullanıldığını söylemiştir.

Konu Avroşillo'dan açılmışken bu konuyla ilgili olarak Yeşilköy (Ay. Andronikos) ile Balalan'da (Platanisso) saptadığım ve ilginç bulduğumuzdan dolayı da “Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm” adlı

kitabımızda yer verdiğim iki ayrı batıl inanca da değinmek isterim. (12) “Yılbaşından bir gün önce sabahtan ovaya gidilerek köküyle birlikte Avroşillo (yabani Kolokas) sökülürdü. Aynı gün evde gollifa yapılırdı. Yeni yılın ilk günü yapılan gollifa yenir ve sökülün Avroşillo ise sokağa atılırdı. Gollifa evin bereketini, sokağa atılan Avroşillo ise uğrusuzluğu simgelemektedir. Yapılan Gollifalar yendikten ve Avroşillo sokağa atıldıktan sonra evin kapısı açılıp eve misafir kabul edilirdi.” Avroşillo ile ilgili ikinci tesbitimiz ise şöyledir: “Yılbaşından bir gün önce sabah erken saatlerde ovaya gidilip köküyle birlikte bir Avroşillo sökülürdü. Yılbaşının ilk günü evin çocuğu, sırtını ağıla (Mandraya) vererek Avroşilloyu ağıla atardı. Atılan Avroşillo hangi hayvana vurursa o hayvan çocuğun olurdu. Böyle yapılanca o yılın çocuk ile ev için uğurlu olacağına; hayvanlara nazar değmeyeceğine yorumlanırdı”

Camideki Mezar

Kaynak kişilerimizden Hüseyin Şardu'nun atalarından öğrendiğine göre Osmanlı döneminde Dipkarpaz köyü ile Kaleburnu arasında bir Sancak bulunmaktaymış, Osmanlılar Efendiler Çiftli-ği'nden göç edince malları vakıf olmuş. Afendrika'daki Evkaf'a

Resim 13: Köyün Camisi

ait vakıf mallar ise mütevelli Bekir adında biri tarafından yönetiliyor; gelirinin tahsildarlığını da yapıyormuş. Bu kişi ölünce onu Dipkarpaz'a gömmüşler. Ancak Osmanlıların Dipkarpaz'ı terketmeye başlaması üzerine Bekir'in ölüsünü Rumlara

bırakmamak için onu mezarından çıkartıp, çevresinde bir mezarlık bulunan Kaleburnu camisinin içine gömmüşler. (Resim 13-14) Mezarına İstanbul'dan getirilen ve üzerinde altın yaldızlı yazılar bulunan taşlar koymuşlar. Ancak mezar taşlarında yaptığım inceleme sonucu üzerinde yazılar bulunan baş taşının H.1297 (1879-1880) tarihli, üzerinde Seyit Mehmet Muhsin'e

kitapları ciltlemek için görevlendirilince yelkenli bir gemiyle Anadolu'dan Efendiler Çiftliği'ne gelmiş. Buradan eşekle Hala Sultan Tekkesi'ne doğru yol alırken Kaleburnu köyünde ölmüş. Onu camiye gömmüşler”

Köydeki Taş, alçı, kireç ve kömür Ocakları

Köyün değişik yerlerinde taş ocakları bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri köyün içinde, köyün batısındaki Skutelli mevkiinde ve Vuno mevkiinde olanlardır. Köydeki yaşlılarının hatırladıklarına göre bu yerler yaklaşık 60-70 yıl öncesine kadar taş ocağı olarak kullanılmakta ve buralardan “Dımışkı Taşı” denilen taşlar çıkarılmaktaydı. Bunlar sert değil de kolay ufalanıp dağılan yumuşak taşlardı. Rumlar bunlara “Buro Bedra”, Türkler ise “Buri Taşı” derlerdi.

Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol, yakın geçmişimizdeki taş ocaklığını şu şekilde anlatmıştır: “Kayalar Biguni diye bilinen demir kazmayla kesilirdi. Bu kazma düz ve ince ağızlıdır. Taş kesmek için Sina, balyoz ve hayvan nalı kullanılırdı. İlk kesilecek kayanın kenarı Biguni (Bir çeşit gusbo) ile kanal şeklinde kazılırdı. Sonra aralığın iki yanına birer nal konur, alta ise sina denen bir demir konurdu. Balyozunan sinaya vurulunca kesilecek taş kayadan ayrılırdı. Kayadan ayrılan taşların kenarları da Martelli ile düzeltilince kesme taşlar ev yapmaya hazır duruma gelmiş olurdu. Köylüler bu ocaklardan kestikleri taşları ev yapmak için kullanmalarının yanı sıra, köy dışına satmak suretiyle gelir de elde ederlerdi.”

Köyün güneyindeki deniz kenarındaki Cilayes mevkiinde bulunan taş ocağının Venedikliler döneminde işletildiği iddia edilmektedir. (Resim 15) Bunlar kolay üfelenen yumuşak taş değil de, sıkı (yani sert) olduğundan büyük yapıların inşasında, sütunlarda, genellikle de ev yapımında “Köşe Taşı” olarak kullanılırlarmış. Venedikliler taş ocaklarında esir çalıştırılır ve taş keserlerken de bölgeyi havuz gibi yaparlarmış. Kesilen taşlar ise deniz yolu ile Mağusa'ya taşınıp hisarların yapımında kullanılmış.

Resim 14 : Caminin içindeki mezar.

ait olduğuna ilişkin yazıt bulunan ayak taşının ise H.1295 (1878) tarihli olduğu tesbit edilmiştir. Buna dayanılarak mezar taşlarının caminin çevresindeki mezarlıkta bulunan başka mezardan alındığının, mezar taşlarının karıştırıldığının, ya da mezara iki ayrı kişinin gömüldüğünün düşünülmesine neden olmaktadır.

Yukardaki nedenlerle camideki mezarın kime ait olduğu kesinlikle bilinmediğinden, bu mezarın daha başka kişilere ait olduğu söylentileri de günümüze kadar gelmiştir. Kaynak kişilerimizden Süleyman Karagözlü ile Selçuk Elibol'un bilgimize getirdiği bir söylentiye göre bu mezar, caminin inşaatı sırasında inşaatın düşüp ölen “Sancak” isimli inşaat ustasına aittir. Ancak cami içlerine sadece gazi, hayırasever, mevkii sahibi ve ermişlerin gömülebileceğine inanıldığından, bu söylentiye kuşku ile bakıldığı da söylenmektedir.

Uzun yıllar Mağusa bölgesine hizmet veren Ahmet Sami Topcan'dan ise mezarla ilgili olarak şu bilgiler derlenmiştir: “Bu kişi Hala Sultan Tekkesindeki

Resim 15: Deniz kenarındaki Cilayev mevkiindeki antik taş ocağı

Eskiden köyün geçim kaynakları arasında “alçııcılık” ve “kireçcilik” de önemli bir yer tutmaktaymış. Alçı yapmak için alçı taşları önce ortası boş vaziyette kubbe şeklinde dizilir, bunların etrafına yine alçı taşları sıralanırdı. Yığın elde edildikten sonra ortadaki boş kısma konan çalılar ile odunlar hiç söymeyecek bir şekilde 5-6 saat süreyle yakılırdı. Alçı taşları pişince ezilmeleri için üzerlerine “lüveri” ile vurulurdu. Bu taşların için için pişmeleri için de 3-4 gün süreyle bekletildikten sonra, üzerlerine yine lüveri ile vurulurdu. Bunlar elekle elendikten sonra, eleğin altına geçenler kullanılmaya hazır duruma gelmiş olurdu.

Kireç elde edilmesinde de sistem farksızdı. Kireç taşları Vuno’dan kesilerek köye getirilirdi. Bunlar alçı taşları gibi kubbe şeklinde dizildikten sonra ortasındaki kısımda geceli gündüzlü olmak kaydıyla 5-6 gün süreyle ateş yakılırdı. Sürenin sonunda kireç taşları piştiğinden beyazlaşırlardı. Bu taşların üzerine su dökülünce büyük bir ısı meydana gelerek un gibi erimekteydiler. Pişirilen kireç taşları ya fırından çıktığı şekilde taş olarak, ya da üzerlerine su dökülüp toz haline getirildikten sonra satılmaktaydı. Eskiden köylüler yiyecekleri et ve hayvan kellelerini kireç taşlarıyla pişirirlerdi. Eter önce kireç taşlarının altına konur , sonra da kireç taşlarının üzerine su dökülürdü. Böylece meydana çıkan ısıdan altta konan etler pişirdi.

Köyde eskiden kömür ocakları da vardı. Kömür yapılıcağında önce kaçak odunlar kesilir, bunlar dik bir kazık etrafına dik olarak yığıldıktan sonra üzerleri toprakla kapatılır ve kurulan ocak alttan ateşlenirdi. Bazen kömür ocaklarının ortasına kazık konmayıp üstten ateşlendiği ve bu ocakların 3-5 çeşidi olduğu da söylenmektedir.

Yağmur Duası

Kıtlık ve kuraklık zamanlarında Türk olan Kaleburnu ile Kuruova köylüleri birleşerek yağmur duası yapmak için Kuruova denizine giderlerdi. Denize giderlerken bazen elbiselerini ters giyerlermiş. Denize ulaşılmca önce yere bir çarşaf serilir ve kıyından çakıl taşları toplanmış. Taşların her birine Vehüvellezi ile başlayan sure okunup üfürülerek çarşafın üzerine atılırlarmış. Toplanan çakıl taşlarına okununca, çarşaf dürülüp bükülerek torba haline getirilir, bu torba da güçlü kuvvetli bir kişinin omuzuna yüklenirmiş. Bu kişi de denizin kendisini boylayacağı yere kadar gidip torbayı oraya bırakırmış. Böyle yapılıncı yağmurun yağacağına inanılırdı.

Hastaları sağaltma

Kaynak kişilerimizden sağladığımız bilgilere göre çok eskiden hasta çocukları sağlıklarına kavuşturmak için kocakarı ilaçlarına baş vurulmuş. Bu nedenle çocuklar bazen ölürlür, bazen kör olurlar, bazen sakatlanırlar, bazen ise sağlıklarına kavuşurlarmış.

Trahoma olarak bilinen göz hastalığını köyedeki bir kocakarı tedavi edermiş. Gözün üst kapağı yukarı doğru çevrilerek kabanıkların üzerine incir sürülmüş. Böyle yapılıncı bazen göz kapağı zedelenmesiyle çocuklar ya ölürlür, ya da şaşı olurlarmış. Ancak göz hastalığı için köylülerin yaygın olarak Apostolos Andreas Manastırı’na gittikleri söylenmektedir. Bu azızın de göz hastalıklarını sağaltmada ada genelinde ünlü olduğu bilinmektedir.

Vucunda yara (çıban) çıkarıncı, köyün günyindeki (deniz kenarının yanındaki) “Şifa Suyu” olarak bilinen bir suya giderlermiş. Burada yıkananların yaraları geçermiş.

Ağrısı ya da başka bir hastalığı olanlar, caminin hemen çıkışındaki dut ağacının yanındaki bir taşta giderlermiş. Bu taşın altında "Mihri" diye bilinen bir kadının olduğuna inanılmış. Oraya gidenler mum yakıp otururlarmış. Böyle yapılması halinde hastaların şifa bulacağına inanılmış.

Dudakları çatlayanlar ise bir şişe sirke alıp bir üfürükçüye giderlermiş. Üfürükçü, içinde sirke bulunan şişeye okuyup üfürdükten sonra, "yıldız görmesi için" bir gece avluda bekletilmesini tembih etmiş. Ertesi sabah bu sirke dudaklara sürülmüş. (Papazların da değişik hastalıklar ve özellikle de baş ağrıları için bu yöneme başvurdukları bilinmektedir.)

Nüzül (felç) olanların şeytanlar tarafından çarpıldıklarına yorumlanırdı. Bu nedenle onlara okuyup üflemleri için hocalara veya papazlara gidilirmiş. Baş ağrısı olanlar da kendilerine okunup üflenmesi için bir hocaya giderlermiş.

Kaynak kişilerimizden Mustafa Onar, sıtma hastalığının ilacının yeşil zeytin olduğu üzerinde durmuştur. Yeşil zeytinler dövüldükten sonra suyu içilirmiş. Sulfat da o zamanlar sıtma hastalığının ilacıymış. Ancak köye gelen doktorlar bu ilacı sadece okul öğrencilerine verilermiş. Çok eskiden sıtmaya yakalananlar üfürükçülük yapan hocalar ile papazlara da giderlermiş. Bunlar bir pamuk ipliğine okuyup üfürerek düğümler atarlar, sonra da bunu hastanın bileğine bağlarlarmış. Hastalık geçince de bağladıkları pamuk ipliğini çıkarıp bir akar suya atarlarmış. Böyle yapılanca ipliğin akar su ile uzaklaştığı gibi, hastalığın da o kişilerden uzaklaşacağına inanılmış.

Sarılık hastalığıyla birlikte sancısı olanların sancıları, bir okumuş tarafından kesilirmiş. Buna da "Sancı kesmesi" denirmiş. Sancı ise ya bıçakla, ya da pernar ağacının odunuyla kesilirmiş. Sancısı olanlar önce yere yatırılır ve büyük bir bıçağın küt (sırt) tarafı veya pernar ağacından kesilen bir odun, sancının olduğu yere sürülmüş. Böyle yapılanca sancının kesilmiş olduğuna inanılmış.

Kanamalı kadın hastalar Kuruova'daki "Yemado Bedra" olarak bilinen kahverengi renkli taşta gidip üzerine binerler ve altındaki mumlukta kandil

yakmalarının yanı sıra oraya hertürlü gıda maddesi de koyarlarmış.

Kuruova'daki Yemado Bedra (Kanlı Taş)

Kuruova köyünün güneydoğusunda olan ve civar köylerdeki kanamalı hastaların ziyaret ettikleri bu taşın daha önce yayınlanan yazılarımızda da söz etmiştik (13). Çok eski dönemlerde tanrıça Afrodit'in taşların içinde bulunduğu, bazı taşların da ona ait olduğuna inanılırdı. Yakın geçmişimizde dahi Afrodit veya Meryem Anaya bağlanan bu taşlardan şifa dilenilmesi adettendi. İşte Kuruova ile çevre köyleri tarafından "Yemadusa", "Yemado Bedra", "Kanlı Taş" ve "Köyün Doktoru" olarak bilinen bu taş da bunlardan biriydi. Bir benzeri Arakapas'ta da bulunmuştur. Arakapas köyündeki taştan alınan toprak, taşın dibine dökülen kan kırmızısı suya karıştırılıp içilir ya da kanayan yere sarılan para suya atılırdı.

Kuruova köyündeki bu taş arazinin jeolojik yapısına uygun olmaması itibarıyla buraya başka bir yerden getirildiği anlaşılmaktadır. Kahverengi ve çok sert olup çakmaktaşına benzemektedir. Bu taşın köy için o kadar çok kıymetli oluşuna ve buraya sonradan getirilmiş olabileceğine dayanılarak, kayanın altında kraliçe ya da tanrıçanın bir taht üzerine oturur durumda heykelinin bulunduğu varsayılarak burada kaçak kazı bile yapılmış. Ancak etrafında günlerce kazı yapılmış olmasına karşın

Resim 20: Kaleburnulu Arife Nine

gelinir, dönüšte ise tarlalardaki yollar kullanılırdı. Böyle yapılması halinde hastaların şifa bulacağına inanılırdı.

Resim 19: Kaleburnulu Şerife Ahmet Gül

yerinden kımlatılmadığı gibi, çevresinde bir tek mezarın dahi bulunmadığı öğrenilmektedir.

Bu taş yakın geçmişimizde kanı açılan kadınlar ile kan çibani çıkaranların ziyaret yeri olduğunu, 1980'li yıllarda kaynak kişilerimizden Korovyalı (Kuruovalı) Adile Yakuş nine bilgimize getirmişti. Taşı ziyaret eden kadınlar önce taşın etrafında üç kez dönerler, sonra kilotolarını bir bacaklarında kalacak şekilde çıkarıp taşı kucaklayıp öperler, daha sonra da kenarına basıp melteme karşı üzerine binerlermiş. Taşa binenler onu yarım veya bir saat süreyle kucaklarlar, okşarlar ve öperlermiş. Daha sonra taştan inilip altındaki mumluk olarak bilinen oyuk içerisine mum veya yağ yakarlar, para veya hellim koyarlar ve kanlı bezlerini bir taşla bastırırlarmış. Rum kadınlar buraya çok para bırakmalarına karşın, yoksul Türk kadınları az para ya da bir-iki tane hellim bırakırlarmış. Buraya bırakılan adaklar da, tarlanın sahibi olan Adile Yakuş'un babası tarafından alınmış.

Kan çibani çıkaranlar ise taşı ziyaret edip bu taşın altındaki mumluğa çivi çakarlar, yağ ile mum yakarlar ve yakmakta kullanılan kibriti buraya bırakırlardı. (Aynı inanç ve uygulama Yeşilköy'deki Ay. Andronigos kilise harebesinde bulunan bir taş için de geçerli olduğu saptanmıştır) Ancak burayı şifa amacıyla ziyaret edenlerin sağlıklarına kavuşabilmeleri için bu taşta geldikleri yolun dışındaki başka bir yoldan evlerine dönmeleri gerekiyordu. Bu nedenle buraya patikadan

Evler ile ilgili batıl inançlar

Çok eskiden köyde ev yapılıcağında, şeytanların o eve yanaşmaması veya girmemesi için evin temeline kurban (davar veya horoz) kesilmesi adettenmiş. Böyle yapılmaması halinde evde oturanların evin şeytanı tarafından öldürüleceğine inanılmıştı. Bir zamanlar köyde böyle bir evin bulunduğu ve bu evin sahibi olan adamın üç ayrı zamanda evlendiği eşlerinin bu nedenle öldükleri söylenmektedir. Ancak evini değiştirdikten sonra evlendiği son eşinin ölmediği de sağladığımız bilgiler arasında.

Varlıklı kişilerin yapacakları evlerin temellerine (kilise temellerine konduğu gibi) kırmızı altın koymaları da adettendi. Kaynak kişilerimizden Mustafa Onar'ın söylediğine göre, temele altın koyma nedeni eve uğur getirmesi içinmiş.

Kaynak kişilerimizden Hüseyin Şardu'ya göre evlerin içindeki duvarlara kalıpla alçıdan SİMİNYA olarak bilinen rafların yapılması, üzerlerinin de kilise motiflerinin yanı sıra yuvarlak ve el şeklinde beşli motifle süslenmesi adettendi. Karpaz yarımadasındaki Türk ve Rum evlerinde bu rafların yaygın olarak varlığı gözlemlenmektedir. Rumlar bu rafların köşesine, üzerinde pencere ve kapılar bulunan kilise şeklinde bir dolap yaparlar ve içine Aziz Simeon'un bir ikonunu koyarlardı. Raflarda bulunan el şeklinde beşli motif ile buna bağlı olan inancın, Aziz Simeon ile Anadolu'daki "Fatma Anamızın eli" motifi ile karşılaştırılmasında yarar görmekteyim.

Çeşitli konular

Köy ile ilgili olarak kaynak kişilerimizden sağladığımız diğer bilgiler ise şöyledir: **"Eskiden hergün av vardı. Ama o zamanlar silah azdı. Silahlar ağızdan dolmadı. Yerli yapımı tüfek de vardı. Bunlar Yalusa ve Dipkarpaz'da Rumlar tarafından kaçak olarak yapılırdı. Rumlar ile Türklerin ilişkileri iyiydi. Birbirimizle karıştırdık.**

Rum veya Türk diye bir ayrılık gayrılık yoktu. Ancak bu hastalık Grivas'tan sonra çıktı ve bir daha çözülmedi. Aramıza hırs ve kin girdi.

Eskiden Karpaz'a giden ana yol Kaleburnu'ndan geçirdi. İngiliz zamanında Kaleburnu'ndan Ziyamet'e kadar Türkler yaşardı. Kuruova, Avtepe ve Kaleburnu Türk köyleriydi. Ancak Rumlar bu köyleri mahrum etmek için, yalandan Türklerin yoldan geçenleri rahatsız ettiklerini ve yolu kestiklerini İngiliz idaresine şikayet ettiler. Bunun üzerine, Apostolos Andreas manastırına giden şimdiki anayol yapıldı.(KK. 2A)

Eskiden insanlarda merhamet vardı, insanlık vardı, yardımlaşma vardı. Zenginler kurban kesip fakirlere dağıtırlardı. Şimdi ise kesen kalmadı. Bu hasisliğe, bencillige ve din zayıflığına girmektedir. Yine eskiden insanlar misafirperverdi. Köye misafir geldiğinde dedelerimiz onu kahvedeki odada misafir ederler ve hergün bir köylü onun iiaşesini karşılardı. Atalarımız misafirlerle öyle çok hürmet ederlerdi ki, bu misafirler köyden ayrılacaklarında hüngür hüngür ağlardı. Şimdi bunlar nerede? En güzel değerlerimizi birer birer kaybettik. Bugünleri de mi görecektik? Yine de köyümüz hala daha misafirperverdir; pek bozulmadı."

Gerçekten de Kaleburnu insanlarının hem misafirperver, hem de sıcak kanlı insanlar olduklarını, köyü eşim Tuncay Bağışkan ile ziyaret ettiğim 10.11.2000 tarihinde daha iyi anlama olanağı buldum. Köyedeki Gül Restorantın sahibi Nazife Gül, o gün eşimi ilk kez tanımıştı. Ancak onunla yaklaşık bir saatlik bir beraberlikten sonra oradan ayrılırken, Nazife Gül'ün eşimi kucaklayıp öptüğüne ve restoranttan kucak kucaca çıktıklarına tanık oldum. Böylesi bir yakınlaşma misafirperverlik ve sıcak kanlılık dışında başka nasıl izah edilebilir? (Resim 16)

Dünürçülük ve evlenme

Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibel, dünürçülük ile evlenme adetlerini şu şekilde anlatmıştır: "Dünürçülük

Resim 16: Kaleburnulu Nazife Gül

hep kapalı idi. Evlenme kararı anneler ve babalar tarafından alınır. Anneler ile babalar kız görürler, beğenirler ve evlatlarına isterlerdi. Güzeliyle çirkinine onlar karar verirdi. Gençlerin söz hakları olmadığından onların verdikleri kararlara boyun etmek mecburiyetindeydiler. Erkek kız nikah olsalar bile bir araya gelemezler, erkek de kızın evine giremezdi. Birbirlerini sadece bir araya geldikleri gerek gecesi görürlerdi.

Düğün kararı aile arasında alınır ve düğün üç gün üç gece sürerdi. Erkeklerle kadınlar ayrı ayrı yerlerde tören yaparlardı. Kadınların yaptıkları eğlenceye çocukların bile katılmalarına izin verilmezdi. Yorgan kaplama töreni kadınlar arasında olurdu. Erkekler ise bu törene katılmazlardı. Bizim köyde bir gelin gezdirmesi vardı. Gelin gezdirilirken durak yeri köy meydanındaki kavehaneydi. Gelin gezdirilirken gelin evindeki yataklar yapılırdı. Yatak ve yorganların kaplanması bitince üzerinde bir erkek çocuğu cirilerlerdi. Bunun nedeni ilk doğacak çocuklarının erkek olması içindi.

Düğün ziyafetini ekseriyetle erkek tarafı üstlenirdi. Başka köylerde köylüler düğüne

yardım ederlerdi ama bizim köyde yardım yoktu. Evi de ekseriyetle erkek tarafı yapardı. Kız tarafı eve, hatta bir gurusu bile vermezdi. O zamanlarda bir nikah vardı ve bir de ağırlık parası. Eğer bir ayrılma olursa erkek tarafı nikah ve ağırlık parasını mecburen kız tarafına vermek zorundaydı. Nikah ve ağırlık parası için bir kefil de istenirdi. Ben parasız olduğumdan herkes beni kefil kordu.

Eskiden bizde testi kırma oyunları pek yoktu; seyrekti. Bizde kendine güvenen ortaya çıkıp güreşirdi. Sonra bir de bir kamuşun (Kamışın) üzerine içine yarım şilin konan bir muska asılır ve bunu tüfikle vuran alırdı. O zaman tüfekler ağızdan dolma idi. Dügünlerde at yarışları da olurdu. At yarışını kim kazanırsa hediye olarak bir mendil kazanırdı. Eskiden ulaşım başta olmak üzere her iş at ile olduğundan köyde 40-50 tane at vardı. Gelini öğleden sonra güveyinin evine götürürlerdi. Gelin damadın evine gireceğinde damat dama çıkıp aşağıya şeker, yemiş ve para (kuruş, yirmilik, onluk) atardı. Çocuklar bunları toplamak için yarış ederlerdi. Sonra damat aşağıya inip gelini kucaklayarak eve kordu. Kadınlar eve girince erkekler oradan ayrılırlardı.

Gerdek gecesi gerdek evine girecek damad ile geline bir kaşık bal verirdi. Nedeniyse bal gibi geçinsinler diye. Ayrıca gerdek gecesi iki palaz kesip onlara yedirirlerdi. Nedeniyse güvercinler gibi muhabbetli olsunlar diye. Gerdek gecesi duayla sürerdi. Herkesi kahvelerden toplarlardı, hoca okur gelenler de amin çekerlerdi. Sonra gerdek evine gidilirdi. Damat orada gerdeğe girmeden, kapıda yine hoca okuyup dua ederdi. Damat kapıya doğru ilerlerken yetiştiren damada bir tokat (veya sırtına bir yumruk) atardı. Ona ahdi olanlar bunu fırsat bilerek daha hızlı tokat veya yumruk atarlardı.

O zamanlar evlenen kızının bakire olmaları esastı. Sadıçlar kapıda damadın çarşafı getirip göstermesini beklerlerdi. Eğer damat çıkıp da

gelini bakire bulmadığını söylerse, damadın annesi ile babası gelinin başına bir çapıt geydirerek annesiyle babasına götürürlerdi. Böyle bir durumda çiftler hemen boşanırlardı. Zaten eskiden erkek "benden boş ol" deyince kadından ayrılmış olurdu."

Köy Meyhanesi ve içkiler

Köye ilk meyhanenin Osman Skordo (sarmısak anlamına gelir) tarafından açıldığı ve daha sonra 5-10 yıl süre ile Emirzade dayının yanı sıra, kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol'un babası Şevket'in de bir meyhane açtığı öğrenilmektedir. Bu ise yaklaşık 80 yıl önceydi. Meyhane, köy meydanının ortasında yer almaktaydı. Köydeki meyhane geleneğini kaynak kişilerimizden sayın Selçuk Elibol şu şekilde anlatmıştır: "O zamanlar ekseri şarap, gonyak, mastika ve uzo içilirdi. Bunlar fiçilardıydı. Çok eskiden şarap içilirdi çokluk. ARŞİ denilen öküz derisinden tulum içinde getirilirdi. Ben dokuz yaşında içkiye başladım. Köylerde de içki yapılırdı ama en eski içkiler Leymosun'da yapıldı. En güzel içkiyi Leymosunda BARDİSELİNİ isimli fabrika yapardı. Ancak çok pahalı olduğundan bu içkiyi olur olmaz kişiler, hele hele de köylüler içemezlerdi. Meyhaneye gidenler ya kendi yemeklerini götürürler, ya da meyhaneci hazırlardı. O zamanlar tabak az olduğundan iki-üç kişi bir tabağın içinden yerlerdi. Meyhanelerde şiş kebapı ve fırın kebapı yaparlardı. Fırın kebapına "Hırsız kebap", "Glefitgo" ve "Çoban Kebapı" denirdi. Eskiden fakirlik

Resim 21: Kaleburnulu Dakko
(21.9.1950)

olduğundan hayvan çok çalınırdı. Bunlar aleni yenilemediğinden ise hayvanlar bu şekilde pişirilirdi. Önce bir kuyu kazılır ve içine harnıp dalları döşenirdi. Dalların üzerine etler konduktan sonra ağzı killi toprakla kapatılırdı. O zaman üzerinde ateş yakılırdı. Bu nedenle çalınan hayvanları aramaya gelen polisler bulamazlardı. Böylece üstte ateş yandık sonra alttaki etler de pişmiş olurdu. Eskiden köylüler et ve hayvan kellelerini pişirmek için bunları daha önceden pişirilmiş kireç taşlarının altına da koyarlardı. Kireç taşlarının üzerine su dökünceler de meydana gelen isidan altlarına konan etler pişerdi.

Meyhanelerde bazen bir zeytinle 2-3 okka sarap içilirdi. Bazen zeytinler meyhaneye gelenler tarafından evden getirilirdi. İlk içkilerde meze azdı ve meyhanede sadece bango başı içilir, ya da içkiyi alanlar evlerine götürüp içerlerdi. Daha sonra meyhanelere oturma masaları kondu. Meyhaneci fiçidan şişeyi içki doldurur ve masaya getirirdi. İçki bodiride içilirdi. İçki verisiye olurdu. Herkes parasını "maksıl" zamanı öderdi. Hatta berberler bile senelikti. Meyhaneçiler tahtaya verisiyeleri maşayla yazarlardı. Bu nedenle bir çizgi yerine iki çizgi çekmiş olurlardı. Eğer yıl kurak geçerse bu insanlar mallarını dahi yitirirlerdi."

Geçim ve üretim

Kaynak kişimizden Selçuk Elibol bu konuda anlatımını şu şekilde sürdürmüştür : "Eskiden para çokluk yoktu. Değiş-tokuş yaparlardı. Faizciler vardı. Bunlar hınzır insanlardı. Sene ongun geldiğinde verdikleri para karşılığında bir kile buğday alırlardı. Yıl kurak geçerse para alamadıklarından faizler birikirdi. Böylece borçlarını ödeyemeyenlerin mallarına el koyarlardı. Eskiden toprak sahibi pek yoktu. Ellerindeki toprak geçimlerini ancak sıkı sıkıya karşılardı. Ancak iki kişinin kuvvetli toprağı vardı. Eskiden köyde pamuk ekilir, ziraat yapılır

ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Buğday elde edilince STERNA deniler havara kuyular yapılır ve ekilecek tohumluk buğdaylar bunların içine depo edilirdi. Suyu geçirmedikleri için bir seneden diğer seneye tohumluk buğdaylar korunmuş olurdu. Eskiden ilaç olmadığından, içlerine buğday konmadan önce içi yakılarak rutubeti giderilirdi. Sonra buğday içine dökülürdü. Bunlar evlerin avlusunda tam arka kapının önünde yapılırdı. Eskiden bunların her biri 500 kile buğday alırdı. Gündelik kullanılacak buğdaylar ise torpidoya benzeyen çamurdan yapılmış "Bilin" denen testilerin içine konurdu.

Kaleburnu ile Karpaz evlerinin iç duvarlarında SİMİNYA olarak bilinen duvar rafları bulunmaktadır. Bu raflar alçı döküm olup kenarlarında el şeklinde beşli bir motif vardır. Bu rafların duvarda durabilmeleri için önce duvara mertek çakılır, sonra bunun altına kalıp konup içine erken donan alçı dökülmek suretiyle raf elde edilmiş olurdu.

Eskiden dövenlerde kullanılan çakmak taşları deniz kenarındaki Ay. Teriso denilen yerden toplarlardı. Bunlar kırıldıktan sonra kenarları cilet gibi keskin olduğundan, dövenin altına konurdu. Bu taşlar ateş yakma amacıyla da kullanılırdı. Çakmak taşları birbirine , ya da bir demire çarpılınca kıvılcım atılır ve bu kıvılcımın önüne konan gavcar ateşlenirdi. Bazan gavcarın yerine ardıc ağaçlarının kabuğu da ezilip kullanılırdı.

İnsanların işleri, ziraat, hayvancılık, taş ocaklığı, yalçıcılık, kömürçülük, odunculuk ve ırgatçılıktı. Fukara köylüler, ekseriyetle zengin Rumlar ile zengin Türklerin yanında hizmetkârlık yaparlardı."

Alman Savaşı dönemi

Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol'un bu konuda söyledikleri de şunlardır: "O dönemde herşey kısıtlıydı. Aranan bulunmazdı. Sefillik, rezillik devriydi. İngilizler halkın askere gitmesi için büyük işyerlerini kapatmıştı. Bu nedenle askere

Resim 17: İkinci Dünya Harbi'ne katılan Kaleburnulu Ahmet Halil Plavuri'nin 15.5.1940 tarihli fotoğrafı.

dan alınabilirdi. Deniz kıyılarında biriken tuzları toplamak da yasak-tı. Evinde tuz bulunduran para ve hapislik cezasına çarptırılırdı. İlk olarak 10 şilin, 1 lira para cezası verilirdi, tekrarı halinde hapisliği vardı.

Savaş sırasında iğneden ipliğe herşey karneye bağlıydı. İşsizlik, parasızlık vardı. Her köyde bir memur bulunurdu. Harmanda buğday istif edilince memur tarafından mühürlenirdi.

Resim 18: İkinci Dünya Harbine katılan Mustafa Mavri (Fotoğraf 1940 tarihli)

gitmeyen aç kalırdı. Böylece de insanlar ister istemez askere yazılmak mecburiyetinde kalırdı. O dönemde insanlar tarlalardan topladıkları yabancı kolokasları yerlerdi. Yakan bir yiyecekti. Önce temizlenir, sonra da kaynatılarak yenirdi.

İngiliz dönemi-nde tuz gümrüğe tabi olduğundan evde bulundurulması yasaktı. Sadece Paralimni ve Larnaka'daki Tuz Gölü'nde tuz vardı. Bir de İngilizlerin Mağusa'daki Boğaz'da bulunan ambarlarının

Mühür kırılırsa cezası vardı. Ailenin ihtiyacı kadar buğday aileye bırakılır, gerisini hükümet alırdı. Ekmeğin içine öğütülmüş harnıp, kuru üzüm ve arpa karıştırılır ve bu şekilde yapılan ekmeğe halka dağıtılırdı.

Alman savaşında birgün Almanlar köyün önündeki sandalları torpilediler. Sandalların içinde benzin olduğundan deniz yanmaya başladı. O zaman Alman denizaltıları Boğaz'a kadar girmişlerdi.

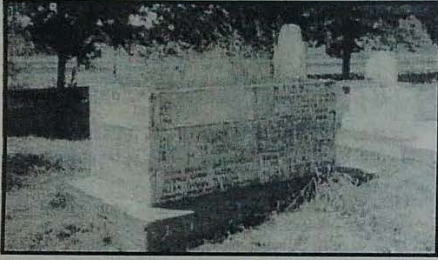
Tütün yetiştiricileri kendi ürettikleri tütünden içmeleri yasaktı. Bunları tüccarlar satın alır ve satarlardı. Tütün üreticilerine evde tütün bulundurma izni verilirdi. Eğer bu tütün başka bir evde bulundurulursa ceza kesilirdi." (Resim 17-18)

Köyün ileri gelenlerinden bazıları

Köyün en köklü ve en "malدار" (zengin) ailesinin Babalıklar olduğu ve evinin 300-400 yıllık olduğu üzerinde durulmuştur. Köyde yaklaşık 100 sene önceki eski aileler arasında Babalıklar'ın yanı sıra, Griggo, Güleleos (Gületey), Recebey, Garagulley, Garamalley ve İsbaniğga (İsbano) adlarından da sözedilmiştir. (KK 4) Bu tefrikamızda sizlere kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgilere dayanarak (ve kendimizden hiçbir bilgi katmadan) Emirzade Emirzadeoğulları, Behçet Gül ile bıçaklayarak öldürdüğü Ali Hasan, Ali Hasan'ın babası Hasan Griggo ve köyün en zengini olan Ali Efendi Hüseyin Babaliki hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Köyün Emirzade Dayısı (Emirzade Emirzadeoğulları)

Kaynak kişilerimizden Selçuk Elibol'un teyzesi Hanife hanımın eşi olan Emirzade dayımın esas adı Emirzade Mehmet Karamallı'dır. Karamallı siyah saçlı anlamına gelmekte olup sadece erkekler için kullanılırken, kadınlar için de Karamallu adı kullanılır. Emirzade dayı çiftçilik, hayvancılık, bahçecilikle uğraşmış. Yaklaşık 5-10 sene de meyhanecilik yapmış. O dönemlerde çok az kişi okumuş olmasına karşın,

Resim 22: Emirzade dayı tarafından yapılan eşi Hanife Emirzade'ye ait mezar.

Emirzade dayı dönemine göre kısmen de olsa tahsilli sayılmıştır. Akıllı, çalışkan ve inanç sahibiymiş. Arada sırada büyü da yaparmış. Cinleri çağırarak onlardan herşeyi öğrenirmiş. Geceleci şeytanları indireceğinden evine misafir kabul etmezmiş. Bir gün adamın biri beton işi yaparken kazmasını kaybedince yerini öğrenmek için ona gitmiş. O da gece olunca şeytanları indirmiş ve ona kazmanın betonun altında olduğunu söylemişler. Beton kazılınca kazma orada bulunmuş. Dünya görüşü ise "dünya göç edilecek bir yerdir, geçicidir, ona göre hazırlan" doğrultusundaymiş. Kendi döneminin yaşlılarının % 99'u kara cahil olmasına karşın o bir şeyler yaratır ve kağıtlara, ağaçlara ve mezarlara yazılar yazarmış. Okumuş bir adam olmamasına karşın eski Türkçe yazmasını ve okumasını da bilirmiş. Eşi Hanife hanım (1901-1975) ölünce mezarını kendi yapmış ve dört tarafına da kendi el yazısı ile şiirler yazmış. (Resim 22) Mezarın batısında yer alan yazıtın (şiirin) başlığında, bu sözlerin Hanife hanımın son nefesinde söylediği sözler olduğu da belirtilmektedir. Bu mezarın Kıbrıs'ın en ilginç mezarlarından biri olduğunu söyleyebilirim. Mezarın batısındaki yazıtı sizlere aktarmadan önce, Emirzade dayının hayatta iken mallarının tamamını Mağusa'daki bir oğluna vermesi nedeniyle, köydeki diğer evlatlarının ona bakmadıkları ve ömrünün son yıllarında çaresiz kaldığı da kaynak kişilerimizden sağladığımız bilgiler arasında yer almaktadır.

Mezarın batısında yer alan yazı şöyledir: (14)

"Ruhuna El Fatih

Hanife Emirzade

Doğdu : 1901

Vefat et: 1975

Son nefesinde sözyediği sözler

Ne oğluna güven ne kızına

Düşersen bakmazlar inan senin yüzüne

Yalan diyen varımı bilmem sözüme

Başıma geldida söylerim dostlar

Sağlığında bağışlarsan malını

Senede bir defa selâm gönderir

Eyer varsa hazırda bir az malın

Bir ağaç misali çok olur dalın

Paran yoksa kalmıştır halin

İşde gördünüz dünyanın halini

İnsanlar ne hayal kurar dünyada

Derki oğlunla kızın

Ersin mürada

Kocarsan kalırsın orada

Bu haller olmayormu

Söyleyin dostlar"

Ayrıca Emirzade dayı ölmeden önce kubbeli türbesine ait mezar kitabesini de kendi el yazısıyla hazırlamış. Yaptırdığı kubbeli türbenin altındaki mezarının etrafındaki yazılarını kendisinin söyleyip mozaikçilerin yazdığı öğrenilmektedir. Bu türbede kendi mezarından ayrı olarak kardeşi Abdullah Mehmet Karamalli, babası Mehmet Hüseyin Karamalli ve

Resim 23: Emirzade dayının türbesi

Annesi Meryem M. Karamallu'nun da mezarları bulunmaktadır. (Resim 23) Emirzade dayı ölünce kendi el yazısıyla hazırladığı kitabe türbenin üzerine monte edilmiş. Kitabede şunlar yazılıdır :

“Dünyaya geldiyimiz zaman

Hiç bir şey getirmediyimiz gibi

**öleceğimiz zaman da hiç bir şey
götürmeyeceyiz.**

Eyer yapabilirsek eylik yapalım

ve ne verersen elin ile o gider senin ile

Mal da yalan mülk da yalan

Var sen da biraz oyalan

Mal sahibi mülk sahibi

Hani bunun eski sahibi”

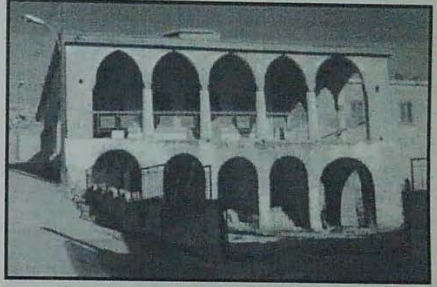
Ali Hasan'a yakılan Ağıd (Resim 24)

Kaleburnu köyünde yaptığımız araştırmalarda, 1963 yılı itibarıyla köyde yaşayan gençlerden Behçet Mehmet Gül tarafından bıçaklanarak öldürülen ve Hasan Griko ile Emete Gatsaria'nın oğlu olan Ali Hasan için söylenen Rumca bir ağıt bilgimize getirilmişti. Ali'nin yakınları tarafından yakılan bu ağıt, Ali Hasan'ın 1963 yılının ilkbaharına denk gelen Ramazan Bayramı'nın üçüncü günü köydeki Babaliki'nin Kahvehanesinde (Resim 26)

Resim 24: Ali Hasan

Behçet Mehmet Gül tarafından bıçaklanarak öldürmesini konu alıyordu. (Bu olay vukubulduğunda, 10 gün sonrasına denk gelen 5 Mart 1963 tarihinde Kaleburnulu Nazife Gül'ün kızı olan Zeyneb'in doğduğu bilgimize getirilmiştir) Rumca olan bu ağıtın sadece giriş bölümünün Türkçesi kaynak kişilerimizden İsmet Koldaş (K.K. 7) ve Avtepelî Hasan Talat Yalkurt (K.K.No.8) ile eşi tarafından bilgimize getirildi. Ancak bu olaydaki sorun, kimi kaynak kişiler Ali'nin Kaleburnu'nun 'huvarda' gençlerinden olduğunu ileri sürerlerken, kimi kaynak kişiler de Ali'nin kıskançlık uğruna boşu boşuna ('pisi pisine') öldürüldüğünü ileri

Resim 26: Ali'nin bıçaklandığı Babaliki'nin kahvehanesi

sürmüşlerdir. Bu nedenle biz burada, ağıta konu olan kişileri yermeye veya yüceltme konumunda değiliz. Dolayısıyla sadece kaynak kişilerimizden İsmet Koldaş'ın anlattıklarına burada yer vermekle yetineceğiz.

“Kaleburnu köyünde Behçet Mehmet Gül (sanırım 1939 doğumluydu) evlenme çağı gelince Aysımyo'nun (Avtepe'nin) en güzel kızlarından biri olan Akile ile evlenen. Sanırım Akile 1942 doğumluydu. Akile evlenmeden önce onu Avtepelî Fikri adında bir genç severmiş. Hatta bu nedenle Fikri'nin kolunda “A.F” harflerinden bir döğmenin olduğu da söylenmektedir. (Bu bilgi kaynak kişilerimizden Hasan Talat Yalkurt'dan da sağlanmıştı. TB) 1963 yılında Behçet Mehmet Gül ile Akile Avtepe'deki bir düğüne gitmişler. Düğün bitince otobüsle köye dönmeye sıra gelmiş. Akile otobüsün kapısından içeri girdikten sonra normal olarak (aded olduğu üzere) kocası Behçet'in otobüse binmesi gerekirken, Kaleburnu'nun gençlerinden olan 21 yaşındaki Ali Hasan, Behçet'i iterek Akile'nin arkasından otobüse binmiş. O an Behçet ile Ali arasında bir tartışma olmuş. Sonra da Behçet : “Seninle hesaplaşırım” diyerek Ali'yi tehdit ettikten sonra olay Behçet'in çok yakın bir akrabası olan Mehmet Pekri onu: “Ailemizi rezil ediyorsun.

Resim 25: Behced Gül'ün evi

Bu yaşından sonra pezevenk mi olacaksın?" diyerek ikide birde kışkırtmaya başlamış. Nihayet Ramazan bayramının üçüncü günü olan oldu. O gün Behçet Babaliki'nin kahvehanesinin önündeki bakkal dükkamındaymış. Tam o sırada Ali'nin kahvehaneye girdiğini görmüş. Görünce de, onun arkasından kahvehane'ye girmiş. Ali'ye: "Gel Ali barışalım; bu kurgunluğu unutalım" diyerek ona yaklaşmış ve caketinin kol yanında gizli bulunan ve 59'luk olarak bilinen bıçağını çekip var gücüyle Ali'nin karnına bir defa, (ya da dört defa) sokup çıkartmış. Bu bıçak saf çelikten yapılmış burunlu ve 6 cm'lik Alman bıçağıymış. Kemikten yapılmış sapında menekşe çiçekleri varmış. Ali bıçaklandıktan sonra kahvehanenin kapısına koştu. "Behced beni bıçakladı" diye bağıryormuş. Kapının önüne varınca orada yere yığılmış. Söylendiğine göre bıçak göbeğinin kordonunu kesmişti. Nazife Gül'ün eşi Mustafa Gül onu hemen alıp Mağusa Hastahanesine götürmüş. Ona kan vermiş. Ancak verilen kan bir taraftan giriyor, yarasının olduğu yerden dışarı çıkıyormuş. Hastahane, kendisini Behced'in bıçakladığını söyledikten sonra orada ölmüş. Polisler Behçed'i alıp götürmüşler. 15 yıl hapse mahkum oldu. (Not: Merhum Ali Hasan'ın kızkardeşi sayın Havva Dal'ın ifadesine göre o dönemde avukat olarak Rauf Raif Denktaş'ı

tutmayı kararlaştırmalarına rağmen, karşı taraf daha çok para verdiği için onların avukatlığını üstlenmiş. Behçet 15 yıl hapis cezasına çarptırılmış olmasına karşın hapisanede sadece 13 yıl kaldıktan sonra salıverilmiş. T.B) Behçet hapisten sonra artık hiçbir iş yapamaz duruma geldi. Dengesini kaybetti ve sinirleri bozuldu. Ancak hapisaneden çıktıkdan sonra bile hapisanenin ihtiyaçlarını karşılayan ve bazı geceler ise hapisanede kalan bir insan oldu. Belli bir süre babasının yanında kaldıktan sonra bir ara Londra'ya da gitti. O zaman Meryem ve Arzu adında iki kızı vardı. 1986 yılında şeker hastalığına yakalandı ve nihayet 9.4.1992 tarihinde perşembe günü hayata gözlerini yumdu. Ali öldürüldükten sonra yakınları onun için Rumca bir ağıt düzenledilerdi. Türkçesinin girişi ise sanırım aşağı yukarı şöyledir:

Bayramın üçüncü günü saat 9'da

Cinayet işlendi Kaleburnu'nda.

Behçet bıçakladı arslan Ali'yi
Derde sürükledi bütün köylüyü.

Anama verdiler kara haberi

Hararet salladı gök ile yeri.

Yaşam 21 idi tam genç yaşında.

Acımadı Behçet öldürdü beni.

Bu genç yaşında toprağa gömdürdü beni"

Hasan Grikko

Behced Mehmet Gül tarafından bıçaklanıp öldürülen Ali Hasan'ın babası olan Hasan Grikko, zenginlikte, köyün en zengini olan Ali Efendi Hüseyin Babaliki'den sonra gelirmiş. Önceleri çok fakirmiş. Ancak fakir olduğu kadar da çok dürüst bir insanmış. Ailesini geçindirebilmek için davar çalar; davarlarını çaldığı kişilere de davarlarını kendisinin çaldığını söylermiş. Daha sonra çok zengin olmuş. Ancak oğlu Hasan'ın öldürülmesinden birkaç yıl sonra o da Yalusa ile Kaleburnu arasındaki Denya ormanında ölü olarak bulunmuş. Öldürüldükten iki gün sonra cesedini bir çobanın kurt köpeği çalılarının içinde bulmuş. Bulduğunda biri şakağında (başı darmadağınmış).

değeri ise bacağına olmak üzere iki billa kurşun yarası varmış. O zaman 800-1000 baş keçisi varmış. Ancak kumarıcı olduğundan keçilerinin başında durmaz; bu nedenle de keçileri Rum ve Türklerin ekinlerine çok zarar vermiş. Bu nedenle kimileri onu EOKA'cıların, kimileri ise Kaleburnulu bazı kişilerin öldürmüş olabileceği üzerinde durulmuş. Ancak ölümünden 15 yıl sonra Ay. Terisso'da bir hafta sonu alışverişinde birlikte içki içen Yalusalı Nikos Saras'ın, bu olayla ilgili olarak İsmet Koldaş'a : "Eğer birinin üzerinde çok para olduğunu bilersen onu öldürüp parasını almaz mısın?" dediği öğrenilmektedir.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki (Resim 27)

Şimdi de gelelim Kaleburnu köyünün en zengini olan Ali Efendi Hüseyin Babaliki'ye. Bu konuyla (ve I. Dünya Savaşı sırasında İngilizler tarafından Girne Kalesi'ne hapsedilen toplum ileri gelenleriyle ilgili bilgileri derlerken, Mağusa Akkule girişinin karşısında dükkanı bulunan torunu Ali Babaliki'den, Girne Kalesinde polis (zaptiye) olarak görev yapan Derviş

Resim 27: Ali Efendi Hüseyin Babaliki

Onbaşı'dan bilgi derleyen Ali Nesim ile Altay Sayıl'ın yayınladıkları kitaplardan ve tarihçi George Hill, Ahmet C. Gazioğlu ve başka kitaplardan yararlanılmıştır. Ayrıca, eski Kültür Dairesi Müdürü kıymetli dostum İnanç Öney'in annesi Cemaliye Nizami'nin de Derviş Onbaşı'nın (Derviş Sıdkı Mulla Mehmet'in) kızı olduğunu öğrenmem üzerine, geçtiğimiz günlerde onunla da görüşerek bu konuda bilgi sağlamam mümkün olabilmıştır.

Bu konuyla ilgilenme nedenim, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Girne Kalesi'ne hapsedilen Türk toplumunun ileri gelenleriyle ilgili olarak "Girne Kalesi Kalebendler Seksiyonu" açmak için faaliyete geçmişti. Bu nedenle sayın Ali Nesim ve Sanat Tarihçi Elif Ünsal ile birlikte bilgi derlemeye başladık. Ancak bu yılın ekim ayında emekliye ayrılınca, bu işin takibini yapamadım. Yine de bilebildiğim kadarıyla Girne Kalesi'ne hapsedilen Ali Efendi Hüseyin Babaliki dışındaki eserlerin yakınlarına halen ulaşmak mümkün olamamıştır. **Bu nedenle Girne Kalesi'nde "Kalebendler Seksiyonu" nun oluşturulup ziyarete açılabilmesi için, bu konuda bilgisi olanların Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Sanat Tarihçilerinden Elif Ünsal'a bilgi aktarmalarının gerek ve yararına inanmaktayım. Bilgi katkısı sağlayacak olanlara şimdiden teşekkür ederken, onlara Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin Telefon numaralarının 2272916-2275043, Faks numarasının da 2275044 olduğunu hatırlatmak isterim.**

Böyle bir duyuruyu yaptıktan sonra şimdi de gelelim Kaleburnu köyünün en zengin eşrafi olan ve "Ali Efendi" olarak hürmetle anılan Ali Efendi Hüseyin Babaliki hakkında derlediğimiz (ve torunu Ali Babaliki'nin de geçtiğimiz günlerde şahsıma iletmiş) bilgilere.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin Kaleburnu köyündeki mezar taşına dayanılarak 1885-1925 yılları arasında yaşadığı, dolayısıyla da 40 yaşında öldüğü öğrenilmektedir. (Resim 28) Ancak mezar taşında ölüm tarihi 1925 olarak geçmesine karşın,

Resim 28: Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin Kaleburnu Mezarlığındaki Mezarı

26. Aralık 1926 tarihli Söz Gazetesi'nde yer alan bir haberde, Girne Kalesi zindanlarında hastalanması nedeniyle erken öldüğü belirtilmektedir. (15) Bu çelişkili bilginin nedeni de şimdilik bilinmemektedir. Mezarı Kaleburnu Mezarlık girişinin sağında olup, yanında 1929 yılında ölen annesi Fatma Hüseyin Babaliki ile 5.2.1924 tarihinde ölen babası Hüseyin Ali Babaliki'nin mezarları da vardır. Çiftçilikle uğraşan bir ailenin tek erkek evladı olduğundan o da babası gibi çiftçilik ve ticaretle uğraşmış. Ayşe, Hatice, Elif, Arzu, Meryem ve Zeliha adlarında beş kızkardeşi varmış. Mehmet adında bir oğlu ve Fatma, Ayşe ve Emete adında üç kızı olmuş. Mehmet Mulla Babaliki ve Hacı Mustafa Babaliki adında iki amcası varmış. Ancak her iki amcasının da çocukları olmadığından onların mirasları tek erkek evlat olması itibarıyla ona kalmış. Köyün en zengin kişisi olma nedenleri; babası ile hiç evladı olmayan iki amcasının miraslarının kendisine kalması, reñçberlik, tarla icarları, toprak alım satımı, borç para verme, devecilik ve hayvancılık yapmasına bağlanmaktadır. O zamanlar kimsenin malı olmadığından köylüler hep ona çalışırlarmış. Bu nedenle onları yedirip içirmesinin yanı sıra, fakir olan köylülerin işlerini de karşıladığı söylenmektedir. Varlıklı, tutumlu, hiç büyükmeyen ve fakirlere yardım etmeyi seven bir kişiliğe sahipmiş. Paraya ihtiyacı olan köylüler ona giderler ve "Gannemas ena Babaliki" (Bize bir babalık yap)

derlermiş. Dolayısıyla Türkçede "Babalık" sözcüğünün Rumca karşılığı "Babaliki" olduğundan, ona "Babaliki" denmesi bu nedenlemiş. Evine borç istemeye gidenlere "Evde ocağın üzerinde vardır. Gidin alın" dermiş. Parası olanlar ödeme zamanı bu borçlarını götürüp aldıkları yere koyarlar, ödeyemeyecek kadar fakir olanların borçlarını da bağışlarmış.

Bir seferinde Kaleburnu köyüne giden bir yabancı köy ile çevresini kendisine gezdirecek olana para verme teklifinde bulunmuş. Ancak onu gezdirecek hiç kimse çıkmamış. Bunun üzerine Ali Efendi Hüseyin Babaliki (hiç büyüklemeden) ona alıp gezdirmiş. Bunun nedeni Babaliki'ye sorduklarında "köye örnek olsun diye" yanıtını vermiş ve yabancından aldığı gezdirme parasını da fakirlere dağıtmış. Bu yabancıymın, o bölgedeki eski eserleri daha önce ziyaret eden ve G.Hogarth'ın "Devia Cypria" adlı kitabında sözünü ettiği General Louis Palma di Cesnola'nın kardeşi Alexander Palma di Cesnola veya büyük bir olasılıkla İsveç Arkeoloji Heyetinden Einar Gjerstad (veya ekibinden biri) olabileceğini düşünmekteyim.

Babaliki'nin amcası olan Hacı Mustafa Babaliki fakir çocukların okutulması, köydeki öğretmen maaşlarının ödenmesi ve artan parayla da okulun en başanlı öğrencisinin İdadi'ye gönderilmesi için 13 Eylül 1917 Perşembe günü 300 Kıbrıs Lirası tutarında bir vakıf oluşturduğu Evkaf kayıtlarından öğrenilmektedir. (Vakıf Dosya No: 112/19) Daha sonra bu vakfı Ali Hüseyin Babaliki sürdürmüş, o da ölünce bu görevi evlatları üstlenmiş. Babaliki'nin banka açma niyeti olduğundan bu vakıftan dostum Rauf Ali Denker'in annesi Meryem hanımın kardeşleri olan Niyazi Denker ile Rauf Denker okutulmuş. Niyazi Denker Paris'te bankacılık üzerine okuduktan sonra İzmir Merkez Bankası müdürlüğü ve İzmir Ticari İlimler Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmış. Rauf Denker ise Hukuk eğitimi gördükten sonra bir Hukuk adamı olarak Edirne'den Van'a kadar hizmetler vermiş. Ankara Yargıtay Altıncı Ağır Ceza Savcılığına (veya hakimliğine) kadar yükselmiş. Onu 1967-1972 yılları arasındaki talebelik döneminde, Ankara'da oturan amcam Mitsadalı Halil Uygur'un meslektaş ve mesai arkadaşı olması itibarıyla

tanıma olanağı bulmuştum. Sessiz ve sakin bir kişiliği vardı. Onunla hep Kıbrıs'tan söz ederdik. Geçtiğimiz yıl (1999) vefat ettiğini sevgili dostum Rauf Ali Denker'den yenile öğrendim; Allah rahmet eylesin.....

Bu eğitim vakfıyla ilgili olarak Vakıflar İdaresindeki "Hacı Mustafa Babaliki Vakfı" adı altındaki 112/19 sayılı dosyada yaptığımız incelemede, Ali Hüseyin Babaliki'nin el yazısıyla ve "Evkafı İslamiye Türk Murahası Münür Bey efendiye" diye başlayan 22.Eylül.1925 tarihli eski Türkçe dilekcesi de elimize geçmiştir. (Resim 29) Bu dilekçede de Kaleburnulu Mehmet Fahrettin Bey Hasan Ağa'nın "Mekteb-i Sultan-ı" de okutulması öngörülmektedir. Yine elimize geçen 1957 yılına ait bir başka belgede,

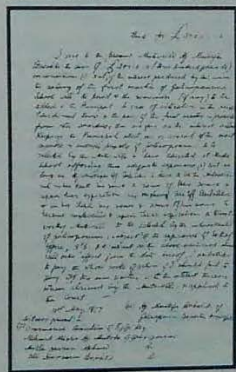

Resim 29: Ali Hüseyin Babaliki'nin imzasını taşıyan ve Kaleburnulu Mehmet Fahrettin Bey Hasan Ağa'nın vakıftan okutulmasını öngören 22 Eylül 1925 tarihli belge (Evkaf İdaresi Arşivi)

Lise-Ortaokulun üçüncü sınıfında okuyan Kaleburnulu Ünal Ali'nin de bu vakıftan okutulması öngörülmektedir. Dolayısıyla bu vakıftan, Kaleburnulu olan Niyazi ile Rauf Denker kardeşlerin yanı sıra, Mehmet Fahrettin Bey Hasan Ağa ve Ünal Ali'nin de okutulduğu öğrenilmiştir.

Yalnız Vakıf dosyasında dikkatimi çeken bir husus, bu vakıf ile ilgili olarak biri 31.Mayıs.1917 tarihli, diğeri ise 26 Zilkade 1335 (13 Eylül 1917 Perşembe) tarihlini taşıyan iki ayrı evrak olmasıydı. Bu evraklardan 31 Mayıs 1917 tarihli olanı, eski Türkçe bir evrağın İngilizce tercümesi olduğu anlaşılmaktadır. Hacı Mustafa Babaliki'nin adını taşıyan ve bir kefalet senedi olduğu belli olan bu evrakda yaklaşık olarak şöyle

denilmektedir (Resim 30) : "Tercüme , Ed: 36/1917 , Kefalet miktarı: 300.00 Pound. Aşağıdaki şartlar altında şimdiki mütevellî Hacı Mustafa Babaliki'ye 300 pound borcum olduğunu beyan ederim. (1) Bu miktardan sağlanacak faizden Kaleburnu'nun ilkokul müdürünün maaşı ödenecek, eğer geriye kalırsa ana paraya eklenecek, eğer okul müdürünün maaşı başka kaynaklardan karşılanırsa, ana paranın faizinin elvermesi halinde (ana para baki kalmak kaydıyla) Kaleburnu köyünün Mütevellisinin seçeceği bir veya birkaç kabiliyetli veya uygun kişinin için İdadî okulunda okutulması için giderlerinin yeterince karşılanmasının öngörülmesi. (2) Hacı Mustafa Efendi Babaliki'nin sağ olduğu sürece vakfın mütevellisi olması, ölümü üzerine kardeşi oğlu Ali Efendi Babaliki'nin mütevellî olması , onun da ölümü üzerine oğullarının oğullarının oğullarının mütevellî olması (Ekber ve ersed evladına batın tertibiyle intikal etmesi. T.B), bunların da ölümü halinde Evkaf Dairesi'nin onaylaması halinde Kaleburnulu güvenilir bir mütevellinin Kaleburnular tarafından seçilmesi ve bugünden itibaren %9 kuruş faizin ana paraya eklenmesi.

Resim 30: Babalıkların eğitim vakfıyla ilgili 31 Mayıs 1917 tarihli belge.

Vakıfta belirtilen masrafların faizleriyle birlikte mütevellî ve mahkeme tarafından isnemesi halinde, tümünü ödemeyi taahhüt ederim. İmza: Kaleburnulu Hacı Mustafa Babaliki (30 kuruşluk pul)(Hazır bulunan Şahitler: Topçuköylü Durmuş Behaeddin, Kaleburnulu Mehmet Misri Hacı Mustafa,

Kaleburnulu Mulla Hasan Mehmed ve Kaleburnulu Ali Hüseyin Babaliki”

Evkaf Arşivi'ndeki 26 Zilkade 1335 (13 Eylül 1917 Perşembe) tarihli bir şemada ise elyazısıyla şöyle yazılıdır: “Tevliyat Şartı: Mezkûr vakfına ben hayatta oldukça mütevellî olup vefatımdan sonra ekber ve erşedi evladım ve evladı evladım batnen bade batnın mütevellî ola ve badel inkiraz biraderzadem Ali efendi Babaliki mütevellî ola ve onun dahi vefatından sonra ekber ve erşedi evladı ve evladı evladı batnın bade batnın mütevellî ola. Ve badelimkiraz mezkur kariyye ahalisinin intihabı ve Evkaf Dairesinin tensibi ile emin ve mütakim bir kime marifeti şer ile mütevellî tayin oluna. Gallenin nereye meşrut bulunduğu: Mezkûr meblağ mütevellî marifeti ile istibak olunarak (faize verilerek) her sene hasıl olacak zibki (faizi) ile mezkûr kariyye zükûr mektebi birinci öğretmenin maaşı tesviye ve ifa oluna. Ve fazla kalır ise asıl mala zam oluna. Ve şayet kanun değişerek öğretmenin maaşı başka taraftan tediye edilecek olursa mezkûr kariyye mektebinden çıkan ve bitiren fukara öğrenciler arasından en müstait ve en münasip olan bir ve yahut asıl mala tokunulmamak üzere ribih müsait olduğu taktirde birkaç öğrenci mütevellî tarafından intihap edilerek İdadî mektebinde tahsil görebilmek için kafi miktar bir meblağ harç ve sarf oluna”

Ali Efendi Hüseyin Babaliki çok yardımsever olmasının yanı sıra milliyetçi bir kişiymiş de. 11 Mart 1912 tarih ve 24 sayılı Vatan Gazetesinde (16), “Donanmaya Yardımlar” başlığı altında: “Karpaz nahiyesine bağlı Kaleburnu ileri gelenlerinden Hacı Mustafa Babaliki ve Ali Efendi Hüseyin Babaliki, yüreklendirme ve girişimleri ve önemli miktarda fedakarlıkları ile (donanmaya) 46 lira bağış yapmıştır. (Yaptığı bağış) İstanbuldaki Donanmayı Osman Muavenet-i Milliye Cemiyeti'ne gönderilmiştir ilan olunur” diye yazmaktadır.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki, 1914 yılının sonlarında

Kıbrıs'ta ilk Türk yeraltı direniş hareketi sayılan “Türkiye ile Birleşme Örgütü”nün öncü kurucularındandı. Aydın Akkurt bu konuya “Türk Mukavemet Teşkilatı” adlı kitabında şu şekilde yer vermiştir(17): “Türkiye ile Birleşme Örgütü”nün öncüleri Dr. Behiç, Hasan Karabardak, Dr. Esat, Babalikiler, Kenanlar ve diğer adsız direnişçilerdir. Çanakkale Savaşında esir düşen binlerce Türk askerinin hapsedildiği Mağusa esir kampına ani bir gece baskını düzenleyip, kurtarılacak Türk askerleri ile birlikte Kıbrıs'ta kurtuluş hareketini başlatmayı planlayan Türkiye İle Birleşme Örgütü, bu eylemini hain bir ihbar sonucu gerçekleştiremez. Bu eylemi planlayan örgütün önderleri tutuklanıp Girne Kalesi'nin karanlık zindanlarına hapsedilirken, harekete katılacak olan Mağusa Esir Kampı'ndaki Türk Subayları da kılıçtan geçirilir.” Yine de kaynak kişilerimiz ile Ali Nesim'den sağladığımız bilgilere dayanarak, Aydın Akyurt'un “Türk subayların kılıçtan geçirilerek öldürüldükleri” iddiasına bir düzeltme yapacak olursak ; 5400 kapasiteli bir esir kampında harp boyunca onbinleri bulan bu esirlerin ölüm nedenlerinin kötü muamele, böbrek yetmezliği ve salgın hastalıklardan dolayı olduğunu ve İngiliz askerlerinin de piyade ve makineli tüfek gibi ateşli silahlarla donatıldıklarını belirtmek isteriz.

Ünlü tarihçilerden George Hill “A History Of Cyprus” adlı kitabının IV. cildinde, 1919 yılının mayın ayında vukubulan bu ayaklanma girişimiyle ilgili olarak şunları yazmıştır(18): “**Rum heyetinin Türkler üzerinde yarattığı huzursuzluk, Kıbrıs'ın Türkiye'ye geri iade edilmesini savunan küçük bir partinin örgütlenmesini gündeme getirdi. Müslümanların önde gelen lideri olan İrfan Bey ile Hami Beyin bu konuyla hiçbir ilgileri yoktu. Said Efendi ise bu konuyu desteklemeye yarı gönüllüydü. Partinin liderleri Genç Türklere (İttihat ve Terakki üyelerinden) Dr. Esat, Dr. Behiç ve Hasan Karabardak idi. Bunlar Rumların, Paskalya haftasında müslümanlara planlanmış bir saldırı düzenleyecekleri şayasını**

yayarlar. Bir ayaklanmayla Mağusa'daki savaş esirlerini kurtarmayı planlamışlardı. Bunun üzerine Hükümetin İdari Genel Sekreteri Malcolm Stevenson hemen harekete geçerek onları tutuklar ve belli bir yerde ikamete mecbur eder. Bu arada Suriye kıyıları ile diğer yerlerin kıdemli deniz subayı, makineli tüfeklerle donatılmış 50 kişilik bir muhafız birliğini merkeze (Lefkoşa'ya) gönderir”

Girne Kalesine hapsedilen Kalebendleri bekleyen Derviş Onbaşı'nın (Derviş Sıdkı Mulla Mehmet), (Resim 31) eski Kültür Dairesi müdürü kıymetli

destem İnanç Öney'i'nin annesi Cemaliye Nizami'nin babası olduğunu öğrenmem üzerine 9.11.2000 tarihinde kendisiyle bu konuda bir söyleşi yapma imkanı buldum. Bilgi yüklü olan sayın Cemaliye Nizami'den sağladığım bilgilerin bir kısmı aşağıya çıkarıldığı gibidir: “Babam Derviş Onbaşı olarak bilinmesine karşın adı Derviş Sıdkı Mulla Mehmet'dir. Babamdan duyduğum kadarıyla Girne Kalesi Osmanlı döneminde yüksek rütbeli zabdîyelerin aileleriyle bir-

Resim 31: I. Dünya Savaşı sırasında Girne Kalesinde polis (zabdiye) olarak görev yapan Derviş Sıdkı Hacı Mehmet (Derviş Onbaşı)

likte kaldıkları bir yermiş. Kapıları gece olunca sıkı sıkıya kapanır; kesinlikle de açılmazmış. Nenemin babası (yani büyük dedem) Basri Efendi burada zaptiye olarak görev yaparmış. Onun amacası da (veya dayısı) Yüzbaşı imiş. Şu anda dedemin amcasının mezarı Baldöken mezarlığının duvar dibindeki iki mezardan biridir. Bu nedenle nenemin çocukluğu Girne Kalesinde geçmiş. Babam Derviş Sıdkı Mulla Mehmet

(Onbaşı) 1916 yılında 15-16 yaşlarında polis olmak istemiş. Aile dostları Hakim Vedat beyin babası olan Derviş beyin yardımı ve İngilizlere istifa tehdidiyle polis yazılmış. O zaman Hakim Derviş bey Baf Kapısı Polis Karakolunda Polis tercümanı olarak görev yaparmış. Babamın ilk görev yeri Baf'a çıkmış ise de, annesi Meyil hanımın yazılı başvurusu üzerine ilk görev yeri Girne Kalesi olarak değiştirilmiş. Girne'ye annesi ile birlikte gitmiş. Annesi onu çok sevdiğinden, ilk zamanlar babamı Girne Kalesi'nin üst başında bulunan Baldöken mezarlığındaki nokta görevine o götürür ve dört saatlik nöbeti bitene kadar da onu oradaki hurma ağacının altında beklermiş. Nöbet bitince babamla birlikte İngiliz mezarlığına kadar giderler, babam da topuzu ile diğer eşyalarını Girne Kalesi'ndeki görevliye teslim ettikten sonra birlikte evlerine dönerlermiş. İngiliz döneminde memleketin belkemiğini teşkil eden zengin tüccarlar ile mal-mülk sahiplerini toplayıp Girne Kalesi'ne hapsedtilerdi. Babam onları bekleyen polislerden biriydi. Polislerin nöbet yeri iç kaleye giriş kapısının (Lüzinyan kapısının) üzerindeki odaydı. Bu insanların tutuklanma nedenleri; Türkiye'ye yardımda bulunmaları ve Kıbrıslı Türkleri İngilizlere karşı ayaklandırma girişimleriymiş. Rivayete göre Birinci Dünya Savaşı sırasında Kormacit'deki Aşağı Gonya Çitliğinden Ahmed Sadrazam ile Kalebunu'ndan Ali Hüseyin Babaliki Alman denizaltılarıyla Türkiye'ye benzin gönderirlermiş. Ali Hüseyin Babaliki köyde yaptırdığı ekmelekleri Mağusa esir kampında bulunan savaş esiri Türklere gizlice verir ve bu kamptan kaçan esirleri de evinde veya köy civarında saklarmış. Bu nedenle o zaman bunları toplayıp Girne Kalesi'ne kapatmışlar. Babamdan duyduğuma göre esir edilenler arasında Ahmet Sadrazam ile Ali Hüseyin Babaliki'nin yanı sıra Hasan Karabardak, Kenanlar, Adiloğlu'nun dedesi Hoca Mustafa Efendi, Kamil Paşa'nın damadı Dr. Esad bey ve başkaları da vardı. Hasan

Karabardak fazla esir kalmamış. O zaman İngilizler Mağusa esir kampındaki Türk esirlere ekmeğin içine kum karıştırarak verirmiş. Böylece esirler sararmışlar, böbrek hastalığına yakalanmışlar ve sonra da birçoğu ölmüş. İngilizler Türklerin ileri gelenlerini Girne Kalesine hapsedince babam onlara casuzluk yaparmış. Babam milliyetçi bir insandı. Harb ile ilgili gelişmeleri dışardan ve radyodan öğrendikten sonra onlara bildirmiş. Bu bilgileri şifreli olarak bir kağıdı yazdıktan sonra, içine taş ve bir kutu kibritle koyduğu bir mendile sarar ve Gara Su denilen yerin üstünden onlara gizlice atarmış. (Bu yere eskiden adak da adarlardı.) Bu mendili alan tutuklular Gara Su'nun olduğu Tünele inerek okurlar ve okuduktan sonra da bu kağıdı kibritle yakıp imha ederlermiş. Yunanlıların denize döküldüğü gün babam bu haberi de yazıp mendille aşağıya atmış. Tam o sırada İngiliz komutanı geliyormuş. Korkusundan eli ayağı titremeye başlamış. Ancak esirlerden biri hemen mendili kapıp Gara Suyun olduğu tünele girmiş ve mektubu yakıp imha etmiş. Böylece babam da yakalanmaktan kurtulmuş. O zamanlar esirler geceleri sıra halindeki zindanlara kapatılırlar, gündüzleri ise avluda dolaşırlarmış. Onları hiç kimse kalede ziyaret edemezmiş. Ziyaret günleri sanırım haftada bir veya günde bir-iki saat imiş. Ziyaretçiler kalenin karşısındaki Baldöken Mezarlığına toplanarak kalenin duvarına polislerin nezaretinde gelen akrabalarını görürlermiş. Kenanların ailesi, Ağa Cafer Paşa Camisi'nin alt başındaki Karakadı'nın evini kiraladıklarından orada kalıyorlarmış. Evde pişirdikleri yemekleri siniye koyup kaleye gönderirlermiş. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu esirleri serbest bıraktılar. Ancak çok zengin olan ve gemilerle yurtdışından mal getirip ticaret yapan İskeleli Kenanlar'ın, hapiste uzun süre kaldıklarından servetlerini yitirip iflas ettiklerini babam söylerdi. Babamın söylediğine göre, esirler kalede tutuklu iken bir papazı da

tutuklayıp oraya getirmişler. Türk olduğunu sanıyorlarmış. Ona İncili okutuncalar, Türk olmadığı hükmüne vardıklarından serbest bırakmışlar. Ancak babam daha sonra tesadüfen bu şahsın papaz değil de bir Türk casusu olduğunu öğrenmiş. Bu adam serbest bırakıldıktan sonra babam onu bir gün Lefkoşa'da Dianellos fabrikasının olduğu yerdeki kebeci dükkanında görmüş. Ancak sakalsızmış, papaz cübbesi de giymiyormuş. Babam yanına gidip ona konuşmaya başlayınca babama ilk defa farsî Türkçe olarak : "Derviş efendi ben Mekke Komiseriyim ve Türklere casuzluk yapmak için geldim. Şimdi hade git uzaklaş yanımdan ; sana da bir zarar gelmesin" demiş."

Benim sayın Cemaliye Nizami'den sağladığım bilgiler de bu kadar. Ancak 1916 yılında polis yazılan ve Girne Kalesi'nde görev yapan Derviş Onbaşı'nın verdiği bilgilere dayanan Altay Sayıl ve Ali Nesim, 1914-1917 yılları arasındaki Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz aleytari faaliyetlerde buldukları gerekçesiyle Girne Kalesi'ne hapsedilen toplum ileri gelenlerinin adlarını da vermişlerdir. Tümünün kesin tutuklanma tarihleri bilinmediği gibi, sayılan da kesin olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık 15-16 kişi oldukları söylenmektedir. Bunlar arasında; Karpazlı Ali Efendi Hüseyin Babaliki (ve ona hizmetkar olarak refakat etmesine izin verilen devecisi Hüseyin Sardu); İskeleli Kenan kardeşlerden (Kenanlar'dan) Raşid, Kamil, Said ve Hasan Efendiler; Leymosundan Ahmet Cavuş,

Resim 32: Girne Kalesine hapsedilen Hasan Karabardak (Lefkoşa Milletvekili, hammallarla kasapların lideri ve İttihat&Terakki Cemiyeti üyesi)(Minhan Sağıroğlu arşivi)

kardeşi Osman ve oğlu Ali; İki gemisi Alman denizaltıları tarafından batırılan Giritli Hasan Hüseyin Kaptan, kardeşi Ali Kaptan (?) ve kayınbiraderi Ahmet Çavuş; Mağusa Milletvekili Mahmud Celalettin Naim Bey; Mahmud Celalettin Naim bey'in akrabası Mağusalı İmam Mustafa Efendi (Adiloğlu'nun dedesi); Mağusalı Mehmed Naim Adil Efendi; Kormacıt yakınlarında Aşağı Golya Çiftliği'nden Ahmet Sadrazam; Bilelyeli Küçük Hacı Hüseyin Efendi; Enebi bir papaz (Türlere casusluk yapmak için gelen Mekke komiseri olduğu Derviş Onbaşı'nın kızı Cemaliye Nizami'den öğrenildiğini belirtmiştir); Larnakalı bir Rum tüccar ve Genç Türklerden (İtihatçı) Baf milletvekili Dr. Esad (Kamil Paşa'nın damadı), Dr. Behiç ve Lefkoşa Milletvekili (ve hammalar ile kasapların lideri) Hasan Karabardak'ın (Resim 32-33) adları bulunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıslı Türklerin teşkilatlanmaları, İngilizlere karşı ayaklanma girişimleri ve toplum ileri gelenlerinin tutuklanmasıyla ilgili olarak (kaynak göstermemiş olmakla birlikte) tarihçi George Hill ile İngiliz Arşivi'nden yararlandığı anlaşılan Ahmet C. Gaziöğlü, "Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi" kitabında şu bilgilere yer vermiştir (19): "(İngilizlere karşı) ulusal bir hareket oluşturmak girişimlerini başlatanların başında Dr Mehmet Esat ve Dr Hüseyin Behiç bulunmaktaydı. Bu iki aydın vatanperver, ilk iş olarak "Türkiye ile Birleşme" veya "Türkiye'ye İlhak" adında bir siyasi parti kurular ve çeşitli girişimlerde bulundular. Dr. Behiç 1914 yılı kasım ayında, Türkiye'den Kıbrıs'a gelmiş ve kısa süre içinde yerel politikada etkin ve faal bir rol üstlenerek Rumların Enosis girişimlerine karşı bir hareket başlatmış ve bu hareketin lideri olmuştur. ... Dr Esat (ise), ünlü Kıbrıslı devlet adamı ve Başvezir (Başbakan) Mehmet Kamil Paşa'nın damadıydı. Adaya geldiği 1914 yılı kasım ayından beri, Dr. Behiç ile ilişki kurarak Kıbrıs Türkünün haklı davasını savunmaya başlamıştı. Paris'te başlayan Barış Konferansı'na Türk

toplumunun da bir heyet göndermesi ve sesimizi duyurması, Yunanistan'a ilhakı kabul etmiyeceğimizin, kesin şekilde, ilgili devlet temsilcilerine anlatılması gerektiğine inanmakta, bu yönde çaba göstermekteydi. ... İngiliz Sömürge Müsteşarı ve Yüksek Komiser vekili Malcolm Stevenson, 26 Nisan 1919'da, Sömürgeler Bakanlığına gönderdiği bir yazıda, Dr. Behiç ile Dr. Esat'ın başlattığı bu milliyetçi harekete dikkat çekmekte ve onların girişimleri hakkında bilgi vermektedir.... (Malcolm Stevenson'un 26.Nisan 1919 tarihli raporuna göre) Dr. Esat, Dr Behiç ve (Hamallarla kasapların lideri) Karabardak, Paskalya yortusu esnasında, Lefkoşa'da (mümayiş düzenleyerek) kargaşa yaratmayı ve bunun başarılı olması halinde, verilecek bir işaret üzerine, Mağusa kampındaki savaş esiri Türklerin de harekete geçerek, korumaları etkisiz hale getirip silahlarını ele geçirmelerini ve geniş çaplı bir ayaklanmaya katılmalarını planlamışlardı. Stevenson , bu gibi istihbaratın ne oranda sağlıklı olduğu hakkında kuşku belirtmekte, fakat Mısır'da ve Hindistan'da başgösteren İngiliz aleyhtarları gösterilerle başlatılan kargaşa ortamını dikkate alarak, tedbirli davranmak ve bazı önlemler almak gerektiği görüşüne yer vermektedir. Nitekim Stevenson, olası bir ayaklanma hareketini önlemek için gerekli önlemleri almış ve (26 Nisan 1919 tarihinde) Dr Behiç, Dr Esat ve Karabardak'ı tutuklayarak Girne Kalesine hapsedmişti. Ayrıca, polis komutanını bu söylenti ve istihbaratı araştırmakla görevlendirmişti. ...Dr Esat, 9 aylık tutukluluk süresi sonunda, eşinin İngiliz Hükümetine yaptığı başvuru üzerine serbest bırakıldı ve adadan ayrılarak ilkin Mersin'e gitti; daha sonra ise İstiklal Harbi'ne katıldı. ...Stevenson, ilginç bulduğu bir olayı da nakletmektedir. Buna göre Lefkoşa'da Dr Behiç ve iki arkadaşının tutuklandıkları gece, Mağusa kampındaki tüm Türk savaş esirleri elbiselerini çıkarmadan, yani giyinik olarak yatağa

girmişlerdi. Böylece, Türk savaş esirlerinin bir ayaklanma girişiminde bulunacağı olasılığı, kabul edilmektedir.”

Yeni Kıbrıs Dergisinin Ekim 1984 tarihli sayısında Girne Kalesi'ne İngilizler tarafından hapsedilen Kıbrıslı Türk ileri gelenleriyle ilgili şu bilgileri vermiştir (20): “I. Dünya Savaşı yıllarında Türklerin sebatsız yere Kıbrıs'ın çeşitli kalelerinde hapse atılması büyük tepki ve protestolara ve eyleme yol açmıştır. “Genç Türkler”den Dr. Esad ve arkadaşları, Dr. Behiç ile Hasan Karabardak Mağosa'daki Türk savaş esirlerini kurtarmak için planlar hazırlamışlardı. Esirlerin bulunduğu kampı basarak onları kurtarmak girişimlerini haber alan İngilizler her üçünü de tutuklayıp hapse atmıştı”

1916 yılında polis yazılan ve Girne Kalesi'nde görev yapan Derviş Onbaşı'nın (Derviş Sıdkı Hacı Mehmet'in) verdiği bilgilere dayanan Altay Sayıl "Kıbrıs Polis Tarihi" adlı kitabında şunları yazmıştır (21): “Girne Kalesi 1914-1917 Birinci Dünya Savaşı yıllarında yalnız siyasi mahkumlar için hapisane olarak kullanılmıştır. (Diğer hapisler için Girne'de iki odalı bir ev kiralanmıştı) Bu siyasi mahkumlardan çoğu Türklüdü. Tutuklulardan isimlerini tesbit edebildiklerimiz şunlardır. Bu şahısların isimlerini bize 1916 yılında polis yazılan ve o devirde Girne'de görev yapan halen hayatta olan emekli Derviş Onbaşı vermiştir. ...Girne Kalesine konan bu Türkler, o sıralarda Türkiye'nin Müttefikli olan Almanlara ait bazı denizaltılara yiyecek ve sair ihtiyaç maddeleri verdikleri şüphesiyle gözaltına alınmışlardı. Alman denizaltılarının bazı Türklerle ilişki kurdukları bir gerçektir. Hatta Mirtu yöresinden bir Türkün bu hizmetlerine karşılık bir Alman denizaltısı tarafından Türkiye'ye götürülüp üç ay sonra geri getirildiği bile hikaye edilmiştir. I. Dünya Savaşında Girne Kalesi'ne hapsedilen Türk savaş esirlerinin yanısıra birçok esir de Mağusa'da hapsedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanlarla birlikte İngilizlere karşı

savaş girmesinden sonra İngilizler Kıbrıslı Türkleri kasten ve sebatsız olarak jurnal üzerine hapse atıyorlardı.”

Derviş Onbaşı ile diğer kaynaklardan yararlanılan Ali Nesim de konuyla ilgili olarak Yeni Kıbrıs Dergisi'nin Ekim, 1989 tarihli sayısında şunları yazmıştır (22): “Birinci Dünya Savaşı yıllarında ileri gelen Kıbrıs Türklüğünden 10-15 kişinin İngiliz aleyhtarı faaliyetleri üzerine toplanarak Girne Kalesine hapsedildiklerini ve savaş sonrasında kadar burada bırakıldıklarını biliyoruz. Bunlar arasında iki gemisi olan ve gemileri Almanlar tarafından batırılan Hasan Çavuş (Hasan Çavuş hakkındaki geniş incelememiz Yeni Kıbrıs'ın Mayıs-Haziran sayılarında yer almaktadır), Mağusa Milletvekili Mahmut Celaleddin Naim, Baf Milletvekili Dr. Esat, Lefkoşa Milletvekili Hasan Karabardak ve Karpazlı tüccar Ali Efendi Hüseyin Babaliki gibi toplum ileri gelenleri bulunmakta idi. ... İngiliz Sömürge yönetimi savaş sonrasında bu gibi şahısların hükümetten hesap sormalarını ve tazminat istemelerini engelleyen bir kanun çıkarmıştır”

Yine sayın Ali Nesim Yeni Kıbrıs Dergisi'nin Mayıs-Haziran 1989 tarihli sayısında

kalebendlerin adlarını verirken konuyla ilgili şunları da yazmıştır(23): “Derviş Onbaşı'nın ifadesine göre (Girne Kalesi'ndeki) tutuklular 15 veya 16 kişiyi bulmaktadır. Yine Derviş Onbaşı'nın ifadesine göre çoğunun aileleri Girne'de ev tutmuşlardı ve tayin yemeği istemeyenler ailelerinin gönderdiği yemeği yemekteydiler. Diğer tutuklular kendi pişirdikleri yemekleri yemekteydiler. Temroz (Zeytinlik) köyünden Şevki, Nesim ve Kasım adlı oduncuların kendilerine odun ve yiyecek getirmesine izin veriliyordu. ... Tutuklular günde 2 saat silahlı polis nezaretinde yukarıya çıkarlar ve karşıdaki Türk mezarlığında beklenen aileleri ile uzaktan görüşürlerdi. İki buçuk sene kadar tutuklu kaldılar. Son zamanlarda da hapislerin yukarı Girnedeki hamama altışar altışar girmelerine izin

verilmeye başlandı. ... Tutukluların 2-3 yıl boyunca kalede kaldıkları anlaşılmaktadır. Nitekim 26.12.1926 tarihli Söz Gazetesi Ali Hüseyin Babaliki'nin zindanda hastalanıp erken öldüğü haberini vermektedir. Hastalananlar arasında Mahmut Naim beyin adını da duymuş bulunuyorum”.

Giirne Kalesi'ne hapsedilen kalebendlerin avukatlığını yapan Müsevvid-zade Avukat Osman Cemal (Hafiz Cemal-Lokman Hekim) ile ilgili olarak The Book Without Title adlı kitabın “Adsız Kitap” çevirisinde (Çeviri : Fuad Memduh ; Yayına hazırlayan: Harid Fedai) şöyle denilmektedir (24): “(Hafiz Cemal) ailesi çevresinden edinilen bilgiye göre; I. Büyük Savaş yıllarında Türk Silahlı Kuvvetlerine gemilerle silah, gıda ve tahl taşıdığı gerekçesiyle Giirne kalesinde tutuklu bulunan Kenan ailesi mensuplarının avukatları sıfatıyla bir davasını kazanmanın sevinciyle Giirne'den Lefkoşa'ya açık faytonla dönerken selli yağmura tutulmuş ve henüz dört yıllık evli iken 1918 yılında genç yaşında İstanbul nezlesinden ölmüştür”

Yazımızda, İngilizler tarafından Giirne Kalesinde tutsak edilen Dr. Esad, Dr.Behiç ve Hasan Karabardak'ın Mağusa'daki Türk Savaş esirlerini ani bir gece baskını düzenleyerek kurtarmak için plan hazırladıklarını ve bunun İngilizler tarafından öğrenilmesi üzerine 26 Nisan 1919 tarihinde tutuklandıklarını söylemiştik. Bunun yanı sıra Kenanlar ile Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin Birinci Dünya Harbi sırasında Türkiye'nin mütefiki olan Alman denizaltıları aracılığıyla Türkiye'ye gizlice yiyecek, bazı ihtiyaç maddeleri ve Ahmet Sadrazam gibi petrol gönderdiği gerekçesiyle tutuklanıp Giirne Kalesi'ne hapsedildiği de öğrenilmektedir. Kıbrıs'ta gizlice temin ettiği petroleri Kaleburnu köyü'nün güneydoğusundaki deniz kıyısındaki Trahona'daki bir mağrada saklar ve bunları mağranın açıklarına demirleyen Alman denizaltılarıyla Türkiye'ye gönderirmiş. Ancak onun zenginliğini çekemeyenler ile Karpazlılar bunu öğrenince, onu İngilizlere ihbar etmişler. İhbardan önce de mağaranın içine kum döşeyip üzerine petrol döktükten sonra petrol

tenekelerini kumun üzerine sürüyerek iz bırakmışlar. İngilizler de mağaraya baskın yapmışlar. Ancak orada petrol bulamamış olmalarına karşın, yerdeki izlere dayanarak onu tutuklayıp Giirne Kalesi'ne hapsedmişler.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki tutuklanıp Giirne Kalesi'ne götürüldüğünde, Türk toplumunun diğer ileri gelenleri gibi onun da bir hizmetkârıyla birlikte Giirne Kalesinde olmasına izin verilmiş. O da kendine sadık olan deveçisi Kaleburnulu Hüseyin Şardu'yu kendine hizmetkar seçtiğinden Giirne Kalesi'nde onunla birlikte kalmış. Orada kaldığı süre içerisinde çoğu tutuklu ailelerinin Giirne'de ev tutmalarına ve böylece pişirdikleri yemekleri hapishaneye göndermelerine karşın, Sofu olan eşi Fatma hanım onu köyde beklemiş. Nedeniyse o dönemlerde kadınların bu gibi yerlere gitmesine izin verilmemesiymiş. Bu nedenle Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin diğer tutuklular gibi ya kalede çıkan tayinden yediği, ya Temroz köyünden Şevki, Nesim ve Kasım adlı oduncuların getirdikleri odunlarla yemeklerinin deveçisi Hüseyin Şardu tarafından pişirildiği, ya da bu oduncuların getirdikleri yemekleri yediği anlaşılmaktadır.

Çok zengin biri olan Ali Efendi Hüseyin Babaliki hapse atılmayı içine sindiremeyen üzüldüğü ve hapishanedeki rutubet nedeniyle de kalb büyümesinden hastalandığı öğrenilmektedir. Yaklaşık iki buçuk yıl hapis kaldıktan sonra 1919 yılının kasım-aralık aylarında serbest bırakılmış. O gün Giirne Boğazı'nda törenlerle karşılanıp Lefkoşa'ya götürülmüş. 1923 yılında Larnaka'dan kalkan bir gemiyle İstanbul'a tedaviye gitmiş. Giderken aynı gemide Lise'nin 12 yıllık müdürünün de olduğu sayın Ali Nesim'in ifadelerinden öğrenilmektedir. Döndükten iki yıl sonra (yani 1925 tarihinde) vefat etmiş. Bu tarih de mezar taşında yazılıdır. Ancak 26 Aralık 1926 tarihli Söz Gazetesi'nde zindanda hastalandığından erken vefat ettiği yazılıdır.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki çok zengin olduğundan Mağosa kazasının hemen hemen her köyünde (Mağosa, Büyükkonuk, Ergazi, Mehmetcik, Balalan, Yeşilköy, Dipkarpaz, Kuruova, Avtepe v.s) 2000 dönümü aşkın mal ve mülkü varmış. Karpaz'da ekmediği tarlaları ise köylülere kiralamış. Eken kişiler

Resim 33: Hasan Karabardak arkadaşlarıyla birlikte (Minhan Sağıroğlu arşivi)

tarla icarını ödemeyecek durumda ise onların ettikleri buğdaydan pay alır ve aldığı payı da develeriyle Karpaz'dan Kaleburnu'na taşımış. O zamanlar 15 deveysi varmış, Hüseyin Şardu da devecisiymiş.

Mağusa ile Kaleburnu'nda birer kahvehanesi, Çayırova köyünün merkezinde ise iki katlı bir hanı varmış. Bölgeler arasında at, eşek, katır ve develerle ticaret amacıyla (veya başka nedenlerle) seyahat edenler hayvanlarını hanın alt tarafına koyarlar, üst katta ise yatarlarmış. Bu han 1963 hadiselerinde Rumlar tarafından yıkılmış, 1974'den sonra ise tamamen ortadan kaldırılmış.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki ticaret amacıyla develeriyle Mağusa'ya geldiğinde Namık Kemal Meydanında (şimdiki Kooperatif Bankasının olduğu yerde) bulunan üç katlı handa konaklarmış. Bu hana sahip olmak istiyormuş. Bir gün bu hanı ve Maraş'ta deniz kenarındaki bir araziye satın almak için yüklü bir para ile köyünden yola çıkmış. Hırsızlar da onu soymak için yolda bekliyormuş. Ancak hırsızlar onu tanımadıklarından ve giyimini de bir zengine benzetmediklerinden onu durdurup Babaliki'yi yolda görüp görmediğini sormuşlar. O da Çayırovada dinlenmek için durduğunu söylemek suretiyle ellerinden kurtulmuş. Mağusa'ya ulaşınca her daima konakladığı Namık Kemal Meydanı'ndaki hana inmiş. Paralarımı

handa bıraktıktan sonra Maraş'ta satın alacağı araziye görmeye gitmiş. Ancak geri geldiğinde tüm parasının çalındığını görmüş. Bu nedenle ne almak istediği hanı, ne de Maraş'taki araziye alamadan Kaleburnu'na geri dönmek zorunda kalmış. (Ancak satın almak istediği hanın hakkı olduğundan dolayı yaklaşık 40 yıl sonra kızı tarafından satın alındığı söylenmektedir)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ile İngiltere arasında varılan "Hiyar Hakkı" anlaşmasının bir sonucu olarak İngiliz tabiyetine geçmek istemiyen Kıbrıslılar 1924 yılından itibaren Türkiye'ye göç etmeye başlamışlar. Ancak Ali Efendi Hüseyin Babaliki Kıbrıs'ı ve özellikle de köyünü çok sevdiğinden, Kaleburnu ve çevresindeki Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini istemiyormuş. Onların göç etmeleri halinde, köyün boşalacağına inanıyormuş. Bu nedenle köyde kalmalarını sağlamak için onlara her türlü yardımda bulunduğu, borç isteyenlere para verdiği ve bu borçlarını ödemeyecek derecede fakir olanlara borçlarını bağışladığı söylenmektedir.

Kaleburnu Köyünde Babaliki'nin çok büyük ve çok eski bir evi varmış. Bu evin 300-400 yıllık olduğu söylenmektedir. Köye gelen misafirleri bu evde yedirdirip içirip yatırırmış. Ancak bu evin 1999 yılında kızı tarafından yıktırıp oraya yeni bir evin yapılmaya başladığı bilgimize getirilmiştir.

Babaliki bir seferinde Yalusa (Erenköy) ortasında satılık bir arazi olduğunu duyunca, satın alıp oraya bir cami yapmak istemiş. Ancak oraya cami yapacağını öğrenen Rumlar, köye sırf cami yapılmaması için 2-3 misli daha fazla para vererek araziye satın almışlar.

Öldükten sonra malları evlatları arasında paylaşılmış. Kaleburnu dışındaki mallarının hemen hemen % 90'ı satılmış. Öldüğünde (şu anda hayatta olup 21.6.1926 doğumlu olan) eşi'nin, son kızları Emete'ye üç aylık hamile olduğu öğrenilmektedir. Babaliki ölünce eşi Fatma hanım çocuklarıyla yalnız kalmış. Ancak Fatma hanımın kardeşi Mehmet Hacı Mustafa mallarını idaresini eline almış. Devecisi Hüseyin Şardu da Babaliki'ye sadakatından dolayı 40 yıl süreyle Fatma hanımın evinde kalıp ona yardımcı olmuş.

Vakıflar İdaresi Arşivin'den Ali Efendi Hüseyin Babaliki'nin vefat ettikten sonra bu vakfın evlatları Mehmet Ziyaeddin (Evladı yok), Fatma Ali (Eşi: Mustafa Tansu; Evlatları: Meryem Zaliha ve Ali), Ayşe Ali (Eşi: M.Zeki İbrahim; Evlatları: Hüseyin, İbrahim, Hasan ve Ali) ve Emete (Eşi: Ali Fuat İbrahim ; Evlatları:İbrahim, Arzen, Hatice ve Arif)'ye kaldığı öğrenilmektedir. Yine Vakıflar İdaresi arşivinde, Ali Efendi Hüseyin Babaliki vefat ettikten sonra vakfın 1963 yılına kadar dört evladı tarafından idare edildiği ve bu tarihten sonra da bu paranın mirasgerçiler arasında bölüştüldüğü kayıtlıdır.

Ali Efendi Hüseyin Babaliki öldükten sonra, Babaliki ailesinin de köye hizmet verdiği söylenmektedir. Bu konuda sağladığımız bilgiler; Ali Efendi'nin damadı olan Mustafa Tansu'nun 1967-1968 yıllarında minaresi olmayan camiye şimdiki minareyi yaptırdığı ve köyün muhtarları da olan damadı Mustafa Zeki İbrahim'in köyün asvaltlanması ile suya kavuşmasında hizmetlerde bulunduğu doğrultusundadır.

Babaliki'den günümüze hiçbir giyim eşyasının kalmadığı ; hepsinin de zay olduğu öğrenilmektedir. Sadece Türkiye'ye tedaviye gidip de döndüğünde, çocuklarına getirdiği bendolardan birinin kızı Emete hanımında olduğunu bizzat kendisinden öğrenme olanağı bulduk.

KAYNAK KİŞİLER

(Yaşlar 2000 yılı esas alınarak yazılmıştır)

1. Süleyman Karagözlü , Yaş: 65, Kaleburnu.
2. Hüseyin Şardu, Yaş: 45, Kaleburnu.
- 2(A) Mustafa Mehmetali, Yaş: 77, Kaleburnu.
3. Recep Sükan, Yaş:79, Kaleburnu
4. Selçuk Elibol, Yaş:79, Kaleburnu.
5. Mustafa Onar, Yaş:79, Kaleburnu.
6. Osman Mustafa Sesli, Yaş: 85, Kaleburnu
7. İsmet Koldaş, Yaş:47, Kaleburnu (İkamet: Yeşilköy)
8. Hasan Talat Yalkurt, Doğum Tarihi:1947, Avtepe
9. Cemaliye Nizami, Yaş:75, Girme (İkamet Lefkoşa)

KAYNAKÇA

1. A & J. Stylianou, *An important Venetian map of Cyprus in the map-room of the British Museum, London, Cyprus, 1971.*s.14

2. C.D. Cobham, *Excerpta Cyprica, Nicosia-Cyprus, 1969.*s.259
3. H.G. Hogarth, *Devia Cyprica, London, 1889.*s.74-76
4. George Jeffery, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus, Cyprus, 1918.* s.260
5. Rupert Gunnis, *Historic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 14 Mayıs,1936.* s.238-239
6. Einar Gjerstad, *The Swedish Cyprus Expedition, Vol.IV, Part 2, Stockhom, 1948.* s.233,430,431
7. a.g.e. s.431
8. C.D. Cobham, *Excerpta Cyprica, Nicosia-Cyprus, 1969.* s.271-305
- 9.H.G.Hogarth, *Devia Cyprica, London, 1889.* s.74-76
10. Dr. E. Gjerstad, John Lindros, Erik Sjöqvist, Alfred Westholm, *The Swedish Cyprus Expedition, Vol.1 Text, Stockholm, 1934.* s.461-465
11. Camille Enlart, *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus, London, 1987.* s.307-308)
12. Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm, KKTC, Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını, Ankara, 1997.* s.329
13. Karşılaştırma Yönetimiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar 1", *Halkbilimi, Sayı: 11 (88/3), Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, Kasım 1998; Tuncer Bağışkan, Karşılaştırma Yönetimiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar 2", Halkbilimi, sayı: 12 (88/4), Halk Sanatları Derneği Yayını, Lefkoşa, Aralık 1988.* s.6; Tuncer Bağışkan, *Ana Tanrıça Kültürünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri Üzerine Bir Deneme", Pygmalion Kültür Sanat Dergisi, Sayı:1, Lefkoşa, Kış 1993.* s.15; Tuncer Bağışkan, *"Ana Tanrıça Kültürünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri 12", Avrupa Gazetesi, 9 Mayıs 1999)*
14. Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde ölüm.* s.332-333
15. Söz Gazetesi, 26 Aralık 1926
16. Vatan Gazetesi, Sayı: 24, 11. Mart 1912
17. Aydın Akkurt, *Türk Mukavemet Teşkilatı, İstanbul, 1999.* s.V
18. George Hill, *A History of Cyprus, Vol. IV, Cambridge. 1952.* s.529
19. Ahmet C. Gazioglu, *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960), Cyrep Yayınları, Eylül 1997.* s.53, 57-58
20. Yeni Kıbrıs, Ekim 1984
21. Altay Sayıl, *Kıbrıs Polis Tarihi, Lefkoşa, 1984.* s.238-240
22. Ali Nesim, "Atatürk ilke ve inkılapları ve Kıbrıslı Türkleri I", *Yeni Kıbrıs, Cilt: 7, No: 1, Ekim 1989.* s.22-26
23. Ali Nesim, "Ahmet Çavuş Osmancık 2", *Yeni Kıbrıs, Cilt 6, No 8, 1989.* s.26-28
24. Fuat Menduh-Harid Fedai, *Adısız Kitap (The Book without Name'den çeviri), KKTC Milli Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını 35, Türkiye, 1997.* s.6-7

ULUSLARARASI BERGAMA KERMESİ

Tarık G. EMİROĞLU

Türkiye'nin ilk, Dünya'nın ikinci en eski yerel şenliği olan Uluslararası Bergama Kermesinin bu yıl yapılan 64. sünde ülkemizi Halk Sanatları Derneği Halk Dansları topluluğu temsil etti. 2-11 Haziran tarihleri arasında gerçekleştirilen kermes, Fransa'nın Nice Şehrinde düzenlenen "Nice Festivali"nden sonra dünyanın en eski, ikinci yerel festivalidir. İlk kez 1937 yılında hazırlanan kermes Mustafa Kemal Atatür'ün öneri ve talimatıyla kutlanmaya başlanmıştır.

Kermes bünyesinde, Türkiye'nin seçkin sanatçıların müzik konserleri, antik mekanlarda sergilenen oyunlar, Türk ve Dünya halk dansları örnekleri, ülke ve dünya sorunlarına ilişkin panel ve söyleşileri barındırıyordu.

Kafile başkanlığını Tarık G. Emiroğlu'nun yaptığı grupta Handan Nebih eğitmen ve 21'de dansci bulunuyordu.

HAS-DER Komitesi Bergama Belediye Başkanı Akif Ersezgin'e ziyareti

1 Haziran tarihinde 15.45'de Ercan Hava Alanından hareket ettik. 17.15'de İzmir Adnan Menderes Havaalanına inen kafiye 17.45'de Bergama ilçesine doğru yola çıktı. İzmir, Karşıyaka, Buca, Menemen, Kurfalı, üzerinden 19.50'de Bergamaya varıldı. Ekibimiz, Bergamanın güzel otellerinden biri olan Asude Hotel'e yerleşti. Odalarına yerleşen ekip elemanları 21.00'de akşam yemeği yiyerek istirahatata çekildi.

2 Haziran Cuma günü saat 16.00'da toplanan tüm halk dansları ekipleri açılış kortejinden sonra Cumhuriyet Meydanında Açılış töreni gerçekleşti. Açılış konuşmalarından sonra tüm ekiplerin 10'ar dakikalık gösterilerini sundular.

Ekibimiz açılış töreninde Orak, Bahriye Çiftetellisi, Mandra ve Kına Sirtosundan oluşan bir kareografi ile Bergama halkının büyük beğenisini topladı. Tören sonrası kafilemiz Asklepion Antik Tiyatrosunda yer alan gösterileri izleme fırsatı buldu.

3 Haziran Cumartesi günü bir önceki akşam gösterileri izlediğimiz Asklepion Antik Tiyatrosunu rehberimiz Ahmet Güzeller nezaketinde gezme fırsatı bulduk. Akşam üzeri saat 19.00'da yine tüm ekiplerin yer aldığı Gül Parktaki gösterilerde ekibimiz Bardak, Fistukya, Abdal Zeybeği, Garudsari ve Susta'dan oluşan kareografi ile sahne aldı. Gösterinin ardından Bergamaya bağlı ve kentin en küçük belediyesi olan Ayaz Kent'e giden ekibimiz köy halkına halk danslarımızdan örnekler sundu.

4 Haziran Pazar günü sabah Dikili Kasabasını ziyaret eden kafiye, Bergamaya döndükten sonra Gül Parkta gösterisini sundu. Akşam saat 21.00'de Haldun

HAS-DER Ekibi Asklepion Antik Kentinde

Dormen Tiyatrosu'nun Asklepion Antik tiyatrosunda bulunduğu "Yukarıda biri mi var?" oyununu izleyen kafilemiz, Haldun Dormen'e oyun sonrası bir buket sundu.

5 Haziran Pazartesi Akşam saat 19.00'da Bergama'daki gösteriden sonra Bölcek köyünde de gösterilerde ekibimiz yer aldı.

6 Haziran Salı günü saat 19.00'daki gösteri sonrasında Göçbeyli köyünde yine ikinci gösterimizi yaptık.

7 Haziran Çarşamba saat 19.00'da Gül Parkta ki gösterilerden sonra Asklepion Antik Tiyatrosunda İzmir Klasik Türk Müziği Korosu ve Zekai Tunca'nın konserini izleme fırsatı bulduk.

8 Haziran Perşembe öğleden sonra saat 15.00'de Belediye Başkanı Arif Ersezgin'i kafile başkanı, eğitmen ve iki halk dansları oyuncusu ziyaret etti. Başkana Kıbrıs'tan götürülen hediyeler sunulup sohbet edildi. Akşam saat 21.00'de Zeytindağ beldesine giden kafilemiz orada yine yüksek performans sergiledi ve belediye başkanından çiçek ve ödülleri aldı.

8 Haziran cuma sabah kahvaltı sonrası Bergama'ya 40 dakika uzaklıktaki sayfiye yerleriyle ünlü Çandırılı Kasabasını gezdik. Orada Çandırılı Kalesi ve çevre

gezisi yapıldıktan sonra yat gezisine çıkan kafile gezi sonrası Bergama'ya döndü. Gül Parktaki gösterisinden sonra Lunaparkta eğlenme ve kermeste kurulan standları gezme fırsatı buldu.

10 Haziran Cumartesi: Saat 19.00'da Gülparkta gösterisini sunan ekibimiz daha sonra diğer yabancı ekiplerle Yenikent'e giderek köy halkına gösterilerini sundular.

11 Haziran Pazar: Festivalin bu son gününde Bergama'nın ünlü Kazak Yaylasında tüm ekip ve gruplar gösteriler sundular. Saat 16.00'da Cumhuriyet meydanında son bulan veda kortejinden sonra yapılan törende tüm ekiplere İzmir milletvekilleri, Bergama Belediye Başkanı ve protokola dahil kişiler tarafından plaket ve değerli hediyeler verildi.

12 Haziran Pazartesi sabah saat 04.00'de İzmir'e hareket eden kafilemiz saat 07.45 uçağı ile Kıbrıs'a döndü.

Festivalin diğer yabancı ekipleri olan Makedonya'nın Struga Şehri Halk oyunları topluluğı ile Yunanistanın Naoussa Şehri Halk oyunları topluluğı ile kurulan dostluk ve arkadaşlık gerçekten ileri boyutta idi. Festivalin halkoyunları bölümünde 18 ayrı halkdansları ekibi vardı.

Etniklik sonrası her akşam özellikle Makedon ve Yunanistan ekipleriyle yapılan sohbet toplantıları ve eğlencelerde politikadan arındırılmış olduğundan dolayı çok renkli geçmiş halklar arasında tüm dünyaya lanse edildiği gibi problem olmadığı ortaya çıkmıştır.

HAS-DER Ekibi Yunan Ekibiyle

“DİN - MEDENİYET - KÜLTÜR”

“Kültürümüz hangi ahlâki değerler üzerine bina edilecektir?” Derginizde bu başlığı – dolayısıyla onu müteakip yazıyı – okuyunca, ‘din’ ve ‘uygarlık’ kavramları da kafamın içinde beraberce kımıldamağa başladı. Hepimiz değilse bazımız bu tepkiyi mantığı – hatta pek doğal karşılayabiliriz. Bazımız tam tersi.

İlk önce, bu hususta her neyi arz edebilecek olursam bunların ancak kendi hayatımda kendi şahsi tecrübelerime dayanan ve sadece benim için muteber sandığım şeyler olduklarını vurgulamak isterim.

Sizlere hitap eden – ve yahut, daha doğrusu, fikirlerini sizler ile paylaşmağa çalışmakta olan – kişi, doğum yeri Kıbrıs adası olmakla beraber uzun seneler yurt dışında hayat sürmüştü, ve halen sürmekte olan, bir Türktür. Bu hasebiyle, bu adada yaşamakta – temelli oturmakta – olan sizlerle böyle bir fikir teatisinde bulunabileceğim mes’eleler sadece Kıbrıs ve Kıbrıs Türklüğü ile sınıflandırılmış ve sınırlandırılmış olsaydı konuşmacı olmaksızın benim yerim daha ziyade ancak bir dinleyici olmak herhalde daha müsait ve münasip olurdu. Velakin, KKTC – küçük olsun büyük olsun, dünyanın her hangi başka bir ülkesi gibi – bugünkü dünyamızda, kendikendine özgü, ayrı hayatı olan, ve dışarıyla temasları bulunmayan bir toprak parçası değildir. Teferruatları, incelikleri, ayrıntılı olsa da hepimizin – insan olarak – ortak tecrübe, duygu ve, hislerimiz var: neş’e, keder; ümit, hayal kırıklığı; sağlık,

Süha FAİZ

hastalık; sevgi, nefret; hoşgörü, garaz; merhamet, yavuzluk;

Bu listenin sonu yoktur.

Dünyamız güzeldir. Ve fakat aynı zamanda fecidir. Hem de muammalıdır. Galiba bir kesinlik varısa bu dünyamızda, o da bizim kesinsizlik içinde çırpınmakta olduğumuzdur. Bu büyük paradokstur: Dünya çelişkilidir – hatta kendisi bir çelişkidir diyebiliriz. Arz etmeğe çalışacağım şudur ki bu çelişki içinde yaşamakta olan biz insanlar ömür dediğimiz yolculuğumuzda istikametimizi belirleyen işaretler, rehberler, arayışı ile meşgul olmağımızdır – çoğu zaman bilinçsiz olarak. Bu noktaya gelince Yunus Emre’nin bir kaç sözü hafızamda buluyorum:

Söylememek harcı söylemeğin hasıdır

Söylemeğin harcı gönüllerin pasıdır

Bu kelâm da az muammalı değildir. Her kişi bunu kendisine göre tefsir etmeli, yorumlamalıdır. Ve kendimce yorum yapmak için Yunus’un şu sözlerini de unutamam:

Keleş bilen kişinin yüzünü ağ ede bir söz

Sözünü pişirip diyenin işini sağ ede bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola bitire başı
Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz

Yürü yürü yolunula gafil olma bilinile
Key sakın key dilinile canına dağ ede bir söz

Benim için bu bir nev'i ihtara yakın niteliktedir. Yani, "dikkat et", "konuşmaktan tereddüt et". Hatta, belki, "Bilen söylemez; söyleyen bilmez" meşhur tabirinin ifade ettiği yaklaşımın biraz daha hafifi şekli olduğu sayılabilir. O halde, nasıl olur da sizlere – hele Din, Medeniyet, Kültür gibi mevzular hakkında – söz söylemeğe cur'et edebilirim? Bilhassa, demin dediğim gibi, sizlerin muhitinizi paylaşmakta olmamış--ve olmamakta – bir kişi olarak. Tek bir cevabım ve mazaretim mümkündür; çünkü derneğinizin namına davet aldım. Hem, 'öyle bir daveti kabul etmemek yakışık almaz' hem de bir kaç düşünce ortaya atmakla belki faydalı bir tartışmaya fırsat verilir, diye düşündüm. Maksadım nutuk çekmek değil – bahusus bir müderris taleplerine ders verircesine konuşmak değil; bilâkis, daha ünsiyetli bir sohbet havasında, kafalarımız kadar kalbimizi da 'çalkalayarak', bazı sorulara beraberce cevaplar aramağa yönelik bir kaç adım yürüyebilmemiz dir. Yani; bârika-i hâkiyat müdâvele-i efkârdan çıkar mesabesinçe hareket etmektir. (Bu tabirin başka – ve belki daha yaygın – şekli de var: bârika-i hâkiyat müdâdeme-i efkârdan çıkar diye. Fakat "müdâvele" bana daha hoş gelir!) Bunun için beni davet eden değerli arkadaşların bizim böyle bir araya gelebilmemizi tertip etmelerine minnettarlığımı ifade etmek istiyorum.

Bu bakımdan ve bu maksat ile zamanımızı ancak müselsel iddia ve kelime zincirlemesi ile işgal etmekense kendi tarafımdan bir kaç soru sormak, bir kaç mütalla arz etmek yolunu yeğliyorum.

"Medeniyet" (bugünkü sözcük ile "uygarlık") kavramını nasıl tanımlayabiliriz? Buna ne mana veriyoruz? Kişilerin "medeni/uygar" olup olmadığını nasıl değerlendiriyoruz? Ya "kültür/kültürlü"? Bundan

ne anlaşılıyor? Bununla ne kastediyoruz? "Din" mevzuuna gelince, bizce bu ne kapsar? Ve bu üç mefhumun birbiriyile alakası, bağlantısı, ilişkisi var mıdır? Var ise nasıl ve nedir?

Medeniyet.

Herhalde kuru bir tesadüf değildir ki bizdeki "medeni/medeniyet" (Arapça) kelimelerinin kökü "medine" (şehir) olduğu gibi, İngilizce'de de "civilised/civilisation", ve diğer Avrupa dillerindeki mukabillerde, (bu sefer Latince'den) "civis/civilis" (hemşe (h)ri) ile bağlantılı bir kavramdır. (Nasıl ki Yunançada 'uygarlık', kökü "polis" (şehir) olan "politsmosos" dır sanırım) Yani insanoğlu, pek yakın bir geçmişine kadar, "uygarlık/medeniyet" dediğimiz şey'i hemen hemen şehir yaşantısı ile eşanlamlı tutardı. Çünkü taşra, köy hayatı çok yalın, çile ve zorluklar dolu, rahatlık ve her kolaylıktan yoksun, kurtuluşu sırf şehire göç edip orada yeni bir hayat tarzı kurmak telakki edilirdi. Vaktiyle insanoğlu bu görüşünde pek haksız da değildi. Amma şimdi (ve hususiyile son yarım yüzyılda gittikçe ve fazlasıyla hızlı olarak cereyan eden akıntının neticesiyle eğer 'netice' diyebilirsek) seyrettiğimiz manzara nedir? (Aslında manzara da değil hiç olmazsa gelişmiş ülkelerdeki insanların kısmı azamisinin içinde yaşamağa mecbur oldukları muhit budur çünkü.) Londra olsun, İstanbul olsun, New York olsun, Tokyo olsun, yeryüzünün her neresinde olursa olsun, kalabalık, gürültü, muhit kirliliği, telaş, stres – nisbeten bir kaç yıl öncesine kadar bu sonuncusunun da, şimdiki kapsamda, ne ismi vardı ne de cismi – insanın insana karşı duyduğu güvensizlik ve korku, ve daha çokları, tahhamülü güç tam manasıyla bir "medeniyetsizlik" diyebileceğimiz 'şey' değil mi? Ve özellikle bütün büyük kentlerde bâriz şekilde genel ve yaygın değil mi?

Peki, eğer şehir yaşamı bugünkü dünyamızda orijinal manadaki "uygarlığı" temsil etmekten çıkmış ise, "medeni/uygar" kelimeleriyle vasıflandırdığımız bir kişi'yi yeni nesillere nasıl izah ediyoruz, açıklarız? Bir

cevabımız acaba: “davranmadan önce faaliyetlerimizin başkalarına acaba zararlı mı yoksa yararlı mı olacağını düşünen ve zararlı olacağını bunu yapmaktan çekinen, kaçınan,” olmaz mı; olamaz mı? Yani, uygarlık, toplumun içinde bulunan, meydana getirilen, eserlerden ziyade, o toplumu oluşturan kişilerden anlaşılır ve değerlendirilir?

Yunus bu fikri şöyle söze getirir:

Uslu değil delidir yüce saraylar yapan

Akibet vuran olur cümlesi imareti

Duruş –kazan – ye – yedir bir gönül ele getir

Yüz Kaabe'den yeğrekdir bir gönül ziyareti

Kültür

Çoğu zaman –“her zaman” da desem yeridir sanırım – ‘kültürlü’ kelimesine rastladığımda, ‘okumuş’ ve, dolaysı ile, ‘takdire şayan’ bir kişiyi tarif etmek için kullanıldığını gördüm. Halbuki yalnız ‘okumuş cahil’ değil, ‘okumuş garazkar’, ‘okumuş merhametsiz’, ve nice böyle sevimsizlerden dünyamızın anılmadığını hangimiz bilmeyiz? Okumuş olan bizler sırf okumuşluğumuz sayesinde takdir beklentisi – belki vehmi - uçurumunun kenarındaki tehlikeden daima vakıf değil miyiz? Yunus’umuz nazmımızı yoklamak için gene yadım eder:

Okudum yedi mushafı taat gösterir ol safi

Çünkü amel eylemedin gerekse var yüz yıl oku

Bin kez hacca vardınsa yüz yıl taat kaldınsa

Bir kez gönül sıdınsa gerekse yüz yıl yol oku

Yunus sana farizadır tutgıl miskinlik eteğin

Dilerisen pak olasın gönüllerde olgıl baki

(Tabii miskin kelimesi yedi yüz yıl önceki dilimizde bugünlerde hiç kimsenin kendisi için kullanılmamasını istemeyeceği manayı taşımazdı. Geçmişde mütevazı, alçak gönüllü, kibirli olmayan insan anlamına gelirdi)

‘Kültür’ kelimesi için Öztürkçe Sözlük’te verilen başlıca tanımlama şöyledir:

“Bir topluluğun tinsel özelliğini, duyuş ve düşüniş birliğini oluşturan gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümü”

Fikrimce bir kültürün “düşünce ve sanat varlıkları” hususunda değer yargıları, normal şartlarda, yalnız şahsi hükümlere göre verilir: musiki, el işi, ressamlık, v.s hatta yazı bile-bir estetikten öteye geçmez: “renk ile zevk ile tartışılmaz” çünkü. “Normal şartlarda” diyorum. Nedir bu şartlar? Ve bu ihtiyattan başka, bu fikir muteber midir? Acaba bu gibi “varlıklar (eserler)” dediğimiz ‘şey’leri sadece estetik boyutu –veyahut boyutları – ile mi ölçüyoruz? Başka tarafları, cihetleri, yönleri yok mudur? Zaten “estetik”den de nedir anladığımız? Bu gibi eserler insanları nasıl etkiliyorlar? Daha önce, içinde yaşamakta olduğumuz bu “çelişki dünyası”nda yolculuğumuz için istikamet kılavuzu – bilinçli ya bilinçaltında – arayışta olduğumuz fikrimden bahsettim. Acaba sanat, ve bunun meydana getirdiği (veya gelmesine katkısı olduğu) “kültür” dediğimiz ‘şey’ bu arayışın bir sonucu olmaz mı? Uğraşım; arayış. Bunlar sanatın kaçınılmaz unsurları değil mi? Olsa da, muhakkaten dahası mı olmalı? Bu -ya bunlar -da nedir? İlham dediğimiz? Sanat eserlerini gebeliğe getiren, doğuran, ve hatta doğmuş olanla adeta yoğrulmuş olan ‘şey’ bizce nudir? Bu ‘kapsamlılık’ nasıl kavranabilir?

Bu sorulara cevap bulabilmemiz için hareket noktamız, geçen aylarda aldığım bir mektuptan bir alıntı olsun. Mektubun yazarı, ben emekliliğe ayrıldıktan sonra, on sene önce İngiliz eşimle beraber yaptığım üç aylık Türkiye gezintisi esnasında tanıştığımız bir köylü üniversite talebesidir. Sonradan, aralıklı da olsa, devamlı mektuplaşıyoruz. İlahiyat fakültesinden mezun olup doktorasını verdikten sonra bir üniversitede öğretimlik yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Eşime ve bana iki şirin kilim desenli ipek el işi hediye ile birlikte gönderdiği mektubunda şu cümle var: “Kilim, milim milim dokunana bir ilim dir. Bana göre kitap okumuş şehirlinin ilmi, kilim ise okuyamamış taşrahların ilmi dir.”

Bu sözü Yunus'un
 "İlim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir
 Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır"
 Meşhur başlangıcından sonraki şu beyitleri ile
 hemen bana bir çağırışım yaptı:
 Okudum bildim deme çok taat kıldım deme
 Eri Hak bilmezisen abes yere yelmektir

Dört kitabın mâ'nisi bellidir bir elifte
 Sen elif bilmezsin bu nice okumaktır

Yigirmi dokuz hece okudun uçtan uça
 Sen elif dersin hoca mânisi ne demektir

Yunus Emre der hoca gerekse bin var hacca
 Hepisinden iyice bir gönüle girmektir

Yunus'un "dört kitap" dan bahsediyseyle gene onun
 başka bir şi'iri akla gelir:

Miskinlik ile gelsin kimde erlik varısa
 Merdübenden iterler yüksekten bakarısa

Gönül Çalab'ın tahtı Çalab gönüle baktı
 İki cihan bedbahtı kim gönül yıkarısa

Sen sana ne sanırsan hem ayrığa anı san
 Dört kitabın mâ'nisi budur eğer varısa
 (Malûmumuz veçhile 'Dört Kitap', Ehl-i Kitap'tan
 -yani Musevi, Hıristiyan ve Müslümanlar - ayrı olarak,
 Tevrat Zebur, İncil ve Kur'an dır ki, İslam'da kabul
 olunan mukaddesi kitaplardır)

Bu, vurguladığım, son beyitiyle, bence, Yunus bize
 dinlerin hülâsasını ustaça vermektedir. Ve din
 hakkındaki bu sözlerinden sonra 'akan sular durur' diye
 düşünerek, kendi sözlerimi burada noktalayacağım.
 Fakat - gene kendi tecrübelerime dayanarak - bir iki
 ilavenin belki müsait görülebileceği fikrim beni bundan

vazgeçirdi. İşte:

Din

Lugatçe iki tanımla:

a. Şimdiki mevcut olan iman ve ibadet sistemlerinden
 her biri (Hıristiyanlık ve İslam gibi); insanlığın kontrol
 sahibi bir insanüstü kudretini, ve özellikle itaata hakkı
 olan şahsi bir Tanrı'yı tanıması ve bu tanımının
 davranışlar üzerinde tesiri.

(Concise Oxford (University) Dictionary. 1934)

b. İnsanların Tanrı'ya inanış ve bağlanışlarını ya da
 varlıkları ve davranışları kutsal, kutsaldışı diye ikiye
 ayırmaya dayanan tasarımlar ve işlemler sistemi.

(Türkçe Sözlük: Türk Dil Kurumu. 1981)

Her hangi bir ülkeden, şüphesizdir - sanırım - ki
 kişinin - imanlı olsun, imansız olsun - 'din' kavramı
 hakkında ayrı ayrı, tezatlı, birbirine aykırı anlayışları ve
 görüşleri var - ve olacak. Hele tarih boyunca dinler
 iyilik mi yoksa kötülük kaynakları mı olmuşlar, sonu
 gelmez - ve galiba gelmeyecek - bir tartışma konusu
 olduğu inkârı zor bir olgudur. (Gene bu hususta derin
 derin düşünmeğe değer başka mütalaalar da az değil.)
 Genelleme yapmaktansa, müsadenizle, bu mevzu ile
 ilgili kendi hayatıma değilmiş belirli bir husus üzerinde
 duracağım

Geçen yarım yüzyılda din sahasında müşahede
 ettiğim en belirgin ve büyük değişiklik 'dinlerarası
 diyalog' cereyanının gelişmesidir. Avrupanın çeşitli
 ülkelerinde (İngiltere ve Almanya da dahil) büyük
 mikyasda olmasa da yaygın olarak, yer yer, Ehl-i Kitap
 arasında müzakereler yapılagelmektedir. Maksatları,
 ulaşılmaması hiç kolay değilse de, basittir. Asırlarca
 birikmiş, çoğu zaman cahillikten doğmuş, husumet ve
 düşmanlığa sebep olmuş, birbiri hakkında yanlış - ve
 hatta hakikata tam aykırı olarak - edinilmiş
 'malûmatlar'ı tashih etmek, dinler arasında-en azından
 - anlayış, ve mümkün olduğu kadar arkadaşlık
 yaratmak. Böyle maksatları paylaşımayan din veya
 mezhep mensupları, pek tabii ki bu nev'i toplantılara

iştirak etmek, sohbetle bulunmak istemiyorlar. İyi niyetlilerin ise bu şekilde bir araya gelmeleri, olumlu ve semerli bir ortamın tedricen oluşmasına yardım edebilir. Böylesi temaslardaki hedefin öbür din mensuplarından kendi dinine kişi kazandırmak katiiyen olmadığı söylemeğe gerek yoktur sanırım. Tam tersine öbür dinler (ve onun mensupları) hakkında doğru malûmat edinmekle, önceki korku – ve maalesef nefret bile – yerine, karşılıklı hürmet kazandırmaya ve de, inşallah, herkes kendi dininin derinliklerini bulabilmek için bile bir yardım vesilesi olmağa ümit etmektedir.

Umarım ki, böyle ‘dinlerarası diyalog’larda, kendim için, şu kaideler üstünde hareket etmeği nasıl ve niçin faydalı bulduğum, kendiliğinden anlaşılacaktır:

Ehl-i kitapla ancak en güzel yoldan uğraşın ve deyin ki: bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim tarımız da sizin Tanrınız da birdir ve biz O’na teslim olmuşuz. (Yani, “Müslim”iz)

(Ankebut Suresi, Ayet 46)

İman edenler: Yahudiler, Sabiiler, ve Hıristiyanlar, Allaha ve ahirete güvenen iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur, ne de üzüleceklerdir.

(Maide Suresi, Ayet 69. Ve Bakara Suresi, Ayet 62 hemen hemen aynıdır)

Allah dileyeydi sizleri bir tek ümmet yapardı. Fakat sizlere verdikleri sizleri denemek içindir. O halde iyi işlerde birbirinizle yarışın. Dönüşünüz Allahadır. Ayrılığa düşüğünüz hakkında Odur sizleri haberdar kılacak olan

(Maide Suresi, Ayet 48)

Allah bir toplum değiştirmez, meğer ki toplumda olanlar kendi nefislerini (özlerini) değiştirire.

(Ra’d Suresi, Ayet 11)

(Aşağıdaki beyitlerde “vücut” kelimesi “mevcud olan”, “var olan”, “her şey” manasındadır; “Furkan” kelimesi de Kur’an-i Kerim’in isimlerindedir.)

Mâ’ni evine daldık vücut seyrini kıldık
İki cihan seyrini cümle vücutta bulduk

Bu çizginen gökleri tahtessera yerleri
Yetmiş bin hicapları cümle vücudda bulduk

Yedi yer yedi göğü dağları denizleri
Uçmağ ile tamamı cümle vücudda bulduk

Gece ile gündüzü gökte yedi yıldızı
Levhte yazılı sözü cümle vücudda bulduk

Tevrat ile İncili Furkan ile Zeburu
Bunlardaki beyanı cümle vücudda bulduk

Yunus’un sözleri Hak cümlemiz dedik saddak
Nerd’istersen orda Hak cümle vücudda bulduk
(Yunus Emre)

Aslında bütün bu ‘kaideler’ dediğim ancak diğer din mensuplarıyla davranışlarımız ve temaslarımız için mi üstünde durmakta faydalı olurlar? Normal gündelik yaşantımız için de muteber değil mi? Pek basit bir misal. Din söz konusu olduğunda maalesef hemen hemen hiç duymamakta olduğum bir kelâm-ki meşhur ve ulu Ayet ül Kursi’den hemen sonra gelen cümle dir: Lâ ikrâhe fi’ddin.

Yani, Din’de zorlama yoktur (olmaz, olmamalı).

Bence din, ömrümün sarp yolculuğunda, hem fert olarak ve hem de içinde bulunduğum ortamda toplumun bir uzvu olarak, yürüyebilmek – belki de ilerleyebilmek – için bir rehberdir. Bir bakıma, “din hayattadır, hayat dindedir” denilemez mi diye düşünüyorum? Ve her ikisinin zirvesinde olduğu gibi en derinliğinde, derununda da fark yoktur sanılmaz mı?

Son sözü gene Yunus Emre’ye bırakıyorum. Biraz evvel duyduğumuz din hülâsasını iki satır ile yaptığı gibi, bu sefer hem din, hem kültür, ve hem de medeniyet – bir kelime ile ‘hayat’ – kapsayan, ulu bildiğim (her ne kadar uymasında daima noksan olduğumu idrak ettiğim) dört sözlü tek satır:

Yaradılanı severim yaradanımdan ötürü.

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

“RELIGION - CIVILIZATION - CULTURE”

“On what moral values is our culture to be erected?”

Reading this heading in your journal – and of course the article which followed – the concepts of ‘religion’ and of ‘culture’ began to stir together in my head. Some of us, if not all, may regard this reaction as logical, even as natural. Some of us, quite the contrary.

I should wish, first of all, to emphasise that whatever I may be able to present to you in this regard are solely matters which rest on my own personal experience and which I consider valid for myself.

The one who addresses you (or rather, more correctly, who is trying to share his thinking with you) is a Turk who, though his birthplace is the island of Cyprus, has lived abroad for very many years – and continues to do so. Accordingly, had the topic on which I could engage in an exchange of ideas with you, who live here permanently, been limited and confined to Cyprus and Cyprus Turkishness, my position should more properly and suitably have been that of a listener rather than a speaker. And yet, like any other country of the world great or small, the Turkish Republic of Northern Cyprus, in our world of today, is not a piece of earth with a separate life peculiar to itself and having no contacts with the outside. However distinct and different the details might be, all of us, as human beings, share similar experiences and common feelings,

Süha FAİZ

sensations: joy, sorrow; hope, disappointment; health, sickness; love, hate; tolerance, rancour; compassion, ruthlessness; ... The list is endless.

Our world is beautiful. Yet at the same time tragic. And enigmatic. If there is, perhaps, a certainty in this world of ours it is that we flutter restlessly in a state of uncertainty. This is a great paradox: the world is contradictory – we could even say that it is itself a contradiction. What I shall try to present to you is that we who spend our lives in the throes of this contradiction are engaged – most of the time unconsciously – in a search for sign-posts and guides for our direction on this journey which we call our lives.

At this point I find certain words of Yunus Emre come into my mind:

In silence strive for silence is itself the purity of speech

Words which through effort of the mind are strained will tarnish human hearts

This utterance too is enigmatic; each must interpret it for themselves. And in doing so for myself I cannot forget other words of Yunus:

Who comprehends the Word a single word his face
may make to shine

The seasoned word may cause to prosper all the
works of him who speaks

A word can be the tumult's end can bring the
blinded mind to see

A word may into oil and honey sweet transform a
poisoned dish

Walk then, walk the Way, but let not knowledge
make you unaware

Be watchful – with a single heedless word your
tongue may sear a soul

For me this is in the nature of an approach to a warning. That is, “Be careful”, “Be hesitant to speak”. It might even, perhaps, be taken as a milder expression of that well known saying “He who knows doesn't speak; he who speaks doesn't know”. That being so, how is it that I am able to bring myself to address you – and especially on subjects such as Religion, Civilization, Culture? And moreover as someone who, as I have said, has not shared – and does not – your environment. Only one response and excuse is possible: it is because I received an invitation on behalf of your Society. I thought that it would not do to refuse such an invitation; and I also considered that by throwing out a few comments an opportunity might be provided for a useful discussion and argument. My intention is not to deliver a speech – certainly not to address you as a teacher delivering a lecture to his pupils. It is, on the contrary, that we might be enabled in this way to take a few steps together on the road of searching for answers to some questions, by ‘stirring up’ our hearts as much as our minds in an atmosphere of intimate conversation. That is to say for us to proceed by virtue of ‘the flash of truth emerges in the exchange of opinions’. (Another version of this saying – and perhaps more widespread – has it that ‘the flash of truth emerges from the collision of opinions’; but I

find the word ‘exchange’ more agreeable!) Accordingly I wish to express my gratitude to the friends who extended this invitation for the way they have arranged for us to meet together with this in view.

With this in mind, and to this end, rather than taking up our time with a mere series of consecutive verbal assertions I have preferred to pose some questions and make some observations from my own perspective.

How do we define the word ‘civilization’ – the one (in Turkish) more often now in current use as much as the older one? What meaning do we give to this? How do we judge someone to be ‘civilised’ or not? And ‘culture/cultured’? What do we understand by these? What do we intend to signify with them? And when we come to ‘religion’ what in our view does this encompass? Is there a connection, a relationship, a linkage, between these three concepts? If so – what?

Civilization

It is probably no mere coincidence that just as our old (Arabic) word (*medeniyet*) has as its root the word for a city (*medine*), so too in English this concept (as also their equivalents in other European languages) again derives from – this time the Latin ‘*civis/civilis*’, with the same association. (As also, I believe, in Greek the word ‘*polis*’ is the root of their word for civilised – ‘*politismos*’)

Which is to say that, until the very recent past, humanity took civilization and urban life as being virtually synonymous. Because provincial, village, life was bare, harsh, full of suffering and tribulation, bereft of comfort or ease, escape from which was considered to lie only in escape to the city or town where a new form of life could be established. At the time, humanity was not without justification in taking this view. But today (and especially at the conclusion reached with the increasingly rapid flow of events of the past half-century – if indeed we are entitled to say “conclusion” here) what is the scene now presented? (Indeed in

truth it is not even merely a 'scene'; because this is the actual environment within which the preponderant majority of the inhabitants of—at least—the developed world are compelled to live.) Whether London, or Istanbul, or New York, or Tokyo, wherever it may be, do not the crowding, the clamour, the pollution, the agitation, the stress—and it is only a relatively short while since this last did not exist, in name or in fact, in the current sense and usage—the mistrust and the fear felt between human and human, and much more—do not all these comprise an almost intolerable state which we might designate 'uncivilization'? Is this not widespread, and generally universal in all big cities?

If then, in today's world, town—or city—dwelling has ceased to represent what was originally meant by 'civilization' how do we explain or expound to the new generations what it is we mean when we say someone is civilized? Might it not be—can it not be that our answer would be: "Someone who, before acting, considers whether their action is likely to be beneficial or harmful; and if the latter, recoils, refrains, from that action"? That is, civilization may be understood and determined not so much by the works of art found in and produced by a society, as by the people who comprise that society?

Yunus brings this idea to tongue as follows:

He is not of sound mind but mad who raises lofty places

The work of every man to rubble will return within a span

Yet strive—and earn—feed self—but others too, a heart to people bring

And rather than a hundred Ka'abas visit once the heart of Man

Culture

On most occasions when—I think I might truthfully say "whenever"—I hear the word "cultured" used of a person it is to designate someone who is "educated",

and accordingly—deserving respect. Whereas which of us does not know that our world is not entirely devoid merely of the "educated ignoramus", but also of the "educated rancorous", the "educated ruthless", and of how many other comparable unlovely and unloveable persons? Are not we who are educated constantly aware of the peril of being on the precipice edge of an expectation—even perhaps of a misapprehension—that respect is due to us merely by virtue of our being educated?

Our Yunus again helps us to take our pluse:

Seventy volumes have you read—and piety you show in this

But if it be not seen in deed—then read again a hundred years

A thousand times you went on pilgrimage a hundred years lived pure

If you one heart have harmed—go travel for another hundred more

For you Yunus it is decreed—hold to humility by its skirt

If purity you seek remain for ever in the human heart

The primary meaning of the word "culture" as defined in the Öztürkçe Dictionary is:

The totality of a society's intellectual and artistic treasures in the nature of traditional ways of life which together comprise its spiritual essence, its unity of sensation and thinking.

In my view value judgements in respect of a culture's "intellectual and artistic treasures" would, in ordinary circumstances, be made by reference to personal criteria: music, plastic arts, and even writing, are matters which do not go beyond aesthetics; since, as is said, "colour and taste will not brook discussion". (Anglice, "there is no accounting for tastes"). I have said "in ordinary circumstances". What are such circumstances? And apart from this reservation is this view valid? Do we in fact measure things we call such

"treasures" merely by reference to their aesthetic dimensions? Do they have no other sides, aspects, perspectives? What indeed is it that we understand by "aesthetic"? How do such works affect or influence people? I mentioned earlier my view that we are engaged in a search, consciously or unconsciously, for directional guides during our journey through this world of contradiction'. Might it not be that art, and the 'thing' we call culture which it brings into being (or contributes to its emergence), is an end-product of this search?

Endeavour, searching. Are these not the ineluctable elements of art? And even so, must there not absolutely be more? What is that – or those? The 'thing' we call inspiration? What, in our opinion, is the 'thing' which makes pregnant works of art, which brings them to birth, which is itself positively kneaded into the essence of that which is born of it? How do we conceive this 'comprehensivity'?

In seeking replies to these questions let our point of departure be an extract from a letter I received a couple of months back. My English wife and I met the writer during a three-month journey we made through Turkey ten years ago, after I had retired, when he was a young villager studying at university. We have subsequently, if sporadically, corresponded. After he graduated he took his doctorate and is now a university lecturer. He is married with two children. In his letter, which enclosed a gift to us of two delightful kilim patterns embroidered in silk thread, there is this sentence: "A kilim is finely-woven learning. For me the book is the learning of the educated townsman, and the kilim the learning of the unread provincial."

This immediately evoked for me those verses of Yunus Emre which follow on the renowned opening.

Knowledge true is found in learning – true knowledge is to know your self

And if that self you have not known your reading has been all for naught

Then say not 'I have read, have learned', or 'I obeyed the rules of faith'

If you perceive not Man as Truth your efforts have been wasted breath

The Meaning of the Fourfold Book a single letter can enfold

If you that letter cannot tell what point your reading time untold

Recite a twenty – nine syllabic line faultless from end to end

When you that letter speak O master can you make its Meaning known

Yunus Emre's word is this to masters "Mount if so you must

And travel thousand times on Haj – but lodging in a heart is best

Yunus's mention of the 'Fourfold Book' brings another of his poems to mind:

In whomsoever sainthood lives let him come in humility

If he from heights above looks down his ladder will be pulled away

The heart is God's own throne and God has every human heart in care

Unhappy in both worlds is he who makes destruction of a heart

What you for self would wish to see wish not for others differently

For this the Meaning is entire of the Four Books if such there be

(As you know the 'Four Books' are the Torah, the Psalms, the Evangel and the Koran, respectively, of the Jews, the Christians and the Moslems (who together comprise the People of the Book) and thus recognised by Moslems as Holy Books.)

With this final couplet, which I have emphasised,

Yunus has to my mind given us a masterly summary of religion. And after these words of his I had intended to bring my own, in this regard, to an end – on the grounds that there is no more to be said on the subject. (A Turkish saying: literally ‘the moving waters cease to flow’.) But the thought that a couple of additions – again by reference to my own experience – could perhaps be thought appropriate caused me to change my mind.

So:

Religion

Two dictionary definitions:

a. One of the prevalent systems of faith and worship (the Christian, Mohammedan (sic)); human recognition of a superhuman controlling power & esp. of a personal God entitled to obedience, effect of such recognition on conduct and mental attitude.

(Concise Oxford (University) Dictionary. 1934)

b. System of concepts and practices based on separation into holy and unholy of human beliefs and attachments to God, or of existences, behaviour, and attitudes.

(Dictionary of Turkish Language Society. 1981)

It is I imagine hardly to be doubted that, from whatever country, everyone (be they believer or unbeliever) carries differing, and often contradictory, perceptions and understandings of what is involved in the concept of ‘religion’ – and that this situation will always be so. Above all, it is perhaps scarcely refutable that, throughout history, whether religion has been a source of good or of evil has been the subject of unending controversy – and that this dispute is one that is very likely to endure. (Nor are there lacking, in this regard, other related topics and considerations warranting deep thought.) Rather than making broad generalisations I will, with your permission, dwell on a specific aspect of this matter, which has impinged on my personal life.

The biggest and most obvious change which I have

witnessed in the field of religion over the past half-century has been the development of the current of ‘inter faith dialogue’. In various European countries (including Britain and Germany), even if not on a large scale, discussions are continuing, here and there, between the ‘people of the book’. The aims of such dialogue, though not easy of attainment, are never the less simple: to correct ‘information’ about each other (often not merely untrue but clear contrary to the truth – accumulated over centuries, mostly born of ignorance, and the cause of hostility and enmity) and by this correction to help bring about between members of these religions – at the very least – understanding and, as far as possible, friendship. Naturally, members of faith communities who do not share these objectives will not wish to participate in such gatherings. But for those who are well – intentioned, coming together in this way can be of help in gradually producing a positive and fruitful environment. I imagine it goes without saying that objective of such meetings is most emphatically not the winning of others to one’s own faith. On the contrary, the hope is that members of differing faiths, by access to true information about each other, might gain mutual respect (in place of previous fear – and even, unfortunately, of hatred); and may even strive to be of help, God willing, in enabling people to find the depth of their own faith.

I hope that it may be self-evident how and why I have found it to be of value, for myself, in such interfaith dialogues to stand on the following principles:

Strive only in the way of courtesy with the People of the Book and say:

‘We believe in that which was revealed to us and in that which was revealed to you. Our God and your God is One. And to Him are we surrendered (that is: ‘we are “muslim”’)

(Sura 29, Ayet 46 of the Koran)

Those who have faith, be they jews, Sabaeans, or Christians, whosoever has faith in God and the final

days, fear shall not come upon them neither shall they grieve.

(Sura 5, Ayet 69. And Sura 2, Ayet 62 is virtually identical)

Had God so wished He had made you all one community. But He would test you by what. He has given to you. Be emulous therefore in doing good. To god shall you all return. It is He who shall tell you of that on which you have differed.

(Sura 5, Ayet 48)

God changes not that which is of a community save as people change their own selves.

(Sura 13, Ayet 11)

And:

We fell to muse in Meaning's house from there existence we surveyed

We found that both the worlds are visible in all that truly is

The tracing of the skies above the deepest of the depths below

The seventy thousand mysteries we found in all that truly is

The seven earths and seven skies the mountains and the oceans there

Hell itself and very Heaven we found in all that truly is

The black of night and light of day and in the sky the planets seven

The Word inscribed on living rock we found in all that truly is

The Jewish Torah and the Christian Book the Psalms and the Koran

The message which they each proclaim we found in all that truly is

True is the word which Yunus speaks devotion we respect in all

For where you want Him there we found is God – in all that truly is

(Yunus Emre)

But are all of these – what I have called 'principles' – ideed only useful to stand upon in discussions and relationships with people of other faiths? Are they not really equally valid and proper in our ordinary daily life? A very simple instance by way of example: a saying which unfortunately I seldom if ever hear when religion is under discussion – and which is indeed the sentence following immediately after the renowned and sublime Throne Verse of the Koran: No compulsion in religion.

For me religion is a guide enabling me to walk – perhaps to advance – along the steep and difficult journey of life, as an individual and as a member of the society in the environment in which I live. It occurs to me to wonder whether it could not be said that religion is in life, and that life is in religion? And that, at the summit (as at the depth), there are no distinctions?

Let the last word again be Yunus's. Just as he summarised the essence of true religion in the couplet we heard a moment ago, so here he encompasses religion, and civilization, and culture – in a word 'life'; and this time in a single line of only four words (in Turkish) – for me sublime, however conscious I am of falling short:

I love the creature because of the Creator

“1. ÇOCUK ve SEVGİ ŞENLİĞİ ÜZERİNE”

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, çocuklarımızın bayramı. Çocuklarımıza armağan edimesine, onların bayramı olmasına karşın yıllardır, çocuklar sahnelerde çeşitli danslar, ritmik hareketler, halk dansları gibi gösteriler sunmakta, bizlerde onları izleyip alkışlamakta onlarla gurur duymaktayız.

Çocuklar kendilerine armağan edilen bu özel günde ne kadar eğleniyorlar, ne kadar mutlu oluyorlar? Sahalardaki görevleri bitince neler yapıyorlar? Kendi günlerini ne kadar yaşıyorlar? Bunları düşünerek 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına ek olarak çocuklarımızın serbestçe çeşitli sosyal kültürel etkinliklerle hoşça vakit geçirmelerini, kendi günlerinde eğlenmelerini, yeni dostluklar arkadaşlıklar kurmalarını istedik. Bu düşünde ile proje hazırladık. Projemizin temel hedefi çocuklarımızın bir bayram havası içerisinde hoşça vakit geçirip eğlenebilecekleri bir gün hazırlamaktı.

Bu etkinliğin katılımcılarımıza sosyal ve ekonomik yararları da olmalıydı. Çocuklarımız kültür-sanat ortamında eğlenmeliydi. Etkinliğe katılacak okul Aile Birliklerine, kuruluşlara, arzu eden çocukların kendilerine de ekonomik yarar sağlanması için tüm etkinlik süresince stadlar kurulmasını, standlarda okul aile birliklerinin kermes düzenleyebilmesi ve çocukların da kendilerine ait kitap CD-ROM, kaset ve oyuncaklarını arkadaşları ile değiştirebilmesini veya ucuz fiyatla satabilmesini amaçladık.

Fatma KÜKRER

Projenin uygulanacağı mekan olarak Çağlayan Çocuk Parkı etkinlik süresince saat: 15.00 – 20.00 olarak düşünüldü.

Hazırladığımız bu proje Peyak (Personel yardımlaşma kooperatifi) yönetim kuruluna sunuldu. Projemizi değerlendiren Peyak yönetim kurulu finanse etmeyi uygun gördü.

Peyak 1. Çocuk ve Sevgi Şenliği Peyak finansörlüğünde, HAS-DER organizesinde gerçekleşecekti.

HAS-DER olarak projenin hayata geçmesi için, Ali Nebih Öcal Erten, Fatma Kükere, Tarık G. Emiroğlun'dan oluşan bir komite çalışmaya başladı. Etkinlik öncesi Çağlayan Çocuk Parkının hazırlanması ve etkinlik süresince de şenliğin planlandığı şekilde gerçekleşmesi için bir çok HAS-DER'li arkadaşımız canla başla çalışacaktı.

Parkta çocukların gösteri sunacakları bir sahneye, okul aile birlikleri ve çocuklar için standlara ayrıca oyun bölümlerine ihtiyacımız vardı.

Parkın fiziki durumu alt yapısı incelendi. Krokiler çizildi. Parktaki eksiklikler belirlendi. Bir yandan bu çalışmalar sürerken komitemiz bir yandan da etkinliğe katılacak okulları, özel kreşleri ve kuruluşları belirlemek amacıyla Lefkoşa Merkez ve civarı köy okulları ile

HAS-DER Çocuk Ekibi

özel okullar ve kreşlere çağrı yaptı.

Okul müdürleri, okul aile birlikleri temsilcileri, HAS-DER komitesi ve Peyak temsilcilerinin katıldığı toplantı gerçekleştirildi. 14 ilkokul ve kreş ile derneğimiz çocuk kulübü bu etkinliğe katılmayı uygun gördü.

Şenliğe katılacak okullar sahnede 10-15'er dakikalık dans, koro, step gösterisi, halk dansları, bale gibi gösteriler sunacaklar. Katılacak bütün okulların aile birlikleri ve bize başvuran birçok çocuk standlarda satışlar yapacaktır.

OYUN, çocuklarımız için ekmek, su en az sevgi kadar önemli, yaratıcı anlatımın bir ürünü, dünyamızın güzelleşmesi için gereken düş gücü, eleştiri yeteneğinin kaynağı oyunlar süslenip doyuya yaşanmış bir çocuklukta gizlidir. Yüzyıllar önce yaşanmış büyük düşünür Efladun'un da dediği gibi "Çocuk oyunla büyümeli" Böyle bir günde oyun istasyonları kurulmalı, çocuklarımız doyuya oyun oynamalı kendi günlerini mutluluk ve coşku ile tamamlamalıydı.

Oyun istasyonlarında bacak arası, top oyunu, kaşık oyunu, dans yarışması, torba oyunu, kaleye şut atma, hulohup çevirme, ip atlama, yakan top, iplik bağlı elma, armut yeme, "i" sende, alayda malayda, yüz boyama gibi etkinlikler yapılmasını planladık.

Bütün hazırlıklar tamamlandı. 23 Nisan günü öğleden önce başlayan şiddetli yağmur nedeniyle

Çağlayan Çocuk Parkı sular altında kalınca komitemiz şenliği 6 Mayıs Cumartesi gününe erteledi.

6 Mayıs günü park şenliğe hazırlandı.

Yüzlerce çocuk geç de olsa bu günü yaşamak için parkı doldurdu. Bir anda gökyüzünü kara bulutlar kapladı. Yine yağmur yağıyordu. Önce şenliği tamamen iptal etmeyi düşündük. Ama renk renk özel kostümleriyle büyük bir istekle gelen çocukların şevkini kırmamak için 15'er dakikalık gösterilerini kısaltmalarını böylece yağmur şiddetlenmeden hepsine gösteri sunma imkanı yaratmak istedik. Zaman zaman şiddetlenen yağmur altında çocuklar gösterilerini sunmaya başladı. Bir yanda PEYAK standında çocuklara pamuk şekeri ikramı yapıldı. Yağmur şiddetlenince artık yapacak hiçbirşey yoktu. O kadar özenle hazırladığımız renk, renk balonlarla süslü Çağlayan Çocuk Parkından buruk bir şekilde ayrıldık.

Bu şenliği gerçekleştirmemiz için katkıda bulunan Milli Eğitim ve Kültür Bakanımız Sn. Mehmet Altınay'a Lefkoşa Belediye Başkanı Sn. Şemi Bora'ya, Emniyet Müdürlüğüne, İlköğretim dairesi müdürü Sn. Söğüda Kahvecioğlu'na, şenliğimize büyük bir ilgi gösteren basın ve yayın kuruluşlarına, şenliğimize öğrencilerini hazırlayan okul müdürleri ve öğretmenlerine, okul aile birliklerine, yağmur altında gösteri sıralarını bekleyen çocuklarımıza ve ailelerine HAS-DER adına teşekkür ederiz.

HAS-DER Çocuk Ekibi

BİLDİRİ...BİLDİRİ...BİLDİRİ...BİLDİRİ...BİLDİRİ...BİLDİRİ...**“ULUSLARARASI KÜLTÜR SANAT
ORGANİZASYONLARINDA, KÜLTÜR SANAT
DERNEKLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR”**

Ülkemizdeki halkdansları

- 1.Devlet Ekipleri
2. Belediye Ekipleri
- 3.Demek Ekipleri

4.Okullardaki halkdansları faaliyetleri olarak sürdürülmekte ve 2000 dolayında kişinin aktif olarak çalıştığı bir kültürel sektör olarak ülkemiz sosyo-ekonomik yapısı içerisinde yer almaktadır. Her alanda ambargo altında yaşanan ülkemizde yurtdışı temas olanağı olan ender sektörlerden biridir, ve birçok ekip her yıl birçok uluslararası festivale katılarak Kıbrıs Türk Kültürünü tanıtmaya fırsatı bulmaktadır. Ancak yurtdışı festivallere katılım, tanıtım ve motivasyon açısından olumlu bir olgu olmasına rağmen uygulanan yanlış politikalar sonucu birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunları iki grup altında toplamak mümkündür.

1.Kıbrıs Türk Halkoyunlarının Devlet tarafından tanınması yapılmadığı için ülkemizde yaşanmakta olan yozlaşmayı geliştirici etkiler ve yurtdışında yanlış tanıtım.

2.Devletin kıt imkanlarına rağmen heryıl Devlet ve Belediye ekiplerine harcanan büyük paralar nedeniyle başka ekiplere ve etkinliklere para kalmaması nedeniyle

Ali NEBİH

eksik tanıtım.

Ülkemizde bugüne kadar halkdansları konusunda oyunlarla ilgili müzik, müzik aletleri, temel figür, oyun karakteri ve oyun türleri ve kıyafet konusunda devlet tarafından ciddi bir araştırma ve saptama yapılmadığı için ekipler arasında birliktelik yoktur. Her çalıştırıcı kendi birikimine göre farklılık yaratma çabası içerisinde çalıştırdığı ekiplere birşeyler katmış ve çok farklı karakterde düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu bozulma ve yozlaşma içerisinde bazı ekiplerin oyunlarına halkdansları demek oldukça zorlaşmıştır. Kendi içimizde yaşadığımız bu sorun aşılmalıdır. Sürece doğal olarak yurtdışı temsil yeteneklerine de yansımakta ve yurtdışına giden ekipler arasındaki büyük farklılıklar konuyla ilgili yabancı halkbilimciler tarafından da farkedilip eleştirilmektedir.

Bugün kurulan birçok ekip yurtdışı festivaller cazip olduğu için bütün çalışma programını yurtdışı festivallere göre yapmakta ve elemanlara dans eğitimi verilmeden, oyunlar öğretilmeden, 10-15 dakikalık düzenlemeler öğretilmektedir. Parça parça gelişen bu

çalışma düzeni içerisinde zor figürler yapılmamakta şova yönelik birtakım hareketler, ve müzik tekrarlarıyla süre tamamlanmaktadır. Temelsiz bir inşaat, gecekonduya benzeyen bu yapıyı yıkıp yeni bir yapı oluşturmak hepimizin görevi olmalıdır.

Oyunlarla ilgili müzik, müzik aletleri, temel figür, oyun karakteri ve oyun türleri ve kıyafet konusunda devlet tarafından ciddi araştırma saptama ve tanımlama yapılmadığı sürece zaman zaman ortaya atılan "Denetleme" fikirleri de havada kalmaktadır. Hangi temel kıstaslara göre ne denetlenecektir. Bu olgunun hayata geçebilmesi için Kıbrıs Türk Halkdanslarının tanımının yapılması şarttır. Kanımca Devlet dansetmeyi bırakarak ciddi bir şekilde bu konuya eğilmelidir.

Her yıl Çari Bütçe ve TC-KKTC Kültür Sanat İşbirliği kaleminden yurtdışı temaslar için 30-50 milyarlarla ifade edilen meblağlar harcanmaktadır. Bu harcamaları ekip bazında incelersek ağırlıklı olarak Devlet ekiplerinin ve Belediye ekiplerinin çokbüyük oranda bu olanaklardan yararlandığını, her yıl bir-iki okul ekibinin yurtdışı teması olduğunu ve çok cüzi bir miktarda da demeklere yardım yapıldığını görürüz. Tamamen amatör oyuncuların kurulu bu ekipler arasında bu kadar ayrıcalıklı uygulamalar olması yıllardır büyük bir haksızlık ve yanlışlık olarak önümüzde durmaktadır. Devletin tüm olanaklarının 40-50 kişilik bir-iki gruba kullanılması diğer dernek ve grupların dışlanması ayrıcalıklı bir kesim yaratmış tanıtım imkanlarını kısıtlamıştır.

Kültür Kurultayı ve Gençlik Kurultayı Kararlarına rağmen bugüne kadar Uluslararası Etkinliklere katılım konusunda ilgili bakanlıklarca bir tüzük hazırlanmamış sağlanan maddi destekler tamamen ilgili ve/veya ilgisiz makamların insiyatifine bırakılmıştır. Böyle bir devlet ciddiyeti düşünülemez.

Adı Devlet olan ekiplerin yurtdışı festivallere katılımında en az bilet ücreti kadar da Beklenmedik Giderler, Cep Harçlığı, Harcırah giderleri yer almaktadır. Bu da zaten kıt olan Devlet imkanlarımızı

sömürmekte ve diğer ekiplere olanak bırakmamaktadır.

Örneğin bu yıl Kıbrıs Türk Halkdansları Birliği olarak Polonya, Macaristan, İstanbul, Yalova ve Ankara'da düzenlenecek olan 6 Uluslararası festivale katılacak 6 ekip için Kültür Bakanlığı ve Gençlik Bakanlığından talep etmiş bulunduğumuz 6 milyar katkı için, ilgili bakanlardan para yok gerekçesi ile cevap bile alamazken, Gençlik Dairesi ekiblerine bir festival için 6.5 milyar harcanması veya Kütahyaya gidecek olan bir ekibe uçak biletleri dışında harcırah, beklenmedik gider ve harçlık olarak 1 milyar lira verilmesi büyük bir çelişki ve devletin kaynaklarını yanlış kullanımıdır. Bu yanlış uygulamalarla biryandan kültürümüzün daha geniş alanlarda tanıtılması engellenirken biryandan da demeklerde bu faaliyetleri sürdüren geçlere üvey evlat muamelesi yapılarak moral bozukluğuna yol açılmaktadır.

Yıllardır bu haksız uygulamalara ve yanlışlıklara karşı mücadele eden derneğimiz geçmiş yıllarda açmış olduğu imza kampanyasında 3600 imza ile destek bulmuş olmasına rağmen maalesef bugüne kadar başarılı olamamış ilgili bakanların vermiş oldukları sözler, söz olarak kalmış ve hayata geçmemiştir.

Bu alandaki sorunların çözümü yönünde görüşlerimiz:

Devlet bir an önce halkoyunlarıyla ilgili müzik, müzik aletleri, temel figür, oyun karakterleri, oyun türleri ve kıyafet konusunda, konuyla ilgili kişi ve kuruluşların katılımıyla ciddi bir araştırma, saptama ve tanımlama yapmalıdır.

Bu tanımlamaya uygun olarak eğitmen ve müzisyen eğitimi verilmeli, ekipler arasında birliktelik sağlanmalıdır.

Yurtdışı festivallere katılacak tüm ekipler için bir tüzükle kıstaslar belirlenmeli ve bu kıstaslara uygun tüm ekiplerin Devlet bütçesinden ayrılan paradan adil bir şekilde yararlanması sağlanmalıdır.

I. Kültür Sanat Kurtultayı... I. Kültür Sanat Kurtultayı...

“FOLKLOR ETNOGRAFYA ALT KURUL RAPORU”

1. GİRİŞ

Bilindiği gibi kültür, tarihsel süreç içerisinde toplumların ürettikleri tüm maddi ve manevi değerlerin toplamıdır. Özellikle KKTC Anayasasının 62. Maddesinde de belirtildiği gibi Folklorik ve Etnografik değerler, toplumların duyuş, düşünüş birliğini sağlayan en önemli değerlerdir.

Kuşkusuz KKTC Anayasasının 39. Maddesi de Kültür ve Sanat korunması, gelecek kuşaklara aktarılması konusunda önemli görevler üstlenmiştir. Anayasamızda bu konuda bu kadar koruyucu maddeler olmasına karşın, devletin üzerine düşeni yaptığı söylenemez. Devletin yükümlenmesi gereken sorumlulukları; kurumlar, kuruluşlar ve kişiler üstlenmiştir. Devletin özellikle Halk Bilimi (folklor) araştırmaları konusunda da üzerine düşen görevleri yaptığı söylenemez. Bu nedenle de toplumun yüzyıllar boyu ürettiği kültür değerlerinin pek azı bulunup ortaya konmuş, ya da kitaplaştırılmıştır.

Gerçekte bu alandaki kitap çalışmaları çeyrek yüzyıldan gerilere gitmemektedir. Ayrıca ilk yıllarda bireysel kitaptan öteye gidememiştir. Ancak 1970'li yıllardan sonra çalışmalar başlamıştır. Ama çalışmaların yeterli yoğunlukta olduğu da söylenemez. Dolayısıyla sorunlar üst üste yığılmış ve çözümü günden

güne çıkılmaz duruma gelmiştir.

Bu kurultay ayrıcalığıyla, sorunların çözülmesi yönünde gerekli adımların atılması dileğiyle yapılması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz.

II. KONUSU FOLKLOR OLAN ÖRGÜTLERİN (DERNEK / BELEDİYE / BAKANLIK) SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SORUNLAR

1. Halkbilimi alanında çalışmalar yapan kuruluşlar birçok alanda sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar halk dansları veya halk müzikleri ile ilgili sorunlar olduğu gibi zaman zaman da örgütler arasında dialog eksikliğinden doğan sorunlar yaşamaktadır.

2. Kültür Dairesi'nin çok geniş bir alanı içerisine alan kültür ve sanat konularının yanısıra Halkbilimi ile ilgili konuları da tek başına ele alıp sahip çıkması mümkün değildir.

3. Sivil Toplum Örgütleri ve dernekler kültür ve sanat etkinliklerinin kitlelere yayılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Ne yazık ki maddi güçten yoksun olmaları onların bu etkinliklerini kitlelere sunmakla sınırlamaktadır. Bu gibi örgütlere yayımladıkları bilimsel dergi/kitapları basmakta veya uluslararası birtakım etkinlikleri organize etmede maddi sorunlar yaşamakta ve yeterince üretken olamamaktadırlar.

4. Kültür Dairesi bugünkü olanakları ve kadroları itibariyle verimli bir şekilde çalışmamaktadırlar.

5. Ülkemizde bilimsel alanda eğitim görmüş derlemeci, araştırmacı ve yorumculara ihtiyaç vardır.

6. Ülkemizde folklor denince akla hemen Halkdansları gelmekte ve gençlerimizin bu alana ilgileri halkdansları ile sınırlı kalmaktadır.

7. Tüm KKTC çapında gösteri sanatlarına uygun bir tek salon dahi bulunmamaktadır. Bu da özellikle Halk Dansları alanında belirli düzeyi yakalamaya çalışan kurum veya kuruluşların etkinliklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

8. Halkbilimi konusunda çalışma yapan belirli kuruluşlar, hala daha çalışma yeri veya lokal sorunlu ile karşı karşıyadır.

9. Halkbilimi veya Halkdansları alanında çalışma yapan kuruluşlar, uluslararası etkinliklere davet edileme konusunda zorluk çekmektedirler.

10. Derneklere belirli kesimlerce hala daha olumlu gözle bakılmamakta, örneğin Eğitim Bakanlığı bünyesinde geçmişte yayınlanan ve hala daha yürürlükte olan genelgelerle gençlerin derneklere gitmesi engellenmektedir.

11. Halkbilimi alanında çalışan kuruluş ve/veya kişilerin araştırma, bilimsel çalışma, derleme, arşiv, icra, yayın ve benzeri amaçlarla kullanmak zorunda oldukları malzemelerin gümrükleri büyük bir meblağ tutmak ve derneklerin zaten kısıtlı olan bütçelerini zora sokmaktadır.

12. Kuruluşlarda görev yapan ve tanıtım amacıyla yurt dışına gidecek olan gerek kamu kuruluşlarında çalışan gerekse de askerliğini yapan kişilerin izin almaları bir sorun olmaktadır.

13. Kültür ve sanat kuruluşlarının telefon/su ve elektrik faturaları büyük bir meblağ tutmaktadır.

14. Halkbilimi alanında araştırma yapmış olan kişi/kurumların ellerindeki magnetik ses ve video bant kayıtları süreç içerisinde silinmektedirler.

Sorunlarımızı böylece sıraladıktan sonra bunların çözümlerini sırasına göre şöyle önerebiliriz.

CÖZÜM ÖNERİLERİ

1.Genelde Halkbilimi ile ilgili sorunları ortaya koyup irdelenecek ve çözüm üretecek bir yapıya ulaşması gerekmektedir. Bu özerk yapıya ulaşmak için gerekli yasal ve tüzüksel çalışmaların derhal başlatılması ve çalışmalar sonuçlanıncaya kadar Kültür Dairesi Halkbilim Araştırma ve Geliştirme Şube Amirliği bünyesinde her kuruluştan bir temsilcinin katılımıyla oluşturulacak komisyonun derhal çalışmalara başlaması gerekmektedir.

2.Bu nedenle Kültür Dairesi yıllık çalışma programını yılbaşı itibariyle belirlemesinde ve çalışma programında yer alan çalışmalar için kurum ve kuruluşlardan yardım talep etmesinde yarar görülmektedir. Böylece bu alanda var olan derin boşluğun devlet kuruluş işbirliğiyle en iyi bir şekilde doldurulması mümkün olabilecektir. Ancak gerçekleştirilecek işbirliğinde eşit temsiliyet esaslarına özen gösterilmelidir.

3.Her kesime gücüne, projelerine ve etkinliklerine göre maddi destek sağlayabilecek yasal düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Bu gibi kuruluşların araştırmaları sonucu yayımlayacakları deri/kitap gibi bilimsel yayınların bakanlıkça her yıl basılması öngörülen kitaplar listesinde öncelikli yer tutması aynı zamanda bu gibi yayınların bakanlıkça satın alınıp genel ve okul kütüphanelerine dağıtılması gerekmektedir. Bunun yanında Uluslararası Sempozyum ve Festival düzenlemek için hazırladıkları projelere maddi destek sağlanmalıdır.

4.Kültür Dairesinin mevcut yasası çalıştırılmalı ve boş olan kadrolar doldurulmalıdır.

5.Bilimsel alanda araştırmacı/derlemeci ve yorumcuların yetiştirilmesi için önlemler alınmalı, bu alan burs ve benzeri özendirici tedbirlerle teşvik edilmeli, bu alanda mezun olanların istihdamına ağırlık

verilmelidir.

6.Okullarda uzman öğretmenler tarafından Halkbilimi dersleri verilmeli, halkdanslarına duyulan ilgi böylelikle genelde Halkbilimi alanına kaydırılmalıdır.

7.Büyük yerleşim birimlerinde çok amaçlı salonların açılması kaçınılmazdır. Böyle bir salonun şu anda Lefkoşa'da dahi bulunmaması nedeniyle uygun bir salon açılana kadar Lefkoşa Devlet Tiyatroları Salonunun bu tür etkinliklere tahsis edilmesi sağlanmalıdır.

8.Eski Eserler ve Müzeler Dairesi ile işbirliği içerisinde Kültür Dairesi'nin lokal zorluğu çeken kuruluşlara yardımcı olması kaçınılmaz bir durumdur.

9.Kültür Bakanlığı'na yurt dışından gelen sempozyum ve halkdansları davetlerinden dernekler ve bilim adamlarının eşit ve ayrıcalıksız bir şekilde yararlandırımlarına özen gösterilmelidir.

10.Öğrencilerin kültür sanat derneklerine devam etmeleri özendirilmeli ve yasaklayıcı genelgeler yürürlükten kaldırılmalıdır.

11.Derneklerle gümrük muafiyeti sağlanmalı, bunun sistimsal edilmemesi için de gereken denetimler yapılmalıdır.

12.Ülkesini temsil etmek üzere yurt dışına gidecek kişilerin görev izinli sayılmaları için gerekli girişimlerin yapılması gerekmektedir.

13.Derneklerin su, telefon ve elektrik faturaları ücretten muaf tutulmalı veya onlara belirli bir indirim hakkı sağlanmalıdır.

14.Sorunlar bölümünde 14. Maddede belirtilen

kayıtları ellerinde bulunduran kişi ve kuruluşların Kültür Dairesinin kayıtlarıyla bu gibi bantlarının tekrardan çoğaltılması.

III. HALKDANSLARI İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SORUNLAR:

Halk dansları ile ilgili sorunlar ve çözüm önerilerimiz aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. Gerek Eğitim ve Kültür Bakanlığı, gerekse de araştırma yapan dernekler ve kuruluşlar halk dansları alanında ayrı hareket ederek farklı derleme ve düzenlemelere Halk Danslarımızı sergiler durumuna gelmişlerdir.

2. Tüm ilgili birimler çatısı altında toplayan bir kurumun olmaması.

3. Halk Danslarını icra eden Dernek, Kuruluş ve Devlet Ekiplerinin farklı derleme ve düzenlemeler sonucunda aralarında:

- Figür farkları
- Müzik farkları
- Giysi farkları
- Enstrüman farkları
- Karakter farkları oluşmuş olması.

4. Halk Dansları eğitmenliği yapan kişilerin yeterince eğitilmemiş olması.

5. Ülkemizdeki Halkbilimi (folklor) konusunda ihtisaslaşmaya yer verilmemiş olması.

6. Ülkemizdeki üniversitelerde ve diğer eğitim kurumlarında halkbilimi alanında teoriye dayalı bilimsel çalışma ve eğitimin olmaması.

7. Devlet bütçesine ayrılan mali kaynağın sadece

temsiliyetler için harcanması ve araştırmaya, kalıcı çözüm üretmeye yönelik girişimlerin yapılmaması olması.

8. Bugüne kadar kültür işlerimize siyasi iradenin hakim olması.

9. Derneklerin yapmış olduğu çalışmaların devlet tarafından benimsenmemiş ve herhangi bir desteğin sağlanmamış olması.

10. Devlet kültür politikasının olmaması.

11. Kültür Dairesi konu ile direkt ilgili olmasına rağmen üzerine düşen görevi yerine getirmeyerek kurum, kuruluş ve dernekler arasında bir işbirliği yaratamamış olması.

12. Derneklerde ve birçok kuruluşta folklor konusunda birliktelik sağlanamaması.

13. Mevcut farklılaşmanın ortadan kaldırılmaması.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Yukarıdaki sorunlarla ilgili çözüm önerilerimizi aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1. Ülkemizde folklor alanı ile ilgili sorunları bilimsel açıdan inceleyecek, çözümler getirebilecek yetkili, özerk, siyasi etkinin dışında, mevcut farklılaşmayı ortadan kaldıracak, folklorumuzun tüm sorunlarına çözüm bulacak "Kıbrıs Türk Folklor Kurumu" nun oluşturulması.

2. Kurulacak Kıbrıs Türk Folklor Kurumu'nda, Devlet, dernek ve kuruluş temsilcilerinin yanı sıra, folklor alanında çalışmış seçkin bilim kişilerin görev almaları.

3. Yukarıda öngörülenlerle birlikte "Kıbrıs Türk

Folklor Kurumu" tüzüğü'nün hukukcu danışmanlığında belirlenip yürürlüğe konması.

4. Kıbrıs Türk Folklorunun karakteristik özelliklerinin standartlara oturtulması.

5. Halk dansları alanında figür, müzik, ritim, giysi, estrüman v.b. unsurların birlikteliğinin sağlanması.

6. Halkın bilinçlendirilmesi ve katılımı açısından (Halk danslarına ilgi duyan ve bu alanda faaliyet gösteren herkesin) periodik olarak düzenlenecek sempozyum, panel, kurs ve konferanslarla bilgilendirilmeleri.

7. Halk dansları eğitmenlerinin eğitilmesi.

8. Halk dansları alanında müzik kimliğinin ivedilikle belirlenmesi.

9. Demeklerin derledikleri halkdanslarının halka sergilenmeden önce oluşturulacak kurum tarafından incelenerek onaylanması.

10. Demekler tarafından yapılacak tüm folklor araştırmalarının kurum tarafından incelenerek onaylanması.

11. Oluşturulacak kurumun demek, kuruluş, ekiplerinin belirlenecek standartlar çerçevesinde denetlenmesi.

12. Temsiliyet görevinin demeklere dağıtılması ve onların denetlenmesi.

13. Çözüm önerilerimizin istenilen sonuca ulaşması için devletin yasal ve maddi desteğinin sağlanması.

14. Bunun yanında Kıbrıs Türk Folklorunun yaygınlaştırılması için eğitim ve öğretim kurumlarında

"Halkbilimi" müfredatının konması.

15. Mevcut Kıbrıs Üniversitelerinde Folklorikür Kürsüsünün oluşturulması.

16. Kıbrıs Türk Folklor Kurumu oluşturulana dek acilen mevcut Kültür Dairesi Folklor Araştırma ve Geliştirme Şube Amirliği'de, demek temsilcilerinden ve bilir kişilerden oluşan "Folklor Araştırma ve Derleme Kurulu" oluşturularak, ekiplerin farklı unsurlarının ortadan kaldırılması ve ortak çalışma zemininin hazırlanması.

VI. HALK MÜZİĞİ İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

SORUNLAR:

Halk Müziği ile ilgili sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. Halk Kültürlerinin bir bilim olarak kabul görmeye başlanması 1800'lü yıllara dayanırken, Kıbrıs Türk Toplumunda bu çalışmaların başlaması 1970'li yıllara rastlar. Bu da bu konuda ne kadar geç kaldığımızı ortaya koymaktadır.

2. Halk Müziği bir birikiminin oluşup kurumsallaşması önemli sorunlardan birisidir.

3. Bu konuda bir arşivin oluşturulmaması çok önemli bir boşluktur.

4. Kaynak kıtlığı ve bilgi eksikliği nedeni ile değerlendirmelerde yanlışlıklar yapılmaktadır.

5. Yapılan araştırma raporlarının sağlıklı bir şekilde ortaya konulmaması büyük bir eksikliklerdir.

6. Halk müziğinin günümüz resmi görüşü, veya geçmişe özlem gibi (nostaljik) yaklaşımlarla

incelenmek istenmesi, buna bağı olarak müziğin kendi karakteristik özellikleriyle değil de başka müzik kalıplarının bir uzantısı gibi daraltılmaya çalışılması büyük bir yanlışlıktır.

7.Halk Müziği alanında akademik kariyer sahibi kişilerin yetiştirilmemesi bu alanda kişisel çaba ve iyi niyetle uğraş verenlerin çalışma ve görüşlerine yeterince değer verilmemesi de bir başka olumsuzluktur.

8.Hatalı, eksik, uydurma, yaratma, yakıştırma müzik yazıları ve kayıtlarının yayınlanması ve devlet eliyle tavsiye edilerek kullanılması sağlıklı bir yaklaşım değildir.

9.Müziklerin, halk dansları ve sahne düzenlemelerine uydurulması uğruna katledilmesi ile gerek danslara uydurma, gerekse müziğin bazı bölümlerinin icracılar tarafından yetersizlikten dolayı çalınmaması, müziğin bütünlüğünün bozulması ve çoğu kez eksik ve hatalı çalınmasına neden olmaktadır.

Bütün bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve müziğimizin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için getirilen çözüm önerileri sırasıyla aşağıdaki gibidir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1.Halk Müziği konusunda ivedilikle bir arşivin oluşturulması.

2.Yapılacak olan araştırmaların ve derlemelerin bilimsel yöntemlerle yapılması gerekmektedir.

3.Önceden derlenen bilgilerin raporlarının yazılması ve elde edilen tüm bulguların arşivlenerek bir elden kullanıma sunulması gerekmektedir.

4.Siyasi otoritenin dışında, özerk bir kurul oluşturularak elde edilen bulguların ortak sonuçlara

ulaştırılması gerekmektedir.

5.Halk müziği alanında çalışma yapanlar teşvik edilmeli, üniversiteler bu konuda yardımcı olup ihtisaslaşmayı teşvik etmelidir.

6.Halk Dansları sahne düzenlemeleri, müziksel bütünlük bozulmadan yapılmalıdır.

7.Kıbrıs Türk Halk Müziği Eğitim Merkezi'nin kurulması, bu merkezde akademik eğitim almış müzik eğitimcilerinin yanısıra halk müziği dalında kendini kanıtlamış kişilerin de görev alması, buna bağı olarak Halk Müziğini icra edecek kişilere bu merkezde eğitim hizmetleri sunulması (verilmesi) çok önemli bir ihtiyaçtır. Bunun zaman geçmeden hayata geçirilmesi gerekmektedir.

8. Halk Müziği notalarının tüm varyasyonlarını içerecek biçimde bir kitapta toplanması şarttır.

9. BRT Kurumunda yeni bir yapılanmaya gidilerek Kıbrıs Türk Halk Müziği Müdürlüğü'nün oluşturulması ve bu müdürlüğün oluşturulacak Kıbrıs Türk Folklor Kurumu ile işbirliği içerisinde olması.

V.FOLKLORİK VE ETNOĞRAFİK DEĞERLERİN ARAŞTIRILMASI, DERLENMESİ VE KORUNMASI İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Folklor ve Etnoğrafya'nın en yaygın dallarından olan Halk Dansları ve Müziği konuları dışında kalan ve çok geniş bir alanı kapsayan çeşitli folklorik ve etnografik değerlerin mevcut durumuna baktığımızda başlıca şu noktalar dikkat çekmektedir.

SORUNLAR:

1.Amatörce ve büyük özverilerle bu konularda

araştırma yapan kişilerin ve örgütlerin sayısı artmıyor, aksine azalıyor.

2. Araştırma bulguları yayınlanamıyor, topluma ve gelecek kuşaklara bırakılmıyor.

3. Devlet bu tür çalışmaları amatörülüğün ötesinde, profesyonelle ve bilimsel olarak gerçekleştirecek örgütlendirmelerden ve şahıslardan yoksundur.

4. Etnografik ve Folklorik malzemelerin tıpkı eski eserlerimiz gibi tanımlanarak yurt dışına kaçırılmasını yasaklayan yasal düzenlemeler henüz yapılmadı.

5. Yine bu tür malzemeleri kimlerin buldurmaya izinli olduğu, kimlerin bu malzemeleri satmaya izinli olduğu kesinlik kazanmamıştır.

6. Folklorik ve Etnografik malzeme değerlerinin sergilediği bilimsel açıklamalarla desteklenmiş çağdaş müzelerden hala daha yoksunuz.

7. Kimliğimizi, nereden gelip nereye gittiğimizi ve zengin kültürel değerlerimizi genç kuşaklara aktarmak için eğitim kurumlarımızın dikkate değer ciddi çalışma ve projeler üretememesi.

8. Bu değerlerimizin yurt dışında tanıtımını ve gelişmesini sağlayacak önlemler alınmamıştır.

9. Halk Sanatlarımızı üreten ve sunan kişiler maddi ve manevi olarak zorluklar içerisinde olup sayıları da her geçen gün azalmaktadır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Mevcut durum ve sorunlar böylece saptandıktan sonra çözüm önerilerimiz her madde sırasına göre şöyle önerilmiştir.

1. Bu alanda araştırma yapmak isteyen veya

yapmakta olan kişiler, örgütler maddi ve manevi olarak desteklenmeli.

2. Araştırmalarını sonuçlandırılan kişi ve örgütlerin bunları yayınlayabilmeleri topluma ve gelecek kuşaklara bırakılabilmeleri için gerekli destek sağlanmalı.

3. Gerek devletin kendi bünyesinde gerekse özerk olarak çalışabilecek örgütlenmelerin hayata geçirilmesi konusunda gerekli yasal düzenlemeler ivedilikle yapılmalı ve bu alanda kendini geliştirmek, akademik eğitim almak isteyen kişilere burs sağlanmalıdır.

4. Etnografik ve Folklorik malzemelerin yurt dışına kaçırılmalarını engellemek için gerekli yasal düzenlemeler ivedilikle hayata geçirilmelidir.

5. Dileyen her kişinin ve kuruluşun bu tür malzemeleri buldurması veya satışını yapması yasalarla düzenlenmeli ve kontori altına alınmalı.

6. Bir turizm ülkesi olma iddiasındaki devletimizde yerli ve yabancı turistlere yönelik çağdaş müzecilik anlayışlarına uygun müzelerin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

7. Çok zengin kültür değerlerimizin bir parçası olan etnografik ve folklorik malzemelerin okullarımızda genç kuşaklara öğretilmesi, ayrıca meslek okullarında Kıbrıs Mutfağından giysisine kadar tüm değerlerimizin yeniden üretilmelerini ve sunulmalarını sağlayacak düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

8. Sözü ettiğimiz tüm bu değerlerimizin yurt dışında tanıtımını en doğru ve aslına uygun bir şekilde sağlayacak düzenlemelerin yapılması, ayrıca dış temsilciliklerimizde bu tür malzemelerimizin sergilenmesi için gereken önlemlerin alınması sağlanmalıdır.

9. Halk Sanatlarımızı üreten ve sunan kişilerin bunları yeniden üretmesi ve yaşatılması için ivedilikle devlet tarafından sahiplenilerek desteklenmeleri ve bu amaçla gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

VI. SONUÇ

Ana hatalarıyla ortak konan sorunlar Folklor ve Etnoğrafya alanında yaşanan olumsuzlukları ortaya koymaktadır.

Anayasanın ilgili maddelerine rağmen, devletin yapması gereken görev ve sorumluluklarını bugüne kadar hakkıyla yerine getirdiği söylenemez. Bu alandaki çalışmalar kurum, kuruluş, ve kişilerin kişisel uğraşlarıyla sınırlı kalmıştır. Oysa çağımızda toplumlar ve uluslar arasındaki ilişkileri artıracak en etkili etkinliklerden başlıcası kültür ve sanattır.

Tüm olumsuzluklara karşın sorunlar yeniden ortaya konmuştur.

En büyük dileğimiz kurultay sonrasında, ortaya konan sorunların çözümlenmesi için ilgili devlet kuruluşlarının üzerine düşen maddi ve manevi görevleri yapması ve özellikle önerilen Kıbrıs Türk Folklor Kurumunun ivedilikle hayata geçirilmesidir.

I. KÜLTÜR SANAT KURULTAYI (3-6 Mart 1998)

FOLKLOR VE ETNOĞRAFYA ALT KURULU RAPORU

Alt Kurul Üyeleri

Başkan
Engin Anıl

Sekreter

Ali Katipoğlu
Fatma Giritli

Üyeler

Kani Kanol
Mustafa Serdengeçti
Mehmet Birinci
Kemal Tutku
Ali Tümsoy
Selçuk Garanti
Nisbet Kızılyürek
Rifat Arşhit
Hasan Ekmekçi
Salahi Döşemeci
Öcal Erten
Sadiye Destur
Doğan Sahir
Ersin Kaşif
Mehmet Levent
Sekreter
Fatma Giritli
Özlem Kadırağa
İlksöy Aşlım
Zekai Altan
Varol Baykara
Ahnet Havalı
Erkan Eninağa
Ahmet İlker Dölek
Özkan Yıkıcı
Mustafa Gökçeoğlu
Ayhan Dölen
Aydın Hikmet
Emre Günce
Nuri Üntüçök
Tanju Hastunç
Gülşay Kaşer

6 Mart 1998

Atatürk Kültür Merkezi
Lefkoşa

ARAŞTIRMA...ARAŞTIRMA...ARAŞTIRMA...ARAŞTIRMA...

DOĞANCI (ELYE) KÖYÜ

Sosyal Antropolojik Bir Araştırma

GİRİŞ

Dünyamızın içinde bulunduğu hızlı sosyal teknolojik değişimin ve dolayısıyla bu değişimin maddi ve manevi kültür alanları üzerindeki etkilerini saptamak ve saptanan bu değişimlerin derecesinin yönünü belirlemek günümüz sosyal bilimcilerinin üzerinde durdukları önemli konulardan biridir.

Doğu Akdenizde, Ortadoğu bölgesinde önemli bir konuma sahip olan Kıbrıs bu öneminden dolayı birçok politik olaylara sahne olmuş ve bu politik olayların zaman zaman gerginleşmesiyle de sıcak savaşlar yaşamıştır. Ama ister savaş ve politik çekişmeler, ister uygulanan çeşitli politikalar olsun bütün bu olaylar Kıbrıs Türklerinin maddi ve manevi kültüründe bir takım değişimlere yol açmıştır.

Kıbrıs'ı bir bütün olarak bütün Kıbrıs'taki değişimleri belirlemek, zamanımız ve olanaklarımız ölçüsünde imkânsız olduğundan, Kuzey Kıbrıs'da bir Türk köyü olan Doğancı'daki değişimi tercih ettik. Bu çalışmada son 20-30 yıldır uygulanan yeni tarım teknolojisinin ve köyün civar kasabalarla sıkı ilişkilere girmesinin köyün ekonomik hayatına getirdiği yenilikleri ve özellikle aile, akrabalık ve evlilik ilişkilerinde yol açtığı değişimleri saptamak, böylece Doğancı ve dolayısıyla da olsa, Kıbrıs'da değişmeye neden olan etmenleri gösterebilmek amaçlanmıştır.

Temelde Monografik bir çalışma olan bu araştırmada Ocak 1984-Eylül 1984 ten itibaren değişik zamanlarda yapılan gözlemlerde Doğancı Köyünden, köyü temsil edeceğine inandığım toplam hane reislerinin ¼'ne uygulanan anket ve görüşme klavuzlarının içerdiği sorulara aldığım cevaplarda değerlendirilmiştir.

Mehmet BORAK

BÖLÜM - 1

KÖYÜN KONUMU

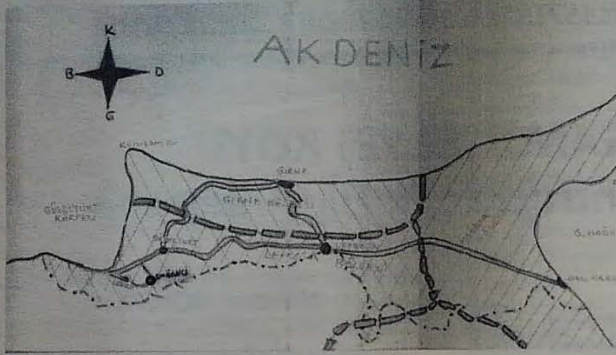
Araştırmanın yapıldığı Doğancı (Elye) köyü Kıbrıs'ın Lefkoşa bölgesinde bulunan Lefke Kasabasına bağlı bir ova köyüdür.

Doğancı köyünün bağlı olduğu bu merkeze olan uzaklığı 9 mil (14,5km) kadardır. Bugün Lefke'den doğrudan köye giden toprak, tarla yollar bulunmakla birlikte ulaşımı bakımından en işlek olan yol Lefke – Gemikonağı – Yeşilyurt güzergâhıdır.

Denize olan uzaklığı 2 mil (3,5km) kadar olan Doğancı köyünün civarındaki diğer yerleşim birimleri de sırayla şöyledir. Doğancı'nın Kuzey doğusunda Gaziveren, Aydıncık, Güneşköy ve Bostancı; Kuzey batısında Yeşilyurt ve Cengizköy; Güney Batısında Çamlıköy, Güneyinde Taşköy ve Güney Batısında Taşpınar köyleri bulunmaktadır. Doğancı köyünü çevreleyen bu civar köyler arasında Yeşilyurt (Pendaya) köyü, sahip olduğu Cengiz Topel Hastanesi bakımından Doğancı köyü için ayrı bir önem taşır.

Ote yandan, köyün 6.5 mil kadar uzanındaki Güzelyurt (Omorfo) kasabası da Doğancı halkının sıkı ilişkiler içinde olduğu bir yerleşim birimidir.

Doğancı köyü halkının her zaman yararlanabileceği yaklaşık 3 mil (5km) ötedeki Yeşilyurt'daki Cengiz Topel Hastanesi dışında köyde bir sağlık kuruluşu (Ocak) yoktur. Köydeki resmi devlet kuruluşları sırasıyla; bir ilkokul, bir pratik kız sanat enstitüsü, bir cami ve Doğancı Spor Kulübüdür.

1981 nüfus sayımına göre köyde 227 hane vardır. Köyün nüfusu ise 975 dir. Köyde alınan örnekleme $\frac{1}{4}$ göre köy nüfusunun %77.7 gençtir. 50 yaş üzerindeki nüfus %22.3 kadardır.

Köyün evleri genellikle birbirine yakın bir biçimde inşa edilmiştir. Konutlarda kullanılmış olan malzeme bu evlerin eski "ara" ve de yeni tip konutlar olmalarına göre farklılık gösterirler. Köylülerin belirttiklerine göre 1974 yıllarında ev inşaatı yapımı hemen hemen durmuş iken bu tarihten sonra yeniden inşaat sektöründe bir canlanma olmuştur. Ev inşaatları için gereken arsalar olan talebin artışı da köyün gelişim yönünü etkilemiştir. Bugün köyün yeni iskân sahası, köyü Lefke-Güzelyurt ana yoluna bağlayan ve Elye Ovası (1) olarak bilinen ova içerisinden geçen 1

millik yol boyunca uzanmaktadır.

BÖLÜM - II

KÖYÜN TARİHÇESİ

Köyü tarihi bir perspektif içinde değerlendirmek için Kıbrıs tarihine göz atmak gerekmektedir.

Sicilya ve Sardunyadan sonra Akdeniz'de üçüncü büyük ada olan Kıbrıs'da uygarlığın başlangıcı MÖ V-VI'yy'da Neolitik devirle başlar. Coğrafi konumu dolayısıyla eski devirlerden beri bir çok devletin istilasına uğrayan Kıbrıs'ta yaşayanlar sırasıyla, Hititler,

Mısırlılar, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Lüzinyanlar, Venedikliler ve Osmanlılar tarafından idare edilmişlerdir. (2)

1571 yılında Osmanlı topraklarına katılan Kıbrıs 1878 yılında İngilizlerle yapılan anlaşma gereğince İngilizlere kiralınmıştır. 1914 yılında Osmanlıların Almanlarla işbirliği yapmalarının bir sonucu olarak, savaş sonrasında İngilizlere ilhak etmiştir.

1960 yılında İngilizlere karşı isyan eden Kıbrıs halkı, bu tarihten itibaren Türk ve Rumlardan oluşan bir Cumhuriyet halinde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Ancak bu Cumhuriyet 1974'e kadar devam edebilmiştir.

Cumhuriyetin ilânından sonraki yıllarda ortaya çıkan ve gün geçtikçe şiddetlenen Tür-Rum çekişmeleri nedeniyle, Türkiye 20 Temmuz 1974'de Kıbrıs Cumhuriyetini garanti eden (garantör) üç devletten (İngiltere, Türkiye, Yunanistan) biri olarak giriştiği bir hareket ile 13 Şubat 1975'te kurulacak olan Kıbrıs Türk Federe Devletinin temelini atmıştır.

(1) Kıyı ovaları grubuna giren "Elye Ovası" Yeşilyurt, Gaziveren, Aydıncöy, Taşpınar, Taşköy, Güneşköy ve Bostancı köyleri arasında kalan, 3316 dönümlük geniş ve düz bir alanı kapsar.

(2) Vehbi Zeki Serter, Kıbrıs Tarihi, Lefkoşa, 1977, s. 7-8

TABLO 11. BOSTANCI KÖYÜNDEKİ NÜFUSUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (+)

Yaş Grupları	Kadın	%	Erkek	%	TUPLAR	%
0 - 4	7	6,2	4	3,3		
5 - 9	6	5,2	0	0,0		
10 - 14	6	5,3	14	11,4		
15 - 19	17	15,1	20	16,4		
20 - 24	16	14,1	16	13,1		
25 - 29	8	7,1	8	6,6		
30 - 34	7	6,2	11	9,0		
35 - 39	8	7,1	4	3,3		
40 - 44	7	6,2	10	8,2		
45 - 49	8	7,1	4	3,3		
50 ve üzeri	25	22,3	23	19,8		
TUPLAR	112	100,0	122	100,0	234	100,0

(+) Saptanan Denklikle uygulanan anket sonuçlarına göre.

Coğrafik konumu itibarıyla bir çok olaya tanıklık yapmış olan Kıbrıs halkının yaşamış olduğu dönemlerin ve dolayısıyla bu dönemlere özgü birçok kültürel unsurların etkisinde kalmış olduğu bir gerçektir. Bu bakımdan burada, Kıbrıs'ın bir yöresinde, ve bir köyünde cereyan eden ve dolayısıyla o köy halkının kültürünün biçimlenmesinde rol oynayan tarihi olaylar üzerinde durulması gerekmektedir.

Araştırma birimi olan Doğançı köyünde, köy halkının köylerinin tarihi hakkında bilgileri pek açık ve tutarlı değildir. Bununla birlikte, köylülerden elde edilen bilgiler yanısıra bulunabilen yazılı belgelerden çıkarılan bilgilerin yardımıyla tarihçesini öğrenmek mümkün olmuştur.

Köy hakkındaki bir olayda, İpatios adındaki bir Kıbrıslının savaşta gösterdiği kahramanlıklardan dolayı kralın takdirini kazandığını ve yeni vatanlara karşı savaşan bu kişiye arzu ettiği bir köyün hediye edilmesi sorulduğunda, Petra köyünün komşusu olan Elye'yi istediğini söyler.

Köyün adının nereden geldiğine ilişkin köyde birkaç söylenti vardır. Bu söylentilerle ilgili olarak (3) Bunlardan biri, köyün ilk sakinlerinin, köyde bir zeytin karşılığı olan "Elyez" den türetilen "Elle" adını verdikleridir. Bu ismin zamanla "Elya"ya dönüştüğü belirtilmektedir.

Bu konuda bir diğer iddiaya göre bu isim (Elle) Kıbrıs'ta belli bir süre yaşamış olan Lüzinyanlara dayandırılmaktadır. Buna gerekçe olarak da Lüzinyanların geldiği Fransa'da "Elle" ve "Angolem" köylerinin varlığı gösterilmektedir.

Bir diğer görüş de adanın Türkleştirilmesi ile ilgilidir. Osmanlıların Kıbrıs'a gelmelerinden sonra köy yavaş yavaş Türkleştirilmiştir. Bu süreç içerisinde de köy sakinleri bu adı (Elle) kendi dillerine uygun olarak "Elya" şeklinde değiştirmişlerdir.

Öte yandan, köyün 1960'dan itibaren resmi kayıtlarında "Doğançı" olarak geçen bugünkü adının ortaya çıkışıyla ilgili olarak da bir takım söylentiler vardır. Bunlardan birine göre, yakın geçmişe kadar bu köyün kadınları, adanın bütün köyleri arasında en çok doğum yapanlar olarak bilindiğinden (köyde halen 6 ile 11-12 çocuklu aileler çoğunluktadır) bu köye, bu doğum oranını belirtmek üzere Doğançı adı verilmiştir.

Bir diğer söylenti de köyün erkekleriyle ilgilidir. Köyün erkekleri kavgacılıkları ile köye yırtıcı ve mücadeleci bir

kuş olan "Doğan" kuşuna atfen bu ismin verildiği belirtilmektedir. Köyde geçmiş dönemlerin kalıntıları olarak köylülerin korsanlardan gizlemek üzere kullandıklarına inanılan ve "Ellenos" dedikleri mağralar ve köyde bir zamanlar 40-50 yıl önce hiristiyen nüfusun yaşadığını belgeleyen "Ayiosyergios" di ye anılan bir kilise bulunmaktadır. Bunların dışında köyde ayrıca eskiden köy halkının su içme, yıkanma ihtiyacını sağlayan bir sarnıç da vardır. Elye ya da bugünkü adı ile Doğançı köyü Osmanlıların Kıbrıs'a gelmesi ile Türkleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte o dönemdeki yaşamı ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmadığından bu köyde yaşayan Türk topluluğu geçmişlerini ancak 50-70 yıl öncesine kadar veya kendinden önceki kuşağın anlatılan kadarıyla bilgi sağlayan kaynak kişiler köylülerin eskiden beri hayvancılık ve kuru tarım ile uğraştıklarını belirtmişlerdir. Gerçekten de bu yörede toprağı tanımak üzere kullanılan bir takım terimler toprakla uğraşmanın bu yörede yaşamış olan halk için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Toprağın tipine rengine ve özelliklerine göre verilen bu terimlerden bazıları aşağıda verilmektedir;

"Rotos" = Taşlık

"Kakaristra" = Oyuk, kakalanmış

"Vasiligo" = Kral, verimli, üstün

"Laxias" = Çalılık, dikenli

"Mavros" = Siyah, kara

"Gadaramenos" = Hayırsız, Verimsiz

Eski dönemlerden kalan bu terimlerin kullanımı Türklerin köye yerleşmelerinden sonra da devam etmiştir. Bu terimler bugün dahi sık sık kullanılmaktadır.

Rumların Osmanlıların köye yerleşmeye başladıkları tarihten itibaren ve günümüzden 50-60 yıl öncesine kadar uzun bir süre Türklerle birlikte köyde yaşamış oldukları anlaşılmaktadır. Rumların köyden ayrılma nedenini bunların konusunda yaşlı kuşakta görüş ayrılığı vardır. Yaşlıların bir kısmı Rumların köyden ayrılma nedenini bunların çocuklarını köy dışına evlendirmelerine bağlamaktadır. Bu görüşte olan yaşlılar köyde eskiden zaten çok az Rumun yaşadığını, bunların da evlenme yaşına gelmiş çocuklarının köy dışına evlendirilmesi sonucu köyde zamanla başka köylerdeki evli çocuklarının yanına göç

ettiklerini söylemişlerdir.

Diğer bazı yaşlıların açıklamaları da, Rumların köyden kendi istekleri ile gittiklerini ve bunların gidişleri sırasında köyedeki mal varlıklarını Türklere sattıklarını söylemektedirler. Bu kişiler köyden ayrılan son Rum ailesi olarak da iki aileyi (Fididis ve Maritsalar) halâ hatırlanmaktadır. Bu görüşte olanlara göre 1945 sonlarına rastlayan Kıbrıs'taki İngiliz idaresinin uyguladığı "yüksek faizli para politikası dönemi" olarak bilinen dönemde uygulanan ve kişilerin verdiği krediye karşılık yüksek faizler katarak paralarını geri almaları şeklindeki uygulama sırasında Türklere ait köy topraklarının önemli bir kısmı bir süre için bir Rumun eline geçmiştir. O dönemde yüksek faizin uygulanması nedeniyle ödeyemedikleri köylülerin hafızalarında halâ daha canlılığını korumaktadır. Köyde bu kredileri sağlayan ve o dönemde köy topraklarının yarısına sahip olduğu söylenen "Garienos" isimli Rumun köyü terketmesi, daha sonraları köylülerin direnmeleri ile ve güçlerini tekrar kazanmalarıyla mümkün olabilmıştır. Ama bu arada Türk köylüsünün elinden alınan topraklar başka Rumlara satılmış, ancak Türklere satılan topraklara gelip çalışmak isteyen yeni mal sahiplerinin çalışmalarını engellemek onları iş yapmaz hale sokmuşlardır. Dolayısıyla yeni sahipler de topraklarını tekrar geriye satmak zorunda kalmışlardır.

Rum ailelerinin böylece ev ve mallarını satmak suretiyle köyden ayrılmaları üzerine köyün civarlarındaki büyük arazi parçaları Türklere kalmıştır. Bu şekilde yeniden topraklarına kavuşan Elye'liler bugüne kadar aynı topraklar üzerinde yaşamaya devam etmişlerdir.

Tarihi açıdan pek çok önemli olaya sahne olan Doğanç'ın yaşadığı önemli dönemlerden biri de 1963 yılında çıkan Türk-Rum çatışmaları sonucu çevre köylerdeki Türklerin güvenlikleri açısından Doğanç'ya göç ettiği dönemdir. Bu dönemde köyde aniden bir nüfus patlaması olmuştur.

Köyün tarihinde bir diğer önemli olay da köyün 22 Temmuz, 1974 yılında Rum ordusu tarafından işgal edilmesidir. İşgal sırasında can ve mal kaybının olmamasını köylüler büyük bir şans olarak dile getirmişlerdir.

BÖLÜM - III

EKONOMİK HAYAT

Köyde toprağa dayalı temel ekonomik uğraş, tarım, hayvancılık, bağcılık olarak birbirinden ayrılmaktadır.

Bu üç temel ekonomik uğraş bazen tek başına ailenin tüm gelir kaynağını oluştururken bazen de iki uğraşın, hatta üç uğraşın birlikte yürütülerek, ailenin geçimini hatta kâra geçmesini sağladığı görülmektedir.

Köyde, çiftçilik, hayvancılık, dışa yönelik kâr amacıyla yapılmaktadır. Dışa yönelik olarak gerçekleştirilen üretimin belirgin bir göstergesi köyde her yıl aynı mevsimde düzenlenen Doğanç Karpuz Festivali verilebilir. Köyün karpuz dışında çeşitli tarım ürünleri yetiştirilmesi de pazar ekonomisine açılmasına uygun bir zemin hazırlamıştır.

Ancak köyün tarım ürünleri açısından zengin olması köy halkının tümünün geçim aracı olarak bu olanaklardan yararlandığı düşüncesini doğurmamalıdır.

-Köyde bugün için geçerli olan meslekler dağılımının geçmiş için veya en azından 15-20 yıl öncesi için de geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Köyedeki mesleki dağılımın zaman içinde çeşitlilik göstermesiyle, Kıbrıs'taki politik gelişmeler arasında yakından bir ilişki vardır.

Kıbrıs'ta 1945'den itibaren görülen politik gelişmeleri kronolojik olarak şöyle vermek mümkündür.

1945.....2. Dünya Savaşı sonu

1945-1960 ..Kıbrısta İngiliz hakimiyeti sonu

1960-1963.. Türk-Rum çekişmesi nedeniyle köye başka köylerden göç (4)

1963-1974 ...Türkiyenin Kıbrıs'a müdahalesiyle Kıbrıs Türk yönetiminin kurulması.

Bu veriler köyedeki değişimleri açıklamaları bakımından önem taşımaktadır.

1945 yıllarına kadar makine yüzü görmemiş olan köyün ekonomisi hayvancılık ağırlıklı olmak üzere, kuru ziraata dayanmakta ve tarımdan ürün almak ancak yoğun insan emeğiyle mümkün olabilmekteydi. 1940'lı yılların ilk başlarında köy tarım arazi ve hayvancılık gibi temel ekonomik uğraşların köy nüfusunun geçimine yeterli olmaması bazı aile fertlerinin kazanç sağlamak için askere

(4) 1960-1963 yıllarında Türk - Rum çatışmaları nedeniyle Doğanç köyüne, civar köylerden olan Pedre, Peristerona, Bağlı Köy'den göçler olmuştur.

yazılmasına yol açmıştır. Ama öte yandan yine aynı yıllarda, köye getirilen traktör ve daha sonraki yıllarda getirilen harman makinesi köyde bir makineleşme hareketini başlatmış ve o güne kadar değerlendirilmeyen arazilerin de değerlendirilmeye uygun duruma getirilmesi için ortam hazırlanmıştır. Bu arada savaş yıllarında İngilizlerin yerleşmeler arasında inşa ettikleri asfalt yollar, 2. Dünya savaşı sonlarında da önemini göstererek ulaşım araçlarının değişmesine ve ulaşım araçlarına bağlı olarak da köy ve civar şehirler arasındaki alış verişin artmasına neden olmuştur. Her yıl biraz daha gelişen köy ve civar şehirler arasındaki ilişki 1958 yıllarına kadar sürmüştür. 1958-1960 yılları arasında Kıbrıs'ın İngiliz idaresinden ayrılması yönünde ada halkında oluşan isteğin yol açtığı kanlı iç savaşlar, Kıbrıs'ta bir buhran döneminin oluşmasına ve hayvanlarını otlaklara götürüp otlatmaktan korkan hayvan sahiplerinin azalarak sadece tarımla uğraşan nüfusun ve işlenebilen toprağın artmasına neden olmuştur.

Öte yandan köyün yanındaki maden kasabası Lefke'deki Karadağ madeninde 1960 yılına kadar 25-30 köy ailesi çalışırken bu rakamda 1960-1963 yıllarında oluşan Türk-Rum çatışmaları nedeniyle bir düşüş olmuştur. Köydeki ailelerden bu sektörde çalışanların bir kısmı can güvenliklerinin yetersizliği nedeniyle bu sektörde çalışmaktan vazgeçmişlerdir.

Ayrıca yine bu dönemde Doğançı'ya yakın başka köylerden kendi köylerinde can güvenliklerinin tehdit altında olması nedeniyle, kendilerine göre daha güçlü buldukları Doğançı'ya göçler olmuştur. Bu durum köyde bir nüfus sorunu yaratarak işsizler ordusunun oluşmasında etkin olmuştur. Ancak 1960'lı yılların sonuna doğru bir taraftan köye 15 km kadar uzaklıkta bulunan Güzelyurt (Omorfo) Kasabasının tarım faaliyetlerinin (Narinciye, bahçelik) gelişmesi diğer taraftan bu ürünleri işleyecek fabrikaların üretime geçmesi ile doğan işçi gereksinimi, işsizlik sorununa büyük ölçüde çözüm getirmiştir.

Aynı yıllar içerisinde köydeki birkaç ailenin artezyen kuyusu açarak su motorları ile su elde etmeleri benzer durumdaki diğer köy sakinlerine de bir teşvik olmuştur. Bu motorların devreye girmesiyle de kuru tarım yavaş yavaş yerini sululu tarıma devretmiştir.

1974 yılındaki savaştan sonra da Türklerin kendi

TABLO 1: KÖY ARAZİNİN DÖNEM OLARAK YILLARA VE TARIM CİNSİNE GÖRE DAĞILIMI.

Yıl	Toplam Köy Arazisi	Toplam Tarım Arazisi	Sulu Tarım Arazisi	Kuru Tarım Arazisi
1940	2977	4864	-	xx
1972	9990	3000	3990	5000
1978	3316	-	xx	xx

K.K.T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1946, 1972, 1978 yılları arazi ve idari sınırlarını raporları (tefeka)

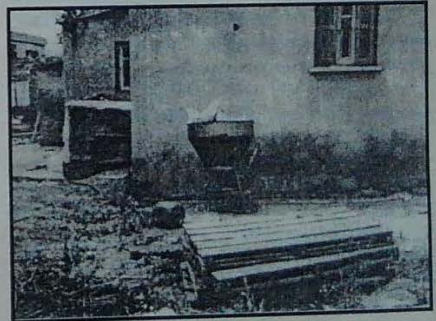
x Kuru ve sulu tarım diye ayrılmamıştır.

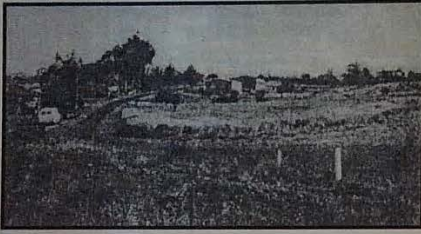
xx Toplam tarım arazisi olarak verilmiştir.

yönetimlerini kurlmaları sonucu da önceleri devlet memurluğu yapabilecek nitelikte eğitim görmüş ve yetmiş olan bir çok köylü gencine tarım dışında çalışma olanakları sağlanmıştır.

1. ÇİFTÇİLİK

Köyde en fazla ekini yapılan veya köyün en fazla üretmeğe çaba gösterdiği ürünler konusunda bir ayırım yapmak gerekirse bunun dönemlere göre ve ürünün yetiştirilmesine uygun mevsim açısından farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca köyün bütün arazisi dikkate alındığında tarıma elverişli durumdaki arazinin miktarının da yıllara göre değişmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca kuru ve sulu tarım arazileri bakımından da büyük farklılıklar vardır. 1978 yılı itibarı ile KKTC Rum hattı nedeniyle bir bölünme olmuştur. Köyün KKTC sınırları içerisinde kalan 3316 dönümünün 175 dönümü evkafa

(5) ait olup 160 dönümü de hali (hazine) arazisidir. (6) Tarım ürünleri üretim yöntemleri bakımından köyde öncelikle sulu tarım gelmektedir.

Kuru tarım ise ikinci derecede bir önem taşımaktadır. Köyün sulu tarım yöntemleri ile yetiştirdiği fasulye, patates, soğan, karpuz, salatalık gibi ürünlerin önem sırası bu ürünlerin köy dışı tüketim piyasasındaki fiyatlarına göre artıp azalmaktadır. Oysa köy için tanıtıcı özelliği bulunan "Elye Karpuzu" üretimi köyde vazgeçilmez bir ürün türü olarak durumunu korumaktadır. Karpuz üretimi dışında narenciye üretimi de köyde önemli bir ürün olup köy gelirine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Öte yandan köy geliri açısından ekimi çok önemli bulunmayan ürünler olarak açılım ile kuru tarım ürünlerinden olan yulaf, arpa, çavdar.

Tüm bu üretim faaliyetlerini sürdürmek belirli teknik imkânların varlığı ile olanaklıdır. Diğer bir deyişle köyde üretilen tarım ürünleri konusundaki gelişme ve zenginleşme bu teknik imkânların gelişmesine paralel bir biçimde olmuştur.

Bugün tarım aleti olarak tek başına iş gören traktör köyde önemli bir tarım aracıdır. Daha önceleri, bugüne göre fonksiyonlarını yitirmiş aletler olarak karasban, pulluk, döven gibi eski tarım aletlerinin yanında organik hayvansal gücün de büyük ölçüde önemi vardı.

Köyün kuru ve sulu alanlarında yetiştirilen tarım ürünlerinin verimi tahıl türü ve tohum ekildiği toprağın yapısına, toprak verimliliğini artırmak için kullanılan gübre ve yağmur yağışı gibi doğal şartlara, hastalıklarla mücadelede bağlıdır. Birim başına sağlanan verim konusunda köylüler ortalama bir rakam söyleyememekle beraber, gerek kuru gerekse sulu tarım ürünlerinin sonuçlarından memnundurlar.

Kuru tarım ürünleri olan arpa ve buğdayın yetiştirilmesi bir dizi işlemi gerektirmektedir şöyle ki, hasat dönemi ile ekim zamanı arası süre 4-5 ay kadardır. Bu süre içerisinde tarla, saman alındıktan sonra yabancı otlar türemesin diye yakılır veya yakılmadan sürülür. Bu işlemlerden sonra yağmurun yağmaya başlayacağı sonbaharda toprak üzerine takılmış tohum atma makinasıyla sonbaharda ekimi yapılmış buğday, arpa gibi ürünlerin hasadı yapılmaktadır.

Fasulye, patates, karpuz, kavun, domates ve salatalık gibi sulu tarım ürünleri de yazlık ve kışlık olarak ayrılırlar. Bunlardan patates yılın her döneminde ekilip hasadı yapılmakta, fasulye, böğrülice, kavun, karpuz, gibi tarım ürünlerinin ise havaların ısınmaya başladığı ilkbahar sonlarında ekimi yapılmakta yaz ortalarında da bunların hasadı olmaktadır. Salatalık ekimi de eylül ayında başlamakta ve bundan bir ay sonra da ürünün hasadı yapılmaktadır.

Bütün bu uygulamalarda yapılan işler zaman ve şekil bakımından farklılık göstermektedir. Yani bazı ürünler yazın bazıları kışın, bazıları da sonbaharda ekilmekte ve bunların hasat zamanları da değişik olmaktadır. Bu ürünlerin ekiminde ise traktör ve insan birlikte iş görmektedir.

Tarımda yenilik getirmesi beklenen herhangi bir resmi kuruluşun sürekli olarak köylüye hizmet etmesi sonucu köylüler, tarımsal ürün yetiştirme veya yetiştirilen ürünlerden, daha fazla verim elde edilmesi konularında kişisel gayretler göstermek zorunda kalmışlardır. Köylü kendisi için yararlı bilgiyi veya toprağı için uygun tohumu elde etmiştir. Doğançık köyü insanının bu kişisel gayretleri sonucunda başarısını yanında yörenin tarım faaliyetlerini artırma çabalarından biri de Güzelyurt su kanalı projesine değinmek gerekmektedir. Doğançık köyünün sulu tarıma dayalı temel ekonomik uğraşlarından gelecek için umut

(5) *EVKAF nezareti; Osmanlı İmparatorluğunda bu devletin kuruluşundan itibaren hanedana devlet ve hayır sahipleri tarafından meydana getirilen vakıf ve tesislerin yönetimiyle görevli teşkilata verilen ad.*

(6) *KTFD Başbakanlık devlet plânlama örgütü istatistik ve araştırma idaresi (1946,1972,1978 arazi varlığı köy satımı raporları, Lefkoşa.)*

gösteren ve geleceğe yönelik olarak Güzelyurt bölgesinin yer altı su kaynaklarının beslemek ve Güzelyurt sulu tarımcılığının devamlılığını sağlamak üzere inşa edilen Güzelyurt su kanalı (derivasyon) Doğançı köyünün sahip olduğu topraklardan geçmektedir.

Doğançı köyü halkı bu kanalın kendileri için de yararlı olacağı düşüncesiyle topraklarını ikiye bölen bu kanala karşı çıkmamışlardır. Kanal Lefke bölgesinde bulunan bir derenin sularının yönlendirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Bugün için yararlanılacak kadar özellikle yaz gibi kurak mevsimlerde yeterli suyu sağlamayan bu kanal, Güzelyurt Su Dairesinin kontrol ve denetimi altında bulunmaktadır. Doğançı halkı zaman zaman (özellikle yazın) su pompalarıyla su çekmek suretiyle ekili olan buğday, arpa tarlalarını sulamaya çalışmaktadırlar. Köylü bu şekilde yaptıkları ekimin sonuçlarının da verim açısından daha iyi olduğunu söylemektedir.

Yöre köylülerinin gereksinimi fazlası tarım ürünlerini hem sergilemeleri hem de satmaları amacıyla, yörede eskiden panayır olarak nitelendirilen pazar yerleri vardı. Bunlar Doğançı köyünden epey uzak mesafede olabiliyorlardı. Bunlara ulaşım merkep, at gibi yük hayvanlarıyla mümkün olabilmekteydi. Bu panayırların geçerliliğini koruduğu devirlerde, Doğançı köylüleri bu panayırlara gidip hayvan (koyun, keçi) alım ve satımını yapıyorlardı. Oysa bugün Doğançı köyünde en çok yetiştirilen sulu tarım ürünü olan "Doğançı Karpuzu" adına her yıl "Doğançı Karpuz Festivali" (7) düzenlenmektedir. Diğer taraftan, panayır ve fuar gibi yerlerde satılmasına olanak olmayan kuru tarım ürünü olan saman ise kışın hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.

TABLO 1: KÜY ARAZİSİNİN DÖNÜM OLARAK YILLARA VE TARIM CİNSİNE GÖRE DAĞILIMI.

Yıl	Toplam Köy Arazisi	Toplam Tarım Arazisi	Sulu Tarım Arazisi	Kuru Tarım Arazisi
1946	9937	4684	-	xx
1972	9990	9000	3500	5500
1978	3316	-	xx	xx

K.K.T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Büğüdü İstatistik ve Araştırma Dairesi 1946, 1972, 1978 yılları arazi verileri küy haritası raporları (Lefkega)

x Kuru ve sulu tarım diye ayırım yapılmamıştır.

xx Toplam tarım arazisi olarak verilmemiştir

2. MAKİNALAŞMA

1960 yılı öncesinde çok az ulaşım ve tarım aracına sahip olan Doğançı köyü, bu tarihten sonra, özellikle Güzelyurt (Omorfo) ve Lefke gibi Doğançı'ya yakın kasabaların gelişmeleri sonucu bu konuda gelişim göstermiş ve buna bağlı olarak da köydeki üretim biçimi kuru tarımdan sulu tarıma dönüşebilmiştir.

Doğançı köyüne ilk makine olarak traktör gelmiştir. Bunun ilki 1945 yılında Bakkal Recep Ahmet tarafından ikincisi de 1946 yılında Emin Mehmet Salih tarafından köye girmiştir. Bu tarihten önce köyde hayvan gücünden yararlanılmaktaydı.

Bugün ise 1945-1960 yılları arası geçen zamanda gerçekleşen makinaleşme sonucu Doğançı köylüleri tarımda her türlü gereksinimlerini karşılayacak düzeye erişmişlerdir. Köyde, yetmişe yakın çiftçi ailesinin yarısından fazlası traktöre sahip durumdadır. Bunun yanında köyde ulaşım aracı olarak artık özel araba, kamyon, otobüs, bisiklet, motor gibi araçlar kullanılmaktadır.

Köydeki bu yüksek makineleşmeye bağlı olarak daha önce tarıma elverişli olmayan tarım arazisi dışında kalan topraklar, değerlendirilmeye başlanmış, hatta kuru tarım arazisi olarak değerlendirilen birçok arazinin de sulu tarım arazisine dönüşmesi mümkün olmuştur.

Böyle bir dönüşüm de sulu tarımla daha fazla insan emeği gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan Güzelyurt ve Lefke'nin özellikle Güzelyurt'un narenciye sektöründeki gelişmesiyle, Doğançı köyü halkının bir kısmına 1974 yılına kadar bu sektörde geçici olarak çalışma olanağı sağlanmıştır. 1974 yılından itibaren de yeni kurulan Federe Devleti'nin eğitim görmüş gençlere kamu kuruluşlarında çalışma zemini hazırlamasının bir sonucu olarak o güne kadar çoğunlukla tarım sektöründe faaliyet gösteren köy nüfusunun bir kısmının tarım dışı sektörlerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır.

3. HAYVANCILIK

Doğançı (Elye) köyü 1945 yılı öncesinde geçim aracı olarak büyük ölçüde hayvancılıktan yararlanırken, bu

(7) Festival, hasat dönemi sonunda köyün girişinden itibaren dikkati çeken Anayolun solunda kalan geniş bir alanda yapılmaktadır.

tarihten sonra köyde ilk traktörün girmesi ve makinalaşma hareketinin başlamasıyla beraber hayvancılık sektörü gerilemeye başlamıştır. 1955-1960 yılları arasında köyde çiftçilik, hayvancılıkla aynı seviyeye ulaşmış bu tarihten sonra ise çiftçilik hayvancılığa fark yaparak onu ikinci plâna itmiştir. Nitekim bugün Doğancı köyü halkından sadece 19 aile hayvancılıkla uğraşmaktadır. Köydeki nüfusun meslek dağılımında ise hayvancılık %8.3 oranındadır. Geçimini hayvancılıktan sağlayan kişiye köyde "Çoban" adı verilmektedir. Bunun yanında davar sahibi kimseler çobancılık yapmak üzere belirli ücret karşılığında bir şahıs görevlendirebildikleri gibi sürü sahibinin kendisi ya da erkek çocuğu çobanlılık yapabilmektedir. Yoruca bir uğraş olan çobanlılığın hayvanları kollamak yanı sıra bir başka zorlu yanı da mandradaki hayvanların bakımının ve hayvanların sütlerinin sağlması işlemdir. Hayvansal besin kaynağı olan süt ve süütün yan ürünleri sayesinde çobancılık bugün halâ daha bu işi yapanlar açısından gelir getirici bir meslek olarak etkinliğini sürdürmektedir.

Köyde beslenen hayvanlar arasında, ekonomik açıdan köylü için en önemli koyundur. Köylü koyundan çeşitli şekillerde (tüyünden, sütünden, etinden, postundan) yararlanmaktadır.

Köyde tarımda makinalaşmanın henüz başladığı, dolayısıyla hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu dönemlerde (1945 yılı öncesi) hayvansal ürünlerin özellikle koyundan sağlanan yan ürünlerden olan yapağının ve ipek böceklerinden sağlanan ipekten dokunan kumaşların köylü açısından önemi büyüktü. İlkbaharda kırkılan yünler bazı temizleme (yıkma) işlemlerinden geçtikten sonra kurutulur. Kurutulduktan sonra da yünler eğirilerek yumak haline getirilirdi. Bu yumak yünlerden, isteğe bağlı olarak kazak, çorap örülür veya battaniye dokunurdu. Ayrıca yıkanmış ve kurutulmuş koyun yünü yastık ve yorgan için de dolgu maddesi olarak kullanılırdı. Diğer taraftan ipek böceklerinden elde edilen ipek ipliği de dokunarak bunlardan gömlek, çarşaf gibi giysiler yapılmaktaydı.

Eskiden çeşitli amaçlar için kullanılan koyun yününün son on yıldır bu gibi kullanımlarının bugün köyde eskisi kadar yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Bugün hayvanların yünü ve postu daha çok ekonomik bir değer olarak görülmekte ve köy dışına satılmaktadır. Koyun sütü ise

geçmişteki önemini sürdürerek, hem onları yetiştirenlerin gereksinimlerini sağlamakta hem de köyde hayvan sahibi olmayanların süt ve süt ürünleri gereksinimlerini gidermektedir. Dolayısıyla süt öncelikle bir hayvansal besin maddesi olarak içmek için kullanılmakta, bunun yanı sıra süten, peynir hellim, (8) nor, yoğurt, yağ gibi yan ürünler de yapılmaktadır. Bunun için de süt, koyunlardan alındıktan sonra eve götürülerek, "kesilmemesi" (bozulmaması) için bir kaynatma işleminden geçirilir ve bu işlemden sonra yapılması istenen ne ise ona göre başka işlemler uygulanır.

Hayvancılık, hayvanların sağladığı süt, yün, et, deri gibi ürünler yanında sağladığı gübre açısından da köylü için önemlidir. Bugün hayvansal dışkı olarak nitelendirilen gübrenin tarım açısından önemi yanında bunun piyasadaki parasal değeri de fazladır. (9) Daha çok kışın kullanılan bu tür barnakların yerini yazın otlığa çıkarılan hayvanlar için özel olarak çalı, çırpı da kullanılarak örülen çitlerle çevrili koruma alanları almaktadır.

Barnadırma yeri ve kışın bakım yeri olarak kullanılan "Mandra"nın temizliğini, hayvancılıkla geçinen hanenin bütün bireyleri tarafından üstlenilmektedir. "Mantra"nın temizliğinde, birikmiş olan hayvan dışkıları (gübre) söz konusu olduğundan bunu genellikle evin gelişmiş erkekleri yapmaktadırlar. Hayvanların, yemlenmesi su verilmesi veya Mantra'dan süt alınması söz konusu olduğunda tüm aile fertleri üstlenirler. Mantra'nın tamir işi ise sadece erkeklerle aittir.

Hayvanlar otlanılacak otun sınırlı olması sonucu yiyecek bulmakta zorlandıkları sonbahar ve kış aylarından

(8) *Hellim: Koyun veya inek sütünden yapılan Kıbrıs'a özgü bir tür peynir. Hayvanların (koyun, keçi) barnakları bu işle uğraşan hanelerin yakınlarında veya haneye bitişik olarak yapılan büyük kerpiç odalar, ya da mandralardadır*

(9) *Mantra: Sahipsiz eski yapıların eski evlerin ön cephesine küçük baş hayvanların kaçmasını engellemek üzere yarım daire şeklinde çalı, çırpı ve tülümbe (çalı türü) kullanılarak bir metre kadar yükseklikte yapılan bir çitin oluşturduğu barınağa denir. Eski zamanlardan beri hayvanların toplatıldığı, sütlerinin alındığı, ve barnak yerleri olarak yapılan mandralar pek değişikliğe uğramamış aynı biçimde yapılmakta ve aynı amaçlarla yararlanılmaktadır.*

itibaren hayvanların tekrar ısındığı ve otların tekrar yeşermeye başladığı Ocak sonlarına kadar, Mantra'da barındırılır ve yiyecek olarak da onlara arpa, saman, veya bulunabilen yeşil otlar yedirilir.

Havalar ısınır ısınmaz tekrar otlamaya çıkartılan hayvanların belirli otlak yerleri yoktur. Otlama o yıl içerisinde ekilmeyen tarlalarda biten yabancı otların yedirilmesi şeklinde olabileceği gibi çoban, davarı olarak köyün uzağında tepe yamaçlarına kadar sürüsüyle gidebilmektedir. Köydeki hayvanlar için otlakların azlığı hayvanların bazen köyün ekili arazilerine dalarak ürünlere zarar vermelerine de neden olabilmektedir. Böyle durumlarda desteban (kır bekçisi)'nin (10) müdahalesi olmaktadır.

Yeşil otun en az olduğu yaz sonuna doğru ise hayvanlar geceleyin üstü açık ahırlarda barınırlarken, gündüzleri hasatı yapılmış tarlalarda otlamak için gezdirilirler.

Mevcut hayvan türlerinin ıslahı için yakın kasabalardan biri olan Güzeyurt (Omorfo) devlet üretme çiftliğinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu kuruluş üretilen veya yetiştirilen yeni veya ıslah edilmiş hayvan türlerini ülkenin köylerine tanıtmakla görevlidir.

Diğer taraftan köyde herhangi bir hayvanın hastalığı veya hastalanması halinde köylü bu konuda gerekli önlemleri almak için yetkili kuruluş olan "Güzelyurt Veteriner Dairesi"ne gitmektedir.

4. KOOPERATİFÇİLİK

Doğancı köyünde köylülerin tükettikleri temel gıda maddelerini (yağ, şeker, tuz, pirinç, sirke vs) sağlamak üzere oluşturulan "Şirket"nin kuruluş tarihi 1939 yılına rastlar. Ancak bundan daha önce 1937 yılında, köylünün tarım ve hayvancılık yapabilmesi için gerekli maddi kaynakları sağlamak amacıyla bir de "kredi şirketi" kurulmuştu.

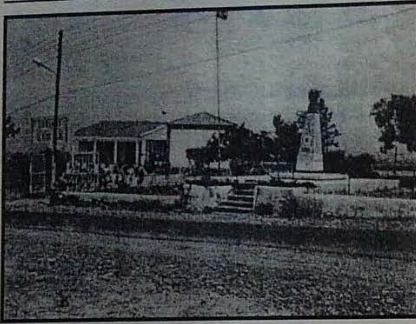
Bu iki kuruluş halen köyde faaliyet göstermektedirler. Bunlardan kooperatif, tamamıyla tüketim kooperatifidir. Kooperatifin bakkaliye ve kredi bölümü dışında köylünün gübre gereksinimini karşılayan bir başka bölümü daha vardır. Köylünün isteklerine kısmen yanıt verebilen bu köy kooperatifinin "bakkaliye" bölümü köylü için yeterli olmakla birlikte köylüye para sağlayan "kredi şirketi" köylünün ihtiyaçlarına karşılık vermekten uzaktır.

EĞİTİM

Köy halkı genelde okuma yazmaya karşı bir ilgi duymakla beraber, ilginin yoğunluğu çeşitli dönemlere göre farklı olduğu anlaşılmaktadır. Yani köyde önceleri okumaya karşı ilgi az iken daha sonra bir takım zorlamalar sonucu okumaya ilgi artmış ve son 20 yıldır, köyde büyük bir ilgi duyulmaya başlanmıştır. Nitekim köydeki hanelerin 1/3'nün alındığı örneklerle uygulanan anket sonuçlarından köyde yaşlı kuşaktan olup okur yazar olmayan 13 kişinin (hane reisi ve hane reisi eşi) bulunduğunu göstermektedir.

1918 yılı önceleri köy halkının dış gelişmelerden henüz pek haberdar olduğu bu dönemde temel ekonomik uğraş olan hayvancılığın ve kuru tarımın insan gücüne fazlasıyla gereksinimi vardı. Köylünün bugün makina gücüyle yaptıklarını kendi kas gücüyle yapmak zorundaydı. Bu dönemde köyde bir okul olmasına rağmen, halkta okumaya karşı ilginin az olduğu ve köyde toplanan 227 haneden 1918 yılı ve öncesinde doğmuş olan 32 hane reisinin okuma yazma bilmediği anlaşılmaktadır. (11) Hane reisleriyle yapılan görüşmeler sırasında bu şahıslar 1914-1918 yıllarının kıtlık, kuraklık dönemleri olduğunu ve o dönem okuma yazma ile uğraşmaya kimsenin hali kalmadığını belirtmişlerdir.

(10) Desteban: Köy ekili arazilerinin hayvan sürüleri tarafından yenmesini önlemek, ekilmiş olan arazilerin başka birileri tarafından tahrip edilmemesini sağlamak, ekili tarlalara yapılan zarar ziyan halinde yapana veya yaptırana ikazda bulunmak, ziyana mal sahibine bildirmek, mal sahibinin şikâyetini kaza idare amirliğine bildirmek veya zarar yapanla zarara uğrayanı uzlaştırma görevini yapan kişiye desteban denir. Desteban bu görevi, isteği ile Muhtar ve azaların onaylaması suretiyle kaza idare amirliklerinden alır. Destebanın ücreti ise başkasının malına zarar verilmesi halinde zarar veren kişiden alınan paranın bir kısmı "destebaniye vergisi" ile ve bahçe ya da tarlası olanların köy meclisinin belirlemesine göre verdikleri paralarla karşılanmaktadır. Köyde sadece destebanlık yapmakla geçinmek zor olduğundan köy destebanı bu görev dışında başka işler de yapabilmektedir.

Köydeki İlkokul

Köy ilkokulunun hangi tarihlerde açılmış olduğunun köylülere bilinmemesi köydeki ilkokulun, varlığının oldukça eski olduğunu gösterir. Bununla beraber köylü, 1928 yılında kız erkek karma eğitiminin yapıldığını ve o zaman tek bir dersliği olan okulda 1928-1932 yılları arasında kızları ve erkekleri birbirinden ayırmak suretiyle eğitimin sürdürülmeye çalışıldığını hatırlamaktadırlar. 1932 yılından sonra ise yine kız erkek karma eğitimine geçilmiş ve bu durum 1940'lara kadar sürmüştür.

1933 (12) dönemi başlarında Türk Maarif Müdürlüğü'nün köy öğretmen hocalarına verdiği direktif üzerine köyde okula gitmeyen köy çocuklarının okula gönderilmesi konusunda çocuk velilerinin zorlanması girişimi olumlu sonuç vermiştir. Ama bu arada gittikçe artan öğrenci sayısını karşılayamayan tek dershanelik okul bundan 30-40 yıl kadar önce 3 dershaneliğe dönüştürülmüş ve öğretmen sayısı da birden 3'e çıkartılmıştır.

Köyde 1938-1947 arasında öğrenci sayılarında meydana gelen yıllık artış aşağıda verilmektedir. (13)

Ders Yılları	Öğrenci Sayısı
1938-1939	12 kişi
1939-1940	19 kişi
1940-1941	44 kişi
1941-1942	60 kişi
1942-1943	68 kişi
1943-1944	72 kişi
1944-1945	73 kişi
1945-1946	73 kişi

1946-1947

85 kişi

1947 yılından sonra bizim için önemli sayılabilecek belirli tarihlerdeki öğrenci sayıları da sırasıyla şöyledir (14)

Yıl	Öğrenci Sayısı
1951	116
1955	102
1962	137
1963	196
1967	180
1968	170
1969	170
1971	165
1972	150
1973	155
1974	120

Görüldüğü üzere 1933'lerdeki mecburi eğitimle beraber öğrenci sayısı 1962 yılında sürekli artmış ve 137 kişiye ulaşmıştır. 1962 sonrasında ise o dönemde oluşan Türk-Rum çatışmaları nedeniyle, köye gelen göçmen ailelerinin çocuklarıyla bu sayı aniden 196 öğrenciye çıkmıştır. Bu dönemden sonra geçim endişesiyle gerek köy dışına gerekse ülke dışına olan göçler, köy nüfusunda bir istikrarsızlık yaratmıştır. Nüfustaki istikrarsızlık, 1968 yılında oluşmaya başlayan aile plânlaması bilinçlenmesiyle 1973-1974'e kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra köydeki göçmen aileleri 1975 de Kuzey Kıbrıs'ta ayrı ve bağımsız bir Türk bölgesinin ortaya çıkmasıyla göçmenlik statüleri gereğince köyden göç ederek bu yeni bölgede Rum ailelerinin terkettiği evlere yerleşmişlerdir. Böylece Doğançı köy nüfusu daha da azalmış ve 1975 de öğrenci sayısı 115'e kadar inmiştir. 1975-1985 yılları arasında da bu sayıda dengesizliğin olmayışı köyde aile plânlamasının benimsenmiş olmasına bağlanabilir.

Okulda eğitimin 1928 yılına kadar eski alfabe ile olduğu ama bu yıldan sonra maarifin yolladığı öğretmenlerle eğitim Lâtin alfabesinin kullanımına geçildiği belirtilmiştir.

(11) Klavuzlarla yapılan görüşmeler ve köy halkıyla sohbetler sırasında saptanmıştır.

(12) Kıbrıs Yasaları, K.T.F.D. Meclis yayını Fasil 166, 1982

(13) Doğançı ilkokulu köy kayıtları.

(14) Doğançı ilkokulu köy kayıtları.

TABLO VI. DOĞANCI KÖYÜNDE HANE REİSİ EŞLERİNİN
EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE DAĞILIMI (*)

HANE REİSİ EŞLERİNİN EĞİTİM DÜZEYİ	SAYI	%
Okur yazar olmayan	3	0.6
Okur yazar	15	33.3
İlkskul mezunu	21	47.8
Ortaokul mezunu	3	4.5
Lise mezunu	3	6.8
Üniversite mezunu	-	-
TOPLAM	65	100.0

(*) Saptanan örnekleme uygulanan anketin sonuçlarına göre

Öte yandan 1960 yılı ve sonrasında köylünün eğitimi için köy dışına gitmeye başladığı anlaşılmaktadır. Önceleri, köy gençlerinin en yakın Türk Kasabası olan Lefke'deki Gazi Lisesi ve Sanat Okuluna giderken sonra Türk kesimi merkezi Lefkoşa Liseslerine (Lefkoşa Kız Lisesi ve Lefkoşa Türk Lisesi) gitmeleriyle başlıyan köy dışında eğitim görme bugün, Türkiye Üniversitelerinde eğitim görme noktasına ulaşmıştır. Bu nedenle genç kuşağın eğitim düzeyi her geçen yıl gititkçe artmaktadır. Köydeki lise mezunlarının %81.9 ve 15-24 yaş grubundandır. Bunda köy ekonomimizin gelişmesinin önemli bir rolü vardır. Ama, lise mezunlarının sayılarının artması iş bulmada güçlükler yarattığından (örneğin lise mezunu olarak kamu kuruluşlarında iş bulmadığı gibi) köyde eğitimin faydaları konusunda köylüde ciddi kuşkuvarın uyandırdığı gözlenmiştir.

Doğancı halkı için öğretmenlik saygın bir meslektir. Öğretmene, okulda öğretici sıfatıyla bulunduğu zaman dışında yani okul dışında da (kahvede, yolda vs.) hem öğrenci hem de köylüler tarafından büyük saygı gösterilmektedir. Öğretmene olan saygı ve güven sonucu bireysel sorunlarında onlara yardımcı olmasını beklerler. Bu bakımdan köy öğretmeni köylülere çocuklarının eğitim durumlarına ilişkin yardımlar dışında evlenme konusunda, Devletle ilgili bir iş dilekçesi yazmada v.b. işlerde de yardımcı olmaktadır. Bu durum, köy

öğretmeninin, eskiden özellikle evlenme konusunda etkili olan köy imamının köy içindeki nüfusunun azalması olduğunu göstermektedir.

Bugün köy imanına yapılan başvurular genellikle dini işler (örneğin cenaze işlemleri içindir.) Bunun dışında din hocasından herhangi bir yardım istenmemesi, köylülerin din işleri dışında herşeyi kendilerinin yapabileceklerine inanmalarından kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan köylü Muhtara, resmi belge gerektiğinde veya köyde ilgili bir bilgini sağlanması amacıyla başvurmaktadır. Mal, mülk ayrımı konusunda Muhtar dışında desteban ve köyün yaşlıları köyde bilgilerine başvuru önemli kişilerdir.

BÖLÜM - V

SAĞLIK

Cıvar köylerden Yeşilyurt (Pendaya) köyünde açılış tarihi köylülerce kesin bilinmeyen, ancak 1909 yılında Amerikan Şirketince açıldığı söylenen "Fugusa" maden ocağından sonra 1910-1920 yılları arasında açıldığı tahmin edilen ve köyden 40'a yakın ailenin çalıştığı ve yine Amerikan şirketince açılan "Maurouoni" bakır madeni ocaklarında çalışan işçilerin sağlıklarına ilişkin sorunları çözmek amacıyla bir hastahane (Pendaya Hastahanesi) kurulduğu anlaşılmaktadır. Köylünün, bugün dahi güvenle uyguladığı ve sağlık açısından öksürük, grip, nezle, göğüs hastalıklarına iyi geleceği inancı ile bazı bitkilerin (nane, adaçayı, anason gibi) kaynatılarak içilmesi yanı sıra kırık, çıkık konusunda bilinen ancak bugün uygulanmayan bir takım geleneksel sağlık pratikleri vardır. Bununla beraber sözü edilen Pendaya Hastahanesinin açılması ile bu tür geleneksel halk hekimliğinin alanı daralmış ve hatta ortadan kalkmasına neden olmuştur. "Pendaya Hastahanesi" olarak adı geçen hastahanesinin köye olan uzaklığı 5km. kadardır.

Birçok cerrahi müdahalenin yapılabildiği ve dahiliye sağlık hizmetlerinin verilebildiği hastahanesinin, 1974 yılına kadar yeterli sayılabilecek sayıda sağlık personeli varken, bu tarihten sonra bu hastahaneden yararlanan köy ve kasabaların artması ile hastahane yeterli hizmet veremez duruma gelmiştir. Buna rağmen bu hastahane köy halkının hizmetlerinden en çok yararlandığı bir kuruluş olarak konumunu korumaktadır.

TABLO IV. HANE REİSLERİNİN MESLEKLERİNE
GÖRE DAĞILIMI (*)

MESLEKLER	SAYI	%
Zaavkiler	11	4.9
Konu işçileri	23	10.1
Fabrikada çalışan	5	2.2
Madende çalışan	3	1.3
Sarbaot işçiler	14	5.2
Momurlar	13	5.7
Çiftçi ve çoban	76	34.4
Sarbaot meslek	25	11.0
Bokçılar	3	1.3
Dul ve işsizler	36	15.9
Bakar iş sahibi	13	5.7
Muhtar, muç ve Desteban	3	1.3
TOPLAM	227	100.0

(*) Köyülerle yapılan görüşmeler sırasında tesbit edilmiştir.

Köy halkının bu hastaneye 1960 yılına kadar ancak çok ağır hastalık durumlarında başvurduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 1960 yılı öncesi çocuk doğumlarının köyde yapıldığı ve ancak 1960'lı yıllardan sonra hastahane yapılmışa başlandığı belirtilmiştir. Bunda köyde bu yıllara kadar ebelik hizmetlerinin yeterli olması yani sıra ulaşım araçlarının olanaklılığı ve Türk-İngiliz, Türk-Rum çatışmaları nedeniyle meydana gelen gergin durumlar önemli rol oynamıştır. Tüm bu olumsuz koşulların 1967 yılı sonlarında hafiflemesi köyün kültür düzeyinin yükselmesi ve ulaşım olanaklarının yeterli düzeyde erişmesiyle bu gibi kuruluşlardan yararlanmanın önemi anlaşılmış ve bu kuruluşlardan azami ölçüde yararlanılmaya çalışılmıştır. Bugün, köylülere ağır hastalık olarak nitelendirilmeyen baş ağrısı, nezle, grip, gibi durumlar dışında diğer hastalıklarda artık baş vurulan yer hastahanedir.

Yaşlı kuşağın modern sağlık hizmetlerine karşı ilgisi

gençlerin bu gibi yerlere gösterdikleri ilgi düzeyinde değildir. Yaşlı kuşak modern sağlık hizmetlerine kayıtsızlık ve güvensizlik duymaktadır. Ama, bununla beraber yaşlı ve aile üyelerinin bu gibi kuruluşlara gidilmesi gerektiği yönündeki telkinleri gençleri bu kuruluşlara başvurmasını engelleyecek güçte de değildir.

Çevre köy ve yerleşim yerleri arasında Doğancı köyü uzun yıllar doğum oranı açısından yüksek doğum oranına sahip iken bu oran 1974 yılı sonrasında düşüş göstermeye başlamıştır. Bu düşüşün başka nedenleri arasında kadınların doğumdan korunma tedbirleri konusunda bilgi sahibi olmaları yanı sıra kontrolü konusunda bilgi verecek herhangi bir kurum ya da kuruluşun bulunmaması, köylülerin doğum kontrol konusundaki bilgileri ya da kendi kişisel gayretleri sonucunda bazı yaygın organlarından, ya da kişiler arası ilişkileri sonucunda kültürlenme sonucu elde etmiş olduklarını göstermektedir.

BÖLÜM - VI

KONUT

Doğancı köyünde konut türü açısından tek bir konut tipinden söz etmek mümkün değildir. Köydeki konutları, kullanılan yapı malzemesi ve mimarileri (dış ve iç düzenlemeleri) bakımından üç grupta incelemek gerekmektedir. Bunlar eski tip evler, "ara" tip evler ve yeni tip (modern) evlerdir.

1) Eski Tip Evler

Taş temeller üzerinde yükselen kerpiç duvarlı evler olarak tanımlayabileceğimiz eski tip evlerde kerpiğin belli tip kaidelerine bağlı bulunarak örülmüş olduğu görülmektedir. Örneğin, evin duvarının göz kararı belli bir yüksekliğe gelmesi üzerine, yine göz kararı belli aralıklarla duvarın üzerine bir merteğin yerleştirildiği ve bu mertek üzerine de kumaştan örülmüş hasır görünümü "bağlama kamaşlar" konduğu ve kamaşlar üzerine de yağmur sızdırmasını önleyecek toprak olan killi toprağın atıldığı belirtilmiştir. Bu eski tip evlerin duvarlarını çevreleyen duvarlar da bunların bir başka özelliğidir. Bu tip evlerde özellikle sokak tarafında bir yüksek duvar bulunmaktadır.

Köy genelinde yapı tipi dağılımında ikinci yeri işgal eden bu eski tip evlerde yapı malzemesi olarak taş, toprak,

saman kamışı, tahta, ağaç, çimento, kireç kullanılmıştır. Bu tip evler, genelde tek girişli ve birbirine geçmeli 3-4 odadan oluşmaktadır. Odaların herbirinin büyüklüğü ise evden eve değişiklik göstermektedir. Bu tip evlerde mutfak eve sonradan eklenmiş bir ekleme halindedir. Banyo tuvalet olarak kullanılan yerler ise hane dışında avlu içerisinde yer alır. Köyün en eski evleri olduğu anlaşılan bu evlerde artık kimse oturmamaktadır. Ama bu evlerin, bazı değişiklikler yapmak suretiyle kullanılır duruma sokulanları da vardır. Bu modifiye edilmiş evler, toprak zemin yerine beton veya mermer zemin yapılarak; evin dış kerpiç duvarları çamur siva ve evin iç duvarları yine çamur siva ile sıvanarak ve bunlar üzerine de beyaz kiraç sürülerek; ayrıca dam üzerindeki kil toprak üzerine oluklu kiremit konulmak suretiyle tekrar oturulmaya uygun hale getirilmiştir.

2) "Ara" tip evler

Köy genelinde konut tipi olarak birinci sırada yer alan ve köylü tarafından "orta halli" ifadesiyle tanımlanan bu tip evlerin genel görünümü şöyledir: Kerpiç duvar üzerine, çimento sıva yapılmıştır. İç duvarlar ise alçı sıva ile sıvanmıştır. Zemin olarak mermer yerine ya beton ya da fayans döşenmiştir.

Banyo ve tuvalet bu tip evlerde bazen biriktirilecek şekilde bazen de ayrı ayrı düzenlenerek evin içine alınmıştır. Diğer taraftan mutfak da ev içine alınarak evin hacmi artırılmıştır.

Bu tip evlerde kullanılan malzemeleri de eski tip evlerde kullanılan malzemelerden çimento, alçı, kum, çakıl, boya yönünden farklılık göstermektedir.

3) Yeni Tip Evler

Köyün gelişen ekonomisine paralel olarak yapılmaya başlanan bu tip evler köyde "beton evler" olarak isimlendirilmektedir. Yapı malzemesi olarak da tahta, çimento, fayans, demir, kum, çakıl, tuğla, ve kiremit kullanılmaktadır.

Özel bir plâna uygun olarak inşa edilen bu evlerde mutfak, banyo, tuvalet, oturma ve yatak odaları birbirlerinden ayrı olarak düzenlenmiştir. Bu evlerde hem yemek pişirmek hem de yemek yenilen bir yer olduğu kadar yiyecek erzaklarının saklandığı ve korunduğu da bir yerdir.

Köyde konutla ilgili alışkanlıklarda ya da evdeki hacimlerin kullanımında en belirgin değişikliğin "mutfak" denilen yerde olduğu gözlemlenmiştir.

Bugün bütün köy evlerinde var olan mutfağın eve bitişik yapılmasından, veya hane içine alınmasından önce belli bir hacim olarak var olduğunu ve yemeklerin avlunun, bahçenin bir kenarında kurulan taş ocaklar üzerinde pişirildiği anlaşılmaktadır.

Eski den mutfak olarak isimlendirilemeyecek yerde yemek pişirmek amacıyla kurulan bu taş ocakların yanında, ayrıca bayram, düğünlerinde özel çörek ve yemek pişirmek üzere kullanılan fırınlar vardı. Modifiye edilmiş eski tip evlerde yaşayanlar hala daha bu fırınları kullanmaktadırlar. (5)

Ama taş ocağın yerini zamanla "islîm" denen gaz ocağı almıştır. Böylece tek bir ocaktan oluşan eski yemek pişirme yerinin yerine gaz ocağının geçmesiyle aynı anda birkaç yemeğin yapılmasına imkân tanınmıştır. Yemek hazırlanmasında da eskiden toprak kaplar ve tahta yardımcı araçlar kullanılırken bugün toprak kapların yerini alüminyum ve sırlı bakır kaplar almış, yardımcı olarak kullanılan tahta kaşık, çatal gibi araçlar da metale dönüşmüştür.

(15) *FIRIN: Köydeki eski tarz hayvancılık ve kuru tarıma dayalı yaşam şeklinde önemli bir yeri olan fırından Doğançlı köyü halkı yemek, ekmek ve sısamlı çörek yapmada yararlanmaktaydılar. Fırın şu şekilde yapılmaktadır. Toprağın su ile karıştırılmasından elde edilen çamur, yine önceden hazırlanan bir tüksek üzerine yerleştirilmiş olan büyük bir küp veya küp şeklinde örülmüş genişçe bir delik üzerine sıvanır. Sıvanan küpün içinde düzlük oluşması için, toprak ve onun üzerine de beyaz mermer yerleştirilir. Bu arada küpün içinde ısı sağlamak için küpün altında yakılacak odunun dumanının çıkması için de bir delik bırakılır. Küpün ağzının açık olduğu kısımda ise kullanılmaya sırasında bu ağzı kapatmak üzere özel olarak yapılan metal kapaklar vardır.*

Bugün ancak sısamlı (üzerine sısam konulmuş çörek) ve düğünlerde verilecek yemek için fırınlar, bazen de alışkanlık gereği modern fırında pişirilebilecek et, tavuk, patates yemekleri için kullanılır.

Mutfak yanında evin iç düzenlemesi de dikkati çeken bir başka önemli değişimdir. Önceleri sadece kişinin yatacağı yer olarak düzenlenen evlerin bugün daha fazla odası vardır. Özellikle modern ve "ara" tip evlerde artık oturma veya misafir odaları da vardır.

Misafir odalarında, özel olarak yaptırılmış koltuk ve sandalyeler bulunmaktadır. Evin diğer odalarında da mobilya olarak tahta veya demir tarzda, büfe, camlık, sehpa, ve sandıklar elektrikli ev eşyaları olarak da buz dolabı, çamaşır makinesi (yeni evlerde ve yeni evlerde) ütü, mikser, televizyon, radyo, pikap, teyip, dikiş makinesi (terzikten anlıyanlar için) dikkati çeken eşyalardır.

BÖLÜM - VII

GÜNLÜK YAŞANTI

1. Çalışma Saatleri

Doğancı köyü halkının temel geçinme aracı tarım olmasına rağmen köyde değişik meslek gruplarının da bulunması köydeki sosyal yaşamda bir farklılığa yol açmıştır. Özellikle çalışma zamanı ve saatleri bakımından meslek grupları arasında belirgin farklar vardır.

Bir çiftçi için çalışma saati diye bir olay yoktur, çiftçi için çalışma zamanı vardır ki bu da iş zamanıdır. Çiftçi çalışma programını işin niteliğine göre kendisi belirler. Ancak ne iş olursa olsun bu çalışma zamanı, yazın sabah güneş doğmadan başlar ve öğleden sonra güneşin etkisini kaybettiği akşam vakitlerine kadar sürer. Oysa memur ve işçi için çalışma saati, çalıştığı kuruluşun çalışma programına göredir. Buna göre bir devlet memuru için iş sabah 8'de başlar ve akşam saat 17.30'a kadar sürer. İşçi için de durum bundan farklı değildir. Ticaretle uğraşanlar da aynı durumdadır.

Çiftçiler her zaman için (ekim ve hasat zamanı dışında bile) çok erken güneş doğmadan veya doğduktan hemen sonra yataktan kalkarlar. Ancak bu ekim ve hasat zamanı olup olmasına bağlı olarak yapılan işler açısından bir farklılık vardır. Ekim ve hasat zamanı, kadınlar her zamanki gibi sabahın erken vakitlerinde kalkarlar, ekim ve hasata gidecek aile fertlerinin sabah yiyeceklerini, veya onların ovada (tarla başında) yiyecekleri yemeği hazırlarlar. Erkekler de bu arada tarla ve bahçe için gerekli alet, ve yardımcı gerecin bakımı ve kontrolünü yapmış

olurlar. Onlar için ekim ve hasat zamanının diğer günlerden farkı, tarla veya bahçede geçen günlerin yoruculuğudur.

Çiftçi ailesi için tarla veya bahçeye gitmek günlük doğan işlerdendir. Ancak erkek tarlaya her zaman giderken daha çok ürün alma, toplama, tarlanın ıslahı (yabancı otlardan temizlenmesi) ve çapalama zamanları tarlaya veya bahçeye gitmektedir.

Kadınların erkeklerle beraber tarlada çalıştıkları olmakla birlikte kadınlar, çoğunlukla komşu kadınlarla erkekler de yalnız ve diğer ailelerden erkeklerle birlikte tarlaya gitmektedirler.

Ekim ve hasat zamanı sabahın erken vakitlerinde başlayan çalışma, yazın öğleye (güneşin dik olduğu zamana) kadar sürer, öğlen güneşin etkisinin biraz azaldığı öğleden sonraya kadar mola verilir. Mola süresi sonunda tekrar işe başlanır ve iş, işin türüne bağlı olarak akşamın geç saatlerine kadar sürebilir.

Ashında Doğancı köyü için ekim ve hasat yılın her mevsiminde de köylü erkeklerin tarladan artan zamanlarını köy kahvelerinde, tavla, bazı kâğıt oyunları ve köylü diğer erkeklerle söyleşiyle geçirirler. Köyün genç erkekleri için Cumartesi ve Pazar tatil günleri denize gitmek diğer bir boş zaman değerlendirme faaliyetidir.

Kadınlar için de durum, erkeklerden farklı değildir. Yalnız onlar için hayat erkeklere oranla biraz daha monotonudur. Kadınların tarım işi ve ev işi dışındaki faaliyetleri yaz ve kış, komşu, akraba, ziyaretlerinden öteye ev dışına çıkmaz.

Köydeki çiftçi çocukları ise, yazın okulları tatile

girmesiyle ev ve okul arasında gitmekten sıyrılarak tarlada büyükelirine yardım ederler.

2. Beslenme

Doğancı köyünün beslenme birimi genelde köyde üretilen ya da yetiştirilen ürünlere sıkı sıkıya bağlıdır. Buna göre köyde beslenme kaynağı olarak kullanılan besinlerin başında kuru ile sulu tarım ürünleri gelir.

Bu besinler yaz ve kışa göre farklılık gösterir. Kışın en çok yenen yemekler, çorbalar, kuru fasulye, patates yemekleri, pirinç ve bulgur pilâvı, kolakas (16), molohiya (17) et yemekleridir. Yazda ise daha çok olarak sulu yemekler yenir. Yazın yenilen yemekler yanı sıra ve tercihen, sebzeler özellikle domates, salatalık ve marul çokça yenir. Hatta bunlar, hellim (*) gibi bir hayvansal ürün ile beraber öğle veya akşam yemeği yerine geçer. Kavun veya karpuz gibi meyveler de çokça ve sık yenilmektedir.

Doğancı halkı için yemek yeme saatleri değişkendir. Sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç öğün olmasına rağmen bunların belli bir saati yoktur. Acıklığında veya yemeklerin hazır olduğu zamanlarda yemek yenilir.

Sabahları yenilen yemek türü ise kuşaklara göre değişiklik gösterir. Yaşlı ve orta kuşak sabahları genellikle bir önceki günden kalma yemekleri veya çorba içmeyi tercih ederken gençler sabahları çay, süt, peynir, domates ve ekmekten oluşan kahvaltıyı tercih etmektedirler.

Tatil günleri veya aile üyelerinden hepsinin yemek zamanlarında evde olmaları, tüm aile üyelerinin birlikte yemek yemelerini sağlamaktadır. Yalnız köylüler hep birlikte yemek yenilmesi için özel bir gayret sarfetmezler.

3. Kış Hazırlığı

Doğancı köylülerinin çok eski zamanlardan beri süregelen ve bugün dahi devam eden, bazı yiyeceklerin yazdan başlayarak, kış için hazırlanması şeklindeki uygulamaları vardır. Bunlar, tarhanalık ve pilavlık bulgurun ve de tarhananın hazırlanması, molehiyanın kurutulması ve saklanmasıdır.

Yine köylünün kış hazırlığı ile ilgili olarak, eskiden olduğu üzere eve bolca un, bulgur, hayvansal yiyecekler, (peynir, nor, hellim ve hayvan yiyecekleri) stoklanırken bugün bu gibi hazırlıklara rastlanmamaktadır. Köylü ayrıca herhangi bir yacacak maddesi de stoklamaktadır.

4. Giyim

Köydeki kadın ve erkekler için gerekli olan giyim biçimi hazır alınan veya özel diktirilen modern batı giyim biçimidir. Bu durum köyde o kadar yaygındır ki bugün çok az sayıda yaşlı kadınla yine az sayıda yaşlı erkeğin eski giyim türü hakkında bilgi verecek bir şekilde giyimlerine bağlı kalmaları büyük bir rastlantıdır.

Eski erkek giysilerine sahip olanlar köy genelinde birkaç kişi kadardır. Bu giysiyi hala daha kullananlar bu giysinin rahatlığında söz etmekte ve diğer giysileri hiç giymediklerini söylemektedirler.

1) Eski Erkek Giyimi

Anlaşıldığı kadanyla, eskiden köy erkekleri için geçerli giyim, başta fes ve ona sarılı ve onu süsleyen bir yemeni, "çember" (18) sarık.

Fanila üzerine dokunmuş ipek gömlek veya kapot gömlek, onun üzerine de koyun kılından örülmüş bir yelek veya kazak, en sonunda da "kavuşturma" denilen bir tür yelek giydirilirdi. Erkekler "dizlik" denilen diz boyu pantolonun beline de dokuma kalın bir beyaz kuşak sararlardı. Bu kıyafeti ayağa geçirilen yine üzerinden örülmüş çoraplar tamamlamaktaydı. Ayrıca ayağa, yaz veya kışın olmasına bağlı olarak, yazın çapraz olarak giyilen ve özel yapılmış olan siyah potinler veya sandaletler geçirilirken, kışın da çorap üzerine çizmeler giyilirdi.

2) Eski Kadın Giyimi

Eskiden kadınlar ev içinde başa takılan bir "çember" veya eşarp; göğsü örten kapalı bir bluz altına uzun etek ya da entari; bunun altına da "uzun don" denen pijama; ayağa da çorap ve ayakkabı giyerlerdi. Sokak kıyafeti olarak da yüz ve vücudu örtecek biçimde dikilmiş siyah veya koyu renkte çarşaf giyerlerdi.

(16) Kolakas: Geniş, yapraklı bir yumru kök bitkisidir. Bu bitkinin, köklerinden yemek yapmak için yararlanılmaktadır.

(17) Molohiya: Yonca türünden yonca yapraklarından daha geniş yaprağı bulunan bir bitkidir. Bu bitkinin yaprakları kullanılarak bundan yapılan yemek.

(18) Çember: Kadınların başlarına taktıkları, yazma, yemeni.

3) Genç Kız ve Erkek Giyimi

Genç kız ve erkek çocukların bugünkü giysileri de, büyüklerinkinden farklı değildir. Ancak eskiden köy halkı, çocuklara belli bir yaşa gelinceye kadar kıyafette kız erkek ayrımı yapılmaksızın aynı tip elbiseleri giydirdirir bu yaştan sonra cinsiyete göre giyimde farklılık olurdu. Örneğin kız çocuklar 7-8 yaşına gelince büyüklere gibi çarşaf giymeğe başlarlar, erkekler de 13-14 yaşlarına kadar entari giyerken bu yaştan sonra büyük erkek kıyafeti giymeğe başlarlardı.

Doğancı köyünün bugünkü halkının bir parçası olan genç kız ve erkeklerinin giyimi günlük yaşam içerisinde sade ve rahatlığı sağlayacak türdendir. Köy genelinde yaz, kış tercih edilen giyim türü her zaman her tür işi yapmağa uygun görülen kot pantolon üzerine tişört, gömlek, ve veya kazaktır. Kızlarda da durum aynıdır. Ancak kızlar, pantolon yanında modern yazda dikilmiş hazır etek, bluzlar da giydikleri olmaktadır.

4) Çoban Giyimi

Köyde çobana özgü özel bir kıyafetin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda verilen eski bilgiye göre eski tip çoban giysisi de, eski tip erkek giyimine benzemekte onu normal erkek giysisine bele sarılan kuşak dışında bir de çobanın başına dolanan kuşak varmış. Çobanın kıyafetini de uzun çizmeler tamamlamaktaymış. Ayrıca eskiden çobanın yanında su ve erzağını taşıdığı ve sırtına astığı bir de torbası varmış.

Bugünkü çoban kıyafeti ise, çobanı güneşten koruyacak bir şapka ve eskimiş günlük köy giysileridir.

Görüldüğü üzere Doğancı halkının herhangi yöresel bir kıyafeti olmadığı gibi herhangi bir tür konusunda da ısrarları yoktur.

BÖLÜM - VIII

Aile ve Akrabalık

Doğancı köyünün sosyal karakterini belirleyen en önemli unsurlardan birisi de aile ve akrabalar arasındaki sıkı ilişkilere dayanmayan bu ilişkiler hakkında köy halkı çok değer vermeye birlikte, köyedeki diğer kurumlardaki değişimden aile kurumunun da etkilendiği anlaşılmaktadır.

1) Aile Yapısı

Baba soyunun izlendiği köy genelinde ana, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerle birlikte bazen erkeğin (veya kadının) yaşlı ya da dul bir annesi ya da babası yaşayabilmektedir. Bunların varlığı ailedeki otorite görüntüsünü etkilemektedir. Şöyle ki çekirdek ailelerle aile reisleri, kendi ailelerini ilgilendiren konularda kendi ana, babalarından bağımsız olarak karar alıp uygulamaktadırlar. Ama hanede ana/babadan birinin olması hatta başka akrabaların bulunması halinde alınacak kararlar önemli ölçüde diğer akraba, veya kardeşlere bağlı olmaktadır.

Ailenin akrabalar veya kardeşlerle bütünleşmesini gerektiren bazı durumlar vardır. Buna göre akrabalar, miras, mal bölüşümü söz konusu olduğunda, köyden birisiyle evlilik durumunda danışılmak üzere; para yardımı gerektiğinde; iş yardımı istendiğinde; ana-baba ailesinin aileyle ilgili herhangi bir sorunun çözümünde birbirlerine muhtaçtırlar.

Köyde çok eski zamanlardan beri devam eden bir gelenek vardır. Evlenecek olan erkek çocuğa ana-babası kendisine ait bir evinin olması için kışkırtıp bu konuda ona yardım edip destek olacaklarını belirterek onu ev yapmaya isteklendirilmeleri sonucu evlenecek erkek kendi oturacağı ailesi için bağımsız bir ev yapmaya özenir. Böylece kendi ailesine baksın, aileyi sorumluluğunu bilsin diye isteklendirilen evlenme çağındaki erkek, evini, mülkünü kendi ana baba evinin avlusuna, değilse köy içinde başka bir yere evini kurmaktadır. Bu konuda erkeğin ailesi de ona yardımcı olmaktadır. Bu konuda geleneklerin ana-babaya yüklediği sorumluluk, ev

yapabilecek parası olanlar için bugün de halâ geçerlidir.

Köylüler, köydeki sosyal dayanışma, sosyal dayanışma, yardımlaşma ve ana baba ailesinin diğer üyeleriyle ilişkilerin köydeki üretim biçiminin değişmeye başladığı 1955 yılları sonlarında büyük ölçüde değişmeye başladığını belirtmişlerdir. Köylü bu değişimin nedenini ekonomik gelişmeye bağlamakta ve bu durumu "para herşeyi değiştirdi" ifadesiyle dile getirmektedir.

2) Soy Sülale

Bugün köyde iki büyük soy olarak Araplar ve Tabaklar vardır. Buna bağlı olarak, "kimlerseniz" diye sorulan soruya köyde verilen yanıt "Araplardan" veya "Tabaklardan" olmaktadır. Köyün geçmişte olduğu üzere bugün de köyde baba soyu izlenmektedir. Bununla beraber anne tarafı da en az baba tarafı kadar sevilmede ve sayılmaktadır.

3) Miras-Halef Alma

İngiliz kanunlarının uygulanmaya konulmasından önceki Doğançık Köyünde miras dağılıma biçimi Osmanlı Kanunlarına göre idi. Bu uygulamaya göre erkek mirasının 1/3 oranında hisse alırken ölünün karısının alacağı miras 1/6 oranında idi. (19) Ancak bu oranlara rağmen malın işletme hakkı adetlere göre erkeklerin elinde bulunduğundan görünürde malın tamamen erkekler elinde olduğu izlenimini vermektedir.

Doğançık köylüleri için bugün mal bölüşmesi veya miras bırakma, kardeşlerin kendi aralarındaki anlaşmalara veya mirası bırakacak olanın, sağlığında bu malları mirasçılara tapu kayıtlarını değiştirerek bırakmak şeklindedir.

Bu uygulamaya göre erkeğe makine türünden aletlerle, toprak verilirken, kıza ev eşyaları, ev veya toprak bırakılır. Tapu kayıtlarında değişiklikler yapılarak kişinin ailesine yakın olması ve yardımcı olması gibi faktörler onun mirastaki payını belirlemede önemli bir faktör olmaktadır.

Miras eğer mirasçının sağlığı zamanında varislere bırakılmamış tapu çevrilmemişse o zaman mal bölüşümü için tereke çıkartılarak kanunlar çerçevesinde bir çözüm aranır.

4. İkamet

Doğançık köyündeki ikamet sorunu evlenme yaşına

ulaşmış her genç erkeğin baş sorunudur, çünkü köy adet ve gelenekleri ikamet sorununu çözme görevini erkeğe yüklemiştir. Geçmişin bir devamı olarak süren bu adet bugün her ne kadar eskisi kadar kuvvetli değilse de, her köylü genç erkek kendi yaptıracağı bir eve evleneceği kızın gelmesini veya evlendiği kızı kendi yaptırdığı ayrı eve götürmek arzusunda.

Eskiden ev yaptırmış ya da evi hazır olmayan bir erkeğe henüz evlenmeye hazır olmadığı gözyle bakılırken bugün ev yaptırmaya ekonomik gücü olmayan bir erkek, evlendiği kızı ya da kendi ana-baba evine götürmekte ya da kız ailesi ile birlikte, kızın kendi ana-baba evine yerleşmektedir. Köy dışından gelin veya damat alınması uygulamalar yanı sıra köy dışında bir başka yerleşim yerinde ev kiralama uygulaması da vardır.

Kızın kendi ana-baba evinden ayrı olarak yaptıkları veya yerleşilen evden kendi babası evine tekrar geçici olarak geri dönmeye, ancak doğum, hastalık, gebelik ve kadının kocasının geçici olarak evden ayrılması durumunda mümkündür. Öte yandan çalışan anne-babanın, küçük yaştaki çocuklarının geçici olarak günün belli vakitleri arasında kendi ana-babalarına bırakılması mümkün olabilmektedir.

5) Aile Bireyleri Arası İlişkiler

Bu ilişkiler iki grupta incelenebilir. Kuşaklar arası ilişkiler ve karı koca ilişkisi

1) Kuşaklar Arası İlişkiler

Bugünün yaşlıları ve gençleri köyde iki değişik kuşağı temsil etmektedirler. Yaşlıların daha çok bilgisine başvurulmakta ve yaşlıların gençler tarafından rahatsız edilmeleri veya horlanmaları kesinlikle söz konusu değildir. Buna karşılık yaşlılar, gençlerin çok küçük yaşlarda kahveye gelmelerinden çocuk ve gençler arasındaki el, kol şakalaşmalarından rahatsız olmaktadır.

2) Karı Koca İlişkisi

Köyün yaşlı erkekleri tarafından anlatılan köyün eski sosyal yaşamında, aile üzerindeki sosyal kontrol ve denetim tamamen erkeğin imiş bu dönemde. Kadının

(19) Muhtar (Yörede muhtara "muğdar" denilmektedir) ifadesine göre.

"erkek işi" olarak tanımlanan veya erkeğin bileceği iş olarak görülen, çocukların kimlerle evlenebilecekleri konusunda ya da mal alıp satmağa veya işlerin yürütülmesine ilişkin kararlara karışma hakkı yoktu. Otorite tamamen evin reisi veya evin erkeği durumundaki erkeğe verilmişti. Kadının evli olduğu kocasına bu konularda karısına veya söz söylemeye hakkı olmamasına rağmen erkek bu gibi konularda isterse karısına danışabilirdi.

Bugün Doğançı köyünde bu tür uygulamaya pek rastlanmamaktadır. Köyde erkek, karısının onaylamadığı bir davranışı yapmamaya gayret sarfeder ancak onaylanmayan bir davranış veya tutumun olması durumunda bile (ki bu tutumlar kumar oynama, erkeğin eğlence düşkünlüğü ve erkeğin inatçı olması gibi durumlardır) kadın kendi ailevi sorunlarını olabildiğince, ailesinin yıkılmaması için sorun yapmamaya kimseye söylememeye çalışır.

Erkeğin karısının onaylamayacağı bir davranış yapmaya gayretine karşılık kadının da erkeğinin onaylamayacağı bir davranışı yapmamaya özen göstermesi beklenir.

Kadının kocaya, kocanın da karısına olan sorumluluklarının anlaşılmasının daha çok köyde yaygın eğitim, iletişim araçlarının yoğunluğundan kaynaklandığı sanılmaktadır.

Kadın erkek ayrımının en aza indirilmiş olması bugün köyün genel ve önemli karakterlerinden biridir. Ama yine de eskisi kadar olmasa bile erkeklerin çıkarları yönünde bir kadın-erkek ayrımı vardır, ve bu durum daha önceki dönemlerin bir kalıntısıdır. Bu durum kendini daha çok boş zamanları değerlendirme faaliyetinde ortaya koymaktadır. Şöyle ki köy erkekleri için boş zaman değerlendirme yeri olarak rağbet edilen yer kahve olurken kız veya kadınlar için herhangi bir yerin olmayışı onları eve bağlı kılmıştır. Ayrıca köy erkeklerinin boş zamanlarında tek başlarına Güzeyurt, Lefkoşa gibi şehirlere gitmeleri gezmeleri ve eğlenmeleri mümkündür. Ancak bu durum köy kız veya kadınları için geçerli değildir. Kadının tek başına bir yere gitmesi söz konusu olmadığı gib böyle bir durum için ayıp utanç verici olarak yorumlanır. Aynı şekilde köylü bir erkek tek başına denize giderken kız kısmı yalnız başına gidememektedir. Ayrıca köy içerisinde yapılan gözlemlerde belli bir yaşa gelmiş

genç kız veya kadınların da köy içinde erkekler kadar rahat ve sık dolaşmadıklarını ortaya koymuştur. Kısaca kadın kısmı davranışlarını köyün beklentilerine göre ayarlamaktadır. Böylece, bu kızın benimsediği davranış türü kızın kendi büyükleri tarafından tarafından gelen yönlendirmelere göre değil, köy halkının tepkisine göre oluşmaktadır. Kız, davranışının nasıl değerlendirileceğini bilmekte ("deli", "açık", "terbiyesiz") şeklinde laf işitmek için davranışlarını ayarlamaktadır.

Bu tür davranışlar ortaokula başlama yaşı olan 13'üncü yaşlarında kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan köyde kız kısmının davranışlarına ilişkin bu sosyal kontrol dışında "kaçınma" olarak isimlendirilebilecek herhangi bir adet veya yaptırım yoktur. Kadının toplumda söz sahibi olmasında, kadının gelin olması ve doğum yapmasının önemli bir katkısı vardır. Şöyle ki, kadının gelin olması ile kadına köyde "sahipli" gözüyle bakılmakta ve ona kadın gibi davranılmaktadır. Ayrıca kadın doğum yaptıktan sonra köy içindeki hakkında çıkartılacak dedikoduları, (kısırlık v.s) sona erdirmekte ve kadına, anne olarak daha saygılı davranılmaktadır. Kadının ayrıca çocuk sahibi olmaktan dolayı da kendine güveninin artması söz konusudur.

Ayrıca köyde çocuk sahibi olmakla ilgili olarak, çocuk sahibi olan anne veya baba için çocuğun cinsiyeti her ne kadar önemli gibi görünme de erkek için, çocuğunun erkek doğması erkekliğinin isbatı olarak kabul edilmektedir.

6) Akrabalık Terimleri

Hane halkını oluşturan ana, baba ve bunların İ. Derecede akrabaları olan kız veya erkek çocukları arasındaki akrabalık derecesine bağlı olarak hane halkı bireylerine ilişkin akrabalık terminolojisi şöyledir.

Erkek veya kız çocuk annesine "Anne" "Ana", babasına da "Baba" diye hitap eder. Kız veya erkek çocuğun ana/babası için onların giyaplarında kullandığı terimler de aynı olmakla beraber durum erkek çocuk için biraz farklıdır. Erkek çocuk, yaşlı olmalarına bağlı olarak, onlara giyaplarında anne için "kocakarı", babası için de "ihtiyar" diyebilmektedir.

Çocukların bu hitap ve giyabi terimlerine karşılık ana veya baba da erkek çocuklarına "olan" (oğlan, ulan) kız çocuklarına da isimleriyle hitap ederler. Bunlar anne ve

babanın çocukları için kullandıkları gıyabi herhangi bir terim olmayıp kız veya erkek olduklarına bakılmaksızın isimleriyle anılırlar.

Öte yandan yine aynı ev halkından kardeşler arasında, evin büyük oğluna küçük kız veya erkek çocukları "abi" derken "abi" ile çok az yaş farkı olanlar ona ya ismiyle ya da "olan" terimleriyle hitap ederler. Evin büyük olan kıza kendinden küçük olan kardeşleri "aba", "aba" ile çok az yaş farkı olanlar da bu şahsa ismi ile hitap ederler. Kardeşlerin birbirlerine gıyaplarında hitapları ise isimleriyle olmaktadır.

Karı koca ilişkisinde de kadın, evli olduğu erkeğe "a herif" "efendi" "olân" ve adamın ismi ile hitap ederken ona gıyabında "benim herif, efendi" "beyim" ya da ismi ile anmaktadır. Erkek ise evli olduğu kadına "a hanım" "karı" ve "olân" şeklinde hitap etmekte, gıyabında ise "benim hanım" "hanımım", "karım" demekte ya da onun adını kullanmaktadır.

Diğer akrabalık türleri ise şöyledir.

Hala	Kişinin babasının kızkardeşi
Dayı	Kişinin annesinin erkek kardeşi
Görümce	Kişinin kocasının kız kardeşi
Baldız	Kişinin karısının kız kardeşi
Kaynana	Kişinin karı veya kocasının annesi
Kaynata	Kişinin karı veya kocasının babası
Kayın	Kişinin karı veya kocanın erkek kardeşi
Yeğen	Ana, baba, dayı, teyze, hala, amca, kardeş, dede, nene, dışında karı akrabalığı olan kimseler.
Dede	Ana veya babanın babası
Nene	Ana veya babanın annesi
1. Yeğen	Teyze, amca, hala, dayı, çocukları
2. Yeğen	Dedenin erkek kardeşinin torunu
Enişte	Teyze, hala, kız kardeşin kocası
Yenge	Amca, dayı, erkek kardeşin karısı

7) Akrabalık Hak ve Ödevleri

Yapılan görüşmelerde geçmiş dönemle ilgili durumlar hakkında anlatılanlardan ve bireylerin akrabalarıyla ilgili beklentilerinden eski Doğancaı halkının akrabalık

ilişkilerinin daha yoğun olduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim bugün köyün ekonomisinde önemli bir yeri olan ekin, hasat ve her türlü bahçe tarla işlerinde akrabalar arasındaki yardımlaşmanın minimum düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca kız isteme, düğünde ev sahipliği yapma, evlenecek akrabalara maddi ve manevi destekte bulunma gibi akrabalara düşen görevler, halâ yapılmakla birlikte, ilişkilerin çoğunlukla düzeyde kaldığı ve eski dönemlerdeki içtenlikten yoksun olduğu yönünde yakınmaların da az olmadığı dikkati çekmiştir.

8) Komşuluk İlişkileri Hak ve Ödevleri

Köy evlerinin birbirine çok yakın ve hatta bazen birbirine bitişik oluşu komşuluk ilişkilerinin pekişmesinde ve komşular arası yardımlaşmada, önemli bir rol oynamaktadır.

Bazen komşular, aynı zamanda akraba da olabilmektedir. Ana evinin yanında oğlunun ev açması veya iki kardeşin yan yana oturması veyahut erkeğin teyze evi yanına yerleşmesi v.s. ile komşuluk akrabalığa ya da akrabalık komşuluğa dönüşebilmektedir.

Köy evlerinin birbirine yakın oluşu ve komşuluk ilişkilerinin samimi bir hava içinde yer alması sonucu komşu çocukların orada burada uygunsuz davranışlarda bulunmalarını önlemektedir. Hatta delikanlı gençleri kumar, içki gibi bazı alışkanlıklarının hatalı yönlerinde ikaz edenler, komşu, yaşlı ve evli erkeklerdir. Komşular arası ilişkilerin mümkün kıldığı bu gibi uyarılar karşılıklı hoşgörülle karşılanıp ve sorun edilmez.

Komşuların ayrıca kız seçiminde kız istemesinde nadiren olsa bile etkileri olmaktadır. Hatta düğüne yardımcı olma, ekin veya hasatta yaptıkları yardımlar da bu tür samimi ilişkinin bir ifadesidir.

Sanal Akrabalık

Köyde akrabalığın dışında akraba olarak isimlendirilecek akrabalıklar, süt kardeşliği, kan kardeşliği gibi sanal akrabalıklar yoktur.

Bugün pek görülmemeyen ancak yakın geçmişte köy hayatında önemli bir yeri olan sağdıçlık ve yeğenlik görevleri ise köy içinde seçilen belli şahıslar tarafından ifa edilmekteydi şöyle ki, sağdıç düğünlerde düğüne yardımcı olmak, ev sahipliği yaparak davetlilere yer

göstermek ve düğünde asayişli sağlamak üzere, evlenecek olan erkeğin yakın erkek arkadaşı ve yakın erkek akrabaları arasından seçilirdi.

Yenge ise erkek tarafına yardımcı olarak seçilen sağdıça karşılık olarak kız tarafının kendi akrabalarından veya tanıdıklarından seçilen, kızı düğüne hazırlayan ve kadınlar arasında asayişli korumak üzere görevlendirilen bir kadındır. Yeğenlik görevini yapan bu kadına köyde "gelin onarıcı" da denmektedir.

Öte yandan kan akrabalığının olmadığı hallerde köylüler kendilerine yakın bulduklarına veya dostlarına şaka yoluyla veya samimiyet ifadesi olarak "yeğen" "kardaş" v.b. akrabalık terimleriyle hitap edebilmektedirler.

BÖLÜM IX

EVLİLİK VE TÜRLERİ

1) Evlilik

Ayrı cinsten iki insanın, yani bir kadınla bir erkeğin gerçekleşen bir akid sonucu bir araya gelerek bir yuva kurlmaları olan, evliliğe ilişkin bazı örf adet ve gelenekler Doğanlı halkı için de geçerlidir.

1. Evlilik Yaşı

Bugün Doğanlı köyünde evlenme yaşının lise sonrası veya 18 yaş sonrası olduğu belirtilmiştir. Erkeklerde evlilik askerlik sonrası 21-22 yaşlarında da kalabilmektedir.

Bu yaşlar evlenmek için alt sınırlar olarak kabul edilmektedir. Köydeki eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte gençlerin daha ileri yaşlarda evlendikleri anlaşılmaktadır. Aileleri çocuklarının tahsillerini tamamlamalarını beklemektedirler.

1945 yılları öncesine kadar köy erkeklerinin evlendikleri kızlarla olan yaş farkının ortalama 10-15 civarında olduğu belirtilmiştir. Erkeklerin karılarından daha yaşlı olması gerektiğinin köyde o dönem erkeğin kadından sonra ölmesi gerektiği şeklinde veya erkek ihtiyarladığında karının ona bakabilmesine ilişkin düşüncelerin yanı sıra, kadının genç olup çok çocuk yapabileceği gibi düşüncelerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bugün artık çalıştırmak için çok çocuğa gerek duyulmadığından eski dönemlerden beri süre gelen kadın erkek arasındaki büyük yaş farkı giderek azalmış ve asgari

düze inebilmiştir. Bugün çifler arası yaş farkı, köylülere göre ve tesbit edilene göre en fazla beştir.

2) Evlilik Aşamaları

1)Eş Seçimi

Köy gençleri evlenme çağına gelinceye kadar hem okulda hem de köy içinde birbirlerini görme ve tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Dolayısıyla evlenme çağına geldiklerinde az çok birbirleri hakkında bir fikirleri vardır.

Eş seçiminde aileler çocukların fikrini alma eğilimindedirler. Ama yine son kararı aile vermektedir, çünkü aileler alınacak kızda veya kızlarını isteyen oğlunda ve onların ailelerinde bir takım özellikler aramaktadırlar. Erkek tarafı, tanınmış iyi ailenin kızı olmasını tercih etmekte kızın tahsil derecesinin erkeğe uygun olması yanı sıra da onun çalışkan ve saygılı olması gibi özellikleri aramaktadır. Kız tarafı da kızı isteyen erkeğin fiziki bir aksaklığının olmaması yanı sıra iyi bir aileden gelmesini istemektedir. Bu nedenle, gençlerin birbirlerini beğenmeleri halinde bile aileler devreye girmekte ve "görücü usulü" olarak terimlendirilen sisteme göre bir takım uygulamalara geçilmektedir. Bu uygulamada gençlerin de rızası alındığından kaçarak evlenmeye rastlanmamaktadır.

Ashında köyde eş seçiminde ilk hareket erkekten gelmektedir. Kızın bu tür bir girişimde bulunması köy içinde dedikodulara yol açtığından hem kız hem de ailesi rahatsız olur.

Erkek evlenme istediğini anasına, teyzesine veya bir

yakınına söyler, söylediği bu kişi de bu durumu babasına münasip bir şekilde anlatır. Bazen de erkek evlenme arzusunu doğrudan babasına söylemektedir. Öte yandan babanın veya ananın da oğullarına evlenme zamanının geldiğini telkin etmeleri de söz konusudur.

Daha önce de değinildiği gibi kız seçiminde baş durumunda olan erkeğin, eş seçiminde insiyatifi ele alması baba otoritesinin zayıflaması sonucu olmuştur. Oysa baba otoritesinin güçlü olduğu dönemlerde, erkeğin evleneceği kızın istenmesinde, hatta kızın seçiminde en önemli rolü baba oynamakta ve evlenecek erkeğe sadece bu konuda rızası sorulmakta idi.

Erkek tarafının kız seçiminde önem verdiği bir diğer husus da kızda arılan bazı özellikler yanında kızın ailesinde kendisinden büyük evlenmemiş kız kardeşinin olup olmadığıdır. Böyle bir durumda kızın evlenmesi ihtimali ya artmakta ya da azalmaktadır. Eski dönemlerde evlenmede sıra yöntemi nedeniyle kız aileleri bu konuya çok önem verirdi. Bugün sıra yöntemi kız ailesinde büyük ölçüde önemini yitirmekle birlikte erkek tarafında erkek kardeşler arasında hala önemsenen bir konudur. Evlilikte sıra yönteminin özellikle kız ailelerinde önemsendiği devirlerde köyde bu usule olan bağlılık sonucu evlenmeyen evde kalmış kızların çokluğu bu usulün köyde bir zamanlar ne denli katı bir şekilde uygulandığını göstermektedir. Öte yandan kıza isteyen birisinin olmayışı veya isteyenin uygun görülmeşi de kızın evde kalmasına yol açabilmekteydi. Aslında evde kalmak söz konusu yaşa göre yapılan bir yakıştırmadır. Zira bu yakıştırmanın olması için geçmiş dönemlerde kız yaşının yirmibeşi aşması gerekirken bugün kızın yaşının otuzu aşması gerektiği belirtilmektedir.

Köy için evliliklerde evlenecek çağa gelmiş olan kızın köy içinden bir erkek tarafından istenebilmesi erkek ailesinin kızda aradığı terbiye, iyi aile, tahsil, maddi durum vasıfların bulunması halinde mümkün olabilir. Bu gibi vasıfların uygun bulunduğu durumlarda erkek ailesi isteyeceği kız ve erkek tarafının yoluyla haber gönderir. Aracılar kız ve erkek tarafının yakın tanıdıklarıdır. Aracıardan gelen habere göre kız ailesi de durumu kendi aralarında ana, baba ve kız olmak üzere konuşarak erkek ailesine olumlu veya olumsuz bir yanıt verirler. Yanıtın olumlu olması halinde erkek ailesi kız ailesine "dünürçülüğü" gideceği zamanı bildirir.

Köyde ayrıca aracı koymadan da kız tarafının ağız aranabilmektedir. Bunun için de kızın babasına durumu açmakta ve yine kız tarafı kendi aralarında konuyu görüşmektedir. Kız ailesinin kararını bildirmesinden sonra dünürçülüğe gidilmektedir. Görücü usulü ile evliliği köy dışından bir erkeğin köy içindeki bir kıza istemesi durumunda da başvurulmaktadır. Köy dışından olan ve köyden kıza isteyen bir kişi önce kıza köylü araçları kullanarak kız ailesine durumunu açıklamasını sağlar. Kız ailesinin kıza isteyen erkeğin uygunluğunun karar verilmesi halinde erkeğe karar bildirilir ve erkeğin ailesi ile dünürçülüğe gelmesi beklenir.

3) Kız İsteme (Dünürçülük ve Söz Kesme)

Dünürçülük erkeğin ailesi ile beraber kız evine kıza istemek için gitmesidir. Dünürçülükte kız ailesine niçin gelindiği uygun bir biçimde tekrar edilir. Dünürçülükte düğün şartları (ağırlık) konuşulur. Ailelerin bu şekilde karşılıklı anlaşmasıyla kız ve erkek sözlenmiş sayılırlar. Bu süre içerisinde kız ve erkeğin buluşup konuşmaları söz konusu değildir. Bazı uygulamaların varlığı dikkati çekmektedir. Bunların başında düğün sırasında geline takılan altın takı ve kıza alınan bazı süs eşyaları gelir. Dolayısıyla köy halkı köyde bu usulün ölmediğini sadece "ağırlık" adının unutulduğunu söylemektedirler.

Dünürçülükte görüşülen ve eski bir uygulama olan ağırlık eskiden erkek ailesinin kız ailesi veya kıza ödediği bir miktar para (ki bu miktar 5-30 K.L arasında ailenin maddi durumuna göre değişmektedir) yanı sıra, hayvan tarla gibi kız babasına verilen hediyeleri kapsardı. Ağırlık erkek ailesi veya erkeğin kendisi tarafından sağlanır, ve düğün nikâh öncesi araçların önünde kız babasına verilir.

Bugün ise "ağırlık" ya da "başlık" kalkmıştır. Zaten eskiden de ağırlık ödenip ödenmemesi erkek tarafının usul gereği teklifine bağlı idi. Doğancı köyünde "ağırlık" olarak bilinen "başlık"ın kesin olarak hangi tarihte ve niçin kalkmış olduğuna dair köylü bir tarih verememekle birlikte bunun otuz yıl öncesine kadar görülen bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

4) Nişan

Söz kesilmesinin hemen arkasından, kız ve erkek aileleri nişan günün tarih ve yerini konuşmaya

kararlaştırmaya çalışılır.

Kız ve erkek tarafının ortaklaşa kararlaştırdıkları nişan gününe kadar geçen zaman süresinde de kızın erkeğe hediye edecekleri ve erkeğin kızın takacakları kararlaştırılarak gerekli hazırlıklar yapılır. Erkek tarafı kıza altın kolye, altın yüzük, elbise, çanta, ayakkabı gibi hediyeler alırken, kız tarafı da erkeğe takım elbise, saat alır; bazen kız tarafının erkeğe hiçbir şey almadığı da olmaktadır. Bu hazırlıklar bittikten sonra da sıra nişanın yapılmasına gelir.

Nişan, aile arasında iki ailenin ve akrabaların hazır olacağı bir yerde yapılabildiği gibi geniş bir halk kitlesinin de davet edilebileceği bir biçimde yapılabilmektedir.

Bu ailelerin alacakları karara bağlı bir durumdur. Nişan için düzenlenen tören, nişanlanacak çiftin teşhiri açısından önemlidir.

Bu amaçla nişan günü olarak seçilen günlerin tatil günlerine denk gelmesi için özen gösterilir. Cumartesi veya Pazar günleri düzenlenen nişan, çalışan kişinin de davete gelmesi için uygun günlerdir.

Nişan günü olarak seçilen günde önce yapılacak işlem, nişan yer ve zamanın davet edilecek akraba, dost ve komşulara duyurulmasıdır. Bu duyuru işleminden sonra sıra törene gelir. Nişan yerinde kız ve erkeğe ayrılmış iki sandalye dışında bunlar yanında dizilmiş kız ve erkek tarafı ailelerine ait sandalyeler vardır. Bu sandalyelerin karşılığında ise davetliler için ayrılmış sandalyeler bulunur.

Tören davetlilerin nişan yerine gelmeleri kızın bir nişan tuvaleti, erkeğin de nişan kıyafeti ile nişan yerinde kendilerine ayrılmış olan yere gelmeleriyle biter.

Nişanda, bildik tanıdık veya köy içinde satatüsü yüksek biri (erkek) kız ve erkeğe mutluluk temenni eden kısa bir konuşma yaptıktan sonra kızın ve erkeğin nişan yüzüklerini birbirine bağlayan kırmızı kurdeleyi keser. Nişanın gerçekleştiğini bildiren bu hareketin ardından genç çift ve aileleri tebrik edilir. Nişanlı çiftin dansa kalkması ve onların ardından da davetli olanların oyunlara kalkmasıyla nişan töreni sürer. Davetliler nişan için önceden (davet esnasında) belirtilen zaman süresinin sona ermesiyle dağılırlar. Davetlilerin ayrılmasıyla da aileler arasında içkili yemekli eğlenceye geçilir. Nişanlı çift birlikte akraba ve dost ziyaretleri yapabilmektedir. Evlilik için gerekli ev, eşya gibi bazı koşulların gerçekleştirilmemesi yüzünden evlilik için düşünülen

tarihin ileriye atılması mümkündür. Ama yine de nişanlılık devresi çoğunlukla bir yılı geçmemektedir. Nişan süresi, bir çayma, vazgeçme durumu olmasın diye olabildiğince kısa tutulmaya çalışılır. Erkeğin evi hazırlaması ve kızın cebiz eşyasını tamamlaması ile nişanlılık süresi sona erer.

Diğer taraftan evlenme için gerekli formal işlemler için girişimde bulunulur. Bu resmi (formal) işlemler sırasıyla şöyledir. Evlenecek olanlar evlendirme memuruna giderek evlenme isteklerini bildirirler. 15 gün süre ile ilân edilen evlenme bildirisine karşı herhangi bir şikayetin olmaması halinde memur evlenmek için müracaat eden kız ve erkeğin evlenmelerinde bir sakınca olmadığını belirten bir belgeyi genç çifte verir. Bu belge ile gençler resmen nişanlı sayılırlar. Bu resmi işlemler gerçekleşmeden nikâha ya da nikâh düşünce davet edilecek olanların saptanmasına ve davetiye dağıtımına geçilmemektedir.

4. Nikah

Doğancı köyünde 1951 yılına kadar sadece "İmam nikahıyla" yapılan evlilikler görülmekte ve bu durum köyün belirgin bir özelliğini taşımakta idi. Bu tarihten sonra imam nikahı yanında bir de evlendirme memuru önünde resmi nikahın yapılması zorunluluğu yönünde yasal düzenlemelerin yapılmasıyla köyde kıyılan nikahın türünde bir değişiklik olmuştur.

Bu yeni uygulamayla o zamana kadar düğün için esas olan ve düğünde yapılan imam nikahı önemini yavaş yavaş yitirerek yerini yalnız resmi nikah uygulamasına bırakmıştır. Bugün köyde artık resmi nikah esas alınmakta ve imam nikahı müslümanlık gereği olarak uygulanmaktadır.

1951 yılı öncesinde ise imam nikahı ile evlenmiş olanlar, muhtar ve üyeleri, şahitliğiyle evlenmiş oldukları tarihi belirleyen belgelerle resmi evlenme belgesini alabiliyorlardı. Bu kişilerin çocukları meşruluğu ise onların doğum tarihlerinde yaptırılan muhtar kayıtları sayesinde, bu kayıtların devlet dairelerine iletilmesiyle çocuklar meşrulaşmış oluyorlardı. Köyde bugünkü uygulamaya göre evlenecek çift ya nikah veya düğün olarak iki ayrı tören yapmakta ya da nikah ve düğünü birlikte yapmaktadırlar.

Çiftin beraberliklerini, nişandan sonra simgeleyen ikinci adım olan nikah, bugün köyde düğün yapacaklara

para temininde bulunmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Zira nikah sırasında nikahlı çiftlere kâğıt para takılmaktadır. Bu para ev kuracak genç çiftin gereksinimlerini karşılamaya yaramaktadır. Para konusunda sıkıntıları bulunan çiftlerin uyguladığı bir yol olan önce nikah sonra düğün usulü genç çiftin gereksinimlerini bir dereceye kadar karşıladığı kabul edilmektedir. Bu bakımdan sadece nikah töreninin yapıldığı hallerde, nişan ile esas düğün arasında bir geçiştir.

Düğünden ayrı yapılan nikahta, düğünde yapılan tüm işlemler yapılmakta ancak damat ve gelinin giydikleri elbiseler farklı olmaktadır. Gelin nikâhta bir tuvalet ve damat da nikâh için diktirilmiş damatlık giymektedir. Düğün veya nikâhin olmasından hemen önce, genç çift evlenmelerinde bir sakınca olmadığını belirten vesika muhtardan aldıkları bekâr olduklarına dair belge ve kimlik kartları ile evlenme memuruna tekrar müracaat ederler. Memur da onları iki şahit huzurunda nikahlar.

5) Düğün

Köyde düğün ya nikahtan hemen sonra ya da nikahtan bir süre sonra yapılabilir. Bu bakımdan düğün, duruma göre çiftlerin beraberliklerini belirleyen ya ikinci ya da üçüncü aşama olmaktadır.

Nikâhin düğünden ayrı yapılması halinde düğün için de ayrı bir davetiye çıkarılmaktadır. Aksi halde nişandan sonra nikâh düğün yapılması halinde tek bir davetiye ile durum davetilere duyurulmaktadır.

Düğün yerinin ve düğün saatlerinin belirlenmesinden sonra çalgıcılardan düğün için gün alınması ve düğünde geline ve güveyiye takılacak olanların hazırlanması ile düğün için gerekli hazırlıklar tamamlanmış sayılır. Nikahtan sonra yapılan düğün nikahta yapılan uygulamaların bir kopyası niteliğindedir. Kıyafet olarak gelin beyaz gelinlik erkek de damatlık giyer. Erkek "damat traşı" için berbere kız da yakın kadın akrabaları ile kuaföre gider. Daha sonra erkek kızı araba ile alarak onunla fotoğrafçıya gider ve orada düğün fotoğrafı çektirir. Bundan sonra da genç çift düğün yerine giderek düğün için tutulmuş çalgıcıların çaldıkları müzik eşliğinde içeri girerler ve kendilerine ayrılmış olan yere otururlar. Çiftin gelmesi ile düğün başlar. Sırayla kız ve erkek tarafı genç çifte takı takarlar. Aile grubundan sonra onları takiben davetliler genç çifte para takarlar ve tebrik ederler. Bu

işlemlerden sonra da müzik eşliğinde dans edilir. Nikâh ve düğünün beraber yapılması halinde genç çift düğün salonuna girdikten sonra nikâhları yapar. Daha sonra yer alan faaliyetler ise yukarıda anlatıldığı şekildedir.

Düğün süresi sonunda, davetlilerin dağılmasıyla beraber, gelin de damat da arabaya binerek evlerine giderler. Düğün gelin ve damadın evinde de devam eder ve o gece sona erer. Düğün için tercih edilen günler resmi tatil günleri olan Cumartesi veya Pazar olduğundan düğün öncesi yapılması öngörülen kına gecesi de düğün günü arifesinde gece yapılmaktadır. Bu törene kız tarafı ve erkek tarafı kadın akrabaları ve düğünün bir sonraki gün olacağını bilen köy kadınları katılırlar. Kına gecesi için özel bir davetiye basılmaz. Adet gereği kız evinde düzenlenen bu gecede "yenge" olarak isimlendirilen bir kadın kınayı evlenecek olan kızın eline sürüp kızın elini beyaz bir bezle bağlar. Daha sonra davetliler arasından isteyenler bu kınadan ellerine sürerler. Kına sürme işleminin tamamlanmasından sonra müzik çalgı eşliğinde kalkıp oynarlar. Oyun süresi sonuna doğru kadınlardan biri için para dolu bir destiyi yere atıp kırar. Testi içinden saçılan paraları çocuklar toplarlar. Bu testiden saçılan paralar bolluk ve bereketi simgelemektedir. Düğün için yaz ayları uygun görülmektedir. Bu nedenle düğün yazın açık havada ve genellikle köy ilkokulu veya Doğançlı Spor Kulübü binası önünde yapıldığı görülmektedir. Düğünler için veya erkek evinde yapılmasından gün geçtikçe vazgeçilmektedir. Ayrıca düğünlerde geçmişte var olduğu belirtilen sağdıç ve yenge gibi madama ve geline yardımcı kişilerin varlığı da artık söz konusu değildir. Aynı şekilde eski düğünlerde zorunlu görülen kına gecesi de artık yapılmayabilir.

Buraya kadar Doğançlı köyünde günümüzde yapılan evlilik aşamalarına değinilmiştir. Ancak köylülerle yapılan görüşmelerde, nikah ve düğün aşamalarının eskiye kıyasla bir hayli değişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan eski uygulamadan söz etmek gerekmektedir.

Eskiden köyde bir hafta süren düğünlerde hazırlıklar hafta başından Pazartesi günü başlamış. Pazartesi günü kadınlar yorgan kaplar, erkekler de kendi aralarında yerler içerlermiş. Salı günü ve düğünün gerçekleşeceği Perşembe günü için kız ve erkek tarafı akrabalar ve komşular hep birlikte düğüne geleceklere doyurmak üzere herse (20) makama, pılav, kebab, içki v.s. için hazırlık yaparlarmış. Bu arada da okuyucular çıkarılarak ya da çevre köylerinin camilerinde mum yakılarak halkı düğüne davet ederler. Camiye gelen köy halkı mumun kime ait olduğunu imama sorduklarından

düğün sahibi öğrenilirmiş. Mumun köy camiinde yakılması o köy halkının düğüne davetli olduğu anlamına gelirmiş. Çarşamba günü gelin bir akrabasının veya kendi evinde davetli kadınlarla beraber, erkekler de kadınlardan ayrı olarak eğlenmelerine devam ederlermiş. Perşembe günü faaliyetlerin ise gündüz ve gece olmak üzere iki bölümde ceryan ettiği görülmektedir.

Gündüz Perşembe günü nikah kıyılır. Evlenecek olan erkek hoca huzurunda bir vekil tayin ederek, bu vekilin hoca ile beraber kızın rızasını almak için kızın evine gitmelerine izin verir. Öte taraftan kızın vekili olacak birisi bir tanıdık erkek de belirlenmiştir. Kızın vekil adayi ile damadın vekili hoca kızın evine giderler. Durumdan haberi olan kız bu şahısları perde/ kapı arkasında olması istenen ile beraber eve girer. Kızın vekili olacak kişi imamın huzurunda kızı sorar. "Kız vekilin olayım" kız bu şahsın vekili olmasını isterse ona "Allah için olsun" diye sorar. Bu karşılık soru sorma işlemi 3 defa tekrar eder. Sonunda kız "ol" der. Böylece imam vekiller aracılığıyla kız ve erkeği evlendirir. Nikahın sonra kız, akraba ve komşu kadınlarla beraber evi hamam kurmaya uygun bir eve hamam için gider. Hamamda çalgı çalınır, türküler söylenir. Gelin hamamdan sonra geline "gelin onarıcı" (yenge) tarafından ebiseleri giydirilir ve gelin köyde gezdirilir. Bu gezici grup kadın akraba ve köylü kadınlardan ve de çocuklardan oluşur. Bu gezintiden sonra bunun hemen ardından kına gecesi başlar.

Perşembe günü gecesi ise kız evinde kına gecesi yapılır. Geline kına sürülmesinden sonra kadınlar kendi aralarında eğlenirler. Kına gecesi sona erdiğinde gelin kız diğer akraba kadınlar ve yenge ile birlikte erkek evine götürülür.

Öte yandan damat erkeklerle beraber onların yaptıkları eğlencelere katılmıştır. Geç saatlere kadar süren bu eğlenceler devam ederken, sağdıç ve damadın birkaç arkadaşı gelinin eve götürülüşünden sonra çalgıcıların eşliğinde damadı tantanalı bir biçimde evine götürürler. Damadın evinin kapısına gelindiğinde gelenek icabı tekme veya tokat ile damat kapıdan içeri itilir. Evde damat ve gelin dışında yenge bulunmaktadır. Yenge evlilikle ilgili gerekli nasihatlarla bulduktan sonra damat ve gelini yalnız bırakır.

Bütün bu aşamalar boyunca sağdıç ve yenge iş birliği yaparak düğünün sona ereceği Cuma günü akşamına kadar bir huzursuzluğun çıkmaması için çalışırlar ve gelen davetlerin yeme ve barınma ihtiyaçlarıyla ilgilenirler.

4) Tercihli Evlilik

Doğancı Köyünde imam nikahının geçerli olduğu ve akraba evliliğinin sakıncalı yönlerinin pek bilinmediği zamanlarda akrabalar arasında (dayı, hala, amca, teyze, kızı veya oğlu) nikah kıyabiliyordu. Ancak bugün, gerek evlenecek erkeğin ekonomik yönden büyük ölçüde ana babasından bağımsız olması, gerekse akraba evliliklerinin sakıncalarının anlaşılması görülmektedir. Genelde "eski kafa" olarak isimlendirilen yaşlı ve orta yaşlı kuşağın bazı üyeleri hala evlenme yaşına gelmiş gençlerin evlenecekleri kişilerin akraba olması konusunda ısrar etmelerine karşılık bu görüş bugün köy genelinde pek taraftar bulamamaktadır.

Köy içi evlenmelerde akraba evliliğinin arzu edilen bir evlenme türü olduğu zamanlarda akraba evliliği yanı sıra köyde baldız ve yenge ile evliliğinin de görüldüğü belirtilmiştir. Bu tür evliliklerde akraba evliliği için geçerli olan "mal gitmesin" "aile dağılmasın" düşüncelerine ek olarak "ölenin çocukları perişan olmasın" düşüncesinin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Baldız ya da yenge ile evliliklerin köyde 30 yıldan beri görülmeşişinin nedeni gençlerin bu tür evliliklere karşı çıkışlarıdır. Gençler bu uygulamaya karşı çıkışlarının nedeni olarak köyün eğitim seviyesinin yükselmiş olmasının etkisiyle evlilik düşüncesinin kendilerine iğrenç gelmesini vermişlerdir.

(20) *HERSE Eski köy düğünlerinde ve özel olarak düzenlenmiş köy toplantılarında büyük kazanlar içerisinde su ve etle beraber konulan buğdayın ateşte kaynaşılmasıyla elde edilen bir tür yemek.*

KAYNAKÇALAR

1. Doğancı Karpuz Festivali Broşürü, Doğancı 1982
2. Doğancı İlkokul Köy Kayıtları, 1938-1947,1951,1974 yılları
3. K.T.F.D. Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi. (1946, 1972, 1978 arazi varlığı köy sayımı raporları) Lefkoşa.
4. K.T.F.D.Meclisi, Kıbrıs Yasaları, K.T.F.D. Meclis Yayını Fasil 166,1982.
5. Serter, Vehbi Zeki: Kıbrıs Tarihi. Lefkoşa, 1977.

ULUSLARARASI "POD KYCZERA" HALKDANSLARI FESTİVALİ

Polonya'nın Legnica Bölgesinin Kyczera Kentinde her yıl yapılan halkdansları festivali bu yıl ilk kez bu kadar büyük bir uluslararası festivale tanık oldu. Her yıl yeni bir konu ile yapılan bilimsel toplantının bu yılki konusu "Globalleşen dünyada sınırsız Avrupa" (Europa without borders) idi. Bu yıl bize gelen davette, festivale Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekibi olarak çağrıldığımız yazıyordu. Bilindiği gibi yurtdışındaki festivallere katılma fırsatı bulan ülke ekipleri, alınan davetlerin bir çoğunda K.K.T.C. adına çağrılmıyorlar.

Uzun bir çalışma dönemi geçirmelerine rağmen festivalin gerçekleşmesinde çıkan bir takım problemler ve maddi durum belirsizlikleri ekip üzerinde olumsuz

Tarik G. EMİROĞLU

bir etki yaratmıştır. Buna rağmen ekibimiz ve dernek yönetiminin el ele vererek tüm engelleri aşması festivale katılmamızı kesinleştirerek 29 Ağustos sabahı yola çıkmamızı sağladı. KTHYollarının İstanbul'a hareket eden 07.00 uçağında 30 kişilik ekibimiz yolculuğuna başladı.

Kafile başkanlığını Hasan Ekmekçinin yaptığı kafile iki eğitimle birlikte 27 dansçı bulunuyordu.

Saat 08.30'da İstanbul'a giden ekip, uçak değiştirerek Polonya Havayolları (LOT) ile saat 15.00 de başkent Varsova'ya hareket etti. Varsova saati ile saat 16.00'da alana indik. Saat 17.30'da rehberlerimiz Ania Chomiak, Ola Drozozliak, Marta Czerep ve Kasia Sorokanyaz eşliğinde 8 saat sürecek Legnica bölgesine doğru otobüs yolculuğuna çıktık.

Hava sıcaklığı 24c dolayında idi. Böyle oluncada Polonya'daki günlerimizde bol bol yağmurla karşılaştık. Polonya'nın diğer Kuzey Avrupa ülkeleri gibi yemyeşil ve temiz bir ülke olduğu hemen gözümüze çarptı. Avrupa ülkeleri içinde gelir düzeyi en düşüklerden biri olmasına rağmen çevreye verilen önem dikkate değer ölçülerde idi. Varsova'yı diğer Avrupa başkentlerinden ayıran bir özellik, kentleşmenin düzenli ve betonlaşmanın asgari düzeyde tutulmasıdır. Evler ve hatta apartmanların çevresinde muhakak bahçe bulunmaktaydı.

HAS-DER Grubu toplu halde...

Leqnica Belediye Başkanı ile...

Saat 21.00'de Podjadedk Zaprasza'da mola veren otobüs akşam yemeğini yedikten sonra tekrar yola çıktı. Saat 02.00'de Legnica'ya varan otobüs bizi Teknik Yüksek Okulun yurdunda götürdü ve hemen dinlenmeye geçildi.

30 Ağustos sabahı saat 10.00'da kahvaltısını burada alan kabile eşyalarını alarak Legnica'ya 2 saat uzaklıktaki Sokolowski isimli bir dağ kasabasına gitti. Daha sonra bu kasabanın Androwsku köyüne geçen kabile misafirhaneye yerleştikten sonra Meksikadan gelen "Tonalli Ambar" grubu ile Sokolosko köyünde her iki ekipte kendi halk danslarından örnekleri üçer bölüm halinde sundu. Daha sonra kamp ateşi etrafında toplanan iki ekibin elemanları yerel şarkılarını söyleyerek eğlendiler. Daha sonra misafirhanenin bulunduğu Androwsku Köyüne geri dönüldü.

31 Ağustos'ta sabah kahvaltımızı burada aldıktan sonra 40 dakikalık bir yolculuk sonrası 16.yüzyılda İngiltere Kralı Edward tarafından yaptırıldığını öğrendiğimiz Ksiozi (savaş) Kalesini ziyarete gittik. Büyük bir ormanlık arazi içerisine yapılmış olan muhteşem kalenin içerisinde, mefruşattan başka yerel eşya ve resim sergileri de

izlenime açılmıştı. Çok güzel geçen kale gezintimizden sonra misafirhaneye dönerek hazırlığımızı yaptık. Öğleden sonra kabile olarak Walbrzchu Kasabasına giderek Meksika ve Fransa'dan gelen ekiplerle bir korteje katıldık ve kasaba meydanında yine bu ekiplerle dönüşümlü olarak halk danslarımızı sergiledik. Gösteri sonrası ise Legnica'ya geri döndük.

1 Eylül'de kabile Başkanımız Hasan Ekmekçi Miedzi Muzeum da yapılan "Avrupa ülkelerinde yaşayan etnik azınlıkların sorunları" adlı panele katılarak düünden bugüne "Kıbrıs"ın tarihi sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarını irdeleyen İngilizce bir konuşma yaptı. Diğer ülkelerdeki etnik azınlıklara göre ülkemizin konumunun farklı olması konuşma esnasında belirtildi.

Etnik azınlıkların yaptıkları konuşmalarda kendi ülke yönetimlerinden duymuş oldukları memnuniyet ve hoşnutsuzluklar dile getirildi. Öğleden sonra saat 15.00'de ekipler Legnica Kültür Merkezi önünde toplandı. Kortej eşliğinde şehrin değişik meydanlarına giden ekipler çeşitli gösterilerde bulundular. Bizimle birlikte Çek Cumhuriyetinden gelen ekipte aynı meydana gösteri yaptı. Bu gösterilerden sonra akşam üzeri Michalow Kasabasına gidildi. Bu kasabanın

HAS-DER Ekibi bir gösterisinde

Watra Narodow bölgesinde 20 yıldır Lemko etnik grubuna dahil olan insanların geleneksel olarak yaptıkları toplantı, bu yıl ilk kez uluslararası bir yapıya büründü. Yine büyük bir ormanlık alan içerisinde olan yerde tüm ekipler beşer dakikalık nokta gösterisi yaptı. Tüm gösteriler boyunca sürekli yağmur yağmasına rağmen izleyicilerin alandan ayrılmaması ekipler üzerinde olumlu etki yaptı. Gösteriler sonrası tüm ekipler büyük ateşlerin etrafında toplanarak sosis pişirip yediler.

2 Eylül sabahı saat 11.30'da akşam yapılacak Gala Programının provasını yapmak için Miejski Parkına giderek çalışma yaptık. Öğleden sonra ise tüm ekipler gala programının kortej yürüyüşünü Ul.NMK. Rynek, Pl. Slowanski, ul Mielciewiczza ve Miejski Parkı güzelliginde yaptıktan sonra tüm ekipler sırasıyla programlarını sundular. Programlar sonunda ekibimize mensup iki arkadaş final taplosunda Polonya müzikleri eşliğinde şarkı söyleyip Lemkolara ait halk danslarının icrasında bulundu. Gala sonrasında yine tüm ekiplerin katıldığı ve Legnica Kültür Merkezinde gerçekleşen bir eğlence düzenlendi. Aynı gün öğleden sonra Legnica Belediye Başkanı ve Organize komitesi başkanı nezaretinde ülke ekip temsilcilerine belediye sarayında bir resepsiyon verildi. Burada ekipler ile başkanlık arasında hediye ve plaket alışverişi yapıldı. Tören sırasında organize komitesi başkanı; festivalin yapılmasının amacının ekiplerin kaynaşmasını sağlamak olduğunu, belediye başkanı ise şehirlerinin kurulu olduğu bölgede birçok kavimin gelip geçtiğini ve böyle bir bölgede festivalin düzenlenmesi gerekliliği üzerinde birer konuşma yaptı.

3 Eylül sabahı alışverişi yapan ekip elemanları öğleden sonra Legnica'ya 45 dakika uzaklıktaki Chojnow Kasabasının Biata bölgesindeki park alanında müzik grubunun Kıbrıs Halk Şarkılarını seslendirmesinden sonra ekip kına ve traş geleneklerini izleyicilere aktardı.

4 Eylül sabahı 60 dakika uzaklıktaki Krzelowie köyündeki ilk okulda (Szkoła Podstawowa) çocukların

çok büyük bir dikkat ve beğeniyle izlediği kına ve traş gösterisi sunuldu. Öğle yemeğini okulda alan ekip Legnica'ya döndü. Festivalin kapanışından bir gün önce Legnica'da ayrılacağımızdan organize komitesi başkanı Jerzy Starzynski, bizi ziyaret ederek veda etti. Ve saat 22.00'de Varşovaya hareket için yola çıktık.

5 Eylül sabahı saat 06.30'da Varşova'ya varan ekip saat 10.10'da LOT Hava Yolları ile İstanbul'a hareket etti. İstanbul'dan Kıbrıs'a 21.30'da hareket edeceğimizden Bakırköy'e giderek alışveriş yaptık ve 23.00'de bir haftalık Polonya Seyahatımız bitmiş oldu.

Amatör bir kuruluş olan derneğimiz daha öncede olduğu gibi uçak masraflarını kendi üyelerinden toplamak zorunda kalmıştır. Defalarca dile getirmemize rağmen devletimizin bu gibi kültür ve tanıtım olaylarına duyarısız kalması ayakta kalmaya çalışan bizim gibi kuruluşların maddi bünyelerini oldukça zayıflatmaktadır.

Festivale katılan diğer ülke ve ekip isimleri

- 1) Meksika – "Tonalli Ambar" Halk Dansları Grubu – Meksico
- 2) İtalya – Etnik Halk Grubu Friulanie "Danzerini di Lucinico" halk dansları ekibi kuruluş yılı 1929 Lucinico – Gorizia
- 3) Çek Cumhuriyeti – Watasi etnik halk grubu – "Jasenska" halk dansları ekibi kuruluş 1944 – Vsetin
- 4) Fransa – Bretonczycy etnik halk grubu – "Karlenn Pondi" halk dansları ekibi – kuruluş 1968 – Pondi
- 5) Polonya – Lemkowie etnik Halk Dansları Grubu – "Kyczerza" halk dansları ekibi – kuruluş 1991 – Legnica
- 6) Almanya – Serbowie Luzycy (Sırp) etnik Halk dansları Grubu – "1. Serbska Kulturna Brigada – kuruluş 1994 Bautzen
- 7) Rusya – Kozacy Kubansay (Ukraynalı) etnik halk. Dansları Grubu – "Stanica" halk dansları ekibi – kuruluş 1990 – Krasnodar.
- 8) Romanya – Wegrzy (Macar) etnik halk dansları grubu – "Szor Kalab" halk dansları ekibi – kuruluş 1995 - Cluj

“BAF YÖRESİNDEN ÜÇ EFSANE”

GİRİŞ

Bu araştırma ve inceleme yazısı, sayın Eren Çakın'ın Baf kazasına bağlı Poli ve Teralı olan anne ailesinden derlediği bilgilerin değerlendirilmesi sonrasında kaleme alınmıştır. Amacımız; sözlü ve yazılı edebiyatımıza mal olmuş bilgileri harmanlamak suretiyle bizden sonraki nesillere daha kapsamlı bilgiler aktarabilmektir.

Efsane veya menkibelerin kaynağı genellikle antik çağlara dayanmaktadır. Halk tarafından benimsenen bu efsanelerdeki kahramanların isimleri ile olayların geçtiği mekanların zamanla (dilden dile taşınırken) değiştirilmek suretiyle günümüze kadar geldikleri bilinmektedir. Kimi bölgelerdeki bir efsane antik dönemlere mal edilirken, kimi bölgelerde ortaçağa, kimi bölgelerde ise Osmanlı dönemine mal edilebilmektedir. Bu mal edişte de orjinal efsaneye yeni motifler eklenmek suretiyle efsane zenginleşerek varyant oluşturmaktadır.

Kıbrıs genelinde olduğu gibi, Afrodit Efsaneleriyle yoğrulmuş Baf yöresi efsanelerinde de Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların ortak yanları “Dünya Güzeli” olarak anılan Aphrodit'i konu alan efsanelerdir. Bugünkü bulgularımıza göre bu efsanelerde (menkibelerde) Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ayrılan yanları, bağlı buldukları dine göre efsanelerinde yer alan konularla kahramanlardır. Örneğin Baf yöresindeki Kıbrıslı Rumların efsanelerinde büyük kayalar ile dağların tepeleri M.S VII'inci yüzyıl müslüman (arap) akınları sırasında onlara karşı savaşan kahramanları Dighenis'e bağlanmaktadır. Baf Yöresindeki (dini bütün) Kıbrıslı Türklerin efsanelerinde (menkibelerinde) ise genellikle aynı anda

Derleyen: Eren ÇAKIN

Yayına Hazırlayan: Tuncer BAĞIŞKAN

değişik mekanlarda bulunma özelliğine sahip keramet sahibi evliyalr, hocalar ve benzeri kişiler yer almaktadır.

İnsanoğlu iyi oluşumları kendileriyle atalarına mal ederken, kötü oluşumları da başkalarına mal etmektedirler. Böylece geçmişten gelen efsanelerdeki bazı motifler benimsenmediğinde, buna karşılık olarak öz savunmayı içeren değişik motifler efsaneye eklenmekte, efsanenin antik dönemlere ait olduğuna gönderme yapılmakta ve dolayısıyla orjinal bir efsane'nin bir varyantı türetilmektedir. Yine de aynı kaynağa dayanan bu efsanelerin değişik varyantlarında sonuç yine aynıdır; düşmandan kurtulmak için kaçanlar yine kaçır, zulüm yapacak olanlar yine zulüm yapar, ölenler yine ölür, taş kesilecek olanlar yine taş kesilirler. Ancak yine de yaratılan kerametlerin kaynağının çok tanrılı dinler ile Hıristiyan azizlere dayandığını ve bunun da bir başka araştırma konusu olduğunu belirterek, Baf Yöresinden derlenen üç efsaneye geçelim.

AFRODİT HAMAMLARI

FUNDANA AMAROZA (FONTANA AMOROSA)

Baf yöresindeki Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların en çok sevdikleri efsanelerin “Dünya Güzeli” olarak anılan güzellik tanrıçası Aphrodit'e ait olduğunu söylemiştik. Afrodit'in efsanevi doğum yeri ise Kukla (Eski Baf-Ktima)'nın 16 mil doğusundaki deniz kenarıdır. Antik

Fundana Amaroza (Fontana Amorosa)

yardarlarından Homer, güzellik tanrıçası Aphrodit'in doğumundan şu şekilde söz etmiştir: "Zephyros'un nemli meltemi, onu denizin köpüklü dalgaları üzerinde ve gökgürültüleri arasında Bafa'ya getirdi ve onu altın kumaş tutan (dünyada düzeni simgeleyen) Horaeler sevinçle karşıladılar. Onu kıymetli mücevherlerle süslediler; ölümsüz başına altından yapılmış çok güzel bir taç giydirdiler ve kulaklarına bakır ve altından küpeler taktılar."(1)

Çok tanrı dinler döneminde Afrodit kültürünün merkezi Baf olduğundan, şu anda Kukla'daki tapınağına her yıl geleneksel ziyaretler düzenlenir ve bu nedenle de tanrıça "Baflı Afrodit" ve "Kuklalı Aphrodit" adıyla bilinirdi. (2)

Bir efsaneye göre Afrodit, genç sevgilisi Adonis ile Baf'ın vadileriyle tepelerinde buluşmaktadır. Ancak bir gün Adonis burada avlanırken bir yaban domuzu tarafından öldürülünce Afrodit o kadar çok göz yaş döker ki, akan göz yaşlarından orada gelincik çiçekleri hasil olur. Başka bir efsanede ise kırmızı gelincikler Adonis'in akan kanından hasil olmuştur. İlkbaharda şimdi bile Baf kazasının güney sahili ile Akama çok renkli çiçekler, yabani bitkiler ve kokulu otlar bakımından çok zengindir. Esas konumuza girmeden önce sayın Eren Çakin'in Akama ile ilgili olarak ailesinden öğrenip bildiğimiz

getirdiği şu hususlara da değinmenin yararına inanmaktayız: "Ailemden öğrendiğime göre çok eskiden Akama burnu bölgesine gelen arkeologlar ellerindeki şişlerle Afrodit'in altından yapılmış heykelini ararlarmış. Deniz kenarındaki mağaralar ise başları sarık gibi olması itibarıyla 'Hoca Balığı' olarak bilinen Akdeniz Foklarının yuvalarıymış. Bunlar insanlara zarar vermezler ve "Hu hu" diye sesler çıkarttıktan sonra bu mağaralara girerlermiş. Afrodit'in Hamamları olarak bilinen yerde 'Şeytan minaresi' olarak bilinen garavolliler bulunmuş. Kadınlar bunları toplayıp küçük kumaşların kenarına işlerler ve bu garavolliler kumaşın kenarlarına ağırlık yaptıklarından dolayı bardakların (testilerin) ağızlarında örtü olarak kullanılırlarmış"

Böyle bir giriş yaptıktan sonra şimdi de gelelim Aphrodit'e bağlanan ve halk arasında "Fontana Amorosa", "Afrodit Hamamları", "Aşk Çeşmesi" ve Rumlar arasında "Fundana Amaroza" ile "Loutra tis Aphroditis" olarak bilinen yere. Aslında "Fontana Amoroza" ile "Afrodit Hamamları" iki ayrı yer olmasına karşın halk arasında aynı yer olarak algılandığını da burada belirtmiş olalım. Afrodit Hamamları Baf kazasına bağlı Akama bölgesinde yer almakta olup Poli ile Amavut Burnu arasındaki kuzey sahilindedir. Tam yeri ise Poli'nin yaklaşık 6 mil batısındaki ve denizin yaklaşık 1/2 mil gerisindeki Dio Potami (iki dere) olarak bilinen çiftlik bölgesidir.(3) Burada komşu olan iki ayrı çiftliğin sayın Oktay Feridun ile sayın Eren Çakin'in annesi Zişan (Gülnehal) hanımın atalarına ait olduğu öğrenilmektedir. Aphrodit Hamamları, her daima akan sularla beslenen ve bir havuzlu bulunan küçük doğal bir mağaradan ibarettir. Bu pınar klasik dönemlerde şairlere büyük ilham kaynağı olduğundan, bu sudan içenlerin aşık olacakları üzerinde durmuşlardır. M.S 1474-1533 yıllarında yaşamış olan İtalyan şairi Ariosto, "Orlando Furioso" adlı şiirinde Fontana Amorosa'dan şu şekilde söz etmiştir: "Deniz sahilinden aniden yükselen 7 mil uzunluğunda bir bayır vardır ki, denizin meltemi buradaki mersin, sedir, acı portokal, defne, bir çok kokulu ağaç, çalı, gül, zambak ve çiğdemlerin kokularını karadan

denize taşımaktadır. Berrak bir kaynaktan çıkan bir dere ve etrafındaki büyüleyici çevresi Afrodit'e adanmıştır. Dünyanın hiçbir ülkesindeki kadınlar ile genç kızlar, buradakiler kadar çok güzel ve çekici değildir. Tanrıça buradaki yaşlı ve genç kadınlara hayatlarının sonuna kadar ateşli bir aşk vermiştir.”(4)

Altın bulunduğu söylenen Akama bölgesindeki bu yer ile ilgili olarak şairlerin XVI'ncı yüzyıl'da verdikleri bilgiler; suyundan içenlerin aşkın acısını hissettikleri veya başka bir deyişle bu suyun aşk acılarını yatıştırdığı doğrultusundadır. Bu bilgiler de Porcacchi tarafından denizciler ve seyyahlardan derlenerek günümüze aktarılmıştır. (5)

M.S 1750 yılının nisan ayında Kıbrıs'ı dolaşan Halep Konsolosu Alexander Drummond, Fontana Amorosa ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “Baf'tan hareketle kuzeydeki dağlardan geçerek 'Aşk Çeşmesi' olarak bilinen kutsanmış pınarın aktığı Akama'ya kadar gittim. Ancak vücudum sürekli zayıflaması karşısında ruhu isteklendiren ve benim gibi yaşlılar üzerinde etki yaptığı söylenen bu suyu tatmak için meraklanmadım.” (6)

Günümüze kadar gelen bir efsaneye göre Afrodit, Akamas ile evlenmeden önce burada yıkanmış, sonra da onunla gerdeğe girmiştir. (7)

Şimdi de gelelim bu yeri 1970 yılında ziyaret eden ve annesi ile annesinin ailesinden duyduklarını bizlere aktaran sayın Eren Çakın'ın anlattıklarına: “Rumlar arasında Fundana Amaroza adıyla bilinen Afrodit Hamamlarının efsanesini ailemden öğrenmiştim. En son 1970 yılında yöreye yaptığım ziyarette gördüğüme göre; burası çok iri bir kayanın altı olup, doğal bir mağaraya veya kovuk gibi görünmekte, tavanı biraz basık, zemini yaklaşık bir-birbuçuk ayak derinliğinde buz gibi soğuk su ile dolu, tahminen 2-3 metre çapında ve doğal bir havuz görünümündedir. Karşıdan bakıldığı zaman; karşı duvarında veya dipteki duvarına yaslanmış vaziyette kayanın altından çıkan bir incir ağacı bulunuyor. Ağacın dalları da tavana değerek ve mağaranın

girişine kadar uzayarak, tekrar öne doğru sarkıyor. Bu incir ağacının kökünden de doğal küçük bir pınar fışkırıyor. Öyle ki; pınarın suyu tavana doğru fışkırıp incir ağacının dalları ile yaprakları üzerinden zemine doğru iri damlalar halinde akıyor. Ashında görünüş itibarıyla çok büyük bir midyeyi andırıyor. Efsaneye göre zamanın dünya güzeli, yani Afrodit, nedimleri ile yakındaki sarayından buraya yıkanmaya geliyormuş. Bu nedenle de buraya Afrodit Hamamları deniyormuş. Yine bugünlere kadar gelen bir inanışa göre bu hamamın mucizevi bir faydası varmış! Şöyle ki; yaşlı geçtiği halde evlenemeyip bekar kalan kızlar burada yıkanılırsa tez vakitte koca bulur, evlenirlermiş. Ayrıca çocuğu olmayanlar veya oğlu olup da kızı olmayan, kızı olup da oğlu olmayan kadınlar, burada yıkanılırsa hatta suyundan içerlerse isteklerine nail olurlarmış.”

AKAMA'DAKİ DÜNYA GÜZELİ PRENSE VE NEDİMELERİNİN TOPLU İNTİHARI

Sayın Eren Çakın'ın ailesinden derlediği Akama'daki toplu intiharlarla ilgili efsaneye anlatılmadan önce tarihin derinliklerinden günümüze ulaşan intihar efsanelerine değinerek konuyu açmakta yarar vardır. Bilebildiğimiz kadıyla Kraliyet ailesindeki kadınların düşmanların eline düşmemek için toplu intiharları Helenistik döneme rastlamaktadır. Tarihi kaynaklara göre son Salamis kralı Nikokreon, M.Ö 311 yılında Ptolemaios'a teslim olmaksızın intihara ikna ettikten ve sarayı da yaktıktan sonra toplu olarak intihar etmişler. (8) Yine ada genelinde yaygın olarak bilinen “Galusa Mağarası” efsanesinde, askerlerin ırzlarına geçmelerinden korkan kadınların çocuklarıyla birlikte bir mağaraya saklandıkları ve en sonunda bu mağarada taş kesildikleri motifi yer almaktadır.(9) Ancak bu intihar ve taş kesilerek ölme olayları sayın Eren Çakın'ın derlediği efsaneden her yönü ile ayrıldığından bu efsanelerin üzerinde durulmayacaktır. Esas üzerinde duracağımız efsane, sayın Eren Çakın'ın derlediği efsanenin bir varyantı olan ve Girne Boğazı İnpınar mevkiindeki uçurumun dibinde bulunan adak yeriyle ilgili olandır. (10) Rivayete göre bir zamanlar İnpınar'daki uçurumun dibi çok sulak bir yer olduğundan

burada bir aile yaşamış. Birgün bu aileye bağlı yedi kişi (kimilerine göre bu kişilerin tamamının kadın ve kız oldukları, kimilerine göre de kadınlı erkekli oldukları üzerinde durulmaktadır) St. Hilarion Kalesi'ne doğru gezintiyi çıkmış. Ancak bölgedeki düşmanların saldırısına uğramışlar. Onlardan kurtulmak için atlarını evlerine doğru dörtlü sürmüşler. Onlar kaçıyor düşmanlarıysa onları kovalıyormuş. Kovalama şimdiki adak yerinin üst başındaki uçuruma kadar devam etmiş. Gidebilecekleri başka bir yer olmadığından orada kalakalmışlar. Kimileri düşmanın eline düşmemek için atlarıyla uçurumdan aşağıya atlayarak intihar etmiş, kimileriye düşmanla savaşıp öldürüldükten sonra aşağıya atılmışlar. Ancak düşmanları onlara karşı o kadar kinle doluymuş ki, aşağıya inip ölenlerle sağ kalanlara tecavüz etmeye karar vermişler. Söylenenleri uçurumun dibinde duyan yaralı kadınlardan biri "Tanrım bizi kirletmelerine izin verme. Kirlenilmektense yer yarılısın da içine girelim. Bizi yerle yeksan et" diye dua etmiş. O anda uçurumun dibindeki toprak kaynamaya başlamış. Atlarla insanların kemikleri önce parçalara ayrılmış, sonra da toprak içinde kaybolmuş. Aşağıya inen düşmanlar orada kimseyi bulamamışlar, yalnızca toprağın hareketinden oluşan hendekle karşılaşmışlar. Daha sonra ise buraya Türkler ile Rumların kutsal sayıp ziyaret ettikleri bir adak yeri yapılmış. Uçurumun dibinde gerçekleştirdiğim yüzey araştırmalarında ise burada Ortaçağa (M.S XIII-XIV. Yüzyıla) ait Skrafitto tekniğinde yapılmış bol miktarda seramik kırıkları, bir havuz ve bina kalıntıları tesbit etmiştim. Tarihi kaynaklarda ise M.S 1232 yılında bu alanda Alman İmparatoru Frederik (Longobard ordusu) ile Lüzinyan Krallığı orduları arasında Ağırdağ savaşının geçtiği bilinmektedir. Yine tarihi kaynaklarda, Alman İmparatoru Frederik'in ordusunda paralı asker olarak görev yapan Longobardların ırza geçme ve ölümlerle sonuçlanan bir dizi olayın sorumlusu olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu efsanenin büyük bir olasılıkla ortaçağda ortaya çıktığı ve muhtemelen Osmanlı veya İngiliz döneminde buraya bir adak yeri yapılmak suretiyle efsanenin günümüze kadar taşındığı düşünülebilir görüşümdedir.

efsanedeki fark ise insanların taş kesilmemiş olmasıdır. Ancak yine de efsanede "denizdeki kayalıklardan" söz edilmesi burada da taş kesilme motifinin olabileceği izlenimi edinmemize neden olmuştur. Baf bölgesine ait Rumların aktardıkları efsanelerde ise kayaların arab (islam) akınları sırasında onlara karşı kahramanca savaşan Dighenis'e bağlandığı bilinmektedir. Burada eksik olan, Efsane'ye konu olan Akama bölgesindeki Sotira dağı ile ilgili Rumların anlattığı efsanenin nasıl olduğudur.

Ve şimdi de gelelim sayın Eren Çakın'ın ailesinden derlediği efsaneye: "Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethedilmesinden sonra Kıbrıs'ta yaşayan halklar arasında yayılan bir şaiyeye göre; sözde Türkler çok barbarlarmış ve yakaladıkları kadın ve kızların zorla ırzlarına geçtikten sonra öldürüp mallarına sahip olurlarmış! Bu nedenle kasabaların fethi tamamlandıktan sonra Türk askerlerinin en ücra köylere kadar ulaşarak yerli halka padişahın emirlerini, padişahın fermanı ile iletip, kendisine itaatı sağlamaya çalışan askerlerin yaklaşmakta olduğunu korku ile öğrenen bazı kadınlar ve kızlar Türklerin eline geçmektense kendi kendilerini öldürmeyi tercih etmişler. Ashında Türk askerleri yayılan şaiyaların aksine gittikleri her nahiyeye köyde ; meydanlara, ağaçlara astıkları veya çaktıkları bildirilerle halkın canına, malına, namusuna herhangi bir zarar verilmeyeceği hakkında padişahın teminatı olduğu, vergilerin adilane toplanacağı ve padişahın fermanı veya fermanları doğrultusunda hareket edilip itaat edildiği takdirden kimsenin kılına zarar verilmeyeceği, kimsenin korkmasına gerek olmadığı, adilane korunacakları bildiriliyormuş. O zamanlarda Kıbrıs'ın kuzeybatısında yer alan ve Akama (ve Arnavut) diye bilinen burundaki sarayında da Dünya Güzeli diye bilinen bir prenses ve nedimleri yaşamış. Bunlar Türk askerlerinin yaklaşmakta olduğunu öğrenince, sözde barbar Türklerin ellerine geçmektense hep birlikte kendi kendilerinin canlarına kıymaya karar vermişler. Akama'nın en yüksek tepesi veya dağı olan Sotira dağına çıkıp el ele tutuşarak halka oluşturmuşlar,

Sayın Eren Çakın'ın ailesinden derlediği benzer bir

şarkılar söyleyerek dönmeye başlamışlar ve dağın kenarına gelen, sıra ile kendini dağdan aşağı uçuruma, boşluğa ve deniz kenarındaki kayalıklara atıverip hayatlarına son vermişler. Yalnız nedimelerden bir tanesi ya canına kıymağa korktuğu için veyahut da sevgilisinin kendisine geleceği anı kaçırmayıp son bir defa daha onunla buluşabilmek için diğerlerinin arasından kaçıp ağaçların, çaluların arasına saklanmış. Tam bu sırada yetişirim ümidiyle kanter içerisinde atının ağzından kopmuş saçarak yetişen sevgilisi onu bulmuş ve “tez yetiş prensese haber ver, canına kıymasın. Duyduklarımızın aksine Türkler barbar değiller; çok medeni dürüst ve namusludurlar. Üstelik padişahın fermanı var ; her kesin canı bağışlanmış, din, örf ve adetlerinde halk serbesttir. Yalnız padişah buyruklarına itaat edilecek. O zaman herkese hürriyetleri bağışlanıp adil davranılacak diye meydanlara yol kenarlarındaki ağaçlara ilanlar asılarak bildiride bulunmuş kimse korkmasın” demiş. Ancak ulak geç kalmış; sevgilisi haricinde herkes prensesleri ile birlikte ölmüşlerdi. Bu efsane yüzyıllar boyunca bir trajedi olarak, prensesin nedimelerinden bir tanesi olan ve sevgilisini bekleyip sonra canına kıymaya karar veren ve sonunda sevgilisi ile evlenerek Türk İdaresi altında mutlu yaşayabilen şanslı nedimenin çocuklarına veya çevresine anlatımından nesilden nesile günümüze ulaştığı söylenmektedir”

NAİM BEY VE HOCA EFENDİNİN EFSANESİ (MENKİBESİ)

Sayın Eren Çakın'ın ailesinden öğrendiği menkıbede dilediği zaman kaybolup dilediği zaman dilediği yerde bulunan bir hocadan söz edilmektedir. Antik dönemlerde tanrılar tanrısı Zeus'un, haberci tanrı Hermes'in ve Hristiyan azizlerden Arhangel Michael'in bu özelliğe sahip oldukları bilinmektedir. Yaygın olarak Anadolu ve Kıbrıs Türk menkıbelerinde de bu gibi kişilerin evliya ve keramet sahibi oldukları bilinmekte, bu nitelikleri taşıyan Dede veya Buba olarak bilinen kişilerin de Alevi-Bektaşî tarikatına mensub oldukları izlenimi edinilmektedir. Bu menkıbelerde keramet sahibi kişiler anında ortadan

kaybolma, diledikleri anda diledikleri yerde bulunma, hastaları sağaltma, yenen ile içilenlerin hiç tükenmemesini sağlama, bir namaz süresi içinde Hâce gidip gelme, aynı anda değişik yerlerde bulunma, deniz üzerinde yürüme, halıyla seyahat etme, uçma, değişik hayvanların şekline girme, saçla kayaya vurup su çıkartma, caminin içindeyken dışında veya caminin dışındayken içinde bulunma ve benzeri özelliklere sahip olduklarına ilişkin menkıbeler bulunmaktadır. Kıbrıs genelinde bu özelliklerden bazılarına sahip olduğunu tesbit ettiğimiz kişiler arasında; Kasabadaki Büyük Cami'nin içinde mezarı bulunan ve Büyük Hoca Efendi olarak bilinen Hafız İbrahim Sıtkı Efendi (11), Kasaba'daki Büyük Caminin avlusunda gömülü olan Hacı (Hafız) Osman Efendi (12), Kasaba'da Büyük Caminin avlusundaki mezarlıkta mezarı bulunan ve Kıbrıs'ın eski müftüsü Dana Efendi'nin babası olan Hafız Ali Fevzi Efendi (13), Aşağı Baftaki Hasan Ağa Tekkesi ile mescidine bağlı türbede gömülü olan Mehmet Buba ve birlikte gömüldüğü Lalası Mehmet (14), Lefkoşa Girne Kapısı mezarlığında gömülü olan Veliyullah Evliya (15), Lapta Aşağı Camide mezarı bulunan ve Mustafa Karakadı'nın hocası Diyarbakırlı Hoca Hüseyin Efendi (17) bulunmaktadır.(18)

Şimdi de gelelim sayın Eren Çakın'ın ailesinden derlediği menkıbeye: “Bir cuma günü Naim bey Girit'ten Tera'ya Cuma namazına gitmek için yola çıkar. Henüz zamanı vardır ve yolunduğu için bir ara yol boyunca uzanan uçurumun kenarındaki küçük bir duvarın üzerine oturup etraftı seyrederken, o sırada yanından geçmekte olan Hoca Efendi de onu görür ve o da ‘namaza nasılsa daha vakit var’ düşüncesiyle yanına oturur. Konuşmaya başlarlar. Konuşmaya dalınca zamanın nasıl geçtiğini farketmezler ve aniden ikisi de güneşe ve gölgelere göre vaktin geçmekte olduğunu fark ederek ögle namazının yaklaştığını anlarlar. Geç kaldıklarına üzümlüp telaşlanırlarken, birden bire Hoca Efendi Naim Beye dönerek, tokalaşır gibi elini uzatır ve ona şöyle der : “Sık elimi Naim bey, sık elimi”. Naim Bey de Hoca Efendinin elini sıkarak,

'olmadı' der hoca efendi 'Daha çok sık, daha çok' der. Naim Bey de var gücü ile Hoca Efendinin elini sıkar. O anda aniden Hoca Efendi yok olur. Bunu farkedene Naim Bey paniğe kapılır. Kısa bir süre Hoca Efendiyi sağında-solunda arar yok! 'Vay Hoca Efendi acaba uçuruma mı düştü?' diye düşünür. Seslenir ses yok, bakarsa da bir şey görmez ve yeniden namaza geç kaldığını hatırlar. Böylece hocayı aramaktan vazgeçer ve son sürat camiye koşar. Camiye geldiği zaman namaz başlamış, hatta bitmek üzeredir. Abdestini alır camiye namaza girer ve hayretle görür ki Hoca Efendi cemaatin önünde durmuş onlara namaz kıldırıyor!!! Tam o şaşkınlığı yaşarken Hoca Efendi de namazı bitirmiş, selam verirken omuzunun üzerinden Naim Beyin yettiğini farkederek ve onunla göz göze gelince ona muzip muzip hafifçe gülümser."

Dip Notlar:

- (1) Robin Parker, *Aphrodite's Realm*, Nicosia, 1962, s.140
- (2) Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültürünün Kıbrıs Folklaundaki izleri üzerine bir Deneme", *Pygmalion*, Sayı: 1, Lefkoşa, Kış 1993, s.5 ; Tuncer Bağışkan, "Ana Tanrıça Kültürünün Kıbrıs Folklorundaki İzleri", *Avrupa Gazetesi*, 28.Nisan.1999 (28.Nisan-17.Mayıs.1999)
- (3) Kevork K. Keshishian, *Romantic Cyprus*, Nicosia-Cyprus, 1972, s.91
- (4) Ariosto, *Orlando Furioso*, XVIII, s. 136 ; Robin Parker, aynı eser, s.150
- (5) Tommaso Porcacchi, *L'isole piu famose de mondo*, Venice, 1576, 1590, s.144-153 ; Claude Delaval Cobham, *Excerpta Cypria*, Nicosia-Cyprus, 1969, s.165
- (6) *Excerpta Cypria*, s.293
- (7) Ian Robertson, *Blue Guide Cyprus*, London, 1981, s.143
- (8) Mağusa Bölgesi Müze ve Eski Eserleri, Kıbrıs Türk Müzeleri ve Eski Eserleri Sevenler Derneği Yayını No:5, Lefkoşa, 1986, s.27
- (9) Tuncer Bağışkan, "Kormacı Galusa Mağarası ve Efsanesi I, II, III", *Avrupa Gazetesi*, 29-31 Ocak 1999; Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Efsanelerinde Taş

Kesilme Motifi", *Halkbilimi*, Sayı 45, *Halk Sanatları Derneği Yayını*, Lefkoşa, Ocak-Aralık 1997, s.45

(10) Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs'ta Fosil Kalıntıları ve İnpınar Adak Yeri", *Kıbrıs Kültür Sanat eki*, 15 Mayıs 1990; Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi", Sayı 45, *Halkbilimi Dergisi*, *Halk Sanatları Derneği Yayını*, Lefkoşa, Ocak-Aralık, 1997, s.48-49

(11) Büyük Hoca Efendi, diğer kerametlerinin yanı sıra haliyle seyahat etme, dilediği zaman kaybolup dilediği zaman dilediği yerde bulunma özelliklerine de sahip olduğu söylenmektedir.

(12) Hacı Hafız Osman Efendi, diğer kerametlerinin yanı sıra dilediği zaman kaybolup dilediği zaman ortaya çıkma özelliklerine de sahip olduğu söylenmektedir.

(13) Hafız Ali Fevzi Efendi, diğer kerametlerinin yanı sıra dilediği anda ortadan kaybolup dilediği anda ortaya çıkması özelliklerine de sahip olduğu söylenmektedir.

(14) Mehmet Buba ve lalası Mehmet'in diğer kerametlerinin yanı sıra aynı anda değişik yerlerde buldukları ve Mehmet Buba'nın Perşembe geceleri seccade ile denizin üzerinde Kabe'ye namaza gidip Cuma gün geri döndüğü söylenmektedir.

(15) Rivayete göre Veliullah Evliya hayatta iken kendini caminin içine kilitlemelerine karşın caminin dışında bulunur veya caminin dışında iken kilitli olan caminin içinde görülürdü.

(16) Laptalı Kara Kadı'nın, deniz üzerinde yürüyerek gözden kaybolma, aynı anda iki ayrı yerde bulunma, okumak suetiyle bir deliyi sağlığına kavuşturma ve gönü yürütme menkibeleri saptanabilmiştir

(17) Diyarbekirli Hoca Hüseyin Efendi'nin, Kurban Bayramı namazını aynı anda hem Kabe'de ve hem de Laptadaki Aşağı Camide kıldıracağına ve dilediği anda kaybolup dilediği anda ortaya çıktığına ilişkin menkibeleri vardır

(18) Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi", *Halkbilimi Dergisi*, Sayı:45, *Halk Sanatları Derneği Yayını*, Lefkoşa, Ocak-Aralık 1997, s.50-51

“HAS-DER GENÇLİK KULÜBÜ OLUŞUMU İLE İLGİLİ ÇALIŞMA RAPORU”

GENÇLİK KULÜBÜNÜN OLUŞUMUNA VE ÇALIŞMALARINA KATKI KOYABİLECEK ARKADAŞLAR:

Göksel Gürpınar, Gül Öztek, Nahide Merlen, Yasemin Kanlı, Gaye Özarın, Sonay Anıl

NEDEN GENÇLİK KULÜBÜ?

Has-Der Çocuk Kulübünde yaş grubu olarak genç kesime giren çocuklarımızın ihtiyaçlarını, sorunlarını, ve bunlara çözüm yollarını aramayı hedefleyecek bir yapı oluşturması düşüncesinden hareket edilerek, onlara sağlıklı, gençliği tehdit eden tehlikelerden uzak ancak istemlerine uygun bir ortam hazırlamak, onların kendi kendilerine yetiştirerek bazı konularda oluşumlar, çalışmalar yapmalarına ve yardımcı olabilmek için bir Has-Der Gençlik Kulübü oluşturulması düşünülmüştür.

BU KULÜP NELER YAPABİLİR?

*Bu kulübe katkı koyabilecek yetişkin insanlar araştırılabilir.

*Dış temaslar için çalışma grupları oluşturulabilir.

*Yaş gruplarına göre ayrılarak yeni bir gençlik çevresi oluşturulması yoluna gidilebilir.

*Gençlerin yeteneklerine göre bazı gruplamalar yapılabilir.

*Yaz döneminde gençlerin de zamanının bol olduğu düşüncesi ile bu oluşum bu süreçte hızlandırılabilir.

Gül ÖZTEK

*Bu konuya katkı koyacak tüm arkadaşların pedagojik eğitimle gençlere nasıl iletişim kuracakları konusunda geliştirilmesi sağlanabilir.

*Diğer ülkelerdeki gençlik değişim programları ile iletişim kurulabilir.

*Müzik grupları, dans grupları, kitap okuma grupları gibi gençlerin hem gelişmesini, hem de eğlenme olanaklarını sağlayıcı ve özgüvenlerini artırıcı yapıların onların istemleri doğrultusunda oluşturulabilir.

*Değişik spor alanlarında ekipler oluşturup turnuvalara katılabilir.

Yukarıda örnek olarak düşünülmüş bu konular sadece bir fikir vermesi için yazılmış olup; bu konudaki yapılanma gençlik kulübünde çalışacak tüm eğitimci arkadaşların önerileri ve özellikle de gençlerin kendilerinin istem ve talepleri ile şekillenecektir.

Has-Der bünyesinde yapılan girişimlerle eski tren binalarındaki bir bina Has-Der'in kullanımına verilmiştir.

Has-Der Gençlik Kulübü ilk toplantısı 31/5/2000 tarihinde Has-Der Lokalinde yapılmıştır.

Toplantıya katılanlar: Göksel Gürpınar, Gül Öztek, Gaye Özarın, Kani Kanol, İlker Özova.

Toplantıda yukarıda belirtilen amaç ve önerilere göz atılarak, bir hafta sonraya katılımın daha iyi olabileceği bir ortam hazırlanarak yeni bir toplantı tarihi

saptanmasına ve esas çalışmaların bu toplantıda başlatılmasına karar verilmiştir.

Sadece bu kulübe katkı koyabilecek arkadaşlar konusunda düşünce ve öneriler geliştirilerek bu arkadaşlarla temasa geçilmesi için görev bölümü yapılmıştır.

Ayrıca aşağıdaki konularda bir fikir çalışması yapılmıştır.

*Üyelik Kartı

*Kamp Ön Çalışmaları

*Kayıt ve Üyelik Aidatı (3/6 ayda bir)

*Gençlik Kulübü için içkisiz sigarasız eğlence ortamının sağlanacağı lokalin oluşturulması; ayrıca bu lokalde aşağıdaki konularda da çözüm sağlanması konusunda öneriler getirilmiştir.

1. Doğum günü partilerinin yapılması,

2. C/Tesi Ö.S. . 15.00-22.00 arası müzik eğlence ortamının oluşturulması,

3. Hafta arası normal çalışmaların yapılması,

4. Orta – lise, üniversite öğrencilerine yönelik eğlence saatlerinin ayrı olarak düzenlenmesi.

Has-Der Gençlik Kulübü ile ilgili 2. Toplantı Has-Der binasında 7/6/2000 tarihinde saat 19.00'da yapılmıştır.

Toplantıya katılanlar: Göksel Gürpınar, Gül Özbek, Yasemin Kanlı, Nahide Merlen.

Toplantıya Katkı Koyanlar: Kani Kanol, İlker Özova

Bu toplantıda gençlik kulübünün ana hedefi belirlenmiş ve bu hedefe ulaşabilmek için yapılması gerekenler saptanmıştır.

Gençlik Kulübünün Hedefi

Çocuk kulübü sonrasında bugüne değin çocuk kulübü üyesi olan ve/veya dışarıdan yeni katılmak isteyen gençlerin kendi iradelerini, yaratıcılıklarını kullanarak ihtiyaçlarını, sorunlarını ve bunlara çözüm yollarını bulabilecekleri ve kendi sorumluluklarını alabilecekleri, özgüvenlerini artıracabilecekleri ve özel yeteneklerini ortaya çıkarabilecekleri sadece gençlere yönelik bir ortam hazırlanması.

Bu hedefe Ulaşması İçin Yapılması

Gerekenler:

30'ar kişilik ekipler halinde gençlerin mevcut 3 ayrı halk dansları gruplarını (sıralama yöntemi ile 1,2,3) yeniden harmanlanarak gençlik kulübünün oluşması ile ilgili atölye çalışma grupları olarak belirlenmiştir.

Bu atölye çalışmasında hedefin ve amaçların gençler tarafından yeniden gözden geçirilerek bu hedefe ulaşmak için neler yapılacağına belirlenmesine karar verilmiştir.

Nelerin yapılabileceği belirlendikten sonra öncelikli oylama sistemi ile gençler tarafından en fazla tercih edilen öneriler gençlik kulübünün öncelikli çalışma alanları ve programları olacaktır.

Ortaya çıkacak bu ilgi alanlarına ve konularına göre gruplandırmalar yapılarak gençlik kulübü çatısı oluşturulacaktır.

Gençlik Kulübü Oluşumu İle İlgili Gençlerin Beklentilerinin Ortaya Çıkması Doğrultusunda Oluşturulan Grupların Düşünce Çalışmaları:

Bu atölye çalışması beyin fırtınası şeklinde tüm gençlerin fikirlerini ortaya koyabilmelerini sağlayacak bir toplantı biçimi ile yapılmıştır.

**1. Grup: Salı 13/6/2000
Saat: 18.30 – 20.30**

Katılanlar:

Laden Boran
Gözde Özteneckioğlu
Çise Zekai
Nisan Gürsel
Melike Kalkan
Hande Kalabak
Ceyda Sümer
Akile Tunçelli
Aşlı Çakmak
Gamze Arnavutoğlu
Aygen Yakınoğlu
Çilen Eroydaş
Nejla Tunçelli

Gülcan Bullici
Cansu Soyer
Seher Özyanık
Belma Tosun
Nezihe Zeybek
Suzan Özgü
Aziz V. Gürpınar
Nahide Merlen
İsmet Paşa
Aysin Ahçıhoca
Elay Arık
Eylem Kanol
Hasan Zeybek
Ekin Tulga
Osman Özova
Esin Gürpınar
Göksel Gürpınar
Gül Öztekin

B. Gençlik Kulübünde Neler Yapalım?

Sorusu 1. Gruptaki gençlere sorularak beyin fırtınası ile onların görüşleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

1. Sık sık çay partisi, piknik vb gelir ile eksiklerini giderilmesi (12.) – 10 puan
2. Tiyatro grubu oluşturulması (2.) – 41 puan
3. Müzik grubu oluşturulması (Güncel) (8.) – 20 puan
4. Kulübünde modern dans gösterileri çalışmalarının yapılması. (7.) – 23 puan
5. İnternet-Kafé oluşturulması (5.) – 31 puan
6. Modern dans eğitimi (14.) – 8 puan
7. Gençlere yönelik eğlence merkezi oluşturulması (1.)
8. Turnuva düzenlenmesi (satranç, vb...) (15.) – 6 puan
9. Gençlerin sık sık birlikte olabileceği kültür merkezi şeklinde olması (kafeterya, müzik dinletisi, kitap...) (3.) – 37 puan
10. Elişi kolu oluşturulması ve ürünlerinin kulübe gelir getirecek şekilde kullanılması (11.) – 16 puan
11. Uluslararası kulüpler ile iletişim (Festival kamp, vb...) (6.) – 24 puan
12. İki toplumun gençlerinin buluşmasını sağlayacak

etkinlikler (11.) – 16 puan

13. Gezi kolu oluşturulması (ülkemizi tanımak ve tanıtmak amacı ile) (4.) – 33 puan

14. Spor faaliyetleri (9.) – 19 puan

15. Sinema günleri düzenlensin (ayda bir) (11.) – 16 puan

16. Başka ülkelerin danslarıyla ilgili araştırmalar yapılsın (13.) – 9 puan

17. Tartışma geceleri düzenlensin (ayda bir) (10.) – 18 puan

18. Tüm çalışmaların medya yolu ile duyurulması ve tartışılması + bazı özel konuların eylemlerle desteklenmesi (18.) – 0 puan

19. Gazete çıkartılması (belli periodlarda) (17.) – 3 puan

20. Yardıma muhtaç kişilerle ilişkiler kurulması (13.) – 9 puan

21. Farklı dillerde kitaplar olması veya bunların kulüpte bulundurulması veya satılması (16.) – 5 puan

Not: Fikirler öneri sıralamasına göre yazılmış olup, fikir sonunda yazılan numaralar oylama sistemi ile belirlenerek ortaya çıkan öncelikli sıralamayı göstermektedir.

11. Grup: Perşembe 15/6.2000
Saat:18.30 – 20.30

A. Katılanlar

Sılay Özgenciler
Serep Bilgin
Eliz Yılmaz
Hale Sarı
Gözde Paşaoğlu
Damla Özgencil
Şerife Zihni
Ayten Alibaba
Nesrin Candemir
Mehmet Çoban
Özer Öker
İbrahim Ünvar
Muhsin Hüdaoğlu

Mine Kanol
Ergin Birinci
Ergün Arık
Ziya Özyiyit
Emrah Bilginer
Emine Tamgümüş
Ayşe Hızlıer
Müjgan Mümtazoğlu
Şerefean Şeref
İrge Bulunç
Nahide Merlen
Çağla Elektrikçi
Burcu Kurtdereli
Gül Özteke

B. Gençlik Kulübünde Neler Yapalım?

Sorusu II.Gurup'daki gençlere de sorularakbeyin fırtınası yöntemi ile düşünceleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

- 1.Fikirlerimizi tartışabileceğimiz ayrışma günleri (6.) – 21 puan
- 2.Diğer ülkelerin kültürlerinin öğretilmesi veya araştırılarak öğrenilmesi (15.) – 7 puan
- 3.Gençlerin zararlı alışkanlıklarının olmadığı eğlence geceleri (4.) – 23 puan
- 4.Has-Der'in tanıtılması ve geçmişteki faaliyetlerinin gençlere anlatılması. (11.) – 15 puan
- 5.Çeşitli kollarda modern ve yerel aktiviteler yapılması (tiyatro-müzik) (5.) – 22 puan
- 6.Yollarda gençlerin (bisikletle gitmek gibi) rahatça dolaşabilecekleri ortamların sağlanması için kampanyalar düzenlenmesi ve eylemler yapılması (9.) – 19 puan
7. Sorunlarımızı paylaşabileceğimiz gençler için rehberlik sistemi (12.) – 12 puan
8. Modern dansların yapılabileceği ortamlar. (16.) – 6 puan
9. Kendi kültürümüzü öğrenmek için geziler yapılması (16.) – 6 puan
- 10.Tüm gençlerin düşüncelerini ifade edebilecekleri bir gazete çıkarılması (13.) – 10 puan
- 11.Başka ülkelerdeki gençlik kamplarına katılma ve

ülkemize çağırma (2.) – 34 puan

12.Radyo, televizyon aracılığıyla yaptığımız çalışmaları duyurma, basın-yayın kolu oluşturma (1.) – 36 puan

13.Sorunlarımızı yazarak (sorun kutusu) daha sonra ise tartışarak çözüme (8.) – 18 puan

14.Anketler düzenleyerek çalışmalarımızı yönlendirme (18.) – 3 puan

15. Kültürümüzle ilgili araştırma grupları oluşturup köy gezileri düzenleme (7.) – 20 puan

16.Gençlik kulübü çatısı altında geleneksel kültürümüzle ilgili bir müze oluşturma (4.) – 23 puan

17.İnternet Café oluşturma (3.) – 25 puan

18. Halkbiliminin halk dansları dışındaki dallarının da araştırılması (7.) – 20 puan

19.Dersler konusunda çalışmalar ve eğitim yapılması (20.) – 0 puan

20.Halk dansları ile ilgili şenliklere katılm ve şenlik düzenlenmesi (13.) – 10 puan

21. Rehberlik hizmetleri (eğitim dalında) (17.) – 4 puan

22. Kulübün kayıt ücreti-aidatı olsun (19.) – 2 puan

23.Gelir getirici faaliyetler (10.) – 17 puan

24.Çeşitli konularda aydınlatıcı seminerler veya uygulamalı çalışmalar (14.) – 9 puan

III. Grup: Çarçamba / 21.06.2000

Saat : 18.30 - 20.30

A. Katılanlar

Eylem Caner
Emre Özteke
Alime Hafız
Can Kanlı
Laden Temel
Laden İldeniz
Neriman Arsel
Esra Bilgimer
Gaye Özarın
Mehmet Dercan
Çağla Kurtuza
Yeliz Akça

Evrin Gürpınar
Çağın Alaçam
Ferhun Faruk
İsmail Özsoykal
Mehmet Lakadamyalı
Devrim Eyyubi
Kasım Saygınlı
Deniz Akça

B. Gençlik Kulübünde Neler Yapalım?

Sorusu III.Gurup'daki gençlere de sorularakbeyin fırtınası yöntemi ile düşünceleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

- 1.Gençlik Kulübündeki karar sürecine gençlerin katılımının sağlanması (11.)-9 puan
- 2.Gençlere yönelik bir eğlence merkezi (Halk dansları yanında) (4.)-9 puan
- 3.Geziler düzenlenmesi (13.)-7 puan
- 4.Halk dansları + tiyatro (14.)-7 puan
- 4.Halk danslarının rutin çalışmalarından çıkması (15.)-5 puan
- 6.Resim + el işi çalışmaları (17.)-3 puan
- 7.Rehberlik sistemi (gençlerin sorunlarını paylaşacağı) (12.)-8 puan
- 8.Kitap okuma + tartışma grubu oluşması (11.)-9 puan
- 9.Çadır kampı + doğa yürüyüşü) (3.)-20 puan
- 10.Uluslararası kamp + etkinlikler + ilişkiler (2.)-27 puan
11. Gelenek ve göreneklerimizi ortaya çıkaracak araştırma ve uygulama (Kıbrıs el sanatları atölyesi) (9.)-14 puan
- 12.Resim atölye çalışmaları (20.)-0 puan
- 13.Sinema günleri (Lokâlde veya sinemalarda) (15.)-5 puan
- 14.Bilgisayar atölyesi ve internet kafé (1.)-37 puan
- 15.Boş saatlerimizi değerlendirebileceğimiz ortam (Lokal + kafeterya) (2.)-27 puan
- 16.Basın-yayın kolunun oluşturulması (7.)-16 puan
- 17.Halk dansları konusunda araştırma gezilerinin düzenlenmesi (10.=10 puan

18.Duyuruların yapılabileceği bir yöntem belirlenmesi (Düvar gazetesi) (16.)-4 puan

19.Kulübe ait arşiv oluşturulması (18.)-2 puan

20.Gençlik kulübüne gelir getirici aktiviteler yapılması (şölen, kermes vb.) (6.) 17 puan

21.Havuz+deniz günleri (haftanın belirli günlerinde) (14.) 6 puan

22.Has-Der'in geçmişten bugüne yaptıklarını ortaya çıkaracak döküman hazırlanması (19.)-1 puan

23.Yaptığımız etkinliklerin sergileneceği etkinlikler (12.)-8 puan

24. Müzik grubu (15.)-5 puan

25.Etkinliklerin L/şa dışına çıkarılması (18.)-2 puan

26.Satranç, tenis, basketbol, bilardo, masa tenisi (sportif etkinlikler) (5.)-18 puan

27. Velilerinde katılımının sağlanacağı ortam oluşturulması (12.)-8 puan

28.Gençlerin etkin ve etkili olabilmeleri için çeşitli eylemler düzenlenmesi (12.)-8 puan

29.Yabancı ülkelerin kültürlerini öğrenecek etkinlikler (12.)-8 puan

Gençlik Kulübü İle İlgili, Gençlerin Üç Farklı Grupta Yaptığı Öneri ve Çalışmaların Konulara ve Aldıkları Puanlar da dikkate Alınarak Öncelik Sırasına Göre Aşağıdaki Şekilde Gruplandırılmışlardır:

1. Gençlere yönelik eğlence merkezi oluşturulması (184 puan)

(I. grup:7,9, II grup: 3, III. Grup: 2,15)

*Gençlere yönelik eğlence merkezi oluşturulması (1.) 78 puan

*Gençlerin sık sık birlikte olabileceği kültür merkezi şeklinde olması (kafeterya, müzik dinletisi, kitap...) (3.)-37 puan

*Gençlerin zararlı alışkanlıklarının olmadığı eğlence geceleri (4.)-23 puan

*Gençlere yönelik bir eğlence merkezi (Halk dansları yanında) (4.)-19 puan

*Boş saatlerimizi değerlendirebileceğimiz ortam (lokal+kafeterya) (2.)-27 puan

2. Gezi ve kendi kültürümüzü tanıma, tanıtma ve araştırma kolu (130 puan)

(I. Grup: 13, II. Grup: 9,15,18, III. Grup: 11,3,17,9)

*Gezi kolu oluşturulması (ülkemizi tanımak ve tanıtmak amacı ile) (4.) – 33 puan

*Kendi kültürümüzü öğrenmek için geziler yapılması (16.) – 6 puan

*Kültürümüzle ilgili araştırma grupları oluşturup köy gezileri düzenlenmesi (7.) – 20 puan

*Gelenek ve göreneklerimizi ortaya çıkaracak araştırma ve uygulamalar (Kıbrıs el sanatları atölyesi) (9.) – 14 puan

*Geziler düzenlenmesi (13.) – 7 puan

*Halk dansları konusunda araştırma gezilerinin düzenlenmesi (10.) 10 puan

*Çadır kampı + doğa yürüyüşü (3.) – 20 puan

3. Tiyatro, Müzik ve Modern Dans Gigi Konularında Özel Çalışma Grupları Oluşturan Komite (126 Puan)

(I. Grup: 2,3,4, II. Grup: 5,8, III. Grup: 4,24,6,12)

*Tiyatro grubu oluşturulması (2.) – 41 puan

*Müzik grubu oluşturulması (Güncel) (8.) – 20 PUAN

*Çeşitli kollarda modern ve yerel aktiviteler yapılması (tiyatro – müzik) (5.) – 22 puan

*Halk dansları + tiyatro (14.) – 6 puan

*Müzik grubu (15.) – 5 puan

*Kulüb içinde modern dans gösterisi çalışmalarının yapılabilmesi (7.) – 23 puan

*Modern dansların yapılabileceği ortamlar (16.) – 6 puan

*Resim+el işi çalışmaları (17.) – 3 puan

*Resim atölye çalışmaları (20.) – 0 puan

4. Uluslararası ve Kültürler Arası İletişim Komitesi (125 puan)

(I. grup: 11,12,16, II. Grup 11,2, III. Grup 10,29)

*Uluslararası kültürler ile iletişim (festival kamp, vb...) (6.) – 24 puan

*İki toplumun gençlerinin buluşmasını sağlayacak etkinlikler (11.) – 16 puan

*Başka ülkelerin danslarıyla ilgili araştırmalar yapılınsın (13.) – 9 puan

*Diğer ülkelerin kültürlerinin öğretilmesi veya araştırılarak öğrenilmesi (15.) – 7 puan

*Başka ülkelerdeki gençlik kamplarına katılma ve ülkemize çağırma (2.) – 34 puan

*Uluslararası kamp + etkinlikler + ilişkiler (2.) – 27 puan

*Yabancı ülkelerin kültürlerinin öğrenciler etkinlikler (12.) – 8 puan

5. Okuma, Tartışma ve Eylem Komitesi (109 puan)

(I. grup: 17, II. Grup: 1,6,13,14,24, III. Grup: 1,8,28)

*Tartışma geceleri düzenlensin (ayda bir) (10.) – 18 puan

*Fikirlerimizi tartışabileceğimiz ayışma günleri (6.) 21 puan

*Sorunlarımızı yazarak (sorun kutusu) daha sonra ise tartışarak çözüme (8.) – 9 puan

*Kitap okuma + tartışma grubu oluşması (11.) – 9 puan

*Gençlerin etkin ve etkili olabilmeleri için çeşitli eylemler düzenlenmesi (12.) – 8 puan

*Yollarda gençlerin (bisikletle gitmek gibi) rahatça dolaşabilecekleri ortamların sağlanması için kampanyalar düzenlenmesi ve eylemler yapılması. (9.)

– 17 puan

*Gençlik Kulübündeki karar sürecine gençlerin katılımının sağlanması (11.) – 9 puan

6.İnternet Kafe (93) Puan

(I. grup:5, II. Grup:17, III. Grup:14)

*İnternet Kafe oluşturulması (5.) – 31 puan

*İnternet kafe oluşturma (3.) – 25 puan

*Bilgisayar atölyesi ve internet kafe (1.) – 37 puan

7.Basın, Yayın ve Tanıtım Komitesi (84 puan)

(I. Grup:18,19, II. Grup:10,12,4, III. Grup:16,18)

*Tüm çalışmaların medya yolu ile duyurulması ve tartışması + bazı özel konuların eylemlerle desteklenmesi (18.) – 0 puan

*Gazete çıkarılması (Belli periyotlarda) (17.) – 3 puan

*Tüm gençlerin düşüncelerini ifade edebilecekleri bir gazete (13.) – 10 puan

*Radyo, televizyon aracılığıyla yaptığımız çalışmaları duyurma, basın-yayın kolunun oluşturulması (7.) – 16 puan

*Duyuruların yapılabileceği bir yöntem belirlenmesi (duvar gazetesi) (16.) – 4 puan

*Has-Der'in tanıtılması ve geçmişteki faaliyetlerinin gençlere anlatılması (11.) – 15 puan

8.Gelir Getirici Aktiviteleri Organize Edecek Komite (70) puan

(I. grup:1,10, II. Grup: 23,22, III. Grup: 20,23)

*Sık sık çay partisi, piknik vb.... Gelir ile eksiklerin giderilmesi (12.) – 10 puan

*Elişi kolu oluşturulması ve ürünlerin kulübe gelir getirecek şekilde kullanılması (11.) – 16 puan

*Kulübün kayıt ücreti – aidatı olması (19.) – 2 puan

*Gelir getirici faaliyetler (10.) 17 puan

*Gençlik kulübüne gelir getirici aktiviteler yapılması (şölen, kermes vb.) (6.) 17 puan

*Yaptığımız etkinliklerin sergileneceği etkinlikler (12.) 8 puan

9.Sosyal Aktiviteler Komitesi (46 puan)

(I. grup: 20,15, II. Grup:-, III. Grup:13,21,25,27)

*Yardıma muhtaç kişilerle ilişkiler kurulması (13.) – 9 puan

*Sinema günleri düzenlensin (11.) 16 puan

*Sinema günleri (Lokâlde veya sinemalarda) (15.) – 5 puan

*Havuz + deniz günleri (haftanın belirli günlerinde) (14.) 6 puan

*Etkinliklerin Lefkoşa dışına çıkarılması (18.) – 2 puan

*Velilerinde katılımının sağlanacağı ortam oluşturulması (12.) – 8 puan

10.Turnuvalar Düzenleme Komitesi (Spor, Satranç, vb.) (43 puan)

(I. grup: 8,14, II. Grup: -, III. Grup:26)

*Turnuva düzenlenmesi (satranç, vb....) (15.) – 6 puan

*Spor aktiviteleri (9.) – 19 puan

*Satranç, tenis, basketbol, masa tenisi (sportif etkinlikler) (5.) – 18 puan

11.Arşiv Kütüphane ve Sergi Kolu (31 puan)

(I. grup:21, II. grup:16, III grup: 19,22)

*Farklı dillerde kitaplar olması veya bunların kütüpe bulundurulması veya satılması (16.) – 5 puan

*Gençlik kulübü çatısı altında geleneksel kültürümüzle ilgili bir müze oluşturma (4.) – 23 puan

*Kulübe ait arşiv oluşturulması (18.) – 2 puan

*Has-Der'in geçmişinden bugüne yaptıklarını ortaya çıkaracak döküman hazırlanması (19.) – 1 puan

12.Rehberlik Kolu (24 puan)

(I. grup:-, II. Grup:7,21, III. Grup: 7)

*Sorunlarımızı paylaşabileceğimiz gençler için rehberlik sistemi (12.) – 12 puan

*Rehberlik hizmetleri (eğitim dahilinde) (17.) – 4 puan

*Rehberlik sistemi (gençlerin sorunlarını paylaşacağı) (12.) – 8 puan

Gençlik Kulübünün çalışmalarının fiili olarak erken bir zamanda başlatılması düşünülmektedir.

Bu bağlamda siz gençlerin yukarıdaki konularda

hangisinde çalışmak istediğinizi düşünerek arkadaşlarınızla ve ailelerinizle bu düşüncelerinizi paylaşarak görev almak istediğiniz grupları öncelik sırasına göre belirlemeniz, grupların oluşumunda adil dağılım yapabilmemiz açısından önem taşımaktadır.

Görev almak istediğim gruplar öncelik sırasına göre aşağıdaki şekildedir.

- I. (.....)
- II. (.....)
- III. (.....)
- IV. (.....)
- V. (.....)

Görev almak istemediğimiz grup veya gruplar (eğer var ise)

- I. (.....)
 - II. (.....)
- Adı Soyadı:
- Telefon No:
- Email/ posta adresi:

Gruplandırılmalar 1 den 12'ye kadar yapılmıştır: İlgili duyduğunuz grupların sadece numaralarını anket kısmına yazmanız yeterli olacaktır.

1.Gençlere yönelik eğlence merkezi oluşturulması

- *Gençlere yönelik eğlence merkezi oluşturulması
- *Gençlerin sık sık birlikte olabileceği kültür merkezi şeklinde olması (kafeterya, müzik dinletisi, kitap....)
- *Gençlerin zararlı alışkanlıklarının olmadığı eğlence geceleri
- *Gençlere yönelik bir eğlence merkezi (halk dansları yanında)
- *Boş saatlerimizi değerlendirebileceğimiz ortam (lokal+kafeterya)

2.Gezi ve Kendi Kültürümüzü Tanıma, Tanıtma ve Araştırma Kolu

- *Gezi kolu oluşturulması (ülkemizi tanımak ve tanıtmak amacı ile)
- *Kendi kültürümüzü öğrenmek için geziler yapılması.
- *Kültürümüzle ilgili araştırma grupları köy gezileri düzenleme
- *Halkbiliminin halk dansları dışındaki dallarının da araştırılması
- *Gelenek ve göreneklerimizi ortaya çıkaracak araştırma ve uygulama (Kıbrıs el sanatları atölyesi)
- *Geziler düzenlenmesi
- *Halk dansları konusunda araştırma gezilerinin düzenlenmesi
- *Çadır kampı + doğa yürüyüşü

3.Tiyatro, Müzik ve Modern Dans Gibi Konularda Özel Çalışma Grupları Oluşturan Komite

- *Tiyatro grubu oluşturulması
- *Müzik grubu oluşturulması (güncel)
- *Çeşitli kollarda modern ve yerel aktiviteler yapılması (tiyatro-müzik)
- *Halk dansları
- *Klüb içinde modern dans gösterisi çalışmalarının yapılabilmesi
- *Modern dansların yapılabileceği ortamlar
- *Resim + el işi atölye çalışmaları

4.Uluslar ve Kültürler Arası İletişim Komitesi

- *Uluslararası kulüpler ile iletişim (festival, kamp vb....) iki toplumun gençlerinin buluşmasını sağlayacak etkinlikler
- *Başka ülkelerin danslarıyla ilgili araştırmalar yapılması
- *Diğer ülkelerin kültürlerinin öğretilmesi veya araştırmalarla öğrenilmesi
- *Başka ülkelerdeki gençlik kamplarına katılma ve ülkemize çağırma Uluslararası kamp + etkinlikler + ilişkiler
- *Yabancı ülkelerin kültürlerini öğrenecek etkinlikler

5.Okuma, Tartışma ve Eylem Komitesi

*Tartışma geceleri düzenlensin (ayda bir)
*Fikirlerimizi tartışabileceğimiz ayışma günleri
*Sorunlarımızı yazarak (sorun kutusu) daha sonra ise tartışarak çözmek.

*Çeşitli konularda aydınlatıcı seminerler veya uygulamalı çalışmalar

*Kitap okuma + tartışma grubu oluşması

*Gençlerin etkin ve etkili olabilmeleri için çeşitli eylemler düzenlenmesi

*Yollarda gençlerin (bisikletle gitmek gibi) rahatça dolaşabilecekleri ortamların sağlanması için kampanyalar düzenlenmesi ve eylemler yapılması.

*Gençlik Kulübündeki karar sürecine gençlerin katılımının sağlanması.

6.Internet Kafe

*Internet kafe oluşturulması

*Internet kafe oluşturma

*Bilgisayar atölyesi ve internet kafe oluşturulması

7.Basın, Yayın ve Tanıtım Komitesi

*Tüm çalışmaların medya yolu ile duyurulması ve tartışılması + bazı özel konuların eylemlerle desteklenmesi

*Gazete çıkarılması (belli perodlarda)

*Tüm gençlerin düşüncelerini ifade edebilecekleri bir gazete, radyo, televizyon aracılığıyla yaptığımız çalışmalarını duyurma, basın-yayın kolu oluşturma

*Basın-yayın kolunun oluşturulması

*Duyuruların yapılabileceği bir yöntem belirlenmesi (duvar gazetesi)

*Has-Der'in tanıtılması ve tarihi faaliyetlerinin gençlere anlatılması.

8.Gelir Getirici Aktiviteleri Organize Edecek Komite

*Sık sık çay partisi, piknik vb. Gelir ile eksikliklerin giderilmesi

*Elişi kolu oluşturulması ve ürünlerin kulübe gelir getirecek şekilde kullanılması

*Kulübün kayıt ücreti - adatı olması

*Gelir getirici faaliyetler

*Gençlik kulübüne gelir getirici aktiviteler yapılması (şölen, kermes vb.)

*Yaptığımız etkinliklerin sergileneceği etkinlikler

9.Sosyal Aktiviteler Komitesi

*Yardıma muhtaç kişilerle ilişki kurulması

*Sinema günleri (lokâlde veya sinemalarda)

*Havuz+deniz günleri (haftanın belirli günlerinde)

*Etkinliklerin Lefkoşa dışına çıkarılması

*Velilerinde katılımının sağlanacağı ortam oluşturulması

10.Turnuvalar Düzenleme Komitesi (spor, satranç vb.)

*Turnuva düzenlenmesi (satranç, vb...)

*Spor faaliyetleri

*Satranç, tenis, basketbol, bilardo, masa tenisi (sportif etkinlikler)

11.Arşiv Kütüphane ve Sergi Kolu

*Farklı dillerde kitaplar olması veya bunların kulüpte Bulundurulması veya satılması

*Gençlik kulübü çatısı altında geleneksel kültürümüzle ilgili bir müze oluşturma

*Kulübe ait arşiv oluşturulması

*Has-Der'in geçmişinden bugüne yaptıklarını ortaya çıkaracak döküman hazırlanması

12.Rehberlik Kolu

*Sorunlarımızı paylaşabileceğimiz gençler için rehberlik sistemi

*Rehberlik hizmetleri (eğitim dalında)

*Rehberlik sistemi (gençlerin sorunlarını paylaşacağı)

“ESKİ MAĞUSA’YI KORUMA VE YAŞATMA DERNEĞİ” BAŞKANI, DERNEĞİN KURULUŞ VE ÇALIŞMALARINI HALKBİLİMİ DERGİSİ’NE ANLATTI

Suna ATUN: 21 Ocak 1949 yılında Larnaka kazasına bağlı Vuda köyünde doğdu. İlk, orta ve Lise tahsilini Mağusa’da tamamladı. 1967 yılında Mağusa Namık Kemal Lisesi’ni bitirdi ve aynı yıl İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesine girerek bu fakülteden 1971 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden bir yıl sonra Mağusa’da kendi özel eczanesini açtı ve halen bu meslekte hizmet vermektedir.

Çevre ve toplum sorunlarına olan yakın ilgi ve duyarlılığından hareketle, 1972-1990 yılları arasında Mağusa Çocuk Esirgeme Kurumu, Cambulat İlkokulu Okul Aile Birliği Başkanlığı, Mağusa Namık Kemal Lisesi Okul Aile Birliği ve Mağusa Türk Maarif Koleji Okul Aile Birlikleri Yönetim Kurullarında aktif görevler aldı.

1975 yılında eşi ile birlikte ithalat ve satış şirketi olan “A&S ATUN Ltd” adlı aile şirketini kuran Suna Atun, süreç içerisinde gruplaşan bu şirketin halen yönetim kurulu üyesidir. 1998 yılında öncüsü olduğu Eski Mağusa’yı Koruma ve Yaşatma Derneği’ni bir grup arkadaşı ile birlikte kurdu, derneğin başkanlığına getirildi, görevini bugün de yürütmektedir.

Doğu Akdeniz Üniversitesi ile Mağusa

Suna ATUN

Belediyesi’nin işbirliğinde gerçekleştirilen “Mağusa ’99 Sempozyumu”na katılarak “*Gazimağusa Kaleğinde Eski Yapı Kapsamına Alınan Binaların (Ev ve Dükkan) Kentle Ekonomik İlişkileri Ve Kaleçi’nin Canlandırılması İçin Bu Binalara Getirilebilecek Öneriler*” başlıklı ilk bildirisini sunduktan sonra, sırasıyla, 10-14 Mayıs 2000 tarihleri arasında Makedonya’nın Struga kentinde dördüncüsü

düzenlenen "Uluslararası Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Sempozyumu"na [*"Kıbrıs Türk Milli Mücadele Tarihi'nde Toplumsal Moral Değere İki Örnek : Canbulat Radyosu ve Karga Mizah Dergisi"*] 11-15 Haziran 2000 tarihleri arasında Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde (KKTC-Gazimağusa) gerçekleştirilen "*Kuzey Kıbrıs ve Azerbaycan Özgürlük ve Direniş Mücadeleleri Sempozyumu*"na ("*Kıbrıslı Türklerin Özgürlük Ve Direniş Mücadelesinde Mağusa Destanı Ve Şehitlerimiz*") ve son olarak 14-17 Kasım 2000 tarihleri arasında yine Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "*III.*

Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi"ne katılarak [*"Eğitim, Araştırma Ve Yazınla Geçen Bir Ömürde Dr. Servet Sami Dedeçay"*] çeşitli konularda bildirilerini sundu.

Mayıs 2000 tarihinde bir aile vakfı olarak, yine eşi ile birlikte *SAMTAY* [*Suna ve Ata Atun, Mağusa Tarihini Araştırma Ve Yazın Vakfı*] *VAKFI*'ni kurdu; bu vakfın yönetim kurulu başkanıdır.

Vakfın ilk kitap yayını olan "*Mağusa Haritasında Yüzlerinin Ve Yüreklarinin İzdüşümleri Kalmış : 116 İNSAN*" adlı araştırma kitabını Vakıf Koordinatörü, Araştırmacı-Yazar Bülent Fevzioglu ile birlikte hazırladı.

* * *

*Aslen Vuda köyü doğumlu olmama karşın; babam, önceleri bir ilkokul öğretmeni ve daha sonralarında

Başöğretmen olması nedeniyle çeşitli yerleşim merkezlerimizde uzun süreli yerleşik görevler aldı. En uzun süreli görevi, Mağusa'da oldu ve emekliye de burada ayrıldı. 1955 yılında Mağusa'ya yerleştik ve ben, bu tarihten itibaren hep Mağusa'da yaşadım.

* İlkokul, orta okul ve Namık Kemal Lisesi sonrası İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun olup dönünce, eczanemi yine Mağusa'da açtım. Az önce de değindiğim gibi, gerçi Lárnaka kazasına bağlı Vuda köyü doğumluyum fakat; çocukluktan ilk gençliğe, ilk gençlikten yetişkinliğe geçiş yıllarım süreli olarak Mağusa'da yaşandığı ve bir insanın, işte bu yıllar sürecinde biriktirdiği tüm değerleri ile birlikte anıları yetiştirdiği çevre dokusunda şekillendiği için, kendimi hep bir Mağusa'lı olarak gördüm ve kabul ettim.

* Mağusa'yı, yalnızca içerisinde büyüdüğüm, kendi kimliğimi ve kişiliğimi kazandığım bir yer olarak değil; aynı zamanda, Mağusa'nın, yüzyıllardan beri sahip olduğu kültürel dokusunu ve yeryüzünde örnekleri az tarihsel varlık miraslarını da içtenlikle kucaklayarak, inanarak sevdim. İnsan, kendini organik bir parçası olarak gördüğü yaşadığı yerin / mekânın korunması ve yaşatılması zorunlu kimi ayrıntıların farkına, belli bir yetişkinlik çağı ve sosyal-kültürel-toplumsal ve tarihsel birikimleri sonrasında varmaktadır. Uzunca bir süre varlığına dikkat göstermediğiniz bir insan, bir ev, bir ağaç ya da

üzerini yabancı otların örttüğü kimi taşlar, siz onları yavaş yavaş yitirmeye başladığınız ya da yitip gidenerin çoğaldığını fark ettiğiniz yerde sizi sarsmaya, dikkatinizi çekmeye başlar.

*“Eski Mağusa’yı Koruma Ve Yaşatma Derneği”nin kuruluşu fikri, bende, işte bu ve bunlar gibi duyarlıkların sarsıntısında kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıktı ve aynı sarsıntının duyarlılığını kendi iç dünyalarında da taşıyan bir grup arkadaşla birlikte hayata geçirildi. “Eski Mağusa’yı Koruma ve Yaşatma Derneği” bugün, henüz iki yaşını doldurmamış olmakla beraber, yaşanan kente sahip çıkan bir sivil toplum örgütü olarak geniş kesimlerden ciddi destekler görmüştür.

* Derneğimiz, Mağusa’ya ilişkin gündeme gelmesini ve ilgililer / yetkililer’le beraber kamuoyuna duyurulmasını istediği görüş-düşünce ve önerilerini ya basın bildirileri halinde, ya da düzenleyip gerçekleştirdiği bilgilendirme toplantıları / kültürel-sanatsal etkinlikler bütünlüğünde ortaya koymayı kendisine ilk edinmiş bir dernektir. Bu bağlamda gerçekleştirdiğimiz çeşitli sohbet / bilgilendirme toplantılarımız yanında; biri, “Batılı Anlamda İlk Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi 92 Yaşında”, ikincisi, “Otantik Kıbrıs Müziği Konseri” olmak üzere yoğun katılımlı kültürel etkinliklerimizi gerçekleştirdik.

Bu iki kültürel etkinlikten söz ederken; her iki etkinliğimiz için de, Mağusa kale içerisinde

bulunan kültür salonlarını bizlere katkı olarak açan Doğu Akdeniz Üniversitesi Rektör ve yetkililerine, sahnelenen tiyatro oyunu için sanatımız Mehmet Ulubatlı’ya ve sahne arkadaşlarına, müzik konseri için de, yıllardır bir araya gelmeyen ve bu özel gecemiz için Lefke’den-Lefkoşa’dan hareketle bir arayan gelen ünlü müzik gruplarımızdan GAZİ-SET’e teşekkür etmeden geçemeyiz.

Gerek DAÜ, gerekse kültürel etkinliklerimize katkı koyan arkadaşlarımız derneğimizden tek bir kuruş talep etmemişler, kültürel etkinliğimize sanatçı kimliklerinden gelen duyarlılıkla gönüllü olarak katılmışlardır.

“Eski Mağusa’yı Koruma ve Yaşatma Derneği”nin varlık sebebi ve çıktığı yol son derece net ve açıktır. Bu yolun ruhunu özetlememiz gerekirse, şöyle diyebiliriz :

Unutulmuş, ihmal edilmiş, sürekli ve süratli bir şekilde terk edilmekte olan antik kentimizi, gündeme getirmek; hatırlatmak... Bakıp da onu görmeyenlere, içinde yaşayıp da fark etmeyenlere, onu fark ettirmek,sevdirmek... Kültürel varlıklarımızın korunmasına hassasiyet gösterirken, yaşayan bir kent haline gelmesi için uğraş vermek...

Benzeri çok az bulunan ve turistler için çok ilgi çekici bir yer olan Kale-içi, Ada’ya gelen turistlerin ne

kadarı tarafından ziyaret ediliyor ? Bunun cevabını almak için Kıbrıs'ta bulunan tüm Turist Acenteleriyle temasa geçip tur programlarında kentimizin yer alıp almadığı, alıyorsa turistlerin kentimiz hakkındaki izlenimlerini (memnun oldukları veya olmadıkları yanları) tespit etmeğe çalıştık. Bazı olumsuzlukların ilgililer nezdinde giderilmesine çalıştık. Lala Mustafa Paşa Camii'ndeki bazı aksaklıklar, ilgililerce çözümlendi.

Kale-içi neden bugünkü duruma gelmiştir?

Kentimiz; büyük bir şansla, büyük bir şanssızlığı, birbirine zıt iki kardeş gibi iç içe yaşamaktadır.

Mağusa'nın şansı: Doğu Akdeniz Üniversitesi gibi bir oluşuma 15 bin kişilik öğrenci nüfusuyla ev sahipliği yapması, çok kıymetli kültürel mirasın içinde antik bir kent olması ve her kentin sahip olmadığı bir limana sahip olması...

Mağusa'nın şanssızlığı: Kale-içinin, Üniversiteye yakın olmaması ve bazı yetersiz yasalarla mevzuatların, gelişme ve yenileşmesinin önünü tıkaması yanında, yıllardır kentimizin bir master planına sahip olmaması...

Terkedilmiş bir kent durumuna düşmüştür antik kentimiz...

Dokuya katkı koyan binalar, Anıtlar Yüksek Kurulunca tesbit edilmiş... İki yüz civarındaki bu ev ve işyerinin güncel şartlara göre restorasyonunda, mal sahiplerinin yaşadığı zorluklar, binaların, yeniden kazanılmasını engellemiş, kendi hallerine terk

edilmelerine neden olmuştur. Çoğu eski ev, anılarını yalnızca farelerle paylaşmaktadır.

Boş ev ve iş yerleri ekonomik yönden olduğu kadar, görünüm açısından da Kale-içi'ne zarar vermektedir.

Devletten beklediklerimiz...

Kale-içi'ne özel plan, yasa ve kararname gerekmektedir. Örneğin; kaleiçinde açılacak işyerlerine, teşvik kredisi verilmeli, belirli bir süre gelir vergisi, emlak ve kira vergisi almamalıdır. Ayrıca, iş yerini kapalı tutan dükkan sahibine, iş yerini kapalı tutma hakkı verilmemelidir. Kapalı her iş yeri, çevresine umutsuzluk aşılar. Bir diğerinin de kapanmasında teşvik edici bir unsur olur.

Boş ve eski yapıda olan evler için Turizm Bakanlığı "otel kredisi" vererek yabancı turistlerin ilgisini çekecek "yatu evleri projesi" geliştirebilir. Özel ve ortak bir ev modeli belirlenip yeni inşa edilecek evlerin dokuyu bozmalarına izin verilmemesi... Tabela anarşisine karşı önlem alınması ve kale-içinin ışıklandırılması...

Eski Eserlerimizin sürekli olarak bakımlarının yapılması...

DAÜ'den beklentilerimiz...

DAÜ'nün G.Mağusa ekonomisi üzerindeki büyük ve olumlu etkisi yadsınamaz. Tüm yatırımlar kampus çevresine yapılmakta, bu durum da, Kale-içini olumsuz olarak etkilemektedir. DAÜ'nün bir biriminin Kale-

içine gelmesiyle, Üniversiteye olan mesafenin kısalacağı düşüncesini geliştirdik...

Derneğimizin önerisi üzerine, eğitim bakanlığının girişimleri sonucu, önceden yedinci taburun bulunduğu bölgedeki binanın, bu yıl DAÜ öğrenci yurdu olarak kullanıma girmesi, derneğimizi çok mutlu etmiştir. Bu konuda gerek *Eğitim ve Kültür Bakanı*'na gerekse *DAÜ yönetimine* müteşekkirimiz. Kale-içinin canlanması açısından önemli bir karar alınmıştır.

Eski yapı kapsamında olan binalardan birkaç tanesinin restore edilerek öğretim görevlileri için lojman haline getirilmesi...[Örneğini, İstanbul'da, İstanbul Üniversitesi yapmış. Eski yapıda olan bir Osmanlı Evi'ni konuk evi olarak kullanılmak üzere restore etmiştir.]

Hedeflerimiz...

Mağusa misyonunu genişletmek, yaymak, küçük yaşlardan itibaren antik şehrimizi öğretmek, sevdirmek...

***Mağusa'ya bir Arkeoloji Müzesi kazandırmak.**

Turizm bakanlığı raporlarından öğrendiğimize göre, müzeler, turistlerin en fazla ziyaret ettikleri yerlerdir. *Mağusa*'ya bir arkeoloji Müzesi kazandırmakla, kale-içinde iç ve dış turizmin yoğunluk kazacağına inanmaktayız...{*Mağusa*'nın en eski ve tarihi değeri olan bir ilk okulun arkeoloji müzesi olması için Eğitim Bakanlığı nezdinde yaptığımız girişimler, okulda öğrenim gören öğrenci ailelerinin sert tepkisi ile karşılaşmış ve bakanlığa yapılan baskılar sonucu önlenmiştir. }

Tarihi bir ev olan *Suphi Ezel*'in evini restore ettirerek, başka bir örneği olmayan bu evi yeniden kazanmak...

Kale içine bir tiyatro binası kazandırmak...

Kooperatif Merkez Bankasına ait olan ve halen zirai ilaç deposu olarak kullanılan, İngiliz zamanından kalma ambarlardan birisine talip olduk. Fakat maalesef reddedildik. (*Canbulat Paşa Müzesi*'ne çok yakın, turistlerin en fazla kullandığı yol üzerinde ve üstelik bir sit alanında, etrafa hiç de hoş olmayan koku veren zirai ilâçların depolanmasının yanlışlığını kimselere anlatamadık !)

Hendeğin kullanılır duruma getirilmesi...

Kale içinin ayrılmaz bir parçası olan hendeğin temizlenip ışıklandırılması halinde çok iyi bir yürüyüş alanı olacağı düşüncesindeyiz. Hendek; trafikin uzak, çamlar arasında, temiz havada yürüyüş yapmak isteyenler için ideal bir yerdir...

Değişik spor etkinliklerinin yapılabileceği nitelikte bir konuma sahip olan hendek, düzenlendiği takdirde kontrollü bir piknik alanı haline de getirilebilir. Ancak, bize göre öncelikle alınması gereken bir karar var ki, şudur : Biliyorsunuz, her yıl 27 Aralık günü gerçekleştirilen bir "Atatürk Koşusu" vardır ki, bu koşu yolu için en uygun alan hendektir. Ancak, her nedense trafiği keserek, yüzlerce insanı saatlerce yollarda bekleterek, koşuyu, araç trafiğine açık yollarda yapmakta ısrar ediliyor. Bu koşunun trafiğe kapalı, üstelik istenilen koşu yolu uzunluğunda olan hendek alanında yapılmasını ve böylelikle, bir yandan araç trafiği felç edilmezken, öte yandan da tarihi-turistik bir alan olan hendeğe dikkatler çekilecek, bu tarihi alan da sosyal bir aktivite de değerlendirilmiş olacaktır. Bu konuda da ilgililerin ilgisini çekmeğe çalışıyoruz....

“KÜLTÜREL YAKLAŞIMLA RÜŞVET VE YOLSUZLUK”

Rüşvetin günümüzde hayatımızda aldığı yer yadsınamaz bir durumdur. Her alanda oluşan bu yaşam değeri kötünün, olumsuzluğun bir ürünü olarak kavranmaktadır. Rüşvet ve onunla beraber gelişip sistemleşip kurumlaşan yolsuzluk olgusu gerek bireysel ilişkilerde gerekse sosyal yapılanışlarda herkeşce kabullenilen önemli bir yaşam hastalığı olmaktadır. Onu uygulayan ve rant kazananlar dahi bu olguyu savunmamakta, kabullenmekten uzak durmaktadırlar.

Hayatın her alanında rüşvet konuşulan ve yanlış görülen bir kavramdır. Ancak yine de oluşan sosyal ilişkilerle kurumlaşan siyaset nedeniyle yanlış olduğu halde yine de yaşamda yerini alan bir kural olmaktadır.

Ekonomide, siyasette, basit hizmetlerde, arkadaş seçimlerinde hep rüşvet terimini karşımızda bulmamız mümkündür. Üstelik bu işleyiş yasa dışı olmasına karşın, her kesim bunun önlenmesi için kendi alanlarında bir çok öneri yapmaktadırlar. Ancak kurumlaşan ve kültürel bir anlayışa kendi kurallarıyla dönüşen bu ilişki ağı önlenememektedir.

Konuya ekonomik ve sisyasal açıdan bir çok yaklaşım yapılmaktadır. Buna hukuki bir boyut da eklenmektedir. Fakat gelin görün ki yasa dışı bu ilişkiler yok edilememektedir. Bu yaklaşımların belkide en önemli eksikliği olayın salt yazılan kaynaklarla değerlendirilmek istenmesidir. Halbuki “Rüşvet” bir yaşam biçimi olarak kendi alanını yasa dışılık üzerine şekillendirmektedir. Buna ek olarak kültürel değerler bütünselliği ile birlikte kahramanlık, zafer, kazanç gibi

Özkan YIKICI

olgularla kitlesel destek de oluşturmaktadır. Bunun örneklerine gerek tarihte gerekse de günümüzde oldukça fazlaca rastlamak mümkündür.

Rüşveti bu inceleme yazımda daha çok kültürel yönüyle ele almaya çaba göstereceğim. Çünkü çoğu oluşumlar yasalarla değil açıkça insanların örgütsel anlayışları ve ilişki ağlarının sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yapanları dahi karşı oldukları ancak yaşamlarını biçimlendirdikleri bir kültürel oluşumla karşı karşıya bulunmaktayız.

Öncelikle önemli bir noktaya konuya değinelim. Çokça yanlış kullanılan bir kavram vardır. Rüşvet veya yolsuzluğun kurumsallaşması toplumlara çökertir denmektedir. Halbuki genel olarak baktığımızda bunun böyle olmadığı da ortadadır. Bu gün siyasetten ekonomiye dek bu ilişkilerle beslenen çevrelerin yok olmadığı hatta oldukça güçlendiği de açıkça görülmektedir.

Öyle olmasa bu gün en basit ölçümlerle mafyalardan tutun rüşvetle kazanan bireylere dek onca olumsuzlukla birlikte yaşanabilir miydi? Bu nedenle konuya doğru bir yaklaşım koymak gerekir.

“Rüşvetin olduğu yolsuzluğun kurumsallaştığı toplumlarda çöküş olur” demek yerine daha doğru bir anlatım koymak gerekir. Rüşvetle yolsuzlukla yaşam

sürdüren bireyler, topluluklar ve devletlere kadar kötü bir kurumsallaşma vardır. Kötü olmak başka, güçsüz olmak ve çöküş oluşması değişik anlamlar ifade etmektedir. Bu da bir çöküş değil mi diye sormak yerine, bunun ileriye gitmesi ile kötü olarak adlandırabileceğimiz kültürel değerlerin kurumsallaştığını söylemek gerekmektedir.

Rüşvetin kurumsallaşmış kültürel boyut kazandığı yerlerde bireysel değişimle veta yasa düzenlemeleri ile değil karşıt değerlerle oluşan örgütlenmeler gerekmektedir. Bu nedenle önce çöküş gerçekleşecek, sonra da “ben olsam şöyle yapardım” demekle bu sorun aşılmaz. Burada öncelikle yolsuzluğu yanlış bir yaşam biçimi olarak kabullenmek ve kötü bir idare şekliyle meydana geldiğini kavramakla ilk önemli düşünsel adım atılmalıdır.

İlk nokta doğru kavranmalıdır. Rüşvet veya daha geniş sosyal anlamıyla yolsuzluk “kötü anlayışın bir biçimi olmaktadır” düşüncesine ulaşmak gerekir ki çözümlerde de karşıta ulaşalım.

Rüşvetin kültürel oluşumlarında elbette tarihsel bazı unsurlar da vardır. Bunlardan bazıları etnik veya dini nedenlerle övülecek unsur olarak ta kabullendirildiği için çoğu zaman rüşvetle kahramanlık iç içe girer. Bazı rüşvetsel olguların tarihi oluşumlarına ışık tutacak bilgiler de vermek bu bakımdan gereklidir.

Rüşvet ilişkisi iki bireysel çıkardan başlar ve giderek sosyal bir role dek uzanır. Sosyalleşen bu ilişkilerle oluşan değerler yanlış olsa da kitlesel bir kabul bulması normaldir.

Rüşvet ilişkileri ilk çağlardan beri vardır. Zayıfın güçlüden korunması için verdiği hayvanlar yiyecekler konunun ilk sosyal ilişkideki rüşvet bağları olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü verdiği değerle kendine gelecek saldırılar engellenmektedir. Böylelikle rüşvet vererek kendi hayatını da korumuş olurken güçlü olan da gücünün sonucu bir rüşvet almaktaydı.

Eski Mısırlılarda bazı Firavunlar belirli bir rantla

kendileri aleyhine onları öğrenmek için muhbirler tutarak ilk muhbirlik rüşvetini oluşturmuşlardır.

Orta çağın karanlıklarında dini nedenlerle, özellikle Avrupa’da dini bir değer dağıtımına insanlardan rüşvet alınmaktadır. Çokca bildiğimiz “cennetin anahtarı” belirli değerler ve sadıklık ilişkilerine veriliyordu. Böylelikle dini inanış bir rüşvet ilişkisine bağlanmış oluyordu.

Emevi, Abbasi ve Bizans saraylarında rüşvet alabilmesine yoğunlaşırken valilikler dahi belirli rüşvet ilişkileriyle veriliyordu. Bir çok yönetici kendi isimlerle bir çok hediyeler almaktaydı. Hatta çokca ünlü kişiler aldıkları bu rüşvetleri tarihlere önemli kahramanlık belgeleri olarak ta sunmaktan şeref duymaktaydılar. Özellikle kral ünvanıyla millet adına verilen onca hediyeleri kendi adlarına almaktaydılar.

Bu örnekler çoğunuza acayip gelebilir ancak bu ilişkiler sonuçta bir rüşvetin sosyal işleyişinde doğallaşmasını yaratmaktaydı. Çünkü zayıftan hediye alarak onun korkusu kullanılırken alınan hediyeler de devlet adına sadece yönetenin hizmetine sunulmaktaydı.

Selçuklulara ve Osmanlılarda da saraydan tutun diğer ülkelere dek uzanan ilişkilerde rüşvetin değişik yöntemleri görülmektedir. Hatta bunlar övülecek unsurlar olarak anlatılmakta ve aktarılmaktadır. Birilerini bağışlamak için alınan hediyeler veya valilerin atanmasında ödenen dolaplar doğal bir işleyiş sayılmaktaydı. Özellikle, Selçuklu ve Osmanlılardaki saray oyunları daha çok Emeviler ve Abbasilerden İslamlık adına, Bizanslılardan da İstanbul’ın geleneksel karakteri olarak devamlılık arzettiğidir.

Bir çok yönetici üst katmanlara sundukları rantlarla gösterdikleri bağımlılıkla yerlerini korumaya çalışmaktaydı. Saray oyunlarına uyum gösterilmesi bir zorunluluktur. Tüm bunlar bireysel başarıların göz önünde bulundurulmasını değil ama rüşvetin genel bir kültür olgusu olarak yayılmasını getirdi.

Kapitalisizmle birlikte oluşan ticari ve sanayi

kesimleriyle de artık rüşvet salt merkezde değil önce pazarda daha sonra da giderek tüm sistemde yeni bir işleyiş alanı buldu. Parayla satın alınmalar, yönetici konumuna gelmeler beraberinde rüşvetin değişik alanlarını yarattı. Devletlerse gerek kendi iç işleyişlerinde gerekse hizmet sunuşlarında rüşveti değişik boyutlarda kullanmaya başladı. İhaleler, gelen yardımları değerlendirme, izin temini veya basit yurttaşın işinin olması için rüşvet artık kullanılan bir ilişki biçimi olmaktadır. Bu ilişkilerin yarattığı güç giderek bir mafya olgusunu da yaşamda oluşturdu. Çünkü artık rant kazanma güç gösterisinin temeli oluyordu.

Artık günümüzde de yadsınmayan bir gerçek de, istenilen işlerin gerçekleşmesi için rüşvet yanında bir de yasal olmayan zeminde kazanç sağlamak için kara para ilişkisi, yolsuzluklar ve mafya ilişkileri yer almaktadır.

“Benim adamım” felsefesi ile başlayarak “kazan da nasıl olursa olsun”la süren ve “benim parasal gücümle yapamıyacağım yoktur” kuralları günümüzde rüşvet adına geçerli tutulan kültürel olgular olmaktadır.

Günümüzün rüşvet dünyasına dalmadan buraya kadar anlatılanlardan bazı can alıcı noktaları belirtmekte fayda vardır.

Görüldüğü gibi tüm tarihsel süreçte rüşvet yolsuzluk gibi olumsuz değer ilkeleri hep işleyen düzen ilişkileriyle birlikte oluştu. Ancak tek boyutlu bakış anlayışı nedeniyle çoğu zaman rüşvetin olumsuz rolü öne çıkmadı. Hatta işleyen rüşvet-yolsuzluk ilişkileri başarı adıyla olumlu bir olay olarak sunulmaktadır.

Özellikle resmi ideoloji ile rüşvetin iç içe girmesi sonucu tabulaşan görünüşün iştlettiği kurala eleştirisel olarak yaklaşılmıyor. Dinin vecibelerini kullanarak sağlanan rüşvetler belki de sistemsel sorgudan kaçınılan önemli yolsuzlukların sadece bir kaçıdır.

Ne yazık ki resmi görüş nedeniyle oluşan rüşvetin olumsuzlukları karşıtlar tarafından düşmanlığın temeli

olarak kullanılmaktadır. Bizansın saray rüşvetleri anlatılırken aynı kuralları uygulayan Osmanlı sarayı savunucuları bunu adaletli iyi bir öge olarak anlatılmaktadırlar.

Böylesi anlayışlar kültürel açıdan birçok zaafları ortaya çıkarmaktadır. Kafalara kazınan “iyi olan benim ama karşıtım kötüdür” diyerek yaklaşıldığı müddetçe kötü olan, yolsuzluk gibi değerler hep göz ardı edilmektedir.

Rüşvet gibi kavramlar ele alınırken bir de yaşanan dönemin koşullarına göre şekillendiğini göz ardı atmemek gerekir. İşleyen ilişki sistemi ile kurumsallaşmaların sonucu eksiklikler bir bir yansır.

Sonuç olarak rüşvet ilişkileri ile işleyen sistem içinde bu olgu bir unsur olarak kurallarla saydamlaşır. Parçalara ayırarak olaylara yaklaşma, sentez yapma birikimi olmaması nedeniyle konuyu kavramak ve anlamak zorlaşır. Bu işleyişlerin neticesinde bireyler yanlışlarını kabul etmezler. Bu nedenle kültürel değerlerde rüşvetin bir değer oluşumu kabullenilirken siyasal nedenler hep dar anlamda bunu engeller. Günümüzde rüşvetin sistemde kurumsallaşması nedeniyle bu olgu evrensel bir boyuta dönüşmüştür. Bireycilikten sistemsel anlayışa uzanan bu kültürün günümüzde yakalanmasının önemli bir de sosyal boyutu vardır. Eski süreçlerde merkez kavrayışı ile sosyal alandaki düşünüşün örgütlenmemesi sonucu çoğu yolsuzluklar ve rüşvetler çok yanlış değerlerle örtülüyordu.

Günümüzde en önemli sosyal gelişme, rüşvete karşı olan bir çok düşüncenin örgütlenip kitlelerle konuşun kötülüğü ve kirliliği yanında belgesel varlığını da yansıtılmalarıdır. Bu çalışmalar rüşvetin iki yüzünü veya yalan ile sahte kazancın ortaya çıkmasında önemli bir etken olmaktadır. Çünkü rüşvet tüm olgular içinde öylesine bir hayat biçimi oldu ki yaşamla saydamlaşıp kendini aynada gösterirken kötü ve kirliliği kabul edilmedi

“Saydamlık”, “Açık Toplum kuruluşları”, “Gözlem

Evleri", "Şeffaflaşma" örgütleri gerek yöresel gerekse sistemsel birçok araştırma ile yolsuzluğun siyaset ve ticaretle nasıl ortak paydalarda bütünleşip birer kültür olgusu haline geldiğini sıkça ortaya sermektedir. Böylelikle kimsenin savunmadığı ancak yaşamda da baş vurmamak koşuluyla karşı karşıya kaldıkları bu değerlendirmelerle karşı karşıya getirilmekle önemli bir belgesel olgu yaratılmıştır.

Sistem ilişkileri sonucu artık rüşveti oluşan bir çok işleyişte yakalamak mümkündür. İhale usulü alımlarda yerel korunması diye bir olgu yoktur. Onun yerini rüşvet vermeyi beceren şirketler ihaleyi almaktadır. Bireyin sosyal hakkını kullanmasından tutun insan olma gereksinimini karşılaması dahi rüşvetin ve yolsuzluğun kıskacında bulunmaktadır.

Rüşveti doğal hale getiren, saydamlaştıran olay, kullanıldığı ortamlarda yaptırım veya kazanç olma özelliği ile güç kazanması durumudur. Rüşvet vererek işin olması sonucu hem veren pay alıyor hem de alanın kendi gücünü kullanarak çıkar sağladığı apaçık ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle örgütsel yapı nedeniyle bilirse de çoğu zaman yasalara rağmen karşı çıkılma güçlülüğü sonucu bir kültürel değer haline gelinir.

Rüşvet koşullara göre yerini alır. Eskiden jurnacılık yaparak, üstte olmanın gücü gibi etkenlerle karşılıklı çıkarla bir rüşvet ağı sosyal alanda oluşuyordu. Herkes bir bedel öderken sonuçta rüşvet dönerek bir yere gelmek veya kazanmak oluyordu. Rüşvet hep güce yakın olmanın sonucu bir rol olarak kendini kabullendirir. Bir çıkar ilişkisi koruyucusu olmaktadır.

Günümüzde sistemin evrenselleşip açık kültür toplumuna geçmesi sonucu rüşvet alanları bu çeşitlilikle oldukça değişken koşullarda yer bulup kendine uygun kurallar yerleştirdi. Ancak bunun yanında gelişen sosyal ve sivil değerler ve bağımsızlaşan düşünceler de bir karşı durmayı meydana getirdi.

Rüşvet ve yolsuzluğa karşı bir takım değerlerle

alternatif arayışlar sentezleşti. Çünkü eskiden beri rüşvetin kötülüğüne rağmen karşı çıkılamaz bir uygulama olarak görülürken şimdilerde bu anlayışın zararları yanında çözümlerde birer birer sunulmaktadır. Ahlaki normlar yanında karşıt örgütlenmeler de tartışılmaktadır. Her konuda olduğu gibi "işte kötüdür" diyerek yasalarla çözüm bulma yoluna gitme yerine, kökleşen bu işleyişte kalınmamaya çalışılmaktadır. Zaten kimse bu işleyişi yapmasına rağmen savunmamaktadır.

Klasik, ezberlenen söylemlerle rüşvetin geriletemeyeceği görünmüştür. Günümüzde mücadele şekilleri nasıl artmışsa rüşvetin çözümleri de artmıştır. Öyle ki eğitim denilen işleyiş veya en basit ünvan olaylarında dahi mafyalaşan bir işlev sırtılmaktadır.

Aynı şekilde basitçe söylenen ekonomik nedenlerden başlayarak rüşvetin en acımasız uygulaması üst siyasal veya ekonomik güçlerde yayılmaktadır. Bunlar daha büyük rüşvetlerle iş gördükleri gerçekleriyle karşı karşıya gelmekteyiz. Ancak yine de sanki ezberi aşamamış küçük çocuklar gibi eğitim eksikliği, yükselen refahın olmaması gibi söylemler hemen ağızımızdan çıkmaktadır.

Önemli bir hataya değinmeden geçmiyelim. Rüşvet alınması, yolsuzlukta olduğu gibi sanki de en alt kesim tarafından işlenen bir suçmuş gibi ele alınmaktadır. Kişi yoksul olduğu için veya gerekli eğitimi almadığı için ona olumsuz yaklaşılmaktadır. Halbuki rüşvet olaylarında da görüldüğü gibi fakir ve yoksul bir bireyin vereceği rüşvet alanları dardır. İşin pastasını kullanan güçlü sermaye kesimleri ile siyasal gücün etrafına çöreklenenlerdir. Üstelik bunlar yoğun bir kazanç sağlarken hem ekonomik hem de siyasal güçlerinin nedeniyle yasalar çoğu zaman bunlara dokunamaz.

Anlıyacağımız basit bir insanın küçük işi için alınan rüşvetle yukarı kesimlere yaklaşarak işinin görülmesini isteyen verdiği rüşvetin konumu yerleşen egemen siyasi kurumsallaşmasının tabana yansımından başka

bir şey değildir.

Yukarıda belirttiğimiz sosyal gelişmelerle rüşvete karşı oluşan yapılar çözüm önerileri hazırlarken küçük bir vatandaş kadar öncelikle olayı yaratan egemen siyasal düşüncelerden yola çıkarlar. Bir de yeni nesil bu olaya bir bakış eklemektedir. Bir yanda olayı yaratan sistemsel güç eleştirilmeye başlarken diğer yandan da olayın kitlelere yansıtılması için kültürel bir uzun vadeli amaç ortaya konulmaktadır.

Siyasal rüşvetten ticari kazanca, genel yaklaşımlardan bireye, bu kısıkaçdan kaçmaya, yanlışın egemen değerine dek bir çok alanda çok yönlü bir çalışma amacı hedef alınmaktadır.

Günümüzde her alanda saydamlaşan yaşamlar rüşvetin gerçekleştiği bir ortamda iki boyutlu bir çerçeveye mücadele amaçlanmaktadır. Birincisi rüşvete karşı mücadele en üstten başlanmalı ve ilk adım herşeyin şeffaf olması gerektiği vurgulanırken üsttekilerin de ayrıcalıklı bir çok konununun değiştirilip normal insan gibi olmaları savunulmaktadır. İkincisi de insana bazı temel kuralları öğreterek onları hayata yansıtmanın gerektiği üzerinde durulmalıdır.

Günümüzde tüm diğer dönemlerde olduğu gibi işleyişinde rant getirmesi nedeniyle en doğal işleyişte dahi bu olguya raslamak mümkündür. Bu nedenle yapılan öneriler sistemsel değişim olmasa da sosyal bir çok olguyla birlikte kurumsal anlayışlarda da bir yenileşme gerekmektedir.

Gerek genel Uluslararası Saydamlık Örgütü gerekse Yerel Gözlemevi gibi kuruluşların hazırladığı önerilerde rüşvet ve yolsuzluktan temizliğin öncelikle en can alıcı temel kurumsal yapılardan başlanması ölçüsünü söylüyorlar.

Çoğunlukla korku ve alışkanlık gibi etkenlerle rüşvet hakkında konuşulmaz ve daha çok bireysel kimi olaylar sorgulanırken çoğunlukla yolsuzluğun genel boyutu gözden kaçmaktadır.

Yukarıda kısaca değinilen nedenlerden dolayı rüşvete mücadele siyasal kirlenme de göz önünde tutularak temiz toplum için öncelikle üst kurumlardan başlanması gerektiğinden söz edilmektedir.

Kurumlarda başlangıç olarak neyin ne olduğunun bilinmesi için açık bir şeffaflık önerilmektedir. Böylelikle her konunun bilinmesi sağlanacaktır. Buna bağlı olarak da siyasal imtiyazların ve dokunulmazlıkların kaldırılmasının birlikte dönüşülmesini önerirler.

Bu iki noktaya en azından gizlilikle alınan rüşvetin ve siyasinin kurumsal gücünün belli ölçüde kırılması amaçlanmaktadır. Buna bağlı da üst kesimi denetleyen bir organlaşmanın da oluşması gerekmektedir.

Kirliliği kırmak için temel esas önemli unursa sosyal bir olgu olan insanın katılımını sağlamaktır. İnsanlar sosyal sürece katılmazlar ve bu toplumsal sivil örgütlenme düzeyinde sağlamazsa rüşvet ile mücadele edilemez. İnsanın olaya karşı çıkışı ve denetlemesi ancak sürece örgütsel düzeyde katılımıyla mümkün olmaktadır. Yapılan araştırmalarda yolsuzluk ve rüşvetin en az etkili olduğu ülkelerin sivil örgütlerin güçlü olduğu ve siyasetin iyi bir denetim altına aldığı ülkeler olduğu ortaya çıkmıştır. Yüksek eğitim veya refahın olup da sivil örgütlenmenin şeffaflığın olmadığı ülkelerde rüşvetin önleme imkanı da olmadığı da açıkça ortaya konulmaktadır.

Katılım kültürel bakımdan önemli bir gelişme olmaktadır. Ayrıca bir diğer kültürel önemli özellik de uzun vadeli bir yaşam gereği olarak temiz eğitimin çocuk yaştan başlanması gereken bir zorunluluktur.

İnsana küçük yaştan başlayarak yalan söylememeyi ve başkasının hakkına saygılı olması öğretilmelidir.

Bu iki noktanın en basit trafik kurallarına uymaktan tutun okulda avanta sağlamaya kadar hayatın bir çok alanında dürüstlüğü sağlayacağı ortadadır. Böylelikle hakkı gasp etme veya yalanla bir yere gelme gibi en basit görünen genel olguların yerleşmesi engellenebilir.

Yalanla korunma, güçlenme veya başkasının hakkına saldırarak kazanç sağlama gibi olgular ortadan kalkınca yolsuzluğun ve rüşvetin önemli kültürel iki güçlü değeri de sosyal olmaktan çıkmaktadır.

Yalan söylemeyen bir nesil yetiştirmek çok önemli bir değerdir. Tabii bir de başkasının hakkına saldırmamak, saygı göstermek. Yalnız bunların bireysel bir ölçüden çıkarılıp sosyal bir konuma da gelmesi gerekir. Yoksa bugün olduğu gibi yalanın, gasbın hakim olduğu bir düzende dürüst ezilir gider.

Genel birçok değerlendirmeden sonra biraz da ülkemizden söz edelim.

Ülkemizde rüşvetin geldiği durum sosyal olarak korkulacak boyuttadır. İşin acısı bunlar gayet de doğal karşılıklar duruma gelmiştir

Kimse "torpil, yandaş, benim adamım" gibi benzer kelimelerin telâffuz edildiğini duymuyor. İşe girerken, hakkı olan bir işin olmasını isterken, bir hizmetten yararlanmak isterken ve hatta çoğu kez arkadaş seçerken kıstas biryerlerden çokar sağlanıp sağlanmadığı konumuna gelmiştir.

Bu basit açılım dahi bizde rüşvetin çok derin kökleri olduğunu ortaya koymaya yetiyor. Üstelik işleyişte etkin olması nedeniyle de yolsuzluk gibi bir çok alanda kurumsallaştığı görülür. Sadece şunu anımsatalım ilk bölümde dediğimiz gibi rüşveti yapan dahi kötü bir işleyiş olduğu için savunmaz. Sadece uygulayıp rantını alır.

Ülkemizdeki rüşvet veya daha kurumsallaşmış adıyla yolsuzluğun kurallarını anlamak için salt bireysel ilişkileri değil temel bazı olguları bilmemiz şarttır. Yoksa dar kıskaçtan çıkamayız.

1. Ülkemizin tarihsel sömürge ilişkileri nedeniyle insan ilişkilerinden sosyal merkeze bakışa dek önemli bazı değerlendirmeleri kökleştirdi.

2. Sosyal gelişmeler hep merkezi yönde ağırlıklı olduğu için sosyal alanda özgürleşme ve katımlıca güçlenmemiştir. Bu nedenle hep merkezi olarak yerlere varılmaktadır.

3. Neo liberalleşmeyle artan bireycilik, ülkemizde tarihsel nedenlerle hep uyrukçu ilişkisi olduğu için bu dönemde yurttaşlık kimliği de güçlenmemiştir.

4. Merkezi yönde gelişim sonucu eskiden bir çok önemli değerini yerini rüşvet almaktadır. Bir tarımcı, balıkçı eskiden kendini iyileştiren doktora veya işini yapan kişiye saygı teşekkürü nedeniyle verdiği yetiştirdiği ürün zamanla bu kez işi yapan kimsenin resmen talep ettiği rüşvete dönüşmüştür.

5. Ülkemiz çoğu sosyal gelişmeleri kendi iç dinamikleriyle yakalama şansını olmadığı için oldukça çarpık gelişmeler kültürünü de yaşatmaktadır. Böylelikle bilinçsiz tüketim, örgütsüz bir yaşam ve katımlıca bilmeden bol bol ünvan alan bir insan birikimine sahip olunmaktadır.

6. Yaşanan süreçte oluşan gelişmelerle düşünsel konunun eksikliği sonucu hep bir yere dayanma merkeze yakın olma öncül olmuştur. Sonuçta ne yeni gelişmelerin değerleriyle bir bütünselleşme ne de sosyal alanda bir dinamik açılım yaratacak anlayış oluşmuştur.

Yukarıda saydığımız bir kaç olguyu eğer göz ardı edersek sonuçta rüşvetin ne nedenlerini anlar çözüm yollarını kolaylıkla buluruz. Sadece bireysel düzeyde ulaşma olanağı bulamadığımız zaman "torpilli adam" deyip geçmekten öte gidemeyiz. Tekrarda yarar vardır. Rüşvet yok edilmez değildir. Sadece kötü işleyen kurumsal bir kötü anlayış ve sosyal bir olgudur. Konuya açıklık bakımından yeri gelmişken ekliyelim. Rüşvet konusuna yaklaşım önemlidir. Araştırmalarda rüşvete çeşitli yönlerden gözlemler yapılmaktadır. Direk verilerden yararlanmak güç olduğu için gözlem yapmak çeşitli olguları incelemek ve gözlemekle rüşvet hakkında araştırma yapılabilir.

Rüşvetin bir de sosyal etkinliği basit bireysel davranıştan başlayan bir düşünce sentezi de yapılıp. Basit konularda kafalardaki değerlendirmelerle oluşan kültürel söyleyişler konunun boyutu bakımından önemli bir kaynak olmaktadır.

Ülkemizde tarihsel gelişmeler yanında özellikle

yetmiş dört sonrası oluşan ortamdaki gerek istihdam gerekse mal dağılımında yönetimin etkin konumda olması ve siyaseti bu ilişkilerin beslenmesi sonucu günümüzdeki bir çok olumsuz değerın güçlenmesini sağladı. Özellikle "yandaş olma" gibi kriterlerin etkili olması ve uygulamada bir çok değeri erezyona uğratmıştır. Ne yazık ki, kültürel açıdan bir çok olumsuzluk dahil, doğal bir ilişkiyle direk veya dolaylı olarak yaptığımız uğraşlar ile anlatılanlar üzerinde kurduğum gözlemler sonucu ülkemizde rüşvet olgusunun çok doğallaştığını görüyorum.

Ortaya çıkan bu basit olaylarda, çoğunlukla bu ilişkilerde özellikle siyasal yönlü boyutun çoğu kez gizlenmesi dahi imkar edilmemesidir. Örneğin "torpil bul" veya "sen de partili ol" gibi kıstaslar çokca söylenmektedir.

Bir kısmı kendilerinin oy verdikleri için buna layık olduğunu söylemekte biraz daha düşümsel gelişkinlikte olan bazı kesimler ise ince bir dille olaya taraf olmadıklarını veya karşı olduklarını söylerken başka yapılacak bir şeyde olmadığını arkasından eklemektedirler.

Bu insanlar en basitinden birilerine tanımanın, hediye götürmenin, eldeki kimi olanağı kullandırma gibi uygulamalarla işlerinin olabileceğini söylüyorlar.

Konuştüğüm kimi yaşlılar rüşvetin saygıyı kırdığını söylerken bir zamanlar balık veya yetiştirdiğimiz ürünü teşekkür mahiyetinde vermek yeterli olurken şimdilerde durumun değiştiğini bunların yeterli olmadığını söylüyorlar. Herkes tanıdığı öncelik veriliyor demekteydi. Bu arada bazı kişiler rüşvet ve yolsuzluğun nice önemli yıkımlarını da anlatırlar.

Torpil, yandaş, benim adamım gibi kriterlerle başlayan bu sürece eklenen bir değer de "bal tutan parmağını yalar" gibi söylemlerdir.

Rüşvetin yarattığı kirlilik siyasal alanda da değerleri yok etmiştir.

Ülkemizde rüşvetin kurumsallaşmasındaki en eski yöntem olan yandaş kayırma ile bulunduğu yerin olanağını çıkarına kullanma süreci günümüzdeki rüşveti

görmeme süreciyle yaşanıldığı da düşünülürse, üstelik bununla yaşama bildiği halde susma zorunluluğu hissediliyorsa rüşvet bir yaşam olgusu olarak kurumsallaşmış demektir.

Bir çok yörede size eğer insanlar güveniyorsa hemen bazıları bu ilişki ağı içinde yer aldılarsa övünerek bu süreci nasıl kullandıklarını da anlatırlar.

Balık taşıyarak doktor tarafından bakıldığını, cezanın yazılmadığını, Güneyden Kuzeye geçmek için hem Türk hem de Rum'a nasıl para verdiklerini, oy verdiği için kuraklığa alındığını, malı olmadığını halde bir yolunu bulup aldığını, okumadığını halde okuyanın önünde yükseldiğini hep doğal bir dille anlatırlar. Tabi bazı riskli olayları bulduklarını yerin korkusu nedeniyle bazen anlatmaktan da kaçındıkları da oluyor.

Anlıyacağınız resmi konuma dökmedikçe bazen abartılarak olsa bile bizde rüşveti yolsuzluğu insanlar çok kolay anlatırlar. Hatta övünüp "becer de nasıl becerirsen becer" diyerek sizle alay edebilirler.

Ülkemizde rüşvet ilişkileri şu önemli sosyal olgular yarattı.

A) siyasal kirlenme. B) Sosyal bir doğal rüşvet ilişkisi. C) Rüşvet imtiyaz kesimleri. D) Sivil toplum oluşum ve demokratikleşmenin ertelenmesi. E) yurttaşlık bilincinin güçlenmesi engellenirken uyraklık kapı kulu zihniyetiyle pay almanın kökleşmesi. F) Belirli alanlarda standart ölçümleri erozyona uğrayıp etiketsel rüşvetli değerlerin kurumsallaşması. G) İnsanlar düzeyindeki belirli işleyişlerde iki yüzölçümü güçlenmesi. H) Rüşvetle beslenen elit bir kesim oluşması. I) Dürüstlüğü güven ölçümünün kaybolması. J) Genel ticari üretim gibi konularda yolsuzlukların derinleşmesi. K) Üretmeden yandaş olarak beslenen bir kesimin güçlenmesi. Tüm bunlar çarpık bir görüntü ile birlikte doğal işleyiş gibi algılanan bir sistemleşme ortaya çıkardı.

Yukarıdaki değerler sonucu Ekonomide mafya kara para, sosyal alanda benim adamım, basit birey uğraşında hangisine gideğim arayışı gibi çok doğal konuşulup uygulanan işleyişler yaratıldı. Ben bildiğim

için değil şunun adamı olduğum için denip başlayan nice olayla karşılaşmak doğallaştı.

Ülkemizin diğer ülkelere göre en büyük zaafına gelince: Bizde açıkça yaşanıp söylenen bu ilişkilerin doğallığına rağmen bunları araştırıp belgeleyecek bir yapının olmamasıdır. Dahası yasalara rağmen yasak olması veya ahlaki olarak kabullenilemez sözleriyle söylenen bu anlayışlar yine de her zaman kullanılarak kazanç sağlayan bir ilerleyiş olmaktadır.

Bir de önemli bir çarpıklıkta eğitim etiketinin artmasına rağmen sorunun çözümüne de hizmet etmediği hatta böylelikle bazı yandaş kayırmaların daha kolaylıkla yapılma zeminini yükselttiği de ortadadır.

Japonlar en küçük görevde bir hediye almayı yasaklıyorlar. Halbuki bizde brakin gizliden yapılanlara işiniz olduğu veya olması için nelerin sunulduğu, düşüncelerin dahi bir gecede değiştiği olaylar yaşanmaktadır.

Ülkemizde rüşvet yolsuzlukla mücadele nereden başlamalıdır dersiniz zaten temel geçerli bazı ilkeler yukardaki bölümde konulmuştur. Öncelikle siyasi alanda üst kesimden başlayarak şeffaflık ve sivil katılımın olması şarttır.

Kültürel alanda yalan söylememek ve başkasının hakkına saygılı olma gibi değerlerin de yerleşmesi zaman içinde olması şarttır.

Bizde bir de çokça yaşanan korumacılığın yanlış alanlarda kullanılması yaşanmaktadır. Ana, baba çocuğunu yanlış ve hatalı olsa da hep korur. Kendi yalanı ve çizgisi nedeniyle parti adamını korur. Rüşvetten pay alan söylemese de siyasal tercihte hep ona hak olup olmadığı bilinmeden verilen nimetini ödemekle yükümlüdür.

Basitten başlayan bu güvensizlik nedeniyle biz de sosyal olarak bizi birilerinin hep korumasını bekleriz. Böylelikle basit sorun çözemiyen başkasının adamı olarak korunup beslenen bir düşünce oluşmuştur. İşte kültürel rüşveti sosyal alanda kökleştiren bir olgu bu

koruma olayıdır.

Bizde bu ilişkiler öylesine yerleşmiştir ki, bu olguları ortaya çıkarmak için bireysel ifadelerin önemi şarttır.

Rüşveti geriletme için insanın yalan söylememesi kendi hakkını bilmesi, standart insani değerler önemli birer yaşamsal olgudur.

Buraya kadar rüşvetin yolsuzluğun kısa bir tarihsel gelişimiyle günümüz boyutlarının özetini sunmaya çalıştık. "Yazılanlar doğrudur" diye düşünülerek "ne yapalım ki sistem böyle işler" denebilir. Hatta bu yazı okuyucusu bir işinin olması için torpil arıyor veya başkasını kötüleyerek bir yerlere veriyor konumunda da olabilir. Bu nedenle bazı doğrular ona güzel sözler veya yabancılaştığı bir hayat olarak görünebilir. Ancak yukarıda da belirtmiş olduğum gibi günümüzde en önemli sosyal gelişme rüşvetle mücadele için oluşumların oluşup düşünsel olarak ilk adımların atılması gereğidir.

Rüşvet doğal bir işin olması için rant verilerek yapılan bir ilişki biçimidir. Rüşvet hakkı, doğal görevi ortadan kaldıran. Kara para, yoz çıkar ilişkisi yaratır. Doğruluk biter yalan ve yalakçılık başlar. Sistemleşme içinde yolsuzluklarla kazanç güçlenip kara para kirliliği ahlaki normular olur. Kurumsallaşan bu ilişkiler kendi kültüründe de basit bir dille kirlilik yalan ve yasa dışı bir güçlenmeyi oluşturur.

Rüşvet her ilişkide kirliliğin insan ilişkilerinde yozlaşmanın ifadesi olmaktadır. Zenginini, yandaşını çıkarıcısını kurumunu yolsuzlukta kurar. Bu yolsuzluklar kirliliği ahlaki bir yaşam biçimini ilişkilendirerek yaşar.

Sonuç olarak rüşvet bir ülkeyi veya sosyal bir kurumu yıkmaz. Onun oluşturduğu, kötü bir yaşam biçiminin kurallarının kurumsallaşmasıdır.

Karşıtı her zaman için dürüst toplumdur. Her sistemde yolsuzluk kararı, gizliliği yozlaşmayı yandaşı, rantiyeyi temsil ederken karşıtı olan şeffaflık, katılımcı yurttaş olma, doğru söyleme hatta saygılık, dürüstlük ve ikeli yaşamın prensipleri olmaktadır.

“BİR KÜLTÜRÜN OLUŞUMU”

Değerli Okuyucular,

Aşağıdaki yazının, Kıbrıs Türk kültürününün gelişim ve oluşumunu 3. ülkelerden insanlara tanıtım amacıyla konuşma metni olarak hazırlandığını bilgilerinize getiririz.

Değerli Arkadaşlar,

Konuşmamda Kıbrıs Türk Kültürünün ve Folklorunun nasıl oluştuğu hakkında sizlere seslenmek istiyorum. Bir sosyolog, tarihçi veya felsefeci olmadığımı sizlere en baştan hatırlatmalıyım. Bu anlamda konuya amatörce eğilen bir folklorseverin konu üzerinde bazı bilgi ve düşüncelerini aktardığı bir çalışma olarak bakılmasının doğru olacağı inancındayım.

“Folklorun” tanımını kendimce yapmak istiyorum. Doğaldır ki her ülkede bilim adamları, hatta aynı ülkedeki bilim adamları “folklorun” tanımı üzerinde görüş birliğine varamamışlardır. Herhangi birini yaptığı bir tanım için eleştirmek istemiyorum. Ama benim için “folklor” bir coğrafi bölgede belirli bir tarihi süreç içerisinde yaşayan halk topluluklarının maddi ve manevi kültür değerlerinin tarihi, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik açıdan incelendiği bilim dalıdır. Folklor öğeleri bir bölgede bulunan anonim ve yaygın olma özelliklerine sahip kültür değerleridir. Halk arasında belirli, bilinen kişiler tarafından üretilmiş kişiye özel

Engin ANIL

kültür öğelerinin folklor ürünü olarak kabul edilemeyeceği kesindir. Örnekleyecek olursak bir köyde şiir yazarak dolaşıp okuyan birinin yazdığı şiirler folklorik şiir değil ama bir halk edebiyatı ürünü olarak ele alınıp incelenebilir. Fakat bu şiir, belirli bir kişi tarafından yaratılmış olsa da eğer halk tarafından da duyulup aktarılıp yaygın olarak söylenen bir konuma gelirse, bunu folklorik bir şiir olarak ele alabiliriz. Müzik alanında tüm Kıbrıslıların bildiği bir örneği vereyim. “Aziziye Sirtö” Kıbrıslı Türk veya Kıbrıslı Rumların severek oynadıkları bir halk oyunudur. Bu müzik parçası eski müzikçilerle de bilinen ve çokca çalınan bir müziktir. 1986 yılında Has-Der’in davetlisi olarak araştırmalar yapan Türkiye’li müzikolog Bülent Alaner bu müziğin aslinin Osmanlı Sultanlarından “Sultan Abdülaziz” tarafından bestelendiğini ortaya çıkarmıştır. Bu eserin bestecisi ortaya çıktığına göre artık buna “halk müziği” eseri olarak bakılmıyacakmıyız diye sorduğunuzu duyar gibi oluyorum. Tabii ki kesinlikle hayır. Bu yaygınlığa erişikten sonra eserin “halkbilimsel bir değer olduğunu hiçbir şekilde red edemeyiz.” Evet bu eser başlangıçta kişisel bir üründü. Ama halkımız onu her nasılsa öylesine benimsedi ve yaygınlaştırdı ki o artık bizim için halkbilimsel bir üründür.

Şurası gerçektir ki halk tabakaları bir araya gelip

"haydi birşeyler üretelim" demez. Böylesi üretimlerin başlangıçta bireysel olduğunu, sonradan yaygınlaştığını kabul etmemiz gerekmektedir. Birinin yarattığı bir değeri daha sonraları başkaları taklit eder. Her taklit edilmiş o üretilen değer biraz daha değişikliğe uğrar. Çünkü onu tekrardan üreten herkes kendi beceri, yetenek ve zevkinden birşeyler katar. Bu değer süreç içerisinde kullanılabilir ve süreç içerisinde ortadan kalkar. Herkesin bildiği gibi Kıbrıs, Akdenizdeki Sicilya ve Sardunya'dan sonra 3. büyük adadır.

Kıbrıs, Türkiye'nin güneyinde, Süveyş Kanal'ına ve Orta Doğu'ya olan yakınlığı nedeniyle tarih boyu insanların ve insanlığın bulunduğu bir noktada olmuştur. Yakın veya uzak çevre ülkeler bu ada ile daima ilgilenmişlerdir. İlk olarak gemi ve kıyı ticaretinin merkezinde idi. Daha sonraları haclıların Ortadoğu'ya seferlerinde bir uğrak noktası, daha sonraları Müslümanların dini inanışlarını yayma çabalarında seferler yaptıkları yerd. Ortaçağda Akdenize dolaşan korsanların uğrak yeri oldu. Çağımızın başında Akdenize inmek isteyen Rusya'nın önünü kesebilecek ve Ortadoğu petrolerini idare edebilecek bir yer olarak düşünüldü. Şu anda ise çeşitli askeri ekonomik ve siyasi paktlar Kıbrıs sorununun çözümünde önemli bir rol oynamak ve kendilerine yer edinmek için ada üzerinde mücadele etmektedirler. İşte bu nedenlerden dolayı yani Kıbrıs stratejik öneminden dolayı tarih boyunca insanlığın, çeşitli uygarlıkların ve ülkelerin uğrak yeri olmuş, güçlü olan oraya sahip çıkmaya çalışmıştır. Günümüzden 9000 Hz. İsa'dan ise 7000 yıl evveline kadar uzanır Kıbrıs adasındaki kültür izleri. Son yapılan kazılarda ise bu tarihin İ.Ö 8600'e kadar uzandığını duymuş bulunuyoruz. Bunun yanında Kıbrıs'a ilk yerleşenlerin Anadolu veya Suriye'den geldiği düşünülüyor. Yazılı bir kültür bırakan ilk halk topluluğunun ise Fenikeliler olduğu söylenir. Daha sonra Asurlar, Hititler, Yahudiler, Arablar, Maronitler, Ermeniler, Romalılar (Bizans), Mısırlılar, Lüzinyanlar, Venedikliler, Osmanlılar ve diğerleri. Ada 1871'de

İngilizlere kiralananmış, İngiliz idaresi ise Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1960 yılına kadar sürmüştü. 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştu. Bu Cumhuriyette Kıbrıslı Türkler ve Rumlar 2 eşit kurucu ortağı Ermeniler, Maronitler ve Lâtinler de Cumhuriyetin azınlıklarını oluşturuyorlardı.

Bütün bunları söyledikten sonra -ve bunları da aklımızda tutarak- değişik bir konuya girelim.

Dünyada canlı olan, yaşayan yegâne şeyler bitkiler, hayvanlar ve insanlar değildir. Kültür ve Folklor da canlı bir varlıktır. Kültür ve folklorun karakterinde değişme ve evrimleşme vardır. Bunun yanında sadece değişmekle kalmayıp çevredeki kültürel farklılıkları hem etkilemekte hem de onlardan etkilenmektedirler.

Çağımızda hiçbir şekilde bir "saf, arı" bir kültürden bahsedemeyiz. Başka kültürlerden etkilenmemiş herhangi bir kültür düşünebilir misiniz? Afrika veya Avustralya'da Amazon tipi ormanlar içerisinde karanlıkta keşfedilmemiş birkaç kabile olması sizce mümkün mü? Belki de. İşte bu henüz kimsenin varmadığı yerde ufak bir kabile, sadece kendi kendine yeterek, başkalarıyla karışmadan kendilerine has, arı bir kültür birikimi içerisinde olabilirler.

İşte bu nedenlerle Kıbrıs'ın gerek Türk, gerek de Rum tarafında sadece atalarından getirdikleri kültürel mirasa sahip olduklarını ve hiçbir başka kültürden etkilenmediklerini söyleyen kişileri eleştirmeye hakkımız olduğuna inanıyorum.

Mitolojik çağlardan başlayarak, Kıbrıs'a gelen kültürel birikime sahip tüm topluluklar bu ada halkına birşeyler bıraktı. Bu gelenler sadece vermekle kalmayıp, kendileri de birşeyler almışlardır. Zaten kültür veya folklorun bahsederken Sn. Gökçeoğlu'ndan esinlenerek onların hem aşışkan hem de yapışkan olduğunu söylemekteyiz. Kültürün akışkanlığından bahsederken onun hiç bir şekilde statik olmadığını, aksine değişken bir yapısı olduğunu katsetmekteyiz. Tıpkı eski çağlara ait bir filozofun söylediği gibi "hiçbir

zaman aynı nehirde iki defa yıkanamazsınız” Bu değişkenlik sadece üretim ilişkileri ve üretici güçler arasındaki çelişki ve ilişkiden dolayı olan değişiklik değil ama aynı zamanda kültürlerin birbirlerine verip almalarından dolayı olan değişikliktir de.

Sizlere Kıbrıs Türk Kültürünün yabancı kültürlerden nasıl etkilendiği doğrultusunda bazı örnekler vermek istiyorum.

Tarihsel ve kültürel araştırmalara göre Türkler Anadolu'ya 1071 yılında Malazgirt zaferi ile girmişlerdi. Onların Orta Asya'dan buraya olan göçleri doğaldır ki 3-5 gün ay veya yıl sürmemiştir. Bu göç uzun yıllar süren bir hareketlilik neticesinde olmuştur. Bu uzun süreç içerisinde onlar birhayli kabile, topluluk ve kültürle iç içe girmişlerdir. Onlar Orta Asya'dan Anadolu'ya göçleri sırasında önlere buldukları kavimlerle karışmışlar, bazıları ile müttefik olmuşlar, büyük bir kısmı ile savaşmışlar, birçoğunu esir etmişler, daha başkalarını kılıçtan geçirmişler, kadınları ile evlenmişlerdir. Her yabancı bir kültürle karşılaştıklarında onlarla ilişkiye geçmişler, onların alışkanlık, gelenek ve kültürlerinden almışlar, başlarına ise vermişlerdir. Böylece Anadolu insanı ile karışmışlardır.

1571 yılında adaya Osmanlı gelmiş ve fethetmiştir. Burada bulunan Ortodox halka (ada yerlilerine) büyük imtiyazlar verilirken, adayı elinde bulunduran Venedikliler yanında Latinler kılıçtan geçirilmiş, getirilen yeni düzenlemeler ile özellikle Ortodox'lar dışındaki halk katmanları, halk din değiştirmeye (müslüman veya ortodox olmaya) zorlanmışlardır. Kısaca 1571 ve daha sonrası adaya Anadolu'dan getirilen halk buradaki yerli halkla karışmış, aynı köyde yaşamaya başlamış, beraber yeyip içmiş, dans etmiş kimi zaman eğlenmiş, kimi zaman da kaybedilen bir arkadaş için beraber ağlamıştır.

Şimdi de sizlere Kıbrılı Türklere ait bazı alışkanlıklar ve adetlerin orijinleri konusunda bazı örnekler vereyim.

Babamın anlattığı ve bugünlerde pek uygulanan bir adet olmayan bir olayı anlatayım. Onun gençlik yıllarında (1930'larda) Ocak ayı (17 Ocak) ortasında büyüklere bir tava içerisinde zeytin yaprakları yakıp yanan yaprakları su dolu bir kaba döküp söndürürlermiş. Daha sonra su içinde sönen yanan yapraklar bahçeye dökülmüş. Yine benzer bir şekilde Eylül ayı içerisinde su içerisinde söndürülmüş olan yanan zeytin yaprakları bu defa havaya atılmış.

Babamın anlattığına göre (ona ailesi anlatmış) bu adet, kökeni Orta Asya'ya dayanan bir adettir. Orta Asya'daki Türklerin iç içe 3 çadır varmış. Doğal olarak iç içe 3 çadır en soğuk dönemlerde kullanılan bir yapı biçimi olmalıdır. Hava ısındığında en dıştaki çadır sökülürmüş. Her bir çadır söküleceğinde yukarıda belirttiğimiz uygulamalardan biri yapılmış. Toprak ısındığında (halk dilinde cemre toprağa düştüğünde) yanan yaprakların içinde bulunduğu su toprağa su ısındığında ise sönmüş zeytin yaprakları ve su havaya atılmış.

Şimdi de sizlere, Kıbrıslı Türklerin süreç içerisinde benimsedikleri mitolojik inanışlardan bir örnek vermek istiyorum. Yaşlı insanlarımız ölmüşleri ziyarete gideceklerinde birtakım çiçeklerin yanında mezarlığa mersin dalları da götürürler. Hatırlıyorum, çocukluğumda bazı önemli günlerde, kutlamalarda, veya yüksek şahsiyetli birileri karşılanacağına yollara mersin dalı serpilirdi. Mezarlığa giden yaşlı kadınlara “neden mersin dalı da başka bir bitki değil?” diye sorduğumuzda cevapları sizlere garip gelebilir. Yaşlı kadınlar “Mersin, kutsal bir ağaçtır. O doğumdan ölüme bizim anamızdır. Aynı zamanda o ilk anamızdır.” derler.

Mersin ağacı insanların anası olabilir mi? Bunu söyleyen yaşlılarımız da bunun nedenini bilmiyor. Bunun nedenini bir arkeolog olan Halkbilim araştırmacısı Sn. Tuncer Bağışkan'dan öğrenebiliriz. Sn Tuncer Bağışkan'ın bize sağladığı notlardan öğreniyoruz ki bu

inaniş mitolojik çağlara yani çok tanrılı dinler dönemine dayanan bir inaniştir. Bu konuda anlatılan birden fazla değişik efsane bulunmaktadır. İşte bu efsanelerden biri şöyledir. Her ağacın o ağaçla dünyaya gelip yine o ağaç öldüğünde ayrılan "Dryad" adında bir perisi vardır. "Dryope" adında bir kadın bir gün ormanda kucagında çocuğu, kız kardeşi, kocası, babası ve ile birlikte dolaşmış. Yeni çiçek açmış bir mersin dalını koparınca, ağacın perisi "Dryad"ı öldürmüş olmuş. Dryope "Dryad" tarafından lanetlenmiş. O an Dryope mersin ağacına dönüşmeye başlamış. Bunun farkına varınca kucagında tuttuğu çocuğunu kız kardeşine uzatmış ve "Onu alın ve bir sütanneye verin. Sütanne onu buraya sık sık getirsin ve emzirsin. O büyüdükçe gölgemde oynasın. Büyüyüp de her şeyi anlayacak yaşa gelince beni anne diye çağırın." demiş.

Bu Anadolu'da var olan bir inaniştir. Kıbrıslı Rumlarda böylesi bir inaniş var mı bilemiyorum. Bildiğiniz gibi yaşadığımız koşullar mukayeseli folklor araştırmaları yapmamıza izin vermemektedir.

1571 yılından 1975'e kadar Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumu beraber yaşamışlardır. Bazen Osmanlı vergi toplayıcılarına karşı beraber ayaklanmışlar, bazen de yabancı yatırımcılara karşı beraber grev yapmışlardır. Bunun yanında bazen kendi aralarında savaşmışlar, bazen de yukarıda belirttiğim gibi beraber eğlenmişler veya aynı sebepten dolayı üzülmüşlerdir.

Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların yerel halk danslarımızı oynadıklarını gördünüz mü bilmiyorum. Bu iki toplumun nasıl dans ettikleri konusunda bilgisi olmayan bir kişi iki toplumun halk dansları ekiplerini seyrettiğinde iki ekip arasında büyük bir fark göremeyecektir. 400 aşkın yıl beraber yaşamış olan insanların birbirlerini etkilememeleri mümkün mü? Ama benzerliklerin yanında farklılıklar olduğunu söylemek de hiçbir zaman hata değildir.

Evet derinlemesine araştırmalar yaptığımızda

benzerliklerin yanında farklılıkların da bulunacağı kesindir. Objektif, bilimsel ve dürüst bir karaktere sahip kişi hem benzerlikleri hem de farklılıkları ortaya korken her iki yönü de abartmamalıdır. Her iki yönün de haddinden fazla büyütülmesi gerek ayrılıkçı ve şövenlere diğeri ise hayalperestlere hizmet edecektir. Bunun yanında 1974 yılından beri Kuzey Kıbrıs Türkiye ve Bulgaristan'dan, Güney Kıbrıs ise Pontuslu Rumlar yanında büyük bir miktarda Yunanlıya da göçmen olarak kabul etmiştir. Bu anlamda iki halkın kültürü sadece yeşil hattan dolayı değil ama getirilip yerleştirilen göçmenler nedeniyle de birbirinden farklılaşmaktadır. Peki. İki toplum arasında barış kurulabilir mi? diye sorarsanız sizlere kültürel açıdan şev cevabı vereceğim.. İki toplumun barış içerisinde dayanışma halinde ve dostça yaşamasına temel teşkil edecek ortak değerler vardır. Yeter ki kıskırtıcılar harekete geçmesin.

Yazımı Kıbrıslı Türkler arasında anlatılan bir fıkra ile bağlamak istiyorum. Bu fıkra Kıbrıslı Türk ve Rumların nasıl birileri olduğunu anlatması açısından bir örnek olabilir. Hikâyemiz şöyle.

Manastırın bahçesinde dolaşan papaz bir güvercinin yalakattan su içtikten sonra uçup kilise çanının üzerine kakasını yaptığını görür. Bir, iki üç derken kuşun bunu her zaman yaptığını anlayan papaz, "Hummm. Bu kuş müslüman olmalı dur bak ona ne oyun oynayacağım" der. Ertesi gün yalağın içindeki suyu yere döküp içerisine şarap doldurur. Güvercinin gelmesini bekler papaz efendi. Güvercin gelir, yalağın kenarına konar ve dönüp yalakattan şarabı içer, sonra doğruca çana uçup yine çanın üstüne kakasını yapar. Papaz güler içinden ve "Garip anlayamadı oyunu" der. Ama 2-3-5 güvercin aynı şekilde devam eder. Sonunda papaz dayanamayıp güvercinin önüne çıkar ve "dur, dur" der. "Müslüman olsan şarap içmeyeceksin, hristiyan olsan çana sıçmayacaksın, söyle bana sen nesin? Diye sorar. Güvercin o anda dile gelip pişkin pişkin gülümseyerek "ben Kıbrıslıyım" demiş.

“THE FORMATION OF A CULTURE”

Dear Readers,

The following article was prepared as a speech for foreigners aiming at giving a brief description on how the Turkish Cypriot Culture formed.

Dear Friends,

I would like to make a brief description on how the Turkish Cypriot Folk Culture or folklore was formed. You should be aware that I am not a sociologist or a philosopher but somebody who has taken folk dancing as a hobby at first and then started to make researches into the matter.

Let me tell you what I understand from the name “folklore”. Nearly each country even different researchers or scientists from the same country define folklore in a different way. I would not judge anybody for his description, but for me “folklore is the study of a material and moral values of the folk people living in a certain region and at a certain period of time in relation to the sciences like history, sociology, psychology and economics”. Which things are folkloric values for us. They are the ones that are anonymous and also widespread in a certain region. Individual creativity whose creators are known among the folk, can not be named as a folkloric value. For example if you have detected a poem which is written by a certain person

Engin ANIL

and it is known to him only, this could be the subject of the folk literature but not a folkloric value. But if a poem or piece of music have had been created by a certain person and it has become quiet widespread among the people, then that poem could be called a folkloric poem. Let me give you an example for this which is familiar to all the Cypriots. The “Aziziye Sirtö” is the name of a folk music which the Cypriots love to listen and dance to. The piece of music was well known by the old folk musicians. It was in 1986 that researchers found out this piece of music was composed by one of the “Ottoman Empires called Sultan Abdülaziz” You may have the question in mind “do you mean we are not going to define Aziziye Sirtö as a folk music?” The answer is certainly “no”. Because at the beginning it was an individual work of art. But later the people loved and played it so much that, its composer was forgotten and it became widespread. So this is a value of folk art.

It is quite obvious that people do not come together and say “let us create something” and thus a folkloric value is formed. I believe that there is individual creativity at the beginning and the others imitate

him in different ways. This may become popular if liked by the people and not forgotten. If not it stays as an individual work of art. Some researchers may detect it later or it may completely be forgotten.

Cyprus is an island in the Mediterranean Sea as everybody knows. The third biggest one in the Mediterranean after Sicily and Sardines.

Being situated just under Anatolia or very close to the Middle East and down to the Suez Channel, for all the lifetime of man it has been in the intersection point of mankind. Surrounding countries very close or far away had always felt an interest in the island. Firstly, it was at the center of trade by ship. Then it was the last point to stop for the Crusaders before they attacked the Middle East and also it was a place to be captured by the Muslims trying to spread their religious belief in the Mediterranean. In the medieval times it was the roadstead for the pirates wondering in the Mediterranean. Then in the 1940-50's it became an important place to settle down in order to prevent the Russians from moving into the Mediterranean Sea and controlling the middle east petroleum. And now people, countries various militarily and economically organised pacts are trying to gain power in the shaping up of solution of the Cyprus problem. So what we say is that Cyprus, for its strategical position, has always been the meeting place of various cultures, nationalities beliefs and religions.

It was 9000 years ago from today or 7000 years before the birth of Christ that researchers traced the first steps of civilisation in Cyprus. It was estimated that these people had come and settled into Cyprus from Anatolia or Syria.

"It was the Phoenecian culture" they say that was first traced in the written form in the island. Then came the Assyrians, The Hittites, Jewish, Arabians, Maronites, Armenians, Romans (Byzantine) Egyptians, Lusignans, Venetians, Ottomans and also too many

others. The island was rented to the British in 1871 and till 1960 there was the British rule. In 1960 the Republic of Cyprus was formed. The Turkish and Greek Cypriots were the founders and equal partners of the Republic of Cyprus and the Latins, Maronites and Armenians formed the minorities of the island.

Now what? It is not only the human beings, vegetation and animals I mean "the living things" that live, but culture and folklore are also living things. They have got a character to change, to evolve, effect others and get affected by others and also die.

In this era of the world we can never talk about a culture that is "pure". Could there be a culture that is not affected or influenced by any other cultures. There could possibly be a few tribes in the exotic forests of Africa or Australia. It could be at a place where "civilised men" has not reached yet. It could be a small tribe living in the dark forests and not seeing any other tribes.

For this reason we have got the right to criticise the people on either side that say they have got a pure Greek Culture or a pure Turkish Culture and the culture that they had inherited from their ancestors has never changed or been influenced from other cultures.

Starting from the "Mythological" times nearly all the cultures and nationalities that came to Cyprus left something. Not only they left something, but they took away something as well culturally. While defining Culture and Folklore we say, both are fluent and also sticky. By the fluency of culture we mean that nothing and in this sense culture is not static. It changes all the time. As one of the great philosophers of mythological times said "you can not swim two times in the same water". This dynamic structure of folklore continues to change not only according to the way of production and relativeness but because of its stickiness it gives out from itself and also takes to himself from other cultures.

Let me give you some examples on how the Turkish Cypriot Folklore had been affected in history from some different cultures.

According to the historical archives the Turks came to Anatolia in 1071 from Central Asia. Of course their voyage did not take them a few days/ months or years. It took them a long time. On this long voyage they came into contact with various cultures and tribes. They not only fought with them, but took the people as slaves, or signed treaties of brotherhood with them. They married their girls and men and lived together with them. Everytime they contacted a different culture both sides were giving or taking from each others' habits, traditions or cultures. When they had come to Anatolia, there were not only natives of Anatolia but people from other cultures and lands as well. So, they also mixed with the people of Anatolia.

In 1571 the "Otomans" were in Cyprus. After severe fights they conquered Cyprus. After this victory many people, especially the Venetians were killed while more freedom and privilege were given to the people having the Orthodox belief. So the Turks that came here in 1571, met other people here and they also mixed to a certain extent. They at the least started to live in the same villages, do trade with each other. They got happy at a wedding together and they enjoyed themselves drinking, dancing, singing, or wept together at the loss of a friend.

Now let me give you a few examples on some traditions and beliefs that the Cypriot Turks have and try to comment on their origin.

It is not a habit that is applied nowadays but my father tells me that when he was a child in 1930s, in Mid January (January the 17th) his parents would burn some leaves of olive tree in a pan, then pour water onto the burning bushes. After it had been put off in the water, the water bearing the burnt bushes were spilled into the garden. Apart from this in November

they would burn the olive leaves in the same way, but instead of pouring the burnt bushes into water, they would spill it in the air

As my father says, "he was told by his family that this was a tradition that came from Central Asia." And he continued to say that The nomadic Central Asian Turks had 3 tents one in the other. There was a burning fire in the tent all the time. The 3 tents were in use when it was cold. When the weather became hotter they used to remove the outside bigger tent. And while changing into another tent, they would put off the fire light a new one and apply the tradition mentioned above.

Let me give you an example to show how we still bear the effects of the mythological times. Our elderly people take bunches of myrtle tree to the cemeteries when visiting the dead. It was also tradition of the Cypriots to lay branches of the same tree onto the road at parades. When we ask them "why this myrtle along with the other flowers?" they say that the "Myrtle Tree is a sacred tree. And the elderly Turkish Cypriot women say "The Myrtle Tree is our mother from birth till death" "It is our first mother, the privileged mother"

Can a tree be the mother of people. Nobody knows why they say it like that. According to an archeologist and a folklore researcher "Mr Bağışkan" wrote, "The belief goes back to the multi godded era. To the mythological times. According to one of the many legends told every tree had a fairy called "Dryad" which came to life and died with the same tree. A women called "Dryope" was walking in the forest holding her child in her arms with her sister, husband and father. She cut a branch of the blossomed Myrtle tree and thus caused the death of the fairy of the tree. That moment she was cursed by the Dryad. And suddenly she started to turn into a Myrtle Tree. While she was totally becoming a Myrtle tree she

spoke to her sister, father and husband saying” Take my child from my branches, Give her to a wet nurse. Tell her to feed my baby often here and let her play under my shade. And when she grows up and, starts to understand everything, tell her that I am here and she calls me as mom.”

Was this belief inherited from the people of Anatolia – because the legend was detected in Turkey- or do the Cypriot Greeks have the same belief and it was shared here, I do not know. Unfortunately as you know, we do not have any possibilities to do a comparative folklore research. But however I think that this belief is peculiar to some people living in Anatolia not to Turks that came from Central Asia but to one of the native peoples of Anatolia.

From 1571 and onwards for more than 400 years the peoples of Cyprus lived together. Sometimes they revolted together against the tax collectors of the Ottoman Empire, sometimes they got on strikes against the foreign investors. They sometimes quarreled, fought among themselves, and as I had stated above they were together at their happy days, sharing the happiness and sometimes weeping for the same reason.

I do not know whether you had spectated local dances being performed by the Cypriot Greeks and Turks One who has never observed this before will get surprised and say that they are dancing each others’ dances. Well, wouldn’t have it been reasonable to say “these communities have lived together for four centuries and they have affected each other. But it is also true to say that they also had quite a lot of different cultural and folkloric values.

When we look deeply into the cultures and folklore of the communities of Cyprus along with the common values we shall observe differences in each community. So neither exaggerating the common values nor magnifying the differences we must accept the reality

that the communities have not leaved long enough together to form up one nation. Apart from this after 1974 the Cypriot Turks have been accepting immigrants from Turkey and the Cypriot Greeks have been accepting the Pontus Greeks and other nationalities as immigrants along with the immigrants from Greece. So the culture of the two communities is actually tearing apart not only with the green line but with the influence of the newcomers. Could peace be established in the near future? If so we can say that “there is enough common values to make these people to live together in solidarity and in a friendly and brotherhoodly way.” Yet let not the provocators get into action.

Let me finish my speech with a joke that is told among the Turkish Cypriots. This joke may emphasize the peculiarity of the Cypriots.

A monk sees a pigeon drinking water from the sheeps’ basin in the church yard and then flying onto the top of the church bell and shiting on the bell all the time. He tells himself “sure, this bird is a muslim and look what I will do to her”. Then he puts some wine into the basin instead of water and wates the pigeon again. The bird comes and does the same thing. He thinks to himself “Poor bird, he did not realise that I poured wine into the basin. But the pigeon does the same thing for several days. The monk becomes very angry and he gets to the front of the bird and says, “Tell me what are you? If you were a muslim you would not drink wine. If you were a Christian, you would not shit on the bell. What are you?” At this moment they say the pigeon smiled and said “well you see, I am a Cypriot.”

18. Halkbilimi Sempozyumuna Beş Bildiri Sunuldu

18. Halkbilimi Sempozyumu'nda Bildiri Sunan Konuşmacılar Toplu Halde...

Derneğimizin 18 yıldır geleneksel olarak düzenlediği "18. Halkbilimi Sempozyumu" nda sunulan bildirileri aşağıda veriyoruz. 19 Ekim 2000 tarihinde Atatürk Kültür Merkezi'nde düzenlenen ve Ali Nebih'in yönettiği Sempozyuma; Kâni Kanol, Salahi Döşemeci, Fatoş Giritli, Tanju Hastunç ve Ali Katipoğlu katılarak bildiri sunmuşlardır.

Has-Der 18. Halk Bilimi Sempozyumu...**“MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANI
SN. MEHMET ALTINAY’IN
18. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU’NDA
YAPTIĞI KONUŞMA”**

Dünya yeni bir yüzyıla girerken sivil toplum örgütleriyle yönetimler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel boyutta yoğun ilişkilerin kurulduğu bir süreç başlamıştır. Fizyolojik olayların dışındaki diğer sosyal olaylardaki uzlaşmanın, insan uygarlığının oluşumunda temel bir etmen rolünü oynadığı bir gerçek olarak karşımıza çıkarken diğer bir etmenin ise iş bölümü olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Sosyal sorunları aşmaktaki istenç ve bununla gelen başarı, uzlaşma ve iş bölümü ile birleştirilebildiğinde olanaklı olabilir.

Halk Sanatları Derneği ve dolayısıyla onların değerli üyelerini, bugüne kadar gösterdikleri özverili çalışmalarından dolayı kutlarım.

Araştırılmadan gerçek öğrenilemez.

Geçmişin yaşamı içinde doğru; bugünün yaşamı

içinde yanlış görülebilecek pek çok olay veya değerlendirme olabilir. Ancak, geçmişin değer yargılarının ortaya konulabilmesi, bizi biz yapan normların öğrenilebilmesi, geçmişe yönelik yaptığımız

eleştirisel değerlendirmelerin doğruluğunu sınavabilmek, yanlış doğruya sokabilmek araştırma ile olanaklıdır.

Araştırmacılarımıza bu olanğı sunabilmek için kısa bir süre önce yasallaştırdığımız "Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası" ile Milli Kütüphane'ye saklama, koruma ve sunma görevi verilmiştir.

Bugün için ülkemizde, Halk bilimcilerimizin özverili çalışmalarıyla, araştırma ve değerlendirme alanlarında sağladıkları bilgiler azımsanamayacak bir öneme ulaşırken, halk dansları alanında, iç ve dıştaki organizasyonlara katılma talepleri dernekleşen grupların sayısını artırmıştır. Halk dansları bir eğlence çeşidi olmanın ötesinde, her türlü duygularımızı anlatan birgüzel sanatlar türü ve aynı zamanda toplulukları birbirine yaklaştırıp bağlamada gücü yüksek bir anlatım aracı ve ulusal bilimin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bakanlığımız, aynı alanlarda etkinlik gösteren kuruluşlara eşit mesafede bulunmaya gayret gösterirken, üretme uğraşı içinde bulunan kuruluşlara olanakları ölçüsünde destek vermeye çalışmaktadır.

Bakanlığımız, gelişecek veya geliştirilecek verimli ve etkin işbirliklerine açıktır.

Güzel Sanatlar alanında toplumumuzun anlayış, beğeni ve diğer alanlardaki kültürel çalışmalarını destekleyecek çalışmalara bilimsel motivasyon kazandıracak "Sanat Kurumu Yasa Tasarısı" Cumhuriyet Meclisi'nin gündemindedir.

Halk Sanatları Derneği'nin kuruluşundan bugüne göstermiş olduğu performans her türlü takdirin üzerindedir. Dernek düzeyinde aralıklarla dahi olsa alandan bulup ortaya koyduğu değerli bilgiler, geleceğe toplumsal olarak mirasımız olarak taşınacaktır.

Araştırma-Sorgulama ilkesini kendisinde yerleştirdiğini gördüğüm derneğin, bu sempozyum ile de bunu yaptığını memnuniyetle görüyorum.

Atatürk Kültür Merkezi'nde bu gün bu tarih ile gerçekleştirilen irdeleyici sempozyum konusunun, halk dansları gibi büyük kitleleri bünyesinde barındıran sanatsal uğraşının daha da verimli bir yöne doğru gitmesinde önemli bir payı olacaktır.

Ben bir kez daha bu etkinliğı düzenleyenleri, organize edenleri olaya katkı koyan, katılan veya onaylayan tüm dernek başkan ve üyelerini kutlar çalışmalarında başarılar dilerim.

Doç. Dr. Mehmet Altunay
Bakan

Has-Der 18. Halk Bilimi Sempozyumu...**“HAS-DER BAŞKANI
SN. ALİ NEBİH’İN 18. HALKBİLİMİ
SEMPOZYUMU’NDA YAPTIĞI KONUŞMA”**

18. Halkbilimi sempozyumuna hoşgeldiniz.

18 yıldır düzenli olarak düzenlenen Halkbilimi Sempozyumları ülkemiz kültürü açısından 2 yönden büyük önem taşımaktadır. Bu sempozyumlar sayesinde bugüne kadar sunulan 80’i aşkın bildiri, yazılı olarak arşivlere geçmiş, Halkbilimi dergisinde ve bir kısmı da 2 cilt halinde kitap olarak yayımlanmış ve gelecek kuşaklara yazılı belge olarak aktarılma olanağı bulmuştur.

Diğer yönden ise bu sempozyumlar araştırmacıları, araştırmalarını sunacakları bir platform yaratarak, teşvik edici, özendirici bir rol oynamıştır.

Ülkemizde bu tür çalışmaların 80’li yıllarda başlaması kültürel değerlerimizin geleceğe aktarılması açısından çok büyük bir kayıp olmuş, birçok kültürel değer yitirilmiştir. Kültürel değerlerimizi topluma yeniden kazandırmanın uğraşı içerisinde olan demegimiz, yakın bir gelecekte Halk Sanatları Enstitüsü projesini hayata geçirerek, bu konuda

elinden gelen herşeyi yapacaktır. Her şeyi tüketmeye alıştığımız bu tüketici toplum ortamında maalesef, kültürel mirasımızı tüketirken, aslında geleceğimizi tükettiğimizi çok geç farkettilik.

Bu yıl sempozyumumuzda ilk kez bir konu başlığı vererek, Halkdansları alanında kendini kanıtlamış farklı düşünce ve görev yerlerindeki 5 değerli temsilciden, “Kıbrıs Türk Halkdanslarının 2000’li yıllardaki durumunu ve geleceğe yönelik düşüncelerini” almak istedik.

Umut ederiz ki, bu akşam burada başlayacak olan çalışma geçmişin bir ürünü ancak geleceğe yönelik bir doğum, bir başlangıç olur. Çünkü yıllardır ülkemizde kanayan bir yara görünümünde duran bu soruna hep birlikte müdahale etme zamanı gelmiş hatta geçmiştir. Geçmişte yaşanan kısır tartışmaların yavaş, yavaş aşılması, kuruluşlar arasındaki işbirliği ve yakınlaşma çabaları, kültür dairesinin konuya yönelik yayınlamış bulunduğu, Kıbrıs T. Halkmüzikleri kitabı, sevindirici gelişmeler ve olumlu adımlardır. Bu akşam buraya tüm dernek, kurum ve kuruluşların konuşmacı olarak davet edilmesi gerekirdi. Ancak bunu bir sempozyum ortamında gerçekleştirmenin zamanlama açısından imkanı yoktur. Bu nedenle konuşmacı sayısını 5’le sınırlamak zorunda kaldık. Diğer arkadaşların da bunu anlayışla karşılayacağını umut ediyoruz.

Az önce belirttiğim gibi biz bu sempozyumu Halkdansları alanında yaşanan sorunların çözümü yönünde bir doğum olayı gibi değerlendiriyoruz. Bundan sonra herkesin katılımı ile düzenlenecek atölye çalışmaları ile sorunun çözümü yönünde ciddi adımların atılması en büyük dileğimizdir. Hepinize bir kez daha hoşgeldiniz der, bu geceyi bizimle paylaştığınız için teşekkür ederim.

“2000’Lİ YILLARDA K. T. HALK DANSLARININ DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK DÜŞÜNCELER”

PORTRE

Salahi DÖŞEMECİ

12.7.1963 Lefkoşa doğumlu.

Halkoyunları çalışmalarına Devlet Halkdansları Topluluğunda başladı. Bu grupla birlikte yıllarca yurt içi ve yurt dışı temsiliyetler yaşadı. 1985 yılından itibaren çeşitli okullarda ve derneklerde eğitmen olarak görev aldı. Yarışmalarda alınan dereceler sonucunda ekiplerle Türkiyedeki birçok yarışma finalinde bulundu. T.C. Milli Folklor Araştırma Dairesi'nin Kıbrıs'ta yaptığı ve birçok yerleşim birimini kapsayan araştırmalarda hazır bulundu.

Kıbrıs Türkü'nün duğumla ilgili inanışlarını irdelleyen “Kız mı Ekek Mi?” isimli bir folklorik skeç yazdı. Bu oyun birçok grup tarafından sahnelendi.

Birçok yarışmada eğitmen ve seçici kurul üyesi olarak görev yaptı. 1991-1993 yılları arasında Londra’da öğretmenlik ve halkoyunları hocalığı yaptı. 1997 yılından itibaren ise Devlet Halk Dansları Topluluğunda eğitmen olarak görev yapıyor.

Salahi DÖŞEMECİ

“2000’li yıllarda Kıbrıs Türk Halkdanslarının Durumu ve Geleceğe Yönelik Düşünceler” konulu bu sempozyumu düzenleyen Has-Der’i kutlayarak başlamak istiyorum sözlerime.

İkibinli yıllarda Kıbrıs Türk Halkdanslarının durumuna bakmadan önce sanırım bizi ikibinli yıllara getiren etkilere kısaca bir göz atmak faydalı olacaktır. Halkoyunları çalışmalarının yaygın olarak başladığı 1976 yıllarında bu faaliyete katılan gençlere biraz tuhaf gözle bakıldığını söylüyor o yılların dansçıları. Kız erkek birlikte bu faaliyetin yapılması halk tarafından pek tasvip edilmemişti.

Ama halkdanslarının içinde bulunan birlikte iş yapma duygusu, geçmişi öğrenme, sahneleme, alkışlanma, seyhatler v.b. gibi birçok unsur halkdanslarını gençlerin gözünde hep cazip bir faaliyet olarak tutmuş, hatta özellikle son yıllarda katılımında bir patlama yaşanmasına sebep olmuştur.

İlgide, katılımında bu patlama yaşanırken süreç içinde ıcrada, sahnelemede de çok ilginç evrelerden geçtik. Birçok hatalar yaptık. Yakın geçmişe kadar halkoyunları ile ilgilenen kurumlar ve kişiler birbirlerine karşı daha hoşgörüsüz, daha tahammülsüz gibiydiler. “Filan oyunu sen değil ben düzenledim. Bu oyun o köyde değil bu köyde oynanır” gibi birinin ak dediğine

diğeri hep kara dedi. "Dizliğin rengi siyah mı olacak lacivert mi?" diye yıllarca kapıştık da kimsenin aklına siyah da benimdir, lacivert de. Beyaz da.... Demek gelmedi.

"Susta" Rum oyunudur, biz oynamayız, sahnelemeyiz dedik ama ertesi gün köyde düğünde susta çaldı biz oynadık. Sonra tüm söylediklerimizden vazgeçip "esas" sustayı biz oynarız diyerek önceleri sakıncalı bulduğumuz bu oyunla en önemli yarışmalara katıldık.

"Bir deli oynadı iki deli sahneledi. Nerde bizde böyle müzik, nerde bizde böyle figür dedik, bir ay sonra aynı oyunu programımıza aldık. Birbirimizi hep kategorize etmeye çalıştık. Birimiz diğerine Rumcu öteki diğerine Anadolu dedi. İkisinden de etkilendiğimizi kabul etmek pek işimize gelmedi.

Halkdanslarımızda ilgili patlaması yaşandığı dönemlerde halkın daha fazla beğenmesi için halk adına oyunlarımızda bazı değişiklikler yapmaya başladık. Bu değişiklikler müthiş bir yozlaşmayı da beraberinde getirdi. Oyun ritimlerimiz oldukça hızlandı. Kız oyunlarımız, tamamen oryantal, erkek oyunlarımız ise abartılı, nerdeyse cambazlık yeteneği gerektiren figürlerle doldu taştı. Ekiplerin başarısı kimin orağı nereye kadar attığı, kimin başına kaç bardak koyduğu, kimin sahneye kaç kişiyle çıktığıyla ölçülür oldu. Aslına uymayan yazma figürler, müzikler icad edildi. Gelinlere pop şarkılar eşliğinde kına yaktık, reklam müzikleri ile oyunlar oynadık ve ben yaptım oldu, hem de çok güzel oldu dedik.

Amam son iki, üç yıldır birbirimizle konuşmayı becermeye başladık. Dialog ortamı oluşunca yapılan hatalar dostane bir şekilde tenkit edildi. Düne kadar ben yaptım oldu diyenlerimiz bile evet ben filan oyunu kurarken bazı hatalar yaptım demeye başladı. böylece hatalar terkedilmeye başlandı. Ben, Kıbrıs Türk Halkdanslarını tarihi içinde en başarılı döneminde görüyorum.

Bu başarılı döneme gelirken ekiplerimizin yurtdışına yaptığı temsil yetlerin de çok önemli bir yeri vardır. Yurtdışındaki, özellikle de Türkiyedeki başarılı grupları gördükçe daha çok çalışmamız gerektiğini anladık.

Figüre kostüme, müziğe sahne düzenlemesine yeni anlayışlar getirdik ve getirmeye devam ediyoruz. Ancak bu yeniliklerin özümüzü bozmamasına dikkat ediyoruz artık.

Halkdansları K.K.T.C.'nin dünya ülkeleriyle en rahat iletişim kurduğu, en rahat boy ölçüştüğu kulvardır dersem sanırım kimsenin itirazı olmaz. Sporunun siyasetçinin giremediği uluslararası alanda biz halkdancers çok rahat yer alıyoruz, yer almadan öte itibar görüyoruz, başarılı oluyoruz. Ekiplerimizin Türkiye ve diğer ülkelerde aldığı ödülleri bu iddiamı doğrular niteliktedir. Fakat söz tam buraya gelmişken ben bir parantez açmak istiyorum. Evet, halkdanslarında ülke olarak çok başarılıyız ama bence bu konuda bir de dernek kuruluşu enflasyonu yaşıyoruz. Halkdanslarını "evlere servis yapılır" anlayışına getirmek üzereyiz. Her köye iki dernek açmak gelecekte halkoyunlarımızın kalitesini negatif yönde etkileyecek diye düşünüyorum. Tüm kuruluşların şikayetleri aynı. "Eleman kostüm müzisyen"... O zaman ayrılarak küçüleceğimiz birleşerek büyümeliyiz diye düşünüyorum.

Heimiz bu camianın insanlarıyız ve biliyoruz ki, yurt içinde herhangi bir faaliyet yapmadan senede bir kez yurt dışına gitmeyi, hem de daha önce kimsenin gitmediği, ve uzak yerlere gitmeyi başarı olarak gören kuruluşlar var. Yıllardır kendini tekrar etmesi, repertuarlarını halkın ezberlemesi, eleman müzisyen yetiştirememesi, icraatlarını yurt içinde camiaya göstermekten çekinmesi hiç sorun değil. Yurt dışına gidelim, en çok satan gazetenin renkli sayfalarında da bir resmimiz çıksın. Çatlasın düşmanlar.

Halbuki böyle olmamalı. Eline davet geçiren herhangi bir grup temsil yet peşine düşmemeli. O grubun kalitesi, gidilecek organizasyonun altyapısı, grubun repertuarı belli bir düzeyde olmalı ve bu düzey bir merci tarafından denetlenmeli. Bu merci ise bence Kültür Bakanlığı temsilcileri ve ilgili sivil toplum örgütü temsilcilerinden oluşabilir. Aksi taktirde elinde davet ama parası olmayan kuruluşun yöneticisinin gideceği yerler, adresler belli oradaki insanlar ise "Yeter ama kardeşim bizim halkoyunları gruplarına para yetiştirmekten başka işerimiz de var" demeye başlar.

Derneklerin bu konuda kurumsallaşarak bir disiplin yaratmaya çalıştığını biliyorum. Birlik yetkilileri veya dernek yöneticileri zaten bu konuda konuşacak dolayısıyla ben bu konuda daha fazla görüş belirtmeyeyim.

İkibinli yıllarda Kıbrıs Türk Halkdanslarının durumuna göz attıktan sonra geleceğe yönelik düşüncelerimizi de aktarmaya çalışalım. Dernek ve kuruluşların oluşturmaya çalıştığı kurumsallaşmanın başarılı bir yönetimle her açıdan yararlı olacağına inanmaktayım. Böyle birliktelik halkoyunlarının icrasında bir standart sağlamamıza yardımcı olabilir. Yurtdışı temsiliyetlerde bir eşitlik getirilebilir. Sağlıklı bir diyalog ortamında oluşacak rekabet, oyunlarımızı daha bir başarılı sunmamıza yardımcı olabilecektir.

Ben, Devlet Halkdansları Topuluğu eğitmeni olarak bu konuda daha fazla görüş beyan etmeden, kendi grubumla ilgili düşüncelerimden bahsetmek istiyorum.

Zaman zaman bazı kesimler Devletin Halkoyunları grubu niye olsun? Buna ne gerek var? diyerek Devlet Halkdansları Topuluğunun ayrıcalıklı bir durumda olduğunu iddia ediyor ve daha da iddialı bir söylemle Devletin ekipleri kapatılmalıdır diyor. Esasında devletin ekipleri değil ekibi olmalıdır ve her açıdan geniş imkanlarla donatılmalıdır. Bu ekibin kapatılması istemi eğer devletin bu gruba harcadığı paranın yarattığı adaletsizlik ise aynı devletin birçok ekibin birçok ihtiyacını karşılarken pek de cimri olmadığını göreceğiz. Derneklerimizin son yıllarda sahip olduğu tesislere bakarsak, birçok ekibin yurtdışına giderken sağlanan maddi ve manevi kolaylıklara bakarsak sanırım haksız olmadığını göreceksiniz.

Dış ülkelerde devlere ait halkdansları toplulukları veya devlet semsiyesi altındaki herhangi bir grubun sanat yönetmenleri, koreografları, eğitmenleri, müzisyenleri profesyonel ve tam gün bu işi yapan insanlardır. Dansçılar da profesyonel ve sanatçı kadrosunda çalışan kişilerdir. Bizde tüm bunları yakalamak imkansız mı? Benim fikrimce bizim ülkemizde de yönetici ve müzisyenlerin profesyonel, dansçıların da yarı profesyonel olabileceği bir sistem kurulabilir. Veya güçlü bir prim sistemi ile dansçılar

sözleşmeli hale getirilebilir. (Kültür Dairesi Müdürü'nün bu konuda bir çalışması oldu ama sanırım mevzuata takıldı, umutlar başka bahara kaldı.)

Türkiye Devlet Halkdanslarını örnek vermeye kalsam, onların kadrolarından imkanlarından örnekler vermeye kalsam o kadar kalabalık ülkenin imkanları da çok olur diyebilirsiniz. O yüzden Türkiye Devlet Halkdansları Topuluğu yerine Türkiye'nin birçok dernek ve belediyesinde hatta bizdeki bazı belediyelerde bile bu tip profesyonel kadro ve zihniyetle çalışan bu insanların kültür sanat alanında ortaya koydukları eserleri yıllardır büyük bir zevkle izlemekteyiz. Bu tip kadrolar belediyelerde, kurumlarda, üniversitelerde olabilir ama devlette olamaz fikrine ben katılmıyorum. Üniversiteler üretecek, yaratacak kişilere baskıcı, sansürcü bir zihniyetle yaklaşmaz onları serbest bırakırsak elindeki imkanları iyi kullanan profesyonellerin amatörlerle lokomotif olacağına inanıyorum. Bu, bütün kültür sanat dallarında olduğu gibi halkdanslarımızda da geçerli bir iddiadır.

Evet, Devlet Halkdansları Topuluğu ülkemiz için gereklidir. Çünkü bu grup hükümetin değil, devletin grubudur. Belli imkanlara sahip, yönetici, müzisyen, dansçı ve araç gereç olarak tam donanımlı bir Devlet Halkdansları Topuluğunu ülkemiz halkdanslarına koyacağı çok katkı vardır diye düşünüyorum. Bütün aksak, eksik yönlerine rağmen ülkemizin birçok başarılı grubunun eğitimliğinde, müziğinde ve yönetiminde bugünkü Devlet Halkdansları Topuluğunun içinden çıkmış değerli arkadaşlarımız veya onların öğrencileri olduğunu özellikle vurgulamak isterim.

Son olarak şunu söylemek istiyorum. Bizim grubumuz dışarıdan görüldüğü gibi rahatı yerinde, eksiği olmayan bir grup değildir. Bizim grubumuz bazen katılacağı yurtdışı organizasyonları bile seçme hakkına sahip olamayabilir. Yurtçinde herhangi bir etkinliğe katılmayı reddetme hakkımız olmayabilir. Birçok dernek veya kurumun bu hakkı varken biz bu işi görev anlayışı ile yapıyor, ve daha iyi imkanlara sahip olacağımız günleri umutla bekliyoruz.

Hepinize saygılar sunarım.

“2000’Lİ YILLARDA K.T. HALK DANSLARININ DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK DÜŞÜNCELER”

PORTRE

Fatoş GİRİTLİ

1972 doğumlu ilk ve orta öğrenim Gazi Mağusa’da tamamlamış ilk halkdansları çalışmalarına 1987 yılında Gazi Mağusa Belediyesi Topluluğunda başladı.

1990 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Türk Halk Oyunları Bölümünden mezun olduktan sonra Kıbrıs’a dönmüştür. 1996-97 yılında Gençlik Dairesi Halk Dansları topluluğunun çalışmalarına katıldı, daha sonra Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığında, Kültür Dairesinde bir buçuk yıl sözleşmeli personel olarak çalıştı, 1998-99 yılında Atatürk Öğretmen Kolejinde Halk Bilimi Öğretim görevlisi olarak çalıştı.

T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Müdürlüğü’nün Halk Dansları Seçici Kurul üyesi, ve şu anda Gazi Mağusa Belediyesi H.D Topluluğu eğitmeni.

Fatoş GİRİTLİ

Genel olarak Halk Dansları, adından da anlaşılacağı gibi halka ait ve ait olduğu toplumun, kültürel değerlerinin sergilendiği, geleneksel danslardır. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli devirlerde yaşanan farklı kültür evrelerinin üst üste gelmesiyle, toplumların yaşadığı coğrafik ve sosyal çevrelerin gerektirdiği bazı unsurların birleşmesi sonucunda, kendine özgü bir biçim ve tarz alan halk dansları, halkın kültürel değerlerinin en önemli parçalarından biridir.

Halk Dansları, zaman içinde derinlik ve mekan içinde yaygınlık özelliklerine sahip, belirli bir devre yada şahsa ait olmayan anonim olan, toplumların doğal yaşam süreci içerisinde yıllar yılı nesilden nesile, yine doğal ortamda aktarılmak suretiyle yaşattığı çok değerli bir kültür hazinesidir. Yine buna bağlı olarak halk dansları bu saymış olduğumuz özellikleri muhafaza edebildiği sürece, toplumsallığını ve ulusallığını korur. Aksi takdirde halk dansları olmaktan çıkar ve halka ait olan danslardan ayrılması gerekir.

Aynı anda göze kulağa ve duygulara hitabedebilmek özelliğine sahip olan halk danslarının zengin tavır özellikleri ve icra gelenekleri, toplumların oluşumu

sırasında yaşanmış tarihsel ve sosyolojik dönemlerin ve farklı medeniyetlerin kültürel etkileşimleri sonucunda ortaya çıkarak çeşitli evrelerin izlerini taşır. Ve tüm bu saydığımız etkenlerin ışığında halk dansları, belli bir toplum imajını ortaya koyar.

Halk Danslarında, toplumların, gelenek, görenek, örf ve adetlerini, müzik zevkini ve benzeri daha birçok özelliklerini görebilmek mümkündür. Kısaca, içerik ve anlam itibarı ile topluma ait birçok kültürel değeri bünyesinde bulundurma özelliklerine sahip olan Halk Danslarının, toplumlar için önemi ve değeri büyüktür.

Günümüzde tüm dünyada, uluslararası tanıtımlarda da, Halk Danslarının çok büyük bir rolü olmasının tek nedeni de halk danslarının zengin içeriği, kültürel ve sanatsal boyutlarıdır.

Bugün hızla değişerek gelişen dünyamızda her geçen gün ilerleyen bilgisayar ve teknoloji hayatımıza büyük bir hızla girerken, diğer yandan da hayatımızda varolan geleneksel kültürün, aynı hızla hayatımızdan çıktığını görüyoruz.

Bugün gelinen noktada, halkın kültür değerlerinin kaynağının yine, halk olduğunu unutmamalıyız. Ve yüzyılların birikimiyle ortaya çıkan geleneksel kültürün paha biçilmez ürünlerinin, kalıcı kaynaklar aracılığı ile ileriki nesillere sağlıklı bir biçimde aktarmanın tek yolunu da arşiv oluşturmaktan geçtiğini geç de olsa göz önünde bulunduramaz şarttır. Ve unutmamalıyız ki her geçen gün yitirdiğimiz insanlarımızla birlikte, geniş bir kültür tarihinin vazgeçilmez taşlarını oluşturabilecek olan soruları yanıtlarıyla birlikte yitirmekteyiz... Bu yitirdiklerimiz ise gelecek nesillerin en fazla ihtiyaç duyacakları materyallerin gerçek kaynakları ve gerçek taşıyıcılarıdır.

Halk kültürü, ait olduğu toplumun en önemli yapı taşlarından biridir. Toplumun özgünlüğünü ortaya koymasıyla birlikte toplumu diğer toplumlardan ayırıcı en önemli unsurdur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasasının 39. Maddesinde kültürel değerlerimizin koruma altına alınması gerekliliğinin vurgulanmış olduğu gibi, halka ait olan maddi-manevi değerlerin tümünün arşivlenmesi en önemli görevlerimizden biri olmalıdır.

Bu açıdan bugün ülkemizdeki duruma baktığımızda 2000 yılının sonlarına gelmek üzereyken halen daha, halkbilimi ve halkbiliminin konuları arasında yer alan maddi ve manevi kültürel değerlere yönelik bir arşivin oluşturulmamış olduğunu görmek gerçekten üzücüdür.

Toplumların sosyal ve kültürel gelişimi kültür değerlerinin doğru ve yoğun bir biçimde kullanılması ile doğru orantılıdır.

Buna bağlı olarak halk kültürümüz bilimsel boyutlarda ele alınıp araştırılmalıdır ki, ancak bunun sonucunda oluşturulabilecek sağlıklı temelden yola çıkılıp elde edilen kaynaklardan her alanda yararlanılabilsin.

Halk Dansları alanında yapılması gerekenlerle ilgili üzerinde durmak istediğim bir başka konu ise Eğitim konusudur. Bugün ülkemizde Halk Dansları alanında karşılaşılan sorunların temel kaynaklarından biri de genel olarak Halk Dansları alanındaki bilgi eksikliğidir.

2000 yılının sonlarına doğru yaklaşırken her alanda olduğu gibi Halk Dansları alanında da bilimden yararlanmak bugün bir zorunluluk haline gelmiştir.

Halk Danslarının araştırılmasında sahnelenmesine kadar her aşamada bilimsel verilerden yararlanmak, yapılacak olan çalışmaların sağlıklı bir biçimde gelişimine katkıda bulunacaktır. Özellikle de günümüz şartlarında bu gereklidir.

Eski olan kültür değerlerinin, gericisi-tutucu ve hertürlü yeniliğe kapalı yönlerini eleştirerek, çağdaş ve yoruma açık yönlerini ise geliştirerek canlandırılması gerekmektedir. Yine buna bağlı olarak her düşünce biçimi de bilginin ışığında beceri ve yetenekle geliştirilmelidir. Çünkü ancak bu düşüncedeki gelişme süreci ile kitlelerin toplumsal, ulusal ve evrensel boyuttaki gelişimine katkıda bulunmak mümkün olabilir.

Halk danslarının eğitimde ve öğretimde uygulanabilecek bilimsel metod ve yöntemlerden yararlanmak, bugün ülkemizde geniş kitlelere yönelik uygulanan halk dansları eğitim ve öğretiminde, hem eğitici kişilere, hem de eğitilen kişilere kolaylık sağlamanın yanında, sağlıklı uygulamaların yapılabilmesi adına da büyük katkı sağlayacaktır.

Yine bu alanda çalışma yapan eğitimcilerin, bilimsel verileri ışığında, teori ile desteklenmiş bir pratik çalışma programını kullanmaları sayesinde, yeni nesillerin bu alandaki ilgisinin ve bilgisinin derinleştirilmesi mümkün olabilecektir.

Tüm bunların yanında konuyla ilgili Terminolojinin de doğru bir birimde kullanılması neticesinde ileriki yıllarda ortaya çıkabilecek karmaşaların en aza indirgenmesine katkıda bulunacaktır.

Halk Dansları ile ilgili Terminolojinin yanlış kullanılması eğitilen gençlerin yanlış bilgilendirilmesine yol açtığından, konuyla ilgili kişilerin ve özellikle eğitimlik görevi üstlenmiş kişilerin hassasiyetle üzerinde durması gereken bir konudur.

Ülkemizde Halk Dansları alanında başlatılan çalışmalara baktığımızda, bu alanda yapılan araştırma ve derleme çalışmalarının, 1977 yılında kurulan Halk Sanatları Derneğinin çalışmalarıyla sınırlı kaldığını, yine aynı derneğin 1986 yılından itibaren yayınlamaya başladığı "Halkbilimi" dergilerinden öğreniyoruz.

Kıbrıs Türk Halk Dansları çalışmalarının başladığı ilk tarihlere baktığımızda ise karşımıza 1970 yılının sonları çıkıyor. Yani 23-24 yıllık yakın bir geçmiş diyebiliriz.

İlk başlangıcından 1990 yılına kadar geçen sürede halk dansları topluluklarımızın, yaygınlaşma sürecine bir ivme kazandırdığı göze çarpmaktadır, yine bu süreç içerisinde halk danslarımız, çeşitli vesilelerle yerel veya uluslararası organizasyonlarda yer almaya başlamıştır. Buna karşın araştırma alanında bir ilgi oluşturulmamıştır.

Bugün içinde bulunduğumuz yıllarda ise oldukça popüler bir duruma gelmiş olan halk danslarımızın, hemen hemen bütün bölgelerimize yaygınlaştığını görmek sevindiricidir. Yine Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının her yıl, eğitim kurumlarına yönelik düzenlemekte olduğu halk dansları yarışmaları sayesinde halk danslarımız eğitim kurumlarında da sıklıkla yer almaya başlamıştır. Bu konuyla ilgili halk danslarımızın sık sık basında da genellikle de uluslararası temsilciyetlerle yer aldığını görmekteyiz.

Fakat tüm bu gelişmelerin yanında, böylesine büyük bir popülerite kazanmış olan halk danslarının,

araştırılması ve geliştirilmesine yönelik bir çalışmaya rastlayamamız, bu alandaki popülerliğin yurtdışı tanıtımları yönünde yoğunlaştığının bir göstergesi olduğunun düşündürmektedir.

Buna bağlı olarak, bu alanda yapılan çalışmalar da doğal olarak toplulukların hedeflendiği herhangi bir gösterim, veya yurtdışındaki bir temsil yeti çerçevesinde sınırlı kalmaktadır.

Her fırsatta su üstüne çıkan ve üzerinde defalarca tartıştığımız bu alandaki birçok sorun ve çözüme yönelik çalışmalara rastlamak, her geçen gün güçleşiyor.

Kısa sorular gözardı ediliyor ve daha kolaycı bir pençerenden bakılmaya başlanıyor.

Her geçengün elden ele geniş kitlelere yayılan halk danslarımızda ortaya çıkan sorunlar, beraberinde birçok soruyuda birlikte gündeme getiriyor ve bu alandaki sorunlara bulunan çözümlerde yine kişisel düşüncelerle, doğru veya yanlış geçiştiriliyor.

Folklor yani halkbiliminin konularından yalnızca biri olan halkdansları, kültür, bilim ve sanatla içiçer.

Ve buna bağlı olarak da öncelikle devlet desteğine ihtiyacı vardır.

Herşeyden önce Halk Danslarının sağlıklı bir temele oturtularak gelecek kuşaklara aktarılmasında; hayati önem taşıyan arşiv konusunun, Devletin ilgili bakanlığı olan Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığına bağlı Kültür Dairesi tarafından ele alınıp, bu alanda çalışma yapan kişilerin yararlanabileceği düzeyde hizmete sunulması gerekmektedir. bunun dışında, bugün zaman zaman karşımıza çıkan aksaklıklarında küçümsenemeyecek boyutlarda olduğuna inanmakla birlikte, bu alanda hizmetçi eğitim kursları ve eğitici seminerler aracılığı ile teorik ve pratik bilgilerin, konuya ilgi duyan kişilere aktarılabilmesi sonucunda çözülebileceğine inancım sonsuzdur.

Ve son olarak özellikle günümüzde, birçok eğitim kurumunda da yaygın bir biçimde sürdürülen halk danslarına öncülük eden eğitimcilerin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanabilecek kısa eğitim programları ile gerekli eğitim verilerek, yeni nesillerin bu alandaki gayretlerine katkıda bulunması gerektiği inancındayım...

“2000’Lİ YILLARDA K.T. HALK DANSLARININ DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK DÜŞÜNCELER”

Hepinize iyi akşamlar dileyerek sözlerime başlamak istiyorum. Herşeyden önce konu hakkında fikir beyan ederken Kıbrıs Türk Halk Dansları'nın icra edilmesinin tohumlarını eken tüm hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bir elin parmaklarının sayısını geçmeyecek kadar az olan bu hocaların bizlere verdiği

PORTRE

Tanju HASTUNÇ

1962 Lefkoşa doğumlu ilk, orta ve lise öğrenimini Lefkoşa'da tamamladı.

1975 yılında Kültür Dairesi Halkdansları topluluğunda çalışmalarına eleman olarak başladı. 1978 yılında Has-Der'in kuruluşunda bulunan T. Hastunç 1983 yılında Mağusa Belediyesi Halk Dansları Topluluğunun kuruluşunu gerçekleştirecek 1990 yılı başlarına kadar bu kurumda eğitmen ve yöneticilik yaptı. 1987 yılında Gençlik Spor Bakanlığı bünyesinde Gençlik Dairesi Halk Dansları yönetmeni olarak göreve başladı ve halen bu göreve devam ediyor.

Tanju HASTUNÇ

halk oyunları sevgisi ve aşısı ile bu günlere geldiğimizi inanıyorum. Ancak hocalarıma karşı duyduğum bu saygı o günleri sorgulamama engel değildir.

74 yılından 80 yılına kadar 6 veya 7 oyunumuzun araştırılıp bizlere öğretilmesi (Çiftetelli, Bekri, Orak, Dolama, Kozan v.s) bizlerin gerek eleman olarak gerekse geleceğe dönük eğitmenlik düşüncelerine geniş bir pencereden bakamamamıza sebebiyet veriyordu. 80'li yıllarda Kuzey Kıbrıs'ta yalnızca iki kuruluş biri Aktif biri Pasif durumda halk oyunlarımızı icra ediyordu. (Kültür Dairesi ve Has-Der) Benim 80'li yıllarda başlayan eğitmenlik hayatımda temel düşüncem halkın içinde yaşayan keşfedilmeyi bekleyen, her fırsatta (Eğlence, Düğün v.s) halk tarafından sunulan oyunlarımızın Kuzey Kıbrıs Türk Gençliğine ulaşmasını sağlamaktı.

Böyle bir yayılmacılığın başlayabileceği en uygun mekan ise Belediyeler veya Dernek çatısıdır diye düşünürken Mağusa Belediyesi bünyesinde Halk Oyunları çalışmalarına Esen Yalın hanımla birlikte başladık. Dağarcığımdaki bilgi birikimi ile başladığım çalışmalarda öğrendiklerimin yetersizliğini ve bu bilgilerle mum ışığında çok çetrefilli karanlık yollarda ilerleyen bir kişi olarak yorumladım kendimi. Böylesi

bir köklü başlangıcı yaparken en sevindirici taraf Halk oyunlarına gençliğin ilgisini görebilmek, bu yolda yakın arkadaşlarımızın beni yalnız bırakmayışı iken en üzücü taraf ise kendi çalıştığım emek verdiğim kurumun yetkililerinin bizleri desteksiz bırakmaları idi. 90'lı yılların başarılarına kadar sorumluluğunu yürüttüğüm Mağusa Belediyesi Halk Dansları Topluğunda köklü uygulamalar, birçok başarılar elde ettiğimize inanıyorum. 1987 yılında kurulan ve faaliyete geçen Gençlik Dairesi Halk Dansları topluluğumuz ise bugüne kadar gerçekleştirdiği faaliyetler ve halk oyunları adına yaptığı çalışmalar bir çoğumuz tarafından bilinmektedir.

80'li yıllardan başlayarak bugünlere geldiğimizde Halk Oyunları faaliyeti ile uğraşan 22 kurum, kuruluş görebilmekteyiz. Bu kuruluşların en az kendi içlerinde iki kolda çalışma yaptıklarını düşünsek 44 ekip demektir. (Bunlara okullar ve üniversiteler dahil değil)

Bu noktada benim başından beri hedef alarak düşündüğüm Halk Oyunlarının yaygınlaşması fikri bu alana hizmet veren tüm kişilerin Kurum Kuruluşlarında katkıları ile gerçekleştiği düşüncesindeyim. Ancak gelinen bu noktada ekiplerimizi eğiten öğretmenlerin Halk oyunları bilgisini sorgulamamız gerekir düşüncesindeyim. Bunları sorgularken yıkıcı değil yapıcı olmalıyız. Kendimizi ve karşıımızdakileri nasıl daha ileri bir noktaya taşıyabiliriz diye plan program yapmalıyız. Gençlik Spor Bakanlığı'nın her yıl düzenlemiş olduğu gençlik ve folklor şöleni bugüne kadar birçok ekibimizin katıldığı geniş seyirci kitlelerine ulaşıldığı bir şölenidir. Böylece bir şölenin tüm ekiplerimizin kendilerini sınamaları, ölçüp tartabilecekleri bir atmosferi yarattığı inancındayım.

Kuzey Kıbrıs'taki ekiplerimizin geneline baktığımız zaman başarılı veya başarısız diye yüzdeliğe vuracak olursak eğer %30 başarılı %70 ise başarısız ekipler olarak değerlendirebiliriz. Ama görsel bir sanat olan Halk Oyunlarının sahnede sunuluşu birlik beraberliğe, göze hitap edişine kulağa gelen müziğin uyumuna, kostümün bütünlüğüne ve oyunu sahneye koyan eğitmen, yönetmenin duygular ve düşüncelerin oyunu

oyunayanın danslarla bütünleşmesi ile ilk değerlendirmeler yapılabilir. Başarı veya başarısızlığın diğer bir tesbiti ise sahnede gösteri yapan grubun seyirciyi konsantre edebilmesi ile bağlantılıdır. Eğer seyircinin duygularını, harekete geçirebiliyorsak seyirciye izletmek zorunluluğunu verebiliyorsak bu bizim sahnedeki düzenlememizin başarısını gösterir diye düşünüyorum. Gelinek noktada çok net bir şekilde ortaya çıkan ve çok önemli olduğuna inandığım konuların başında;

1-Halkın Halk Oyunları gösterisi izlemekten usandığıdır. Gerek bizim şölenlerimiz olsun gerekse bölgelerde ve merkezlerde düzenlenen kurum ve kuruluşların etkinlikleri olsun birçok ekiplerin aynı gecede farklı şekillerde olsabilesi aynı oyunları oynamaları insanımızın ilgisini çekmiyor. Genelde bu tür etkinliklerin halka açık ücretsiz olması böylesi gecelerde organizelerin alt yapı çalışmalarının tam olmayışı organize aksaklıkları gibi konular bizim faaliyetlerimizde olan ilgiyi azaltır düşüncesindeyim.

2-Kıbrıs Türk Halk Danslarında uygulanan sistem sahne düzenlemesi alanındadır. Bu noktada Kıbrıs Türk Halk Dansları otantığının ne olduğu düzenlemesinin ne olduğunu ve stilenin ne olduğunu bilmek ve uygulamak çok önemlidir. Bu üç sözcüğün açılımına geçmeden önce şöyle bir örnekle konuya açıklık getireyim. Zamanında bizlere öğretilen oyunların otantik oyun olduğu vurgulanıyordu halbuki öğrendiğimiz oyunların oynayış şekline ve figür yapısına baktığımız zaman otantikle ilgili olmadığını görebiliriz veya bugüne kadar çeşitli sohbetlerde konuştuğumuz birçok insan en otantik ekip bizim ekiptir siz stilize yapıyorsunuz gibi bilimsiz yaklaşımlarla hareket edilmektedir. Bu tür olaylar şunu göstermektedir. Eleman eğitilirken eğiticisi tarafından bilinçlendirilmemekte ve yanlış yönlendirilmektedir. Bugün her eğitmenin bilmesi gereken olmazsa olmazlardan birisi Kıbrıs Türk Halk Oyunlarının oyun türleridir. (Sirtolar, Zeybekler, Karşılama, Temsili oyunlar, kasap türü, Çiftetelli, Arabiye v.b) Otantik oyun yapılarının ne olduğudur. Zaten otantik bir değer ancak yapılan araştırmada

alanında elde edilen değerdir. Bu değer aynı şekilde sahneye taşındığı anda otantığe en yakın şekil olarak adlandırılır. Bu durumda oyun türlerimizden zeybek tek kişi ile, karşılama iki kişi ile, sirtto iki kişi ile ve mendil ile, temsili oyunlar bir kişi veya iki kişi ile, kasap türü oyunları yapmış olduğum gözlem araştırmalarda tek kişi olarak oynansa da bu oyun türünün karakter yapısı omuz omuza birlikte oynanan hareketli bir tarzıdır. Örneğin burada kasap türü (Susta, Arabacı, Bekri) bu müziği çalsak sizler omuz omuza tutuşarak oynamayı tercih edeceksiniz ve daha buna ekleyebileceğimiz örneklerle konuya devam edebiliriz.

Sahne düzenlemesi alanında ne olduğu bu alanda clinizde örneğin beş oyunun figürleri mevcut eğitimci her oyunun figürlerinin kendi içinde çalışmalarını yaparak bağlantılarını gerçekleştirir ve grubuna bu figürleri öğretir. Figürler öğrendikten sonra oyun karakterine uygun şekiller üreterek oyunun sahne üzerinde şekillenmesini sağlar. Örneğin tek kişilik bir oyun bir grup bütünlüğü içerisinde, iki kişilik oyun grub bütünlüğü içerisinde sergilenirken bu noktada temel oyun ve figür karakterlerinin yapısal bozukluğa uğratılmaması gözönünde bulundurulmalıdır.

Stilize alanında ne olduğu konusu ise tek cümle ile yeniden oyun yaratma anlamı taşır. Ancak günümüzde dünya'da istilize kavramı ile düzenleme kavramları arasında bir çok benzeşmeler ve kavram karmaşalarına rastlayabiliriz. Yalnızca değindiğim bu üç nokta bile günlerce ayrı ayrı tartışılması gereken konulardır. Bu üç noktaya kısaca değindikten sonra oyun türlerimizin figür yapısına kısaca değinmek gerektiğine inanıyorum. Yapılan araştırmaların, kendi gözlem ve bireysel araştırmalarının ortaya koyduğu gerçek Kıbrıs Türk Halk Oyunu türlerinin figürleri kendi içlerinde birbirleriyle aynı temayı aynı karakteri taşımaktadırlar. Örneğin Zeybek oyunlarında Aptal Zeybek veya Sarhoş Zeybek veya Abohor Zeybeği bunların temel figürleri aynı ancak kişinin kabiliyetine göre ayak vuruş şekilleri değişebilmektedir. Bu figür benzeşmeleri Sirtto, Kasap oyunları, Çiftetelli, Bahriyeli, Çiftetelli Arabiyeler

de görülebilir. Temsil oyunlarımız kendi içlerinde konularına göre ayrılan ve birbirleri ile benzeşmeyen oyun türlerimizdir. Bunun yanında gerek erkek karşılama gerekse kadın karşılama bir suit olarak birbirine bağlantılı oynanan ve herbiri ayrı bir figür yapısı karakter yapısı taşıyan K. 1,2,3,4 diye oynanan oyun türümüzdür.

Yine eğitimci bilmesi gereken çalışmalarının sağlıklı ve bilinçli yürütülmesinde en büyük etken öğretilen oyunun müziğinin bilinmesidir. Bir eğitimci bir tam müziği müziğin kendi içindeki bölümlerini bir paragraf müziğin kaç figüre eşdeğer olduğunu bilmesi gerekir. Burada anlatmak istediğim eğitimci müzisyen olması gerekir anlamında değildir. Ancak bir figürün kaç sayıya eşit olduğu ve müzik paragraflarında kaç kez tekrarlanabileceği hususudur. Bu gün eklemlerimizi mercek altına alarak incelemeye başladığımız anda karşımıza çıkan manzarada birbirleri ile aynı oyunları oynayan işin kolay tarafına kaçarak flaş oyun diye adlandırılan sözde seyirciyi cezbedici oyunların sürekli oynandığını görebiliriz. Genelde çiftetelli, Arabiyeler (Kız oyunu) kasap türü oyunların (Bekri, susta, darı, Arabacı) oynandığı temsili oyunların ise konularının yeterince işlenmeden sahneye yansdığına görebiliriz. Halbuki bunun yanında zeybek, sirtto karşılama oyun türlerimizin daha zengin figür yapısına sahip olduğu ancak yukarıda belirtilen oyunların yanında çok daha fazla çalışma isteyen oyunlar olduğu için bilerek veya bilmeyerek bu oyunların çalışılmadığı ve sergilenmediğini düşünüyorum.

Yukarıdaki konulara değinirken başlangıçtan günümüze devam eden sorunların da farkında olduğumuzu ve bu sorunları bizlerin de yaşadığını belirtmek isterim.

1. Kıbrıs Türk Halk Danslarının yeterince araştırılmamış olması,
2. Eğitimcinin ve ilgili şahsın mevcut araştırmaları inceleme fırsatının olmayışı,
3. Yetmişmiş eğitimci problemi,
4. Müzisyen problemi,

5. Sağlıklı çalışma salonlarının olmayışı,
6. Faaliyetin amatör bir faaliyet olması sebebiyle sürekli eleman yetiştirilmesi ve yetişen elemanların bir süre sonra kendi yollarına ayrılmalari,

7. Devlet, Belediye, Dernek üçgeninde sürekli kurumlar arası çekişmelerin yaşanması (Bu çekişmelerin başlangıçtaki olumsuzluklarla bugünkü uyumsuzluklar arasındaki farklılıklar. Ayrıca sahne sanatının doğasında bulunan en iyiyi sunma arzusunun çok doğal olduğu ve tatlı rekabet şeklinde gerçekleşmesi gerektiği yerde, yıkıcı, karşıdakini küçük düşürücü ve ekipler arasında nifak sokulmak suretiyle gerçekleşmesi.)

8.Devlet, belediye ve derneklerin konumlarına göre yaşadıkları maddi sıkıntılar,

9.Yurt dışı festivallerine katılımlardaki ekiplerimizin temsiliyet yetenekleri,

10.Ekiplerimizin kostüm problemleri,

11.Devlet ekipleri, Belediye Ekipleri, Dernek Ekiplerinde faaliyet gösteren erkek dansçıların Askerlik görevine gittiği andan itibaren çalışmalara katılmayışı ve askerden sonra gelecek kurma kaygısı içerisinde faaliyetlere katılmama problemleri, yukarıda saydığım problemlere bir çoğunu daha ekleyebiliriz. Ve bu saydığım problemlerin cevaplarını da birçok toplantılarda konuşup kaleme aldığımızı biliyorum. Bu sorunların ve daha belirttiğim birçok sorunun cevapları son olarak gerçekleştirilen Kültür Sanat Kurultayında çok geniş kapsamlı olarak kayda geçirilmiştir.

Belirtilen sorunların temel çözüm noktası maddi destektir. Yetkili kurumun (Kültür Dairesi) güçlü bir bütçeye sahip olması ile birlikte proje karşılığı (ki bu çok önemli bir noktadır) ekiplere destek vermesi gerekir. Desteği verirken bu projeleri takip edecek kadroların iş takibi yapması gerekir.

Bugün yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen başarılı Halk Dansları Topluluklarımızın yurt içi ve yurt dışında elde ettikleri olumlu intibalar her geçen gün bizleri dünya insanı ile yakınlaştırmaktadır. Ekiplerimiz Kıbrıs Türk insanının kültürünün güzelliğini, zenginliğini her geçen

gün daha çok geniş kitlelere ulaştırabilmektedir. İnaniyorum ki bizlerin ortak çabası ortak düşüncesi daha iyiye daha güzeli daha doğruyu yakalamaktır. Bu noktada hepimize düşen görev Halk Dansları faaliyetlerinin işçileri olarak sorumluluklarımızın farkında olabilmemiz ve kendi içimizde ard niyetsiz birbirimize sıkı sıkıya bağlanabilmektir. Farklı bir şekilde kendi oyunlarımıza baktığımız zaman şu manzaraları görebiliriz. Bu gün bizler şu dernek 500 milyon bu dernek 1.5 milyar şu devlet ekibi 2 milyar yardım aldı diye sürekli birbirimizle didişiyoruz, bu didişme sürekli birbirimize olan mesafeyi uzaklaştırmaktadır. Toplam bir yılda harcanan yurt dışı festival giderlerinin tutarı 2000 yılı baz alınacak olursa tahminim 30 milyarı geçmemektedir. Geçen yıl belki bu miktar 50 milyar olabilir ancak bu yıl ve geçen yıl ülkemize getirilen bale, opera v.b gibi topluluk ve sanatçıların giderlerine baktığımız zaman tahminen 500-600 milyar tutarındadır. İşte bu korkunç fark bizlerin ne kadar dar çerçevede uğraş verdiğimiz bir göstergesidir. (Saraydan Kız Kaçırma Operası, Bolşov Bale Topluluğu, Othello Operası) Bu konuya değinirken ülkemizde gerçekleşen ve yeterince olmasa bile ses getiren bu etkinliklerin düzenlenmesini onaylamıyorum anlamında algılanmamalıdır. Ancak bu etkinliklere bu kadar çok paraları harcarken aynı devlet kuruluşları bu miktarın çok az bir bölümünü kendi ülkemizdeki kuruluşlara proje karşılığı katkıda bulunsa kendimizi geliştirmek adına çok yararlı bir iş yapmış olur düşüncesindeyim. Destek görmememizin sorumluluğunu tümüyle başkalarında aramamız gerekir. Çünkü yetkililer artık sürekli yurt dışına gitmek için para isteyen kurumları ve kişileri karşılarında görmekten usanmışlardır. Bizlerin inandırıcı olabilmemiz için birşeyleri talep ederken karşılığında ne ürettiğimizi neler yapabileceğimizi bu desteği veren kurumlara ve halka göstermek zorunluluğumuz bulunmaktadır.

Yıllardır savunduğum şu iddiayı ortaya koyarak geleceğe bakmak istiyorum. Kıbrıs Türk Kültürü çok zengin değerler içermektedir, eğer iyi işlenir ve şekillendirilerek sunulabilirse dünyada aranan özlener

grub veya grublar yaratırız. Bizim dünya insanından hiçbir eksikliği yoktur. Aksine Kıbrıs Türk İnsanı başarılarını birçok ülkede kanıtlamıştır. Yukarıda belirttiğim özlemin gerçekleşmesi için ise bu konuda uğraş veren insanların maddi manevi desteklenmesi gerekir. Mevcut yapıımızdaki ekiplerimizin birbirleriyle uğraşmayı bırakıp daha fazla işbirliği yapmaları gerekir. Amatör çalışmaların devamlılığı her ülkede olduğu gibi bizlerde de devam edecektir. Ancak profesyonellece adımların da atılması gerekmektedir. Örneğin bugün müzisyen problemlerimiz var diyoruz ancak profesyonellece yaklaşım gösterebilsen piyasada ve çevremizde o kadar bilinçli profesyonel müzisyen mevcuttur ki bu problemlerimizi kısa sürede çözeriz. Bu konuda örnek alınması gereken Lefkoşa Belediye Tiyatrosu, Lefkoşa Kent Orkestrası, Alper Susuzlu'nun kurduğu Komedi Tiyatrosu, Osman Bulun'un kurduğu Tiyatrosu, Kemal Tunç'un kurduğu. Tiyatrosu birçok ressamımız ve iki yıldır faaliyette olan Özel Dans Grubunu gösterebiliriz. (Yaklaşık 100 elemanı olan ve tümüyle yabancı kültür olan samba, rumba tango ve bunun gibi dansları icra eden eğitimini sağlayan bu topluluk yaklaşık kişi başı 20 milyon TL. Aylık hizmet karşılığı aidat toplamaktadır) Bu gün bizler kendi elemanlarımızdan 2-3 milyon TL. aidatı almakta zorlanırken ve sürekli destek beklerken bu aradaki farkın sebeplerini kendi kendimize sormamız gerekir.

Çağdaş dünyada yerimizi alabilmemiz için kültür sanata dört elle sarılmamızdır. Değişimden korkmamalıyız. Bugün tartıştığımız özdeğerlerimizi ortaya koyabilmek, korumak için verdiğimiz mücadelede bu değerlere ulaşan bizlerin bu değerlerin son şekli olduğunu ama o günlere gelene kadar yaşadığı değişimi göz önünde bulunduramaz ve bizler için otantik kabul edilen noktadan sonra yaşanan ve yaşanacak olan toplumsal değişimleri göz önüne almak zorunluluğumuz vardır. Bu düşüncenin temeli kültürün istatistik değil dinamik bir yapıya sahip olduğudur. Bu düşünceyi tartıştığımız Halk Dansları konusuna indirgeyecek olursak otantik değerlerin (figür, kostüm, müzik) günümüze bilinçli taşınabilmesi herhangi bir müziğe

oyun yazımında hata payını ortadan kaldıracılmaktadır. Örneğin bugün oynanan dillirga, feslikan, çiftetelli, fincan oyunu, arabiye oyunları. Bu oyunlar türkükleri anonim veya beste olan ama müziklerine figür yazılarak oynanan oyunlarımızdandır. Benim son olarak yazdığım Ekin Ekme oyunu mevcuttur. Bu oyunu geniş bir senaryo içerisinde ekin dönemini yaşatmak için kaleme aldım ve Cemal Özgürsel'in bir bestesi olan Portakal Atışalım müziğine figür yazarak sahneledim. Ama bir ekin oyununun yapılan araştırmalarda karşımıza çıkmayışı buna karşılık bir ekin Hasat Zamanı için bir orak oyununun varlığı ekin zamanı için ise bir ekin oyununun olmayışını ilginç karşılamaktayım.

Geleceğe dönük yapmamız gereken sahnelenen oyunlarımızı nitelikleri ve içerikleri ile birlikte sahnelememizin gerektiğidir. Bu konuda bugüne kadar yapılan doğru ve yanlışların konu ile ilgili kişiler tarafından birlikte incelenmesi ve ortak noktalarda birleşmesi gerekir. Sizlere vermiş olduğum genel bilgilerin her birinin kendi içinde ayrı ayrı incelenmesi ve ortak noktalarda birleşmesi gerekir. Sizlere vermiş olduğum genel bilgilerin her birinin kendi içinde ayrı ayrı tartışılabileceğini belirtmek isterim. Dairem ve şahsımın böyleleri yapıcı tartışmalara her zaman hazır olduğunu bildirmek isterim.

Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Dairesi 2001 yılından başlamak üzere 7 yıllık eğitim seminerleri düzenleyeceğini, bu seminer ve kursların eğitimlik ve jüri üyeliği kursları olacağı her yıl Şubat ayının ilk yarısında onar günlük kurslar halinde gerçekleşeceğini sizlere duyurmak isterim. Böylesi bir hizmetin bu gün tartıştığımız eğitimlik konusuna ve tartışılması gereken jüri üyeliği konusuna katkıda bulunacağı düşüncesindeyim. Son söz ve cümle olarak Kıbrıs Türk Toplumunun içinden neden bir River Dans Topluluğu, Bolşov Bale Topluluğu ve bunun benzeri ünlü topluluklar düzeyinde bir topluluk doğması? Böylesi bir hedefe neden ulaşamayalım? Bizlerin hayali, ideali, hedefi ve çalışmalarımızın yoğunluğu bahsettiğim grubların seviyesine çıkmak olmalıdır. Hepinize teşekkür eder iyi akşamlar dilerim

Has - Der 18. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri...

“2000’Lİ YILLARDA K.T. HALK DANSLARININ DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK DÜŞÜNCELER”

Bu konuları doğru bir zeminde tartışabilmek için her zaman söylediğimizi bir kez daha söyleyerek başlamak istiyorum konuşmama. Birbirimizi doğru anlayabilmek için halkdanslarının sadece ülkemizdeki değil bütün dünyadaki gelişimini, tarihini ve literatürünü öğrenmemiz, bilmemiz gerekiyor.

Elbette bu kolay birşey değildir. Araştırmak, okumak ve üzerinde çalışmak gerektirir. Örneğin dünyada folklor çalışmalarının kapitalist sistemin bir ürünü olduğunu ve

Kani KANOL

toplumların uluslaşma sürecinin bir parçası olarak ortaya çıktığını bilmemiz gerekiyor. Bu nedenle folklor sözcüğünün ilk kez kullanıldığı ve ilk folklor dergisinin ortaya çıktığı yerler, kapitalist sistemin ve uluslaşma hareketlerinin başladığı yerler olan İngiltere ve Fransa’dır. (1878)

Bunları bilmek neden önemlidir biliyor musunuz? Halkdanslarının ne olduğunu, nasıl geliştiğini ve ne gibi sorunlarla karşı karşıya olduğunu tartışırken birbirimizi anlamamız için önemlidir.

Bizi ve halkdansları çalışmalarımızı çok yakından ilgilendiren Türkiye’deki gelişmeleri ve bunların bize etkilerini bilmeden de bu konuları tartışmalıyız. Örneğin ilk folklor çalışmalarının milli hareketin önderliğini yapan Ziya Gökalp ve Mehmet Fuat Köprülü ile başladığını, daha sonra ise Türkiye’de ilk halkdansları çalışmalarının 1922 yılında daha Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmeden okullara gönderilen genelgelerle halkmüziği ve halkdansları derlemeleri başlatıldığını bilmemiz gerekir. Bu çalışmaların halkevlerinin tüm Türkiye’de halkdansları çalışmalarını başlatmasıyla (1932)de doruk noktasına ulaştığını da bilmemiz gerekir.

Tüm bunlar neden önemli? Halkdansları çalışmalarının

PORTRE

Kani KANOL

1952 Lefkoşa doğumlu ODTÜ Maden Mühendisliği Bölümü Mezunu Halkbilimi çalışmalarına ODTÜ Halkbilimi Topluluğunda başladı.

1980 sonrası çalışmalarını HAS-DER’de sürdürdü. Halkbilimi Dergisinde ve diğer pek çok dergide araştırma ve makaleleri yayımlandı. Halen Has-Der yönetim kurulu üyesi ve Halkbilimi Dergisi yazı işleri sorumlusu olarak çalışmalarına devam etmektedir.

sanatsal bir faaliyet olarak başlatılmadığını görmemiz ve bilmemiz için önemli.

Ülkemizde de halkdansen bu çerçevede başlatılmıştır. Yani bir sanatsal faaliyet olarak başlamamıştır. Üstelik daha da önemlisi Kıbrıs Türkünün Türklük kimliğini kaybetmesinden korkulduğu için, köylerde oynanan gerçek halk dansları yerine Türkiye halk oyunları benimsenilmeye ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

Bütün bunları bilerek ülkemize baktığımızda halkdansları çalışmalarını 80 öncesi ve 80 sonrası diye iki başlık altında toplamak gerekir. 80 öncesi bu alanda yürütülen çalışmalar incelendiğinde görülecektir ki, halkdansen çalışmaları tek bir amaca yöneliktir. Bu amaç daha önce sözünü ettiğimiz siyasi bir amaç olup, Kıbrıs Türkü'nün, Türklüğünü unutmaması, Türkiye ile bağlarını kopartmaması ve milli duygularını herhangi bir şekilde zayıflatmaması şeklinde özetlenebilir. Devlet tarafından kurulan halkdansen örgütü bu dönemde faaliyete başlamıştır. Okullarda da yine çalışmalara 1977 yılında kurulan HAS-DER alternatif olarak kurulduysa da, aslında kurulma nedeni daha çok kişisel anlaşmazlıklardan kaynaklanmıştır. Yani Devletin öngördüğü amaçların dışında amaçlar öngörerek kurulmamıştır.

1980 yılında HAS-DER yönetimi el değiştirdi ve gerçek anlamda Devletin halkdansen çalışmalarına bir alternatif ortaya çıktı.

Bu dönemde genelde folklor çalışmalarında bilimsellik önplana çıkartılırken, özde ise halkdansenlerinde sanatsallık ve Kıbrıs Türkü'nün kendi halkdansenlerine sahip çıkması önplana çıkartıldı.

Kısa zamanda çoğalan dernekler dönemin kültürel ve politik manzarasına damgasını vurmuştur. Devlet zararlı gördüğü bu dernekleri ve çalışmalarını yok etmek için, karşı atığa geçerek önceleri Belediye ekiplerini, daha sonra Devlete bağlı gençlik merkezlerini ve bunlara bağlı dernekleri piyasaya sürmüştür. Dikkatinizi çekiyorum, PİYASAYA sürdü diyorum çünkü bu süreç gerçekten, artık halkdansenleri çalışmalarının "piyasasının" olduğu bir süreçtir.

Tırnak içinde "Halkdansenleri Piyasasına" yeni katılan genç arkadaşlarımız bilmeyebilir, ancak uzun bir zamandır bu alanda özveriyle çalışan, emek veren eskiler birer

bilerek veya bilmeyerek bu süreci yaşadılar, halen yaşıyorlar ve hatta bu süreçte çok önemli roller de üstlendiler.

Amacım kimseyi suçlamak değildir. Ancak gerçekleri, gelişmeleri ve bu süreçteki uygulamaların ardındaki düşünceleri doğru bir şekilde saptayarak ortaya koymazsak teşhis yanlış olur ve tedavisini de bulamayız.

Niye bu dönemi PİYASAYA olarak tanımladım, bir de buna bakalım. Çok fazla derine inmeden meseleye baktığımızda, halkdansenleri sanatsal bir faaliyet alanı olarak Kıbrıs Türkünün kendi özgün kültürünü geliştirdiği bir faaliyet alanı olarak, ele alınmamış bunun yerine halkdansenleri kendi doğasına yabancılaşan, sayıları hergün artan kurum ve kuruluşlarda anlık tüketimler için toplumsal nitelikte değil, pazar için üretilip, üretildiği ortamların dışında tüketilen "şeylere" dönüşmüştür. Yeni artık alınıp satılabilen, hatta karlı görünürse yatırım yapabilen, belirli üretim ve tüketim kapılarını oluşturmuş bir yapı ortaya çıkmıştır ki işte bu yapıyı ben halkdansenleri piyasası olarak tanımlıyorum.

Bugün ülkemizde de bu alandaki çalışmalarını hangi ekipler yürütüyor?

- Devlet Halkdansenleri Topluğuluğu
- Gençlik Dairesi Ekipleri
- Belediye Ekipleri
- Dernek-birlik Ekipleri
- Okul Ekipleri

Toplam kaç tane ekip var bu kurumlarda bilen var mı? Ben bu alanı yakinen takip eden birisi olduğumu düşünüyorum ancak bilemiyorum. Bilenin olduğunu da sanmıyorum. Varsa çıksın söylesin.

Kimler çalıştırıyor bu ekipleri, bu çalıştırıcılar ne kadar süreyle çalıştırıyor sözkonusu ekipleri bilen var mı? varsa çıksın söylesin.

Bu çalışmaların formasyonları nedir? Bu alandaki birikimleri ne kadardır? Kendileri nasıl bir eğitimden geçtiler? Bilen varsa söylesin.

Tüm bu soruların yanıtlarını bilimsel metodlarla araştırıp ortaya koymadan doğru bir zeminde tartışmak gerçekten zordur. Ben 5-6 yıl önce bu konuda bir anket çalışması başlatmışım ancak sonuçlandıramadım. Birileri bu çalışmayı mutlaka yapmalı. Tıpkı her alanda olduğu gibi ben de yarım yamalak bilgilerimle meseleye

baktığımda gördüğüm taplo içler acısıdır.

Devlete bağlı ekipleri alın. Konuşmamın başında söylediğim nedenlerle ortaya çıkan bu ekiplerde çalıştırıcı olanlar, az veya çok devletten bir ücret alıyorlar. Bu ekiplerde oynayan oyuncular aynı şekilde devletten bir ücret alıyorlar. Yurtdışı etkinliklerinde daha önce HAS-DER'in yaptığı bir araştırmada da somut olarak ortaya koyduğu gibi, maddi olarak devletten katkılar alınıyor. Peki bu çalıştırıcılar ve oyuncuların diğerlerinden farkı nedir? Bu işi amatörce yapıyorlar, herhangi bir farklı formasyonları yok. Diğer ekiplere örnek olacak nitelikte çalışmaları yok. Velhasıl hiçbir farklı yanları yok. Ancak Devlet baba şöyle veya böyle kendilerini ödüyor.

Alın Belediye ekiplerini. Yukarıda söylediğim şeylerin tümü bu ekipler için de geçerli. Sadece bu ekipler hem belediye bütçesinden birşeyler alıyorlar hem de yurtdışına her gideceklerinde Devlet babadan da birşeyler kopartıyorlar.

Okul ekiplerini ele alın. Aynı şeyler bunlar için de geçerli. Hatta bunların durumu daha da vahim. Ben bugüne kadar okullarda ciddi olarak halkdansları eğitimi yapıldığını doğrusu göremedim. Ekipleri oluşturan oyuncuların büyük bölümü Devlet, belediye ve dernek ekiplerinde oynaları öğrenen çocuk ve gençlerden oluşuyor. Bunlar da aynı şekilde Devlet babanın cebinden yani cevizinin çuvalından birşeyler kopartıyorlar.

Geriye kim kalıyor? Dernekler kalıyor. Aslında belki de dernekleri de ikiye ayırmak lazım. Çünkü bazıları yukarıda saydıklarım gibi çalıştırıcısına ücret ödüyor, müzikcisine ödüyor, oyuncusunu yurtdışına bedava götürüyor.

Bir de bu işi istikrarlı bir şekilde yıllarca sürdüren ancak çalıştırıcısı, oyuncusu, müzikcisi diğerlerinden nitelik olarak, formasyon olarak hiçbir farkı olmadığı halde bu çalışmaları büyük bir özveriyle ve hatta cebinden para da koyarak sürdürmeye devam ediyor.

Bu işlerin piyasası işte böyle oluştu. Kimse bu işten belki zengin olmadı ancak bir PİYASA oluştu. Belediye ekipleri, dernek ekipleri, OTEM diye bilinen okul ekipleri hatta, devlet ekipleri otellerde paralı gösteriler veya halka paralı gösteriler yaparak bir kazanç elde ettiler. Bu kazançlar denetimden yoksun, hiçbir kuralı olmayan yollardan bu piyasayı oluşturan kişiler arasında paylaşıldı.

Bu konuya itirazı varsa söylesin daha somut, sayıştaylık kararları da dahil olmak üzere son birkaç yıl içinde yaşananları tek tek açıklayalım.

Bilerek veya bilmeyerek isteyerek veya istemeyerek çalıştırıcısından yöneticisine, müzikcisinden oyuncusuna bu piyasanın acımasız çarklarının birerer dişlisi haline gelen bu alınan çalışanları şimdi oturmuş bir koro halinde oyunlarımızdaki yozlaşmalardan yaşanan kaostan, kalitesizlikten vs şikayet ediyoruz.

Peki ne olacak bu halimiz? Ne yapılmalı?

Öncelikle bu alana gönül vermiş herkes birbirini sevmeyi birbirine saygı duymayı öğrenmeli. Meselelere duygusal bakmaktan ve kişisel çıkarlarını toplumsal çıkarların önüne koymaktan vazgeçmeli.

Daha önce de sözünü ettiğim gibi sorunlarımızı irdelerken dünyadaki gelişmeleri de araştırmalı incelemeli ve konacak teşhisin doğru olması için ve tedavinin de doğru olabilmesi için bu konulardaki birikimlerimizi mutlaka artırmalı.

Ben tek tek oyunlarımız üzerindeki, figürlerin veya müziklerin içinde bulunduğu durum, şu veya bu ekibin uygulamalarındaki hataları bu kısıtlı süre içerisinde ele almanın doğru olmayacağını düşünerek, konunun özünü ele almayı doğru buldum.

Sorumuz yukarıda açıkladığım şekilde oluşan Halkdansları PİYASASI'dır.

Herkes şapkasını çıkartıp önüne masaya bırakacak ve yıllardır oyunlarımızdaki yozlaşmadan şikayet etmenin sorunu çözemediğini kabul edecek. En doğrusu ben bilirim, en güzeli ben yaparım, en büyük benim demekten vazgeçmeli.

Öncelikle halkdansları alanındaki çifte standartlı öğütlenme modelini değiştirmemiz gerektiği konusunda hemfikir olmamız gerekiyor. Halkdansları sanatsal bir etkinlik ise, yani bu konuda herkes hemfikir ise, tüm dünyada gelişmiş ülkelerde yıllar önce uygulandığı gibi, sanatsal çalışmaları devletin bünyesinden çıkartmalıyız. Bu çalışmaların egemen ideolojilerin baskısından çıkartmalıyız. Bu çalışmaların egemen ideolojilerin baskısından kurtarılması gerekiyor. Devlet anayasada da belirtilmediği gibi sanatsal çalışmaların korumalı, önünü açmalı ve desteklemelidir.

Tıpkı pekçok alanda olduğu gibi sivil toplum örgütleri veya özerk sanat kurumları sanatsal faaliyetleri üstlenmelidir. Sakın kimse üzerine alınmasın, ancak bu örgütlenme modelimiz içerisinde profesyonelleşmek de yer alabilir elbette. Bunu yapmak isteyen kişiler veya ekipler, öncelikle devletin kısıtlı kasasını, yani bizim verdiğimiz vergileri harcamayı kabul etmemeli, bunun yerine hotellerde animasyon ekipleri gibi çalışarak hatta, şirketler kurarak bu işleri yürütmelidir.

Hem sanatsal faaliyet yapıyorum diyerek devletten ödenmek, destek almak hem de profesyoneller gibi gösterilere çıkararak vergisiz, kontrolsüz kazançlar elde etmek doğru olmasa gerek.

Bu örgütlenme içerisinde Devlet bir örnek ekip oluşturabilir. Bu ekip adından da anlaşılacağı gibi diğer ekiplere örnek olmalı. Derneklerde olduğu gibi diğer ekiplere örnek olmalı. Derneklerde olduğu gibi küçük ekip, orta ekip büyük ekip gibi ekiplere oluşturmak yerine bu işin eğitimini almış çalıştırıcı, müzisyen ve elemanlardan oluşan bir ekip olarak çalışmalı. Devlet bunu bir külfet olarak görüyorsa, yarım yamalak ve ucube oluşumlardan bir an önce kurtulmalıdır. Tekrar ediyorum kimse beni yanlış anlamasın, yarım yamalak derken şu anda bu ekiplerde emek veren arkadaşlarımızdan söz etmiyorum. Örgütlenme modelimizden söz ediyorum. Bu işe gönül vermiş yüzlerce insanımızı birbirine düşüren işte bu örgütlenme modelidir.

Belediye ekipleri de aynı şekilde özerk bir yapıya kavuşmalıdır. Belediye Başkan kendine meclis üyelerinin etkisinden arınmış, kendi kendini yöneten bir yapıda çalışmalı ve diğer ekiplere sağlanan olanakların ne fazlası ne eksikliği bu ekiplere sağlanmamalıdır.

Dernekler yakın bir geçmişte olduğu gibi bir çatı altında örgütlenmeli ve Devlet desteğini adil bir şekilde üyeleri arasında bölüştürmelidir.

Halkdansları alanında böyle bir örgütlenme sağlandığı takdirde kimse yurtdışına bedava gideceğim, hatta üzerinden para da alacağım diyerek şu veya bu ekip tercih yapmayacak, bunun yerine daha iyi eğitim veren daha nitelikli sanatsal çalışma yapan ekibi arayacaktır.

Bu örgütlenme modeliyse Devlet muhatabını bilecek, her kafadan bir ses çıkarmayacak ve yönetici, çalıştırıcı, müzisyen, oyuncu kısacası halkdanslarıyla uğraşan

herkesin daha kaliteli ve nitelikli çalışmalar yapabilmesi için eğitilmesine yardımcı olabilecektir. Zamanla bu işin eğitimini görmek üzere yüksek öğrenime veya kurslara gönderilecek kişiler artacak ve bugün tiyatromuzda yaşanan olumlu gelişmeler bu alanda da yaşanabilecektir. (Biliyorsunuz ki LTB gençlerin tiyatro okullarına gidip yetişmelerine öncülük etti ve şimdi kadrolarında gençleri barındırıyor.)

Kısaca ülkemizde halkdansları alanında oluşan piyasanın ortadan kalkması, bu alandaki çalışmaların gerçek anlamda sanatsal çalışmalar olarak topluma saygı duyulan, aranan ve izlenen bir etkinlik olabilmesi için, bugünkü örgütlenme modelimiz uygun oluşmasına çanak tutan bir modeldir.

Bu piyasanın , devlet eliyle yaratılan çifte standartlı ekiplerin ve bu çıkar-menfaat ilişkilerinin önu alınmadıkça halkdanslarımızın yaşadığı kaostan ve yozlaşmadan kurtulması mümkün değildir.

Diğer yandan daha önce de söylediğim gibi, halkdansları çalışmalarının sanat mı, yoksa bilim mi olduğu ortaya konmamıştır. Ne sanatçı ne de bilim adamı olabilen çalıştırıcılarımızın denetiminde biraraya gelen halkdanslarımızın, gösterilen figürleri taklit etmek ve figürleri orda veya burda icra ederek çeşitli şekiller oluşturmaktan öte bir yükümlülükleri yoktur.

Bugünkü ortamda çalıştırıcı dediğimiz kişilerin herhangi bir yolla bazı oyunların figür setlerini öğrenmesi çalıştırıcı ünvanı olması için yeterlidir. Demek ki herkes bugünkü ortamda çalıştırıcı olabilir. Halkdansçıları için ise figürleri taklit etmeye niyetli olmak dahi, yani bir dansçı formasyonu aranmadan, yeterli olacağından binlerce insan da halkdansı kimliği edinmektedir.

Hal böyleyken şu ekip falanca oyunu şöyle oynadı, falanca çalıştırıcı müziğe şu çalgıyı ekledi veya falanca çalıştırıcı şu oyunumuzu yanlış derledi gibi bir söylem biçimi mevcut sorunlarımızı çözemeyecek diye düşündüğüm için bu konulara gitmekten kaçındım. Yoksa bu konularda söylenecek o kadar çok şey var ki! Saatlerce tartışsak bitiremeyiz.

Bir kez daha altını çizerek söylemek istiyorum ki, Sorunumuzun özü bu alanda devlet eliyle yaratılan çarpık yapılanma ve örgütlenmedir. Bunu çözmeden sorunlarımız çözülmeyecektir.

“2000’Lİ YILLARDA K.T. HALK DANSLARININ DURUMU VE GELECEĞE YÖNELİK DÜŞÜNCELER”

PORTRE

Ali KATIPOĞLU

4.3.1958 yılında Lefkoşa’da doğan Ali Katipoğlu, ilk, orta ve lise tahsilini Lefkoşa’da tamamladı. 1980 yılı başında Halk Sanatları Derneği’nde fiilen halk oyunları hayatına başlayan Katipoğlu 1982 yılında Kültür Bakanlığı Halk Oyunları Ekibinde oyuncu olarak başlayıp 1990 yılına kadar aynı ekipte görev yaptı. 1985 yılında Girne Belediyesi Halk Dansları Ekibini kurup 1990 yılına kadar çalıştıran Katipoğlu, aynı zamanda 1988 yılında Alayköy Kültür ve Sanat Derneği’ni de çalıştırmaya başlamış 1995 yılına kadar da sürdürmüştür. 1995-1996 yıllarında Gençlik Merkezi Birliği’nde Eğitimci ve Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır. 1997 yılında kurulan Lefkoşa Folklor Derneği’nde başkan ve eğitimlik görevini yürütmektedir.

Evli ve iki çocuk sahibidir.

Ali KATIPOĞLU

Ülkemizde halk danslarının konumunu irdelemek için, yeni bin yılın bu ilk adımında biraz gerilere giderek, 1970’li yıllara uzanmamız gerekir.

Kıbrıs Türk halk danslarının geçmişi aslında çok eskiye dayanmaz. 1973 yılında, İzmir Fuarı’ndaki bir festivalde ülkemizi “Antep” yöresinin oyunları ile temsil ettiğimiz hâlâ zihinlerden silinmemiştir. Gaziantep’ten gelen ekibin, “Sizin kendi oyunlarınız yok mu?” sorusu “kendimize gelmemizin” ilk adımı olmuştur.

Bunun ardından o dönemde halk oyunlarına gönül vermiş birkaç kişinin yaptığı çalışmalarla iki elin parmaklarını geçmeyecek kadar oyunumuz derlenmiştir. Burada Sn. Aytaç Çağın, Sn. Mustafa Serdengeçti ve Sn. Erbil Çinkayalar gibi isimleri anmamak haksızlık olur.

Bu araştırmalar “amatörce” de olsa, bir başlangıç teşkil etmesi açısından önemlidir. Ancak, bu “amatörlük” kanımıza işlemiş, 80’li yıllarda da “yetersiz” araştırmalarla geçilmiştir. Yapıldığı iddia edilen çalışmalar da Kıbrıs Türk insanından saklanmış veya “kişiye/kuruma özel” konumunda kalmıştır. Yapılan alışmalar topluma yeterince sunulmadığı için de üzerinde çok fazla yorum yapma şansımız olmamıştır. 90’lı yıllarda iş iyice çığrından çıkmıştır. Halk oyunları ekiplerinin çoğalması “başarı” kabul edilmiş ancak bu çoğalmanın “temelsiz” oluşuna kimse aldırış etmemiştir.

80’li yılların ikinci yarısından sonra halk oyunları toplunda önemli bir yer kazanmaya başlamıştır. Yurt dışı temasları nedeniyle halk oyunları ülke için bir “temsiliyet” ya da “gurur” kaynağı olmuştur. Bu temasların başlamasıyla birlikte de hemen her beldemizde halk oyunları ekipleri kurulmuştur. Bu temasların başlamasıyla birlikte de hemen her beldemizde halk oyunları ekipleri kurulmuştur. Yeni demekler kurulmaya başlanmış, belediyeler de kendi bünyeleri içerisinde halk oyunları ekipleri oluşturmuştur.

Ancak bu oluşumlarda “yurt dışına gitme”, “ülkeyi temsil”, “gezi” gibi kavramlar ön plana çıkınca zaten “amatörce” sahnelenen oyunlar iyice unutulmuş, yozlaşma başlamıştır.

Halk oyunları ekiplerinin artmasına paralel, “eğitmen” ihtiyaı da doğmuştur. Ancak, çok eski bir geçmiş olmayan halk oyunlarımızda, bilgi birikimine sahip eğitmen sıkıntısı, “iyi niyetli ama yetersiz” eğitmenler dönemini de başlatmıştır.

Halk oyunları ekipleri arasında “ben daha iyiyim” kavgası başlayınca” kültür” es geçilmiş, “şov”

dönemine adım atılmıştır. Salt daha “gösterişli” oyunlar sahnelemek pahasına “uyduruk” figürlerle, yeni yeni oyunlar derlemiştir. En acısı da bu oyunlar, Kıbrıs Türk kültürü diye lanse edilmiştir.

Bu konuda tam bir başıboşluk vardır. HAS-DER’in ülkemizdeki halk bilimi araştırmalarında önemli bir yer tuttuğu gerçektir. Bu araştırmalara devlet, bugüne kadar sahip çıkmıştır. Teknoloji ağında bu çalışmaların, en uzun süreli korunabilecek şekilde kayıtlarının yapılması şartır. HAS-DER’in de bu çalışmaları, geniş kitlelere duyurmak adına çok daha fazla çaba ortaya koyması gerekmektedir.

Bugüne kadar hiç kimse, halk oyunlarının temelini oluşturan “oyunlarımızla” ilgili bir standart ortaya koymamıştır. Oyunlarımız hangi araştırmalar sonucunda ortaya çıktığı, figürler, müziklerimiz, kıyafetlerimiz bilimsel açıdan ele alınıp, belirlenmemiştir. Maddi olanaksızlıklar içerisinde hazırlanmış kiük ve baskı kalitesi yetersiz dergileri saymazsak, bu konuda kaynak eser yoktur. Var olan eserlerin de güvenilirliği hálâ tartışma konusudur.

Ne video, ne CD arşivi, ne de yazılı eserlerimiz, kısıacası halkbiliminde genel anlamda bir arşiv merkezimiz yoktur. Bu kaynakların, isteyen herkesin, arzu edeceği zaman ulaşacağı yerlerde muhafaza edilmesi şartır.

“Bu oyunu nerden buldunuz” diye sorulduğunda, herkes farklı sesler vermekte, halk dansları alanındaki yozlaşma gözler önüne serilmektedir.

Bazı oyunların” Rum televizyonundan yapılan kayıtlardan değiştirilerek derlendiği” iddiaları dahi vardır. Bazı oyunların da Türkiye’deki oyunlardan esinlenerek hazırlandığı konuşulmaktadır. Bir avuç

adada, her ekibimiz aynı isim altındaki oyunları, onlarca farklı figürler sahneye koyarsa, ortada bir yanlışlık, bir başı boşluk var demektir.

Bu tür iddialara ve çelişiklere yanıt vermenin yolu, uzun soluklu ama bilimsel çalışmalardan geçer. Sivil toplum örgütlerinin gücü ortadadır. Bu çalışmalara öncülük yapması gereken Kültür Bakanlığı'dır, Gençlik Bakanlığı'dır.

Eğer, bugüne kadar yapılan araştırmalar bilimsel boyutlarda ve ileri teknoloji şartlarında ortaya konarak, "kaynak eserler" haline getirilmezse, halk oyunlarımızdaki yozlaşma artarak sürecektir:

Halk oyunları yılların vermiş ve sayılan çok fazla olmayan kişilerin, son yıllarda daha temkinli davranması ve bugüne kadar yapılan hatalardan ders çıkararak doğruyu bulma yönüne gitmesi sevindiricidir.

Peki tüm bu yaşananların ışığında devletin görevi nedir? "Devlet" sıfatını kullanarak ülkemizde halkoyunları çalışması yapan ve demeklerle çalıştıkları için övünen zihniyetin, görevini tam olarak yaptığını söyleyebilir mi?

Halk oyunları alanında "Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı" ile "Gençlik ve Spor Bakanlığı" geçmişten bugüne kadar hep "heler yapılmaması gerektiğini" bize kanıtlamış, "yapılması" gerekenlere ise hâlâ sıra gelmemiştir. "Devlet" sıfatını kullanarak ülkemizde halk oyunları çalışması yapan iki ayrı ekip vardır. Bu iki ekibin dahi oynadığı oyunlarda, figürlerde, müziklerde, kıyafetlerde bütünsellik yoktur.

Devlet" sıfatını kullanan topluluklarımız, sahneye koydukları oyunların" hangi araştırmaların" ürünü olduğunu açıklayamaz durumdadır. Ellerinde yazılı, görsel ya da elektronik arşiv yoktur. Eğer varsa, lütfen bunları ortaya çıkarınlar.

Kültür Dairesi'nin "Folklor Araştırma Geliştirme Birimi" diye bir birimi var. Ancak bu birimin sadece ismi mevcut... Devlet" demek ekipleriyle" yarışmakla övünmekte ve yapması gerekenleri, gerçek işlevkerini unutmaktadır.

"Göbek atmalar, dansöz gibi kıvrımlar". "Kıbrıs Türk kadınına yakışmayan hareketler." Tüm bunları başka toplulukların yanı sıra "devlet" sıfatını kullanan ekiplerin de yapması düşündürücüdür. Özellikle kırsal kesimlerimizdeki bazı ekipler "Devlet" sıfatıyla sahneye çıkan ekiplerimizi örnek almakta ve yanlışla düşmektedir. Oysa gerçek anlamda "evlet" ekipleri, "örnek" olmalı, attığı her adımı belgelere, kaynaklara dayandırmalıdır.

Kimsenin kültürü ne bir şey katmaya, ne de kültürden bir şey eksiltmeye hakkı yoktur.

"Devlet" sıfatını kullanarak sahneye çıkan ekipler, geçmiş yıllarda ülkemizde hiçbir kaynaktan rastlanmayan kıyafetleri kullanmış ve bunları Kıbrıs Türk kültürünün bir parçası gibi topluma sunmuştur. Örneğin "şalvar", "başta tül", "Antep fesleri ve liralarla süslenmiş gelin başları". Tüm bunlar, devlet televizyonunda dahi yayınlanmış, arşivlerde yer alan görüntülerdir ve bir kültürün nasıl yanlış tanıtıldığının fotoğraflarıdır.

Yenilik Uğruna Yapılan Hatalar

Son zamanlarda bu konuda olumlu gelişmeler vardır. Ancak, folklor "deneme yanılma" yöntemiyle geliştirilemez. Sahneye konan her şey bir arşiv belgesi olarak kalır ve gelecek kuşaklara kültürümüzle ilgili yanlışlıklarla taşır.

Her şeyi devlet yapar felsefesi dünyada yıkılmıştır. Devlet, doğruyu teşvik etmeli, araştırmacı, yol gösterici ve destekleyici olmalıdır. Sivil toplum örgütlerinden dansçı olarak, "güzel ekip kurmakla" övünmek ayıptır. Bu ayıp, kişilerin ayıbıdır. Ancak gerekli düzenlemeler

yapılmaz, bu kötü gidışe dur denmezse devletin de ayıbı olacaktır.

Dünyanın başka hangi ülkesinde “devlet” sıfatını kullanan birden fazla halk oyunları ekibi vardır. Ve bu “birden fazla” devlet sıfatlı ekiplerin, aynı oyunları farklı figürlerle oynadıkları nerede görülmüştür.

Tüm bu gerçeklerden de anlaşılacağı gibi 2000’li yılların bu ilk adımında halk oyunlarımızın konumu çok daha iyi bir noktada değildir. Ancak görevimiz, geçmişin olumsuzluklarına saptanıp kalmaktan öteye bundan sonra ne yapmamız gerektiğini konuşmak, öneriler ortaya koymaktır.

Bu önerileri dile getirmek de yeterli değildir. Ortaya konan öneriler “uygulanmadıktan” sonra hiçbir anlam ifade etmez. Kültür Sanat Kurultayları’nda alınan kararların, hemen yürürlüğe girmesi şarttır. Bu kurultaylarda alınan kararların, arşivlerin tozlu raflarına terk edilmesi, genelde kültürümüze özeldir halk oyunlarına büyük zarar verir.

Lefkoşa Folklor Derneği olarak, halk danslarımızın hak ettiği konuma gelebilmesi için önerilerimiz şunlardır.

*Kültür Dairesi bünyesinde bir “Halkbilimi Arşivi”nin oluşturulması. Bu arşiv hazırlanırken bugüne kadar yapılan tüm çalışmaların gözden geçirilmesi, halk dasnlarımıza eklenen yabancı figürlerin ayıklanması.

*Oyunlarımız müziklerimiz, kıyafetlerimiz konusunda bir standart belirlenmesi. Bu standartların yazılı, görsel ve elektronik anlamda çoğaltılması. Bu standartlara uyulmasının sağlanması.

*“En iyisini ben bilirim”, “benim yaptığım doğrudur” düşüncesinden vazgeçilmesi ve bu alanda kişisel düşünmekten öte halk dasnlarının toplumsal anlamda ele alınması

*Bilir kişiler, akademisyenler tarafından halk dansları eğitimlerine yönelik kurslar düzenlenmesi. Kıscası eğitimlerin eğitilmesi.

*Okullara “halk bilimi” derslerinin konması. Genelde halk bilimi, özeldir halk dansları alanında eğitim çalışmalarına ağırlık verilmesi

*Gençlerimizin, halk bilimi alanında yüksek öğrenim yapması konusunda desteklenmesi.

*Halk oyunlarının artık bir sektör haline geldiği günümüzde, sivil toplum örgütlerine kaynak yaratılması ve “devlet” sıfatını kullanan ekiplerele-demek ekipleri arasındaki çifte standardın ortadan kaldırılması

*“Çocuklarımıza, gençlerimize önce” öz kültür değerlerinin” tam olarak sunulması ve öğretilmesi. Halk dasnlarımızın “otantik” anlamda bir standarda kavuşturulmasından sonra yeni kavramlar peşinde koşulması.

*Halk oyunları ekiplerinde devlet tarafından yapılacak maddi katkıların oluşturulacak bir komite tarafından saptanması. Bu komitenin” elit ve adil” davranacak şekilde oluşturulması.

*Halk dansları topluluklarının bir çatı altında toplanacağı ve ortak kararlar üreteceği bir vakfın yaşama geçirilmesi.

Sonuç olarak,

Yapılması gereken çok şey vardır. Geçmişte yapılan hatalardan ders alınmalı ve 2000’li yıllarda yeni bir sayfa açılmalıdır. Eğer, bu zihniyet değişmezse 2000’li yıllarda da değişen bir şey olmayacaktır.

ARAŞTIRMA... ARAŞTIRMA... ARAŞTIRMA... ARAŞTIRMA...

“PINARBAŞI KÖYÜ”

Mezuniyet tezimi hazırlarken Pınarbaşı köyünü araştırmalarımı yapmak üzere örnek köy olarak aldım. Buna esas neden, Kıbrıs'ın merkezi olan Lefkoşa'nın 12 km. Kuzeyinde, Gime Dağları'nın güney eteklerinde kurulmuş olan ve 1974 Barış Harekâtı öncesindeki adı Kırmı olan Pınarbaşı köyüne Osmanlı idaresi zamanından tamamiyle Türklerin yerleşmiş olması ve gerek 1963, gerekse 1974 Rum saldırılarında yerlerinden göç etmemiş olmalarıdır.

Elde ettiğim bilgilerin öğrenilmesinde bana yardımı esirgemeyen tüm Pınarbaşı köylülerine ve annem Şaziye Akün'e teşekkürü bir borç bilirim.

Köy adı İngiliz idaresi zamanında Krini olarak bilinmekte, Türkler ise buna Kırmı demektedirler. 1974

Şaziye Akün Ailesi ile Birlikte Çınar Gazinosu'nda Eyleyirken.

Erbil AKÜN

Barış Harekâtı sonrasında ise Pınarbaşı olarak değiştirilmiştir. Köyde bugün kadın, erkek ve çocuk olmak üzere 350 kişi yaşamaktadır. Köy, Beşparmak dağlarının eteklerinde kurulmuştur. Komşuları olarak doğuda Kömürcü, Ağırdağ, güneyde Dağyolu, batıda Göçeri köylerini sayabiliriz. Köy, ulaşım açısından hiçbir zorlukla karşılaşmamaktadır. Asfalttan yapılmış bir yol ile diğer köy ve şehirlere ulaşım sağlanmaktadır. Başşehir Lefkoşa'ya olan yakınlığı dolayısıyla gelişmiş olan köylerimizdendir. Köyde modern hayatın tüm araç, gereçlerine rastlamak mümkündür. Televizyon, buzdoolabı, dikiş makinesi v.b. eşyalar hemen hemen her evde bulunmaktadır. Bunların kullanılabilmesi için gerekli olan elektrik ise, köye çok daha önceden sağlanmıştır. Köyün içme suyu köyün hemen yanında bulunan ve Beşparmak Dağlarının eteklerinde olan bir pınardan sağlanmaktadır. Bu yüzden köylü su bakımından hiçbir sıkıntı ile karşılaşmamaktadır. Hatta bu pınardan çevre köylerin de içme suyu sağlanmaktadır. Fakat, kurak geçen birkaç yıldan dolayı köy sakinleri suyun diğer köylere gitmesini engellemekte ve bu yüzden diğer köylerle arada sırada tartışmalar olmaktadır.

Köyde 74 ev, 2 kahve, 1 gazino, 1 kooperatif, 1 tahıl ambarı vardır. Kirada olan tek bir ev bile rastlamak mümkün olmamaktadır. Bunun en büyük

nedeni olarak, köyde ev yapmayan oğlana kız verilmemesi gösterilmektedir. Bu yüzden oğlanlar, evlerini kendileri yapmaktadırlar. Evlerin oda sayıları belirli bir miktarda olmamaktadır. Herkesin bütçesine göre ev büyüklükleri değişiklikler göstermektedir. Bugün eski tip, tek odalı ve kerpiçten yapılmış evlerin yanında, çok odalı ve tuğladan, betondan yapılmış evlere de rastlanmaktadır. Köyde eski ile yeni içiçe diyebileceğimiz bir şekilde bulunmaktadır. Bununla beraber yeninin iki, üç katlı evlerine rastlanmaktadır. Yeni yapılan evler de genellikle müstakil, tek katlı, beheçeli evler olmaktadır. Eskinin evleri ise "Hanay" adı verilen yapılarıdır. Bu evler türklere konu olmuştur. Bu evlerde, üst kısımda yatak odası, onun yanında kiler olarak kullanılan ve eskiden "Mağaza" denen odalar bulunmaktadır. Binanın alt kısmına, kışın soğuktan korunmak için hayvanlar konulmaktadır.

Bu hanay denen kısmın yanında ayrıca bir oda halinde aşevi (mutfak) olarak kullanılan yer bulunmaktadır. Bunlardan başka bu eski evlerde, alttan odunla yanarak ısınan, (külhanlı), kubbeli bir şekilde hamam vardır. Bunlar eski Türk hamamlarının minyatürü olarak görülebilir. Genellikle evlerin yan tarafında hayvanları koymak için büyük bir oda vardır. Bunlar ev şeklinde olup, üstten açılan bir delikle hayvanlara saman ve yem verilmektedir. Köyde bulunan diğer ev tipi de eski tip kerpiç evlerden olan, büyükçe ve bir tek odadan oluşan evlerdir. Bunlarda kapıdan girildiği zaman genellikle karşı duvarın önünde bir kanepeler bulunur. Burada hem oturulur hem yemek yenir. Yemek zamanında kanepenin önüne masa kurulur, bütün aile fertleri masanın etrafında toplanır ve yemek yenir. Sol tarafta birkaç merdivenle çıkılan yüksekçe bir yer yatak odası olarak kullanılmaktadır. Sağ tarafta ise yine aynı yer seviyesinde kiler olarak kullanılan bir yer görülür. Burada küpler ve testilerin içinde yiyecek içecek maddeleri muhafaza edilmektedir.

Her iki tip evde de tuvalet evin dışında bahçede bulunmaktadır. (Bahçeye ayrıca avlu denmektedir) Her

evin bahçesinde bir de fırın vardır. Herkes kendi ekmeğini evinde yapmaktadır. Fırını olmayanlar ise komşusunun fırınına hiçbir karşılık vermeksizin kullanabilmektedirler.

Köy halkı, hayvancılıkla uğraştığı ve halkın geçim kaynağı olmasından dolayı, köyde hayvancılık gelişmiştir. Bu yüzden eski tip hayvan barınakları yanında yeni yapılmış hayvan barınakları da bulunmaktadır. Koyunlar "Mandra" denen yerlerde barındırılmaktadırlar. Mandra bir ev büyüklüğünde, üç tarafı ve damı kapalı, bir tarafı açık bir yapıdır. Genellikle kerpiçten yapılanlara rastlanmaktadır. Açık tarafın ön kısmında hayvanların dolaşabilmeleri için

Aliye Nine tavuklarını yedirirken.

büyük bir meydan bırakılmaktadır. Bu meydanın etrafı taşlarla örülmüş, hırsızın girmesine hayvanların da kaçmasına engel olmak için, üzerine "Ballura" denen dikenli çalılar kaplanmıştır.

Köyde tavukçuluk geliştiğinden dolayı köyün dışında yüksekçe bir yerde son zamanlarda kurulmuş olan

kümesler bulunmaktadır. Ayrıca arıcılık yapanlara da rastlanmaktadır. Arılar, yeni tahta kovanlarda barındırıldıkları gibi, eskiden beri kullanılan ve kırmızı topraktan yapılmış, iki tarafı açık boru şeklinde kovanlar içerisinde de korunmaktadır. Açık olan iki taraf saman ve çamurla sıvanmaktadır. Bu kovanlar eski tip evlerin sündürmelerinde duvar yanında kurulmuştur. Bazıları ise bahçede uygun bir yere koymaktadırlar.

Daha önce de dediğim gibi, evler herkesin kendisi tarafından yapılmaktadır. Bu evlerde kullanılan malzemeler, kerpiç, dağdan kullanılan küçük taşlar, tuğla ve betondur. Kerpiçi herkes kendisi yapmaktadır. Tuğla ise şehirden sağlanmaktadır. Evler genellikle bahçeli olduğundan, bahçeyi çevirmek için taşlardan da yararlanılmaktadır. Evlerin bahçesinde mutlaka incir ve babutsa (Mısır inciri) ağacı bulunmaktadır. Ayrıca köylü bahçesine ektiği sebzesi ile ihtiyacı karşılamakta ve su bol olduğu için bu konuda hiçbir zorlukla karşılaşmamaktadır.

Köyün şehire yakın olması ve iki kez otobüs seferi

Pınarbaşı Köyünden Bir Görüntü.

yapılmasından dolayı, ilk yardım gerektiren olaylar hariç, diğer hastalıklar için şehirdeki genel hastahaneye gidilmektedir. Bu hususta ulaşım bakımından hiçbir sorun olmadığından fazla bir zorlukla karşılaşılmamaktadır. Ayrıca bugün köydeki her ailenin arabası bulunmaktadır. İlk yardım gerektiren durumlar için ise köyde, bir odadan oluşan bir revir bulunmaktadır. Burayı köyde oturan emekli bir hemşire yönetmektedir. Bu hemşire, Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri'ne bağlı olup, asker tarafından ödenmektedir. Köyün ihtiyacı olan ilaçlar da yine KTGK tarafından sağlanmaktadır. Belirli zamanlarda askeri bir taşıtla ilaçlar köye getirilmektedir. Köy sakinlerinin savunduğuna ve muhtardan aldığı bilgiye göre bugüne kadar salgın insan ya da hayvan hastalığı olmamıştır. Köy halkı bunun köyün havasından ileri geldiğini söylemektedirler.

Çocukların aşılarının düzenli yapılıp yapılmaması ise ailelerin kendilerine kalmış bir şeydir. Şehire yakın olduğu için aileler kendileri istedikleri takdirde çocuklarına düzenli olarak aşılarını yaptırabilmektedirler. Aksi takdirde zaman zaman sağlık bakanlığının emri ile ilkokullarda aşı yapıldığında köydeki ilkokulda da aşı yapılmaktadır. Bu ilkokul köydeki tek okuldur. Okulun iki tane öğretmeni bir de müdürü bulunmaktadır. Okul iki sınıftan oluşmaktadır. 1-2-3 sınıflar bir yerde, 4-5-6. Sınıflar bir yerde ders görmektedirler. Bu küçük okulun 40-50 arasında öğrencisi bulunmaktadır. K.K.T. Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan milli eğitim yasası dolayısıyla da yedi yaşına gelmiş her çocuk okula gitmektedir. Çocuğunu okula yollamayan aileler için yasal işlemlere başvurulmakta ve yasa zoru ile çocuğun okutulması sağlanmaktadır. Bu yüzden köyde okula gitmeyen çocuk yoktur. "Eskiler" dediğimiz dedeler, nineler dışında hemen hemen köy halkının hepsi ilkokulu bitirmiştir. Köyün yaşlılarından ve muhtardan aldığı bilgiye göre, bugün köyün bir kısmı yerlisi şehire göç edip oraya yerleşmiş bulunmaktadır. Bu yüzden okul bitirenlerin sayısını tespit etmek mümkün olmamıştır.

Köyde köylünün daha iyi kalkınabilmesi, ürettiği ürününü daha kolaylıkla değerlendirip, daha fazla

*Pınarbaşı'lı Çobanlarımızdan
İbrahim Ali.*

kazanabilmesi amacıyla, köyün ileri gelenleri tarafından bir kooperatif kurulmuştur. Bu kooperatif, bugün hayatta olmayan ve köyü ileri gelenlerinden olduğunu öğrendiğim, Mustafa Mehmet İmam öncülüğünde 1941 yılında kurulmuştur. Kooperatif daha çok tarıma yöneliktir ve tarımla uğraşan köylüye yardım amacı gütmektedir. Kooperatifin ortakları da yine köylünün kendisidir. Kooperatif yanında ayrıca köyde bir de spor kulübü bulunmaktadır. Bu kulübün kurulmasına bugün 45 yaşında olan ve köy sakinlerinden olan Fikri İbrahim öncülük etmiştir. Bu kulübün amacı köy gençlerine spor yapmayı aşılama, boş zamanlarını kahvehanelerde geçirmelerini önleyecek sağlıklı bir nesil yetiştirmek, köy halkının daha zinde olmasını sağlamaktır.

Köyde her ne kadar da okumuş olanların sayısı çoksada kitaplık bulunmamaktadır. Şehire yakın olması da bu konuda etken olmaktadır. Öğrenciler, yararlanmak istedikleri kitapları şehirdeki kütüphaneden temin edebilmekte ya da isteyenler bu kitapları satın almaktadırlar. Köyün gazete ihtiyacı ise yine köy sakinlerinin çoğu şehirde memurluk görevinde olup, hayvancılık ve tarımla ilgili çalışmalarını ek bir geçim kaynağı olarak yapmaktadırlar. Bundan dolayı hergün şehire gidip gelme olduğundan gazete ihtiyacı böylece giderilmektedir.

Köyde geçimin sağlandığı işler tavukculuk, çobanlık, hayvancılık, inekcilik, bağcılık, mevsimine göre bostancılıktır. Arıcılık yapanlar da bulunmaktadır. Bugün bunlar ikinci görev halini almış bulunmaktadır. Halk

genelde memurluk görevi yapmaktadır. Her ne kadar da memurluk temel geçim kaynağı ise de, hemen hemen herkesin ekip biçtiği az veya çok bir toprağı vardır. Bunun yanında sadece hayvancılıkla uğraşanlardan en varlıklı 40 ineğe sahiptir. Koyun sayısı ise 100-yüzü bulmaktadır.

Köylünün temel geçim kaynağının memurluk olmasından dolayı, bugün köydeki bazı kimseler topraklarını icar etmektedirler.

İcar için ödenen para ise dönüm başına 400TL olarak belirlenmiştir. Köyde tarımla ve hayvancılık işleri ile uğraşan kişiler yanında dülgere, yapı ustası, kunduracı, v.b. zanaatkarlar da bulunmaktadır. Fakat bunlar köyde çalışmamaktadırlar. Hatta bugün bazıları esas zanaatını yapmayıp memurluk görevlerinde çalışmaktadırlar.

Köyde en çok harcama; hayvan yemleri, tarım aletlerine yapılmaktadır. Köydeki herkesin, toprağı sürebilmek için traktör v.b. aleti olmadığı için, bazı kimseler toprağı kira ile sürmekte, ilaçlama yapmaktadırlar. Bunun için de en çok harcamalar bu alanlarda yapılmaktadır.

SOSYAL İLİŞKİLER

1.DOĞUM

Her yerde olduğu gibi Pınarbaşı köyünde de bir çocuğun dünyaya gelmesi; hele hele bu çocuğun ailenin adını devam ettirecek bir oğlan çocuğı olması aile tarafından dört gözle beklenen bir olaydır. Çocuğun doğumundan aylar önce hazırlıklara başlanır. Çocuk için giyecekler, oyuncaklar alınır, hazırlanır. Doğacak olan çocuğun elbiselerini genellikle nineler hazırlarlar. Bebek bekleyen anne adayları üstünde tutulur.

Doğum, genellikle ailenin tüm bireyleri, özellikle aile büyükleri, çok yakın komşular, doğum yerinde hazır bulunurlar. Genç kızların doğum sırasında orada bulunmasına izin verilmezdi. Bunun tek nedeni ise doğumdan korkmamalarıdır. Ailenin yaşlıları doğumda ebeye yardım ederler. Bunlar olurken bir taraftan da çocuğı yıkamak için, geniş bir leğen içerisinde su ısıtılır.

Çocuk doğduğu zaman bu suyla yıkanır ve hemen ardından da teninin ve ayaklarının kokmaması için hazırlanan tuzlu su ile silinir. Eğer çocuk kızsız tuzlama işleminin yanında çocuğun tüy çıkan yerlerine, tüy çıkmaması için yumurta sürülürdü. Fakat bugün bu işlemin günah olduğuna inanılmaktadır. Günah sayılmasının nedeni ise bu olayın Allah'ın işine karışmak olarak nitelendirilmesindedir. Çocuğun yıkandığı su, doğumda hazır bulunanlar tarafından gümüşlenir ve bunu ebe alır. Çocuğun doğar doğmaz kesilen göbeği de basılmayacak bir yere gömülür veya mersin budrasında kurutulur.

Doğumdan bir hafta sonra, lohusa (doğum yapmış kadın) yataktan mevlitle kalkar. Bir haftadan önce kalktığı taktirde göze uğrayacağına inanılmaktadır. Bu bir haftalık sürede, evin işlerini, gelen misafirlerin ağırılmasını, annenin yakınları yaparlar.

Bir haftanın dolmasıyla, doğum günü doğumda hazır bulunanlar davet edilirler ve mevlitle lohusa ayağa kalkar. Lohusanın ayağa kalkmasında sırasıyla bazı işlemler yapılmaktadır. Bunlar sırasıyla şunlardır; herşeyden önce çivit adı verilen ve şimdi kullanılan temizleyici tozların yerine, eskiden kullanılan mavi renk bir madde hazırlanır ve bunun içerisine üzerine pamuk sarılı bir değnek oturtulur. Ebe lohusanın dolaştırılması sırasında filcanın içine hazırlanmış olan bu maddeyi lohusanın önünde taşır. Lohusa, belinde tor, iki kişi

tarafından koltuklarından tutulmak suretiyle teker teker evdeki odaları ebenin arkasından dolaşır. Bu arada gelen misafirler de arkasından onu takip ederler. Lohusa ebenin elindeki çiviti duvar köşelerine ve çocukların alınına sürer. Bundan sonra sokak kapısına giderek kapının önüne üç soğan koyar. Bunları yaparken, çukur bir kabin içerisine daha önceden hazırlanmış olan ve içerisine bakır para atılan buğday, çocuklar tarafından başına serperler. Kabin içindeki paralar da çocuklar tarafından kapışılır. Bu işlemden sonra lohusa hiç arkasına bakmadan eve girer. Kap içerisindeki buğday çocuğun bereketi, soğanlar ise annenin sağlığına yeniden kavuşması ve yanaklarının kapı önüne konan soğanlar gibi kırmızı olması içindir.

Doğumdan sonraki 37. gün, altından odunla yanan bir hamamda ebe lohusa'yı yıkar. Yıkandığı suyun içerisine 40 tane taş atmasından dolayı bu olaya kırklanma denir. Ebe taşları suya tek tek atar ve attığı her taş için "Şeytanın gözü kör olsun" cümlesini tekrarlar. Bu işlem anneyi göz tutmaması içindir. Lohusa , yıkandıktan sonra bir yatağa yatırılır ve uzunca bir uşkurla (kuşakla) bel, göğüs ve kalçadan belinin sıkı olması için sıkılır. Böylece kırklanma işlemi tamamlanmış olur.

Altıncı ay dolarken çocuğu göz tutmaması, sağlıklı olması için, çocuğun sağ el ve sol ayağına kına yakılır. Buna altı aylık kınası derler. Gelen misafirler kınanın içerisine çocuk için madeni para atarlar. İsteyen misafir de çocuk için istediği hediyeyi getirir.

2. BEŞİK KERTMESİ

Pınarbaşı köyünde beşik kertmesi yoktur. Bu konuda bilgi almak istediğim kişilere, beşik kertmesi olup olmadığını sorduğum zaman, şiddetle böyle bir işlemin olmadığını savunmuşlar, buna karşı çıkmışlardır.

Köyün Yağ Değirmeni

3. SUNNET

Sünnet daha çok 7 ve 9 yaşına gelmiş çocuklara yapılmaktadır. Çocukların yaşının tek olmasına özellikle özen gösterilmektedir. Bunun nedeni ise çocuğun yaşının çift bir sayı olması halinde kısır olacağına inanılmasıdır. Sünnet töreni köydeki ve aile içindeki küslükleri ortadan kaldırmaktadır.

Sünnet olacak çocuğa cesaret vermesi amacıyla, aile içerinden daha önce sünnet olmuş ve ailenin uygun gördüğü bir çocuk sağdıç olarak seçilir.

Sünnet öncesinde, sünnet olacak çocuk davul zurna eşliğinde ve at üzerinde köy meydanında dolaştırılır. Bunun sebebi bütün köye sünnet düğününü duyurmak, köy halkını bir kez daha davet etmektir. Bu dolaşmadan sonra eve gelinir ve çocuk önceden dikilip hazırlanmış olan beyaz, boyu dizlerine kadar gelen önü düğmeli elbiseyi giyer. Daha sonra, önceden yenge, hala, ve ninelerin ya da köyde "gelin onarıcı" diye anılan kişinin süsleyip düzelttiği yatağa yatırılır.

Sünnet sırasında çocuk, dayı ve amcası tarafından tutulur ve sünneti yapacak kişiye kolaylık sağlanır. Kesildiği an çocuğun bağırması için adet olduğu üzere çocuğun ağzına lokum atılır. Bu işi sağdıç yapar. Daha sonra, kesilen parça bir tabağın içine konur ve çocuğun babası tarafından davetliler arasında dolaştırılır. Davetliler bu tabağa bahşiş atarlar. Toplanan para sünneti yapan kişiye verilir. Bu arada sünnetcinin (sünneti yapan kişi) yıkadığı ellerini silmesi için adet haline geldiğinden yeni bir peşkir (havlu) verilir. Bu havlu sünnetcinin olur.

Kesilmiş olan parça bereket getirmesi için, babanın para kesesine konur ve üç gün burada taşır. Üçüncü günün sonunda denize atılır.

Sünnet olup bittikten sonra yatağına yatırılır ve davetliler çocuğa iyilik dileklerinde bulunmak, hediyelerini vermek için çocuğun bulunduğu odaya giderler. Bu arada anne ve babada çocuğun yatağı başında tebrik kabul ederler. Bu arada davul zurna çalar

ve isteyeneler davul zurna eşliğinde oynarlar. Oynayanlara atılan para davul ve zurnayı çalan kişilerindir. İstediği taktirde sünnet yemeği de verilir ve bütün köy buna davet edilir. Fakat şimdi çok uygulanmamaktadır. Ancak maddi durumu iyi olan varlıklı aileler çok yakın akrabalarına yemek daveti vermektedirler.

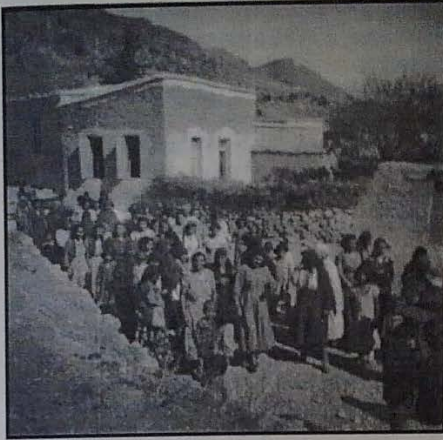
Pınarbaşı Köyüne İsmi Veren Pınarın Önünde Pınarbaşı Öğretmen Fikri Duran.

4. SÖZ KESME

Bugün düür-cülük usulü evliliklere pek rastlanmamaktadır. Düür-cülük bir formalite gereği yapılmakta ve eski düür-cülük adetleri uygulanmaktadır. Buna rağmen köyde, eskiye bağlı kalan, eski gelenek ve görenekleri uygulayan aileler de vardır.

Bugün kız ve oğlanın evlenme isteklerini anne ve babalarına doğrudan konuşarak söylemelerine karşın, eskiden kız ve oğlanın bu isteklerini belirli hareketlerle anlattıklarını öğrendim. Kızın sinirli sinirli kapı yıkaması, kapıları çarparak kapaması, erkeğin ise kapı eşliğine ayakkabı çıkarması, onların evlenme isteklerini açıklamış. Daha sonra bugün de bazı ailelerin halâ daha uyguladıkları gibi düür-cülük yapılmaktadır. Bu işlem şöyle uygulanmaktadır.

Oğlanın anne ve babasına konuyu açmasından sonra, kız babasının fikrini öğrenmek için araya aracı konur. Alınan cevap ağır olumlu ise düür-cülüğe gidilir. İki tip düür-cülük vardır. Erkek düür-cülüğü ve kadın düür-cülüğü. Erkek düür-cülüğünde oğlan babası, amcası ve dayısı kız babasına, kadın düür-cülüğünde

Pınarbaşı Köyünde Bir Düğün Alayı.

de oğlan annesi, halası ve teyzesi kız annesine dünürçülüğe giderler. Bu arada kızın dayı ve teyzesi de dünürçülükte hazır bulunurlar. Kızın istenmesi özel sözlerle yapılır. Ve yine özel sözlerle cevaplandırılır.

Oğlan tarafı:

"Eyi niyetinan gaktık (iyi niyetle kalktık)
Murad göstermeğe geldik
Hak Taalâ emreder
Gızınız.....oğlumuz.....isderdik"

Kız tarafı:

"Tencerede bişen oddur
Şimdi yedik garnımız toktur
Alem mehel gördüysa
Bizim bir yeyeceğimiz yokdur."
Dünürçülük sırasında kızın babası kendi uygun gördüğü kadar ağırlık (Başlık parası) ister. (Konuştuğum Şaziye Akın için 35 sene önce 30 Kıbrıs Lirası ağırlık alınmış)

Bu arada kız ve oğlan dünürçülüğün yapıldığı yerde bulunmazlar. Onların yakın arkadaşlarından bir veya

ikisi dünürçülüğe gidebilirler. Dünürçülük biter bitmez, kızın arkadaşları kıza, oğlanın arkadaşları oğlana müjdeyi ve bahşışı almak için adeta yarışırılar.

Dünürçülük olup bittikten ve evet cevabı verildikten sonraki pazar günü "Bohça günü" düzenlenir. Bu günde kız tarafı oğlan tarafına, oğlan tarafı da kız tarafına birer bohça verir. Bohçaların içinde dünürçülüğe katılan herkes için hediye bulunur. (Çorap, mendil, yemeni v.b.)

Bilgi aldığım Şaziye Akın, bana bir nişan türküsünden bahsetti. Bu türkü ile kız arkadaşları, gelin olacak kıızı aley ederlermiş.

Nişan Türküsü

Gız sana nişan geliyor (2)
Hani ya da gözünü sevdiğim
Nerede kurban olduğum
Geldi da geri gittiler (2)
Ne kusurumu gördüler
Ah ne kusurumu gördüler
Gözün de şaşı dediler (2)
Hani ya da gözüm şaşı mı N.K.
Elin de çolak dediler (2)
Hani ya da elim çolak mı N.K.
Ayağın da topal dediler (2)
Hani ya da ayağım topal mı

5. NİKAH veya DÜĞÜN

Bugün gerek maddi açıdan zorluklarla karşılaşılması ve gerekse eski adet ve geleneklerin kaybolmaya yüz tutması nedeniyle eski düğünler yapılmamaktadır. Her ne kadar da artık 1 günde başlayıp biten ve sadece nikah kıyıldıktan sonra tebrik kabul etme şeklindeki düğünler yapılmaktaysa da, tek tük aileler eskiden beri yapılan ve bir hafta süren düğünleri tercih etmektedirler. Bu düğünler şöyle olmaktadır:

Bir hafta süren düğün, cuma günü başlar. Cuma günü kadınlar kız evinde, erkekler ise kahvede veya oğlan evinde kendi aralarında eğlenirler. Bu eğlenceler sırasında kızlar Dolama Oyunu adı verilen oyunu

Dolama Türküsü eşliğinde oynarlar. Bu oyun kızların oynadığı bir oyundur. Türküsü ise şöyledir:

Dolama dolamayı
Getirin bağlamayı, getirin bağlamayı
Nerden alıştın yavrum böyle göbek atmayı
Aman aman elinden
Sarsam ince belinden
Öpsem dudü dilinden
İki civan oyunda (2)
Elme tüter goynunda (2)
Ne güzel oyun oynar
Cingâne var soyunda (2)
Aman aman elinden
Sarsam ince belinden
Öpsem dudü dilinden
Akşam ben uyumadım (2)
Uykuma da doyamadım (2)
Kasavat bastı ben(2)
Yarım geldi duymadım (2)

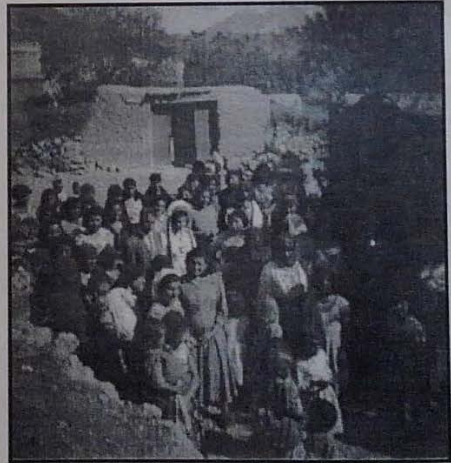
Kızların dolama oyununa karşılık, diğer tarafta da erkekler yastık koşusu yaparlar. Bu oyunda, geline getirilen hediyeler arasında güzel bir yastık seçilir. Koşuda birinci gelen bu yastığı kapar. Yastığı kapamayan kişi isterse yastığı hatıra olarak saklar, ya da geline götürüp vererek ondan bahşiş alır. Bu arada erkekler kendi aralarında atışma yaralar.

Cumartesi, Pazar günü düğün eğlencelerine oğlan evinde devam edilir. Pazartesi düğün kız evine taşınır. Bu günde ailenin kadınları tarafından yorgan kaplanır ve yorgan gümüşlenir. Kümüşlenme denen olay yorganın üzerine madeni para atılmasıdır. Özellikle bereketli bir yaşam sürmeleri dlenir. Daha sonra yorganın üzerinde bir oğlan çocuğu tekerlenir. Bu işlem ilk çocuğun oğlan olması içindir. Çocuk tekerlenmediği takdirde ilk çocuğun oğlan olmayacağına inanılır.

Salı günü buğday serpmek suretiyle tüm köyden tavuk toplanır. Köy halkı gönlünden kopanı verir. Bu tavukların bir kısmı dövme adı verilen özel düğün

yemeğinin yapılmasında kullanılır. Bir kısmı ise yeni çiftin birkaç günlük yiyeceğini oluşturur. Dövme buğdayların dibek taşında dövülüp içerisine tavuk eti konularak yapılan düğün yemeğidir. Dövmeyi davul zurna eşliğinde kız evinden alan erkekler kahve veya harman gibi meydanlık bir yerde döverler. Bu sırada etrafında sadece erkeklerin oynadığı oyunlar oynanır. Böylece dövülen dövmenin bir kısmı hamur tekneleri içerisinde kız evine götürülür. Bir kısmı da kahvede erkeklerin yemesi için bırakılır.

Çarşamba gün gelin hamamının olduğu gündür. Gelin hamamında yıkanılırken bir yandan da düğün kızları, kızlara özgü oyunlar oynarlar. Bunlardan biri de testi kırma oyunudur. Oyun esnasında oynanılan yerin ortasına üzerinde kırmızı şal örtülü, kırmızı topraktan yapılmış bir su testisi konur. Kızlar bu testinin etrafında oynarlar ve gelin yedi kız etrafında döndürülür. Daha sonra kızlardan biri testi kırar. Kırılmayan parçaları da kırmaya çalışırlar. İnanışa göre parçalar çocuk sayısını gösterir.

Pınarbaşı Köyünde Bir Düğün Alayı.

olay aynen şöyledir:

Naciye Hacı Hüseyin tam üç kez doğum yapmış ve bu üç çocukta 5-6 yaşlarında ölmüşler. Bunun üzerine 4. Doğumunu yaptığı zaman kutsal sayılan ve adak adanan bir mezarın başına gidip adak adanmışlar. Bu arada muhtar önünde, çocuğun amcası çocuğu satın alıp kendi adına geçirmiş ve annesi bu işlemler tamamlandıktan sonra çocuğunu alıp köye dönmüş. Amcasının çocuğu satın alması ise, çocuğun sahibi değiştiği taktirde yaşayacağına inanmalarındanmış.

Yusuf Akün'den aldığım bilgiye göre bu kişi halâ daha yaşamaktadır. Ve bugün 67 yaşındadır. Adı ise Arif Akün'dür.

Bugün köyde gerçek adıyle değil de lâkabı ile anılan ve çağrılan birçok kişi bulunmaktadır. Kendilerine bu lakâblar, gerek mesleklerinden, gerek konuşmalarından, gerekse taşıdığı bir fiziki özellikten dolayı takılmıştır. Bunlardan "Kardeşim" diye anılan kişiye lakap, kardeşim kelimesini çok kullandığından, "Yarım sakal" lâkabı bu kişinin yüzünün yansımastandır. "İmam" denilen kişinin gerçekten köyün imamı olmasından, "Kambur" lâkabı da bu kişinin kambur yürütmesinden dolayı takılmıştır. Bunlara benzer daha birçok örnekler vardır.

HALK İLAÇLARI

Sancı ve Karınağrıları:

Karın sancısı çeken kimseye nane çayı verilir. Arka üstü yatırılıp göğüsle kasıklar arası temiz zeytinyağı ile ovalarak masaj yapılır.

Mülver yaprağı kaynamış çay halinde içilir. Eğer iyileşmemişse beyaz soğan yedirilir.

Eğer sancı kişide sürme yapmışsa, köylülerin deyişiyile "Yüreği gitmişse" bunu durdurmak için iki çay kaşığı pişmemiş kahve yedirilir. Aksi taktirde, yeni peklük görülürse sürgü ilacı, yani İngiliz tuzuna başvurulurdu. İshal için uygulanan bir başka yöntem de Ayva yaprağı kaynatılarak hastaya çay şeklinde içirilmesidir.

Çıbanlar:

İltihap toplamaya başlayan çıbanlar için dövülüp kurutulmuş, sarmısak, yine aynı şekilde dövülüp, elendikten sonra kurutulan patlıcan, acı biber yaprağı, kuru bamyâ dövmesi, kuru üzüm, soğan kabuğu kullanılmaktadır. Çobanın üzerine bunlardan herhangi biri konup temiz bir bezle bağlanır. Çıbandaki cerahet tam toplanınca, bilen birisi, ispirto (zivanıya) ile dezenfekte edilmiş bir iğneyle çıbanın uçunu deler. İyice sıkarak bütün ceraheti akıttıktan sonra ispirto ile temizleyip bir bezle sarar ve yara çok geçmeden iyileşir.

Çıbanlar için ayrıca, pekmezle un karışımından elde edilen hamur ve lokum da kullanılmaktadır.

Özel bir tür olan kan çubanı için ise birkaç tedavi yolu vardır.

Bir yeşil sabun alınarak, bir tabağa ovulur. Bunun içine de kamış parçasından kıymıklar kazınır. İyice karıştırıldıktan sonra yaraya basılıp temiz bir bezle sıkıca bağlanır.

Veya çıbanda olduğu gibi ham sakız, biber yaprağı üzerine konup yaraya basılır.

İştah İlacı:

Yarım okka kadar yıllanmış şarap alınır. İçine iki dirhem karakına üç dirhem ravent tozu atılır. Yarım okka bal içine bir miktar ibrişim doğranır. İyice karıştırıldıktan sonra, yemekten önce olmak üzere büyüklere üç çorba kaşığı, küçüklere üç çay kaşığı yedirilir.

Dalak İlacı:

Bir imbik içine taze mersin dalı konup kaynatılır. Elde edilen su, aç karnına bolca içilir. Hastalık geçinceye kadar devam edilir.

Böbrek Ağrıları:

Böbreklerin taş tutmasından ileri gelir. Tedavisi bazı otların kaynatılıp içilmesi ile mümkündür. Kaynatılıp içilen en müessir şey kurutulmuş kiraz saplarıdır. Toprak damlı evlerden akan oluk altlarında bir ot biter, buğdayı andıran ve 10cm boyunda olan bu bitkiye bazı köylerde sadece "ot" bazı köylerde "daşkıran otu"

adları verilir. Bu ot kaynatılıp içilir. Diğer bir tedavisi ise şöyle yapılır:

Bir bardak ekşi suyu içine iki kaşık şeker konur. İçilebilecek derecede ısıtılır. İçerisine iki yemek kaşığı gliserin damlatılır. Karıştırılıp içilir. Arkasından da sıcak (banyo) girilir. Girilmezse tesiri olmaz.

İdrar zorluğu çekenler de maydonoz ve yapışkan otu kaynamış içenlerse sancıdan kurtulurlar.

Boğaz (Gırtlak) Ağrıları:

Köylüler buna bağrı çürüdü derler, ki gırtlak kanseri olması kuvvetle muhtemeldir. Tedavisi beş-altı ay sürer ve otla yapılır. Köylüler buna "ot" derler. Akar su kenarlarında yetişir. Toprak üstündeki yeşil kısmı sarmaşığı andırır. Toprak altı kısmı ise patates özünü andıran bir öze sahiptir ve 30-50 cm kadar değişik uzunlukta olur ve toprağın durumuna göre şekillenir. Dışında siyahımsı bir kabuk vardır. İhtiyaç duyulduğu zaman bu işten anlayan kadınlara başvurulur. Ot sökenin abdesli olması şarttır. Otun başına gelince üç defa "Kulhuvallahu" süresi okunur. Yaprakları ile birlikte sökülür. Bu iş gün ışımadan yapılır. Hasta dip kısmından üç sokumluk bir parça kesip soyar ve bunu çiğ olarak yer. Geriye kalanı yaprak ve kök kısmı birlikte yakılıp kül haline getirilir. Kül bir kaba konur ve üzerine su ilâve edilir. Bir gün bekletilir. Kül dibe çökünce su bir dülbentten süzülür ve günde üç yudum içirilir.

Boğaz Topakları İlacı:

Bunu iyileştirmek için biri erkek biri dişi iki köstebek alınır. Kebab edildikten sonra kurutulur, ve dövülüp toz haline getirilir. Yarım okka bal içine konur. Bunun yanında eşit oranda karakına, çöre out ve ravent alınıp aynı kaba konur. İyice karıştırılıp sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde üç çorba kaşığı alınır. Bu arada hasta pehrize konur. Bu günlerde tuzsuz pide ile badem içi yenir.

Boğaz Şişkinliği ve İlacı:

Boğaz şişip de kişiyi rahatsız edince bir hurma

yapağı alınır. Ortadan ikiye ayrılıp üzerine bir dua okunur. Keskin sirkeye batırılır. Sonra da bu sirke ile boğaz iyice ovulur. Ve bu yaprak boğaza bağlanır.

Bademcik Şişkinliği ve İlacı:

Bademciklerden rahatsız olan birini tedavi etmek için taze inginar yapağı alınıp ezilir. Bir beze sarılıp boğaza dolanır. Birkaç gün tatbik edildikten sonra iyileşir.

Veya ırice bir limon-turunc alınır. Kömürler üzerinde kebab edilir. Ortadan ikiye kesilip bir bez içine sarılır. Dayanılabilir bir sıcaklıkta boğaza sarılır. İki gün devam edilince iyileşir. Aynı tatbikat sıcak külle de yapılır. Kepek kullanıldığı da olur.

Romatizma:

Eğer hastalık yeni ise turunc, ekşi dalları veya okalptüs dalları alınıp iyice kaynatılır. Hastanın sızlayan yerleri bu suyun buharına tutulur. Dayanabileceği kadar soğuyunca da suya batırılır. Ve buharı kaçmasın diye bir bezle örtülür. 15 gün kadar devam edilince iyileşir. Eğer hastalık ilerlemişse kişi yazın denize gider ve yalnız başı dışarda kalacak şekilde kuma gömülüp iki saat kadar bekler. Sonra da çıkıp banyo yapar. Birkaç hafta devam edilince iyileşir. Sızları buna rağmen devam ederse tuzlanıp güneşte kurutulmuş kartal (Kıbrıs'ta kartal yoktur. Akbabaya kartal denir) yağı sürülür ve masaj yapılır. Bu arada sıcak su tedavisine devam edilir.

Cilt Hastalıkları:

Mantar

Cilt üzerinde beyaz lekeler halinde belirir. Belirdiği yerde cilt kurur gibi olur, ovuldukca deri ufalanır. Tendürdiyot sürülerek tedavi edilir.

Nasır:

Köylüler bundan kurtulmak için taze incir dala koparır, daldan akan sütü nasırın üzerine akıtırılar. Bu sütü nasır yumuşatır. Böylece sert kısım kolayca çıkar. Nemli havuz diplerinde veya sebze evleklerinde yetişen süt otu da aynı görevi görebilir.

Kırık ve Çıkıklar:

Herhangi bir tarafını kıran veya çıkaran köylüler bu konuda tecrübeli olan kişiye götürülür. Böylelerine çıkıkçı adı verilir ve genellikle ismi yerine bu adla çağılır. Çıkıkçı getirilen kişinin elini veya ayağını muayene eder. Çıkıksa yerine kor kırık veya çatlaksa önce zeytinyağı ile güzelce ovup orasını yumuşatır ve yerine yerleştirir. Gerektiği kadar yumurta kırar ve akını bir tabağa akıtır. Öte yandan bir sabun alır ve oranlı bir şekilde yumurta akı içine rendeler, iyice karıştırır. Meydana gelen bu karışıma "Lâmbatsa" adı verilir. Temiz bezler şeritler halinde kesilip bu karışıma belendir. Kırık veya çıkık bir daha gözden geçirildikten sonra gereği halinde kavcar parçaları da konarak iyice ve sıkıca sarılır. Karışıma belenen bez şeritler bir iki saat içinde sertleşir ve uzuv hareket edemez hale gelir. Bir zaman bekletilir sonra ağırlar. Gerekirse bir daha yapılır. Açılması için beş dakika kadar su buharında tutmak icap eder. Bu düzenle sarılmış bir kırık veya çıkık 22 günle 40 gün arasında tamamen iyileşir.

Yanıklar ve Tedavileri:

Bütün yanmalarda etkili olan ilaç, yanık ilacı veya mumurhan diye bilinir. Yapılışı da şöyledir.

Bir miktar iç yağ (karınyağı) alınır. Sisamyacı, zeytinyağı, mezdeki ve balmumu da alınarak bir arada karıştırılır. Kaynatılıp iyice eritilir. Sıvı hale gelince temiz bir kap içindeki suya dökülüp dondurulur. Alınıp başka bir kapta iyice çarpılır. Merhem halini alınca şişelere konup saklanır. Yanıklara karşı çok etkilidir. Aynı ilaç yaralara da iyi gelir.

Bunun yanında ateş yanıklarına ayakkabı boyası, mürekkep, kaynar su yanıklarına domates salçası, sönmeyişi kireç yanıklarına zeytinyağı, güneş yanıklarına ise hem salça hem zeytinyağı çok faydalıdır.

Göz Ağrıları ve Tedavisi:

Sıcak bir evden yüz açık hemen dışarıya çıkılmaz. Çıkılırsa "gösleri kapalı" denir. Bu durumda kişinin gözleri devamlı kapak keser. Bundan kurtulmak için gözlerine ekşi suyu sürerler. Ekşi den asit göz akındaki kani ve kızarmışlığı yok eder, çapaklı durum son bulur.

Şafı az olanlara yani görme yeteneği tam olmayanlara her sabah aç kamına iki diş sarmısak veya bir kaşık bal yemeleri tavsiye edilir. Bunu yapanlar görme yeteneğini kazanır.

Gözleri ağrıyan çocuksa bir parça pamuk alınıp gül suyuna batırılır veya şekersiz çaya batırılır ve çocuğun gözleri silinir. Birkaç günlük tedaviden sonra iyileşir.

İlkbaharda, ağaçlarda su yürümeye başlar başlamaz asmanın bir dalı yarılar veya kesilip altına bir kap bağlanır. Akan su bu kapta toplanır. Şişeye konup saklanır. Gereklikçe alınıp göze damlatılır.

Çocuk Düşürmek:

Çocuk düşürmek için çeşitli yollara başvurulur. Başlıcaları şunlardır:

1-Kunduracı yapışkanı (çiriş) alınır. İçine dövülmüş sedef yaprağı ilave edilip iyice yoğrulur. Sonra şehriye şeklinde kesilip una belendir. Temastan sonra vaginaya konur. Hem hamileliği önlemek hemde çocuk düşürmek için kullanılır.

2. Karanfil kaynatıp bol bol içilir.

3. Kuru böğürlice kaynatılıp buğusuna oturulur.

Altını Islatan Çocuklar:

Bir çocuk dört beş yaşına geldiği halde altını ıslatıyorsa "Beli tutmaz" veya "beli gevşektir" denir. Normal karşılanmaz. Bu durumdaki çocukları tedavi etmek için birkaç tane yavru fare bulunur. Yağda kızartılıp çocuğa yedirilir. Böylece altını ıslatmadan kurtulur.

Saç Kıran Tedavisi:

Saç kıran hastalığına yakalanan kişinin saçları yer yer dipten dökülür. Kişiyi hem güçlü hem de huzursuz yapar. Tedavisi basit ve kesindir. Şöyle yapılır:

Bir kibrit çöpünün ucuna temiz pamuk sarılıp kezzap suyuna batırılır. Diğer taraftan kullanılmış bir cilt alımı ve saçların döküldüğü yer derin olmamak şartı ile çizgiler halinde kesilir. Oraya kezzap sürülür. Bu birkaç defa tatbik edilir. En geç bir ay içinde saçlar yeniden bitmiş olur.

Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...

“KARA FATMA”

Öcal ERTEN

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Bir kara böcü varmış. Karaböcünün evde yalnız yaşamaktan canı sıkılmış, evlenmek için yola koyulmuş. Yolda bir çiftçiye rastlamış.

Çiftçi- Nereye gidecen karaböcü demiş

Karaböcü- Ben karaböcümüyüm demiş

Çiftçi- Ya nesin demiş.

Karaböcü – Yumurtadan yumru kadın, oklavıdan doğru kadın, saçı uzun Fatma kadının demiş.

Çiftçi – Nereye giden demiş.

Karaböcü – Koca bulmaya

Beni alırmısın demiş çiftçi. Alırım ama beni ne ile döveceksin demiş karaböcü

İşte bu çift topuzuyla demiş

Yok demiş karaböcü ben seninle evlenmem. Karaböcü tekrar yola koyulmuş Yolda bu sefer bir sıçana rastlamış. Sıçan da nereye giden karaböcü demiş.

Karaböcü: Ben karaböcümüyüm demiş

Sıçan da Ya nesin demiş.

Karaböcü: Yumurtadan yumru kadın, oklavıdan doğru kadın saçı uzun Fatma kadının demiş.

Nereye giden Fatma kadın demiş kendine sıcan beyi.

Koca bulmaya demiş. Karaböcü.Beni alırmısın demiş.

Sıçan Bey-Alırım ama beni ne ile döveceksin. İşte bu kuyrucuğumun demiş sıçan beyi.

Tamam demiş karaböcü. Evlenmişler birkaç gün sonra evdeki yiyecekler bitmiş. Sıçan beyi demiş gideyim padişahın evine parti var, ben de gideyim tabakları yalayayım kırıntılardan sana da getireyim. Sıçan beyi gitmiş. Eve geç kalmış Fatma hanım merak etmiş gideyim sıçan beyine bakayım demiş.

Yolda giderken bir öküz basamağının çukuruna düşmüş, yoldan geçenler gel seni çıkaralım demişler. Hayır ben, sıçan beyi gelince çıkarım, o beni çıkaracak. Başka türlü çıkmam demiş. Gitmişler sıçan beyi çağırmışlar. Sıçan beyi gelmiş.

Fatma hanıma: Ver elini çekerek

Fatma hanım: Ben sana küserek demiş Sıçan beyi: Ver elini çekerek sonra patara kütara ha demiş.

Fatma hanım ben sana küserek.

Tam o sırada bir çiftçi arabası geçermiş ikisi de inadından arabanın tekerlekleri altında kalmış.

Kaynak: Munise Mustafa
1916, Vadili doğumlu.

“TAHTA ÇANAKLAR”

Öcal ERTEN

Bir varmış, bir yokmuş. Bir zamanlar bir ihtiyaç varmış. Bu ihtiyaç evladı ile yaşamış.

Yaşlıktan dolayı ihtiyarın elleri titirmiş. Elleri titrediği için sürekli bir şeyler kırmış. Yemek yerken yemekleri dökermiş. Geline böyle zamanlarda çok sinirlenirmiş. Kocasını ile devamlı tartışmış. İhtiyar da durumun farkında imiş. Evladı için çok üzülürmüş. “Ah elimde olan birşey mi? Ben böyle olmasını istemiydim? Ama yaşlılık, ne yaparsın” der, üzülürmüş.

İhtiyarın evladı bir gün bir arkadaşına dert yanmış.

Biliyorsun bizim ihtiyar bizde kalıyor. Yaşlılık işte, eli ayağı tutmuyor. Bu yüzden devamlı bir şeyler kırıyor. Benim hanım da küplere biniyor. Ne yapayım bilmiyorum. Bir tarafta babam, bir tarfta hanımım. Hangisine birşey diyebilirim. Hangisine kızabilirim.” demiş. Arkadaşı da “Haklısın, gerçekten zor durumdasın. Allah kimseyi düşürmesin. Ne yapacaksın, yaşlılık. Ama istersen baban için kırılmayacak tabak, bardak alabilirsin” demiş.

Bu fikir genç adamın aklına yatmış. Hemen bir marangoza gidip babası için birkaç tahta tabak ve bardak yaptırmış. Akşam eve dönerken tahta tabak ve bardakları götürmüş. İhtiyar o günden sonra tahta eşyaları kullanmaya başlamış. Evdeki kavgaya, gürültü de bitmiş.

Bir gün adam iş dönüşü oğlunun tahta parçaları ile

birşeyler yaptığını görmüş. Çocuğun yanına yaklaşmış, başını okşamış “Oğlum tahtalarla ne yapıyorsun?” diye sormuş. Çocuk da “Baba yaşlanınca içinde yemek yemeniz için annemle sana tahta çanaklar yapıyorum. Ne de olsa yaşlanınca insan kırmazın diye tahta kaplar kullanmaz mı?” demiş.

O an adamın başından kaynar sular dökülmüş. Hemen mutfağa koşup tahta çanakları alıp yakmış.

Babasından özür dileyerek ellerinden öpmüş. O günden sonra babası da kendiler gibi normal tabak ve bardak kullanmaya başlamış. Adam çocuğu sayesinde anlamış ki kırılan bir eşyanın yerine yenisini alınabilir. Fakat kırılan bir kalp asla eskisi gibi olamaz.

*Kaynak Munise Mustafa
1916 Vadili doğumlu*

Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...Masal...

“TERZİ’NİN KIZI”

Bir varmış, bir yokmuş, bir terzi ile iki kızı varmış. Küçük kızın evinin bahçesinde bir feslikan çiçeği varmış. Gece gündüz bahçede bu feslikanı suvarmış. Bir gün yoldan padişahın oğlu geçiyormuş, kızı demiş ki;

-Bütün gün bu feslikanı çapalan suvarın, kaç yaprağı var bilin? Demiş.

Terzi kız da padişah oğluna;

-Sen da bir padişahın oğlusun, okun yazan, Gökte kaç yıldız var bilin? Demiş.

Padişahın oğlu, terzi kızına;

-Yıldızlar hiç sayılır mı demiş.

Bunun üzerine terzi kız da

-Öyleyse feslikanın yaprakları da sayılmaz, demiş.

Padişah oğlu bir gün terziyi saraya çağırır. Terzi de merak içinde saraya gider ve huzura kabul edilir. Padişah oğlu terziye ay gibi yanar ve güneş gibi parlayan bir mermer göstererek

-Bana bu mermerden bir biçecen ve dikecen der.

Bunun üzerine terzi mermeri alıp eve gider. Ancak bu işi nasıl yapacağını bir türlü bulamaz. Bir köşeye oturup düşünür, düşünür... ne var ki aklına hiçbir çare gelmez. Büyük kız babasının bu durumunu öğren-meye karar verir ve sorar.

Öcal ERTEN

-Niye böyle derin derin düşüncelerdesin, baba der. Babası da olanı biteni büyük kızına anlatır.

Büyük kız da

-Aman be baba, ben da zannetim cehizimde dolap eksiktir da nasıl tamamlayacağımı düşünün, demiş.

Bu arada küçük kız söze karışır ve babacığım der.

-Mermeri alacan, saraya gidecen ve mermeri bir direğe dayayacan. Padişahın oğlu mermeri espav yapmadığını görünca sinirlenecek. Bunun üzerine sen de ona-Evde biçemedim geldim burada biçeyim, ama bu güneş gözüme giriyor. Al da bu deyneği güneşi kaçır de demiş.

Padişahın oğlu da sana,

-Hiç değnek ile güneş kaçırılır mı deyince o zaman sen de ona,

-Hiç mermerden espav olu mu, diyecen demiş.

Terzi, küçük kızının dediklerini bir bir yapmış. Bunun üzerine padişah oğlu terziye,

-Sana bu fikri kim verdi? Demiş. Terzi da;

-Küçük kızım demiş. Padişahın oğlu terzinin küçük kızıyla evlenmiş ve mesut olmuşlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

*Kaynak Münise Mustafa
1916 Vadili doğumlu.*

“Birlikte Çalıştık, Birlikte Eğlendik”

Halk Sanatları Derneği (HAS-DER) geçmiş yıllarda olduğu gibi 2000 yılında da bir çok güzel etkinliğin altına imza atmıştır. Bunların en sonuncusu da yıl sonu dayanışma balosuydu.

2000 yılının etkinliklerle dolu olması ve eğlenmek için zaman bulamayan dernek elemanları, yılın son etkinliğinde yorgunluk attılar. 29 Aralık 2000 gecesi “Gavur Ali Bronz Age Restoran” da gerçekleştirilen balomuzda 250’e yakın davetli katıldı. Tamamen samimi bir ortamda gerçekleştirilen gecede, birlikte olmanın, birlikte planlamanın ve de birlikte başarmanın mutluluğu tüm Has-Der’lilerin gözlerinden okunuyordu. 1977 yılında Kıbrıs Türkleri’nin kurduğu ilk folklor derneği olma gururunu, aktif bir dernek olarak 2000’li yıllara taşımak her gence nasip değildir. 2000 yılı içerisinde yönetim kurulu tarafından planlanan ve organize edilen etkinliklerin tümünün de gerçekleştirilmesi ayrıca dört kez yurt dışında demek olarak faaliyetlerde bulunmamız bizleri çok yormuştu. Yapılan etkinliklerde istenilen başarıyı yakalamamız bizlerin bu yorgunluğunu unutturdu. Bu başarıda ailelerimizin ve yakın çevremizin payı büyüktür. Herkes kendinden birşeyler katarak özveride bulunarak bu günlere gelindi. Onlara bu vesileyle buradan teşekkür ederiz.

Tüm geceyi organize eden tertip komitesi, her şeyi en ince detaya kadar planlamış ve gelen misafirlerin rahat bir mekanda eğlenmeleri için uygun bir ortam hazırlamıştır. Komitenin ayrıca geceye katılan misafirlere bir de sürpriz vardı. Her zaman ki dayanışma balolarında yapılan otantik müzikli şarkılara ve danslara ek olarak “Latin” dansı sergilemiştir. Tamamen Has-

Ayşe YÖNCÜ Mukaddes CANDEMİR

Der’ in büyük ekip elemanlarının altı çiftinden oluşmuş olan grup, bir Latin dansı olan “Çaça”yı kendi yaptıkları kareografi ile çok güzel bir şekilde sundular. Bu güzel dansı sunan arkadaşlarımız o geceki davetlilerden bol miktarda alkış aldılar.

Geç vakitlere kadar eğlenen Has-Der’liler gecenin bitmesini hiç istemiyor gibiydiler ve gecenin sonunda gelecek yıl burada yeniden buluşmak üzere birbirleriyle sözleştiler.

Bu güzel geceyi organize eden yemek komitemizde bulunan İlker Özova , Ayşe Yöncü , Mukaddes Candemir , Mustafa Keçecioğlu ve Hasan Çağloğlu’ na ve yemeğimize renk veren tüm davetlilere de teşekkür ederiz.

HAS-DER'den Haberler...HAS-DER'den Haberler...**HAS-DER OCAK-ARALIK 2000
HABERLERİ****HAS-DER'İN 23. GENEL KURULU
YAPILDI**

13 Ocak 2000 tarihinde derneğimiz yönetim kurulu Gençlik ve Spor Bakanı Tansel Dorahlı'yı ziyaret etti. Toplantı esnasında özellikle Lefkoşa dışından çalışmalara gelen elemanların ulaşım problemleri kendisine aktarılmıştır. Derneğimizin dünden bugüne yaptığı çalışmalar ve başarılar bakana aktarılmış, üstlendiğimiz misyondan kendisine behsedilmiştir.

2000 yılı içerisinde M.E.K.B. bünyesinde oluşturulan Kültür Sanat Danışma Kurulu çalışmalarını sürdürdü. Kurulun kuruluşu ve çalışmalarının yasal bir çerçeveye oturtulma çalışmaları 2000 yılı sonu itibarı ile hala daha sürüyordu. Kurulda derneğimizi yönetim kurulu başkanı Ali Nebih temsil ediyor.

HAS-DER 23. Olağan Genel Kurulu 29 Ocak 2000 tarihinde gerçekleşti. Yüze yakın yetişkin aktif üyenin katıldığı genel kurulda Divan Başkanlığı Özalp Nailer yaptı. Ali Nebih'in yaptığı açılış konuşmasının ardından kol raporları okundu. Kol raporlarının okunmasından sonra Onur, Denetleme ve Yönetim Kurulu raporları başkanları tarafından okundu. Mali Raporun aklanmasından sonra yeni Yönetim, Onur ve Denetim Kurulları seçildi. Buna göre.

Yönetim Kurulu

Ali Nebih (Başkan)
Tank Güven Emiroğlu (Sekreter)
Öcal Erten (Sayman)
Engin Anıl (Basın Yayın Sorumlusu)
Kâni Kanol (Faal Üye)

TARIK G. EMİROĞLU

Erbil Akün (Halk Dansları sorumlusu)
İlker Özova (Çocuk Kulübü Sorumlusu)
Mustafa Keçecioğlu (Teknik İşler Sorumlusu)
Fatoş Erek (Sosyal İşler Sorumlusu)

Onur Kurulu

Fatma Kükrer (Başkan)
Güldem Lord (Üye)
Hasan Abohorlu (Üye)
Jürven Sönmez (Üye)

Denetleme Kurulu

Akın Eylen (Başkan)
Ayşe Tunalı (Üye)
Enver Akın (Üye)
Aslı Albayrak (Üye)

Dilek ve temenniler bölümü ile gelen kurul sona erdi.

Genel Kurul'dan Bir Görüntü

TİYATRO İZLENEMİZ

Lefkoşa Belediye Tiyartosu'nun sezondaki ilk oyunu olan "Deli Dumrul" oyununa 18 Mart 2000 tarihinde gidildi. O gece sadece HAS-DER üye ve sempitanlarının katılımı ile gerçekleşti. Oyun çıkışında dernek üyelerinin oyunu beğendiği ve bundan sonra bu tip sosyal etkinliklerin sık sık tekrarlanması dileğinde bulunuldu.

HALKDANSLARI BİRLİĞİ KURULDU

Derneğimizde aralarında bulunduğu ve Halk Dansları ile uğraşan dernekleri bir çatı altında toplamayı amaçlayan Kıbrıs Türk Halk Dansları Birliği genel Kurulunu 29 Mart 2000 tarihinde Gençlik Merkezi Lokalinde yapıldı. HAS-DER, Folk-Der, Güsad, Yeksad, Gençlik Merkezi, Des-Der, Gasad, Tüsad, Gir-Sad'ın kurucuları olduğu birlikte dernek başkanımız Ali Nebih Birlik Yönetim Kurulu Başkanı, olurken Engin Anıl ve Azizi Gürpınar'da diğer kurullarda görev aldı. Birlik Yönetim Kurulu yıl içerisinde çeşitli devlet yetkilileri ile görüşmelerde bulunarak birliğin yüklenmiş olduğu misyon ve özellikle yurtdışı fonlarının eşitlik ilkesine uyularak dağıtılması konusu aktarıldı. Dernek ayrıca halk-danslarındaki bulunduğu figür birlikteliğinin sağlanması içinde yıl içerisinde çalışmalar başlattı.

KİTAP KULÜBÜMÜZ

Kıtap kulübü yılın ilk aylarında

çalışmalarına başlayarak belirlenen kitapları okumaya ve bunları yorumlayıp tartışmaya başlamışlardır.

Basın ve Yayın Evleri Birliği 15 Şubat 2000 tarihinde 24 örgüt temsilcisinin bir araya gelmesi ile toplandı. Birlikte derneğimiz ve derneğimizi temsilen Engin Anıl yer alarak fikirlerini dile getirdi.

ÇOCUK EKİBİMİZ S.O.S. ÇOCUK KÖYÜNDE

20 Haziran 2000 tarihinde Hamitköy Spor Kulübünün düzenlemiş olduğu anma gecesinde ve 23 Haziran tarihinde S.O.S çocuk köyü yararına düzenlenen kermeste derneğimiz çocuk

HAS-DER Çocuk Ekibi

kulübüne mensup ekipler halk danslarından örnekler sunarak elinden geldiğince bu iki kuruluşu destek vermiş ve izleyenlerin takdirini toplamıştır.

ÇOCUK EKİBİMİZ DİPKARPAZ'DA

Has-Der, Dipkarpaz ilkokulu

Dayanışma etkinliği" 30 Nisan tarihinde Dipkarpaz köyünde yapıldı. Çocuk Kulübüne mensup ilkokul çocuklarının bulunduğu ekipler gösterilerde bulundu. Saat 11.00'de MEKB'nin açılış konuşması ile başlayan etkinlikte ayrıca köy ilkokuluna 300'e yakın kitap hediye edildi. Aynı etkinlik Ziyamet köyünde 28 Mayıs tarihinde yine gerçekleştirildi. Etkinlik sonrası çocuk velileri ve dernek üyeleri hep birlikte Apostolos Andreas Manastırına giderek piknik yaptılar.

YAŞLILAR UNUTULMADI

18-25 Mart tarihleri arasında kutlanan "Yaşlılar Haftası" münasebetiyle Erbil Akün ve büyük ekip elemanları Lefkoşa'daki yaşlılar evi sakinlerine bir ziyarette bulunarak çiçekler verdiler ve onların morallerini yükselttiler.

ÇOCUK EKİBİMİZ ESKİŞEHİR'DE

Çocuk Kulübünün 7-11

yaş arasındaki çocuklardan oluşan bir ekip 23 Nisan Çocuk bayramına katılmak üzere 21-24 Nisan tarihleri arasında Eskişehir" gitti. Orada törenlere katılan ekip elemanları Eskişehir MAT-FKB Özel Gelişim İlköğretim Okulu'nun misafiri olarak velilerin yanlarında kaldı. 25 kişilik ekip Kıbrıs Halk

Danslarından oluşan programlarını sunarak Eskişehirliilerin beğenisini kazandı.

ÇOCUK ŞENLİĞİ

“Peyak I. Çocuk ve Sevgi Şenliği” Has-Der ve Peyak işbirliği ile 23 Nisan törenlerine alternatif bir eğlence hazırlanmıştı. Fakat hem 23 Nisan hemde 6 Mayıs’a ertelenmesine rağmen yağın yağmurlar nedeni ile şenlik maalesef yapılamamıştır. Lefkoşa bölgesi okul ve kreşlerinin 30’a yakını her iki günde yapılmış tüm hazırlıklar ile Çağlayan Çocuk Parkında toplandılar. 23 Nisan Günü etkinlik saat 12.00’de şiddetli yağın yağmur sebebiyle ertelendi. 6 Mayıs’a ertelenen etkinlik, gösteriler başladıktan yaklaşık yarım saat sonra ertelenmek zorunda kalındı. Tüm okullar hazırlamış oldukları standlar ile şenlikte idiler fakat onlar gibi bizlerde etkinliği ertelemek zorunda kaldığımızdan dolayı çok üzüldük. Onbeş değişik istasyonda değişik oyunlar oynanacak, tüm okullar ve derneğimiz çocuk kulübü ekipleri dans gösterileri sunacak ve çocuklara çeşitli armağanlar verilecekti.

HAS-DER BERGAMA’DA

1-12 Haziran tarihleri arasında İzmir’in Bergama ilçesinde yapılan 64. Uluslararası Bergama Kermesi ile ilgili detaylı bilgi derneğimizin bu sayısında görülebilir.

HAS-DER ÇOCUK KULÜBÜ KANTARA KAMPINDA

Geleneksel olarak her yıl Kantara’da yapılan gençlik kampı bu yıl 23 Haziran - 1 Temmuz tarihleri arasında yapıldı. 23-27 Haziran tarihleri arasında çocuk kulübüne bağlı ilkököl seviyesindeki çocuklar, 27 Haziran - 1 Temmuz arasında ise ortaokul ve lise öğrencileri kampa katıldı. İki yıldır uygulanan ilkököl ve orta lise sınıflarının ayrı ayrı kampa alınması görüldü ki daha olumlu sonuçlar vermiştir. Küçüklere ve büyüklere iki ayrı program hazırlanmış ve bu da onların seviyelerine uygun olduğundan faydaları da olmuştur. Kamp süresince çocuklara çeşitli elbecerileri öğretildi, dağ ve doğa yürüyüşleri yapıldı, atölye çalışmalarının yanında spor yapan her iki grup bol bol denize gime imkanı buldular. Çocukların ailelerinden uzak geçirdikleri 5 gün onların yalnız başına hareket etmelerine ve sorumluluk sahibi olmalarına, bu yaşlardan başlamaları en başta gelen amaçları-mızdandır.

HAS-DER BOĞAZ TATİL KÖYÜNDE

16 Temmuz tarihinde Yeni İskele’nin sahilinde yapılmış olan

Boğaz Tatil Köyündeki konutların sahiplerine teslim töreninde derneğimiz büyükler halk dansları topluluğu halk danslarımızdan örnekler sunarken müzik grublarımızda halk şarkılarının güzel nağmelerini site sakinlerine sundular. Gece sonunda Mesan İnşaat Şti. Tarafından sunulan kokteyle katılan grup elemanları ve misafirler gecenin olumlu izlenimlerle ayrıldılar.

REHA CANER’İ ANDIK

Derneğimiz üyelerinden Reha Caner’in vefatının ölüm yıldönümüne gelen 10-17 Temmuz tarihleri arasında Caner’in anısına bir satranç turnuvası sunuldu. HAS-DER, LSD ve KTOEÖS tarafından turnuva sonucunda kazananlara ödül ve kupalar verildi.

Eğitim Semineri’nden Bir Görüntü

EĞİTMENLER EĞİTİLDİ

Azerbaycanlı Kareograf Ali Asker derneğimizin davetlisi olarak 3-10 Mayıs tarihleri arasında ülkemizde bulundu. Adamızda

190 Halkbilimi

bulunduğu sırada halk danslarımızın otantik ve sahneye konmuş şekillerini izleyen Asker daha sonra üyelerimize çalışma şekilleri ve estetik konularında bir takım çalışmalar yaptı. Özellikle sahne üzerindeki duruş pozisyonlarını hemen uygulamaya koyan ekipler yaz ayları içerisinde Türkiye ve Avrupa turnelerinde başarı ile uyguladılar.

HALKDANSLARI EKİBİMİZ POLONYA'DA

Polonya'nın Legnica kentinde düzenlenen "Pod Kyczera" Uluslararası Halk Dansları festivali 29 Ağustos - 5 Eylül tarihleri arasında yapıldı. (Polonya'daki festival ile ilgili geniş bilgi Dergimizin sayfaları arasında bulabilirsiniz).

HAS-DER İZMİR FUARINDA

69. İzmir Uluslararası Fuarı'ndaki KKTC standında Derneğimiz standı da yer aldı. Standa kalem işi sele sesta koleksiyonlarımızın yanı sıra El Sanatları Kooperatifinin Lefkara - Karpaz ve Tiğ işleri, Aziz Damdelen'in 25 parçalık eski kıyafetleri içeren resimler yer aldı. Fuar bu yıl 26 Ağustos 3 Eylül Uluslararası 3-10 Eylül tarihleri arasında ise Ulusal nitelikte açık tutuldu.

KARŞILIKLI ANLAYIŞ FESTİVALİ

Kıbrıs'ın Slovakya Büyük

Elçiliğinin düzenlediği "Karşılıklı Anlayış Festivali" 10 Eylül tarihinde ara bölgedeki Ledra Place Hotelde gerçekleştirildi. Yaklaşık 7000 kişinin katıldığı etkinliklerde derneğimiz halk dansları ve müziği ekipleri yüksek performans göstererek izleyicilerden büyük beğeni kazandı. Etkinlikte Türk tarafından derneğimizin büyük ve stilize halk danslarının yanında Epiloği çocuk korusu, Gençlik Merkezi halk dansları ekibi de gösterilerde bulundu. Rum tarafından ise Mihalis Terlikas, Vasilica dans ve müzik grubu, Akrites Yeri folklor grubunun halk dansları ekipleri katıldı.

LOKALİMİZİ TAMİR ETTİK

Lokalizim, yapıldığı günden itibaren beton olan zemini 30 Eylül - 1 Ekim tarihlerinde mermerlenerek daha çağdaş ve sağlıklı bir görünüme kavuşmuştur.

DAYANIŞMA PİYANGOSU

14 Ekim tarihinde gerçekleştirilen ve en büyük gelir kaynağımız olan dayanışma piyangosunda hediye olarak konan çamaşır makinesi 3483 numaralı bilete isabet etmiştir. Uzun bir satış döneminden sonra satışı yapılan

biletlerden toplanan gelir derneğimizin çeşitli alanlarındaki ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır.

Piknik'ten Bir Görüntü

GELENEKSEL PİNİK

Derneğimizin geleneksel pikniği 15 Ekim tarihinde Alevkayası Piknik alanında gerçekleşti. Piknik komitesi tarafından organize edilen piknikte çeşitli oyunlar oynanarak tombala çekilişi de yapıldı. Samimi bir ortamda gerçekleşen piknikten sonra katılanlar pikniğin tekrarını isteyerek mutlu bir şekilde alandan ayrıldılar.

18. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU

18. Has-Der Halk Bilimi Sempozyumunu 19 Ekim tarihinde Atatürk Kültür Merkezinde yapıldı.

Açılış konuşmalarını Ali Nebih ve MEKB Mehmet Altınay yaptı. Daha sonra "2000'li yıllarda Kıbrıs Türk Halk Danslarının Durumu ve Geleceğe Yönelik Düşünceler" isimli bildiriler sunuldu. Sempozyuma katılan konuşmacılar: MEKB Devlet Halk Dansları Topluluğu temsilcisi Salahi Döşemeci, G. Mağusa Belediyesi Halk Dansları Topluluğu adına Fatoş Giritli, Gençlik ve Spor Bak. Gençlik Dairesi Halk Dansları Topluluğu temsilcisi Tanju Hastunç, Lefkoşa Folklor Derneği temsilcisi Ali Kâtipoğlu ve Has-Der temsilcisi Kâni Kano' idi. Konu hakkındaki düşüncelerini aktaran konuşmacılar daha sonra soru-cevap bölümünde soruları cevapladılar.

31 Ekim tarihinde BRTK'de yayınlanan "Merhaba Yaşam" programında 19 Ekim'de düzenlenen 18. Halkbilim Sempozyumundaki konu olan "2000'li yıllarda Kıbrıs Türk Halk Danslarının durumu ve geleceğe yönelik düşünceler" konusu yeniden ele alınarak konuşmacılardan daha detaylı bilgi alındı. Sempozyumdaki konuşmacıların aynen katıldığı programın sunuculuğunu Yaşar Ersoy yaptı.

EĞİTİM SEMİNERİ

Atatürk Öğretmen Akademisi öğretim görevlilerinden Müge Beidoğlu 28 Kasım ve 5 Aralık akşamları derneğimiz lokalinde Eğitimcilerle yönelik "Çalışmalarda verimliliğin sağlanması ve etkili bir

eğitimde olması gereken özellikler" konusunda bir eğitim çalışması yaptı. Derneğimizin çocuk kulübünde ekip çalıştırma elemanlara verilen seminare Folk-Der'e üye elemanlarda katıldı. Özellikle çocuklara yönelik eğitimcilerin davranış biçimleri, verimli bir çalışmada yaşananlar, elemanlarla iletişim, çalışma öncesi hazırlık, grup yönetimi ve etkileşimi, liderin organizasyon becerisi ve disiplin konularında bilgi ve tecrübelerini anlatan Beidoğlu iki çalışma gecesi sonrasında da eğitimcilerin sorularını cevapladı.

BİR BİLDİRİ DAHA

13 Kasım Akşamı Alayköy Kültür Sanat Derneği tarafından "Uluslararası Kültür Sanat Organizasyonlarında demeklerin karşılaşmış oldukları zorluklar ve sorunlar için yaptığı uğraşlar" konusunda bir açık oturum düzenlendi. Gazeteci Hasan Hastürer'in yönettiği oturumda derneğimizi Ali Nebih temsil etti. Açık oturumda ayrıca Kültür

Dairesi Müdürü, Spor Dairesi Müdürü ve Folk-Der temsilcisi birer konuşma yaptı. Toplantıda yurtdışı fonların daha adil dağıtılması konusunda görüş birliğine varıldı.

ÇOCUK VE MASAL ŞÖLENİ

13. Çocuk ve Masal Şöleni: 16-24 Aralık tarihleri arasında gerçekleştirilen 13. Çocuk ve Masal Şöleni daha önceki yıllarda olduğu gibi çok renkli geçti.

16-17 Aralık: Masal Anlatma Yarışması ön elemeleri Güzelyurt ve Lefkoşa'da gerçekleştirilen ön elemelere yaklaşık 400 ilkokul öğrencisi katılarak yerel ve klasik masallarının en güzel örneklerini arkadaşlarına ve ailelerine anlattılar. İki kategoride yarışan çocukların 30'u finale kaldı. Güzelyurt'ta ön elemeyi demeğimiz ve Güzelyurt Sanat Derneği organizesi ile gerçekleştirildi. Bu yıl M. Kemal Deniz Anısına düzenlenen ve her yıl olduğu gibi Deniz Kırtasiye himayelerinde

gerçekleşen şölenin diğer etkinliği ise 22 Aralıkta gerçekleştirilen "6. Çocuk ve Masal Sempozyumu" oldu. Sempozyumda Aytül Akal, Aysel Gürmen, Mustafa Gökçeoğlu ve Canan Sümer değerli araştırmacı ve bilgilerini dinleyicilere aktardı. 23 Aralıkta Lefkoşa'da

Ödül Alan Çocuklar Toplu Halde

192 Halkbilimi

Sarayönü mevkiinde geleneksel "Resim Yapma" etkinliği düzenlendi. Bu yılki konusu "Çocuk ve Oyun" olan etkinlik sırasında yerel ve unutulmaya yüz tutan oyunlarımız çocuklara öğretilmiş ve oynamaları sağlanmıştır. Çocuk ve oyun konulu resimlerini çocuklar çizerken Türkiye'nin tanınmış yazarları ve şölen etkinlikleri çerçevesinde aramızda bulunan Aytül Akal ve Aysel Gürmen'e kitaplarını imzaladılar. 24 Aralıkta Masal Anlatma Yarışmasının finali gerçekleşti. Final sonrasında II. Kategoride Begüm Çimer, Burcu İnan, Suay Anıl, Merve Deniz ve Ferdiye Özşehin dereceye girdi. I. Kategoride ise Mehmetali Alpdoğan, Şerife Baykurt, Ezgi Oran, Cemal Başarenel ve Beren Özsoy dereceye girdi. Bu yılki yarışmalarda jüri üyeliklerini Mehmet Ertuğ, Yücel Köseoğlu, Deniz Çakır, Doğan Erçağ, Asu Demircioğlu, Şengül Üstüner, Aytül Akal, Aysel Gürmen ve Fatma Kükrer yaptı.

Ödül Alınanlar Toplu Halde

HAS-DER BİR ÖDÜL DAHA ALDI

15 Aralık'ta Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumu tarafından "Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülleri" verildi. Bu yılki ödüle kurum alanında DAÜ-KAM ile HAS-DER laik görüldü. Ayrıca Harid Fedai, Mustafa Gökçeoğlu, Mehmet İslamoğlu, Erdoğan Saraçoğlu ve Oğuz Yorgancıoğlu'na ödüle laik görüldü. Tören sonrasında Halk Sanatları Derneği ve DAÜ-KAM'ın ortaklaşa düzenledikleri "Küreselleşme ve Halk Kültürü" paneli düzenlendi. İsmail Bozkurt tarafından yönetilen panelde konuşmacı olarak Kani Kanol, İrfan Nasrattinoğlu ve Metin Turan yer aldı. Gece sonunda konuşmacılara katılımcılar sorularıyla katkıda bulundu.

Bronze Age Restaurantta yapıldı. Bayramın 3. Gecesine denk gelen gecede yaklaşık 200 derneğimiz üyesi ve aileleri gönüllü olarak eğlendiler. Gecede ayrıca derneğimiz üyelerinin oluşturduğu bir dans grubu Latin Danslarından örnekler sundular.

YENİ YIL KUTLAMALARI

23 Aralık günü çocuk kulübüne üye ilk okul öğrencilerine 15.00-17.00 saatleri arası, orta ve lise

öğrencilerine ise 18.00-21.00 saatleri arasında balo düzenlendi. Bir yıllık yorgunluğunu partide atan üyeler gece boyunca bol bol eğlenip yemekler yediler.

DERNEĞİMİZİN YILBAŞI BALOSU

Derneğimizin geleneksel yılbaşı yemeği bu yıl 29 Aralık gecesi D i k m e n ' d e bulunan Gavuralı

**2000 OCAK - ARALIK DÖNEMİ
KÜLTÜR - SANAT HABERLERİ****TARIK G. EMİROĞLU**

-Peyak, çocuklara yönelik kültür hizmetlerine bir yenisini ekledi. Peyak Çocuk Dergisi Ocak ayının ilk günlerinde basılarak dağıtımaya verildi. Dergide, çocukların kültürel ve sanatsal konularda gelişimine hizmet edecek çalışmalar ağırlıkta. Derginin ilk sayısında derneğimizin düzenlediği çocuk ve Masal Şöleninde dereceye giren çocukların masallarında yer almıştır.

-Piyaniist Rüya Taner 19 Ocakta Brüksel Kraliyet Konservatuvarı salonunda Türk piyanist Muhiddin Dürrüoğlu Demirizi ile bir resital verdi. Etkinlik, konservatuvarın 1999-2000 yılı konser programı çerçevesinde gerçekleştirildi. Çok önemli sanat çevreleri tarafından izlenen konserdeki piyanistlerin yüksek performansı takdirle karşılandı.

-Eski Mağusa'yı Koruma ve Yaşatma Derneği tarafından organize edilen "Kıbrıs Türk Tiyatrosu 92 yaşında" başlıklı tiyatro şöleninin ilki 29 Ocak tarihinde DAÜ'nin Mağusa Kale içindeki antik kültür merkezinde gerçekleşti. Mehmet Ulubatlı ve Özlem Otur'un sahne aldığı "Ay tedirginliği" adlı oyun kalabalık bir sanatsever tarafından izlendi. Gecede bir konuşma yapan dernek başkanı Suna Atun, hedeflerinin kültürel etkinliklerle birlikte antik kent Mağusa'ya yeni bir soluk kazandırmak ve unutulmuş, ihmal edilen ve bu kentin terk edilmişliğe itilen sosyal yanlarını yenibir motivasyonla güncelleştirmek olduğunu söyledi.

-Kıbrıs Sanat Derneği Fotoğraf Kulübünün 2000 yılı ilk sergisi 22 Ocak tarihinde açıldı. Sergide fotoğraf sanatçısı İlkay İstillozlu'nun bir yıllık çalışmasının ürünü olan su damlacıklarının yansımalarını içeren 14 fotoğraf yer aldı.

-Kültür Sanat Danışma Kurulu yeni dönem toplantılarına 24 Ocak tarihinde başladı. AKM'de yapılan toplantıya sanatçı yazar, araştırmacı, üniversite ve kültür sanat demeklerini temsilen 20 kişi katıldı. Özellikle kültür-sanat etkinliklerinin yaygınlaştırılması ve genç nesillere sanatın sevdirmesi için alınması gereken önlemlerin tartışıldığı toplantıda, kurumsallaşmaya gidilmesi ve özerk kültür sanat kurumu oluşturulmasına ilişkin yasal çalışmaların hızlandırılması herkesin birleştiği ortak nokta oldu.

-Lefkoşa Belediye Tiyatrosunun 20. Yılında Türk Mitolojisinin en ünlü simalarından "Deli Dumrul" (Bin yıl önce bugün yaşanan oyun) oyunu ile tiyatro severlere perdelerini açtı. Güngör Dilmen tarafından yazılan oyun çağdaş Türk Tiyatrosunun en önemli örneklerinden sayılıyor. Oyunda, gökyüzü adaletinin değil de yeryüzü adaletinin asıl önemli olduğu vurgulanıyor. Yer yüzü adaletinin ise ancak "barış, özgürlük ve eşitlikle" kurulabileceği, bunun yolunun da sansuz sevgiden geçtiği anlatılmaktadır. Kalabalık bir oyuncu kadrosu ile sahnelenen oyunu sahneye Yaşar Ersoy koydu.

-Kıbrıslı Resim sanatçısı Hare Sökmen'in İstanbul Ataköy Yunus Emre Kültür Merkezindeki sergisi büyük ilgi gördü. 27 Ocak 9 Şubat tarihleri arasında açık olan sergide "Kadın Özgürlüğüne Kaçış" teması işleniyor.

-İsmail Bozkurt'un Türkiye Cem Yayınevi tarafından ikinci baskısı yapılan "Yusufçuklar Oldu Mu?" adlı romanı Bulgarcaya çevrildi.

-Kıbrıs Türk Filarmoni Derneğinin 20 Şubat tarihinde Gazimağusa ve 22 Şubat tarihinde ise YDÜ Atatürk Kültür Merkezindeki konserleri oldukça beğeni topladı. Aralarında yabancı uyruklu müzikseverlerinde bulunduğu konserler iki bölüm halinde gerçekleşti.

-Kıbrıs Türk toplumunda gazeteci, fotoğraf sanatçısı, şair kimliğiyle tanınan Ersin Taşer'in 3. Şiir kitabı "Kervan Yürüyor" yayımlandı. Kitapta 64 şiir yer alıyor.

-Düşün Işığı Sanat Grubu tarafından 25 Şubat tarihinde düzenlenen "Düşündeki Şiir" etkinliği çiçekli evde yapıldı.

-İsmet Beydola'nın 1. Kişisel Resim Sergisi 28 Şubat - 3 Mart tarihleri arasında Lefkoşa Şaçaklı Evde sanatseverlerin beğenisine sunuldu. R.R. Denktaş'ın açılışı yaptığı sergide, sanatçının 32 yağlıboya eseri yer aldı.

-Osmanlı Saray Kıyafetleri ve Atatürk Kıyafetleri 25 Şubat tarihinde YDÜ Atatürk Kongre Merkezinde tanıtıldı. Ankara Şerife Uludağlı Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü'nün Osmanlı İmparatorluğunun 700. Kuruluş yıldönümü kutlamaları çerçevesinde hazırlanan defile TC Elçiliği katkılarıyla gerçekleşti.

-Güsad 3. Kültür ve Sanat Şenliği 1-4 Mart tarihleri arasında yapıldı. 1 Mart tarihinde bölge okul ve çeşitli kuruluşların katılımıyla Atatürk Spor Salonu önünde başlayıp Atatürk Büstüne kadar yapılan kortej yürüyüşünden sonra şenlik Cumhurbaşkanı R.R. Denktaş tarafından yapılan açılış ile başladı. Etkinlik süresince Güzelyurt Taksim Sinemasında açık olarak bulunan Resim ve Heykel sergisi sanat severlerin beğenisine sunuldu.

Açılış gecesi Güzelyurt Garnizon Sinemasında Rüya Taner Piyano Resitali yapıldı. 2 Martta Halk Dansları ekipleri bölge halkına yönelik gösteriler yaptılar. Böyle kapsamlı bir etkinlik Güzelyurt Bölgesinde ilk defa yer alıyordu. Buna rağmen halkın ilgisi dikkat edilecek boyutlarda idi.

-Gazi Mağusa Belediyesi ve Mağusa Kültür Merkezi Çocuk Kulübü işbirliği ile çocukların sanata olan ilgilerini artırmak ve sosyal olaylara karşı onları duyarlı kılmak amacıyla 5 Mart günü bir resim şöleni yapıldı. 890 çocuğun katıldığı şölede resimler pastel boya ile yapıldı. Çocuklara konu olarak aile, hayvanatbahçesi ve çevre verildi.

-İstanbul'da her yıl Kasım ayında TÜYAP tarafından yapılan kitap fuarı, yine TÜYAP tarafından DAÜ ile işbirliği içerisinde 8-10 Mart tarihinde üniversitenin Lala Mustafa Paşa Salonunda gerçekleştirildi. "Akdenizden Aşkdeniz'e" başlığı ile yapılan fuara TC'den 26, KKTC'den ise 18 yazar okurlarıyla buluştu. Etkinlik boyunca söyleşi, şiir dinletisi, imza günü ve resim sergileri yapıldı. Ayrıca fuarda 21 yayınevi kitaplarını sergileyip satış yaptılar.

-Emin Çizel'in resim sergisi 10 Mart tarihinde Gime Ozanköy'deki "Dereli Meryem Kilisesi"de açıldı. Açılıştta ayrıca dünyaca ünlü Neyzen Kudsi Ergüner'de ney 'i ile ziyaretçilere bir dinleti sundu.

-Girne Belediye tiyatrosu 2000 yılının ilk oyununu Sabahattin Kudred Aksal'ın yazıp Derman Atık'ın yönettiği tek perdelik "Bay Hiç" oyununu 11 Mart tarihinden itibaren sahneye koydu.

21 Kişilik oyuncu kadrosunun elbirliği ve düşünce birliği ile gerçekleştirdiği oyun Anafartalar Lisesi salonunda sahnelendi.

-Gazeteci yazar Hasan Karaokçu'nun her yönüyle Kuzey Kıbrıs'ta uyuşturucunun varlığını irdelediği "Ölüm Büyüsü" isimli araştırma kitabı 9 Mart tarihinde tanıtımı yapılarak piyasaya çıktı. Işık Kitabevi Yayınları arasında çıkan kitap kendi alanında ilk olma özelliği de vardır.

-Tanınmış ressamlarımızdan Nilgün Güney ile Avusturyalı Ressam Anton Nussbichler'in birlikte açtığı resim sergisi Mart ayı içerisinde açıldı. Kıbrıs aşığı olan Avusturyalı sanatçımızın adamızda açtığı 5. Sergisi oluyor. Sergiye mekan olarak da Çiçekli Ev seçilmişti.

-MEKB Kültür Dairesi'nin "Masalıyla, Ağıtıyla, Oyunuyla Memleketim" sloganıyla düzenlediği gece 14 Mart tarihinde Güzelyurt Spor Salonunda gerçekleşti. Gecede devlet halk dansları topluluğu halkdanslarımızdan güzel örnekler sundu.

-Kuruluşunun 8. Yılında Güzelyurt Özel Sanat Tiyatrosu, (GÖST) Bekir Kara'nın yazıp Osman Bulut'un yönettiği "Ahiretlik Adam" adlı oyunu Mart ayı içerisinde gösterime girdi. GÖST çalışmalarını 10 kişilik bir ekip sürdürüyor.

-Avusturya'nın Başkenti Viyana'da 2 yıl önce kurulan Kıbrıs Türk Göçmenler Derneği'nin düzenlediği gecede ülkemizi gençlik merkezi halkdansları ekibi temsil etti. 16 kişilik bir kafiye ile 22 Mart tarihinde yurdumuzdan ayrılan ekip 24 Mart gecesi 500 kişinin bulunduğu etkinlikten sonra 26 Mart tarihinde geri döndü.

-Her yıl Mart ayının son haftası kutlanan kütüphane haftası bu yıl 27 Mart – 2 Nisan tarihleri arasında çeşitli etkinliklerle kutlandı. Bu haftayı kutlamanın amacının toplumda okuma alışkanlığını yaygınlaştırmak olduğu kaydedildi. Hafta nedeniyle kitap sergisi ve kütüphanecilik formu yapıldı.

-DAÜ K. Türk Halk Kültürünü Araştırma Klübü Mart ayı sonunda iki etkinlik birden düzenledi. Bunlardan birincisi "Kıbrıs Türk Evinden Bir Kesit" adı altında Kıbrıs'a ait ev eşyaları ile dünden bugüne Kıbrıs başlığı altında Kıbrıs Türkü'nün 1800 ve 1900'lü yıllarda yaşamını yansıtan fotoğraf sergisi idi. Diğer etkinlik ise 27 Mart Tiyatrolar gününde "Kıbrıs Türk Düğünü" ile ilgili bir çalışmaları izleyicilerine sundular.

-“27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü” çeşitli kuruluşlar tarafından kutlandı. LB Tiyatrosunun 11 yıldır verdiği

"Hizmet Onur Ödülüne" bu yıl Av. Fadıl Niyazi Korkut ile Subhi Rıza layık görüldü. Ayrıca L.B.T'nun 20 yılda sahnelediği oyunlarıyla ilgili Kıbrıs Türk, Rum, İngiltere ve Türkiye basınında çıkan makalelerin toplandığı bir de kitap yayınlandı. Hafta boyunca atölye çalışmaları, öğrencilere yönelik tiyatro çalışmaları ve ücretsiz tiyatro oyunu gösterileri halka sunuldu. Ayrıca Girne Belediyesi Tiyatro stüdyosu ise "Bay Hiç" oyununu halka ücretsiz olarak sundu.

-Çağdaş Halk Dansları Derneği, Hasan Bulliler Destanını sahneye koydu. 29 Mart'da Lefkoşa'da başlayan turne Güzelyurt, Gazi Mağusa ve Girne'de sunuldu. Oyunda 1884 – 1996 yılları arasında yaşayan iki kaçağın yaşamı konu edildi.

-Çok yönlü sanatçı Oktak Öksüzöğlü'nün 1. Kişisel Resim Sergisi 3 – 13 Nisan tarihleri arasında AKM'de açıldı. Sergide sanatçının yağlıboya resimleri sergilendi.

-Yazar Mehmet Yaşın'ın yayına hazırladığı "Üvey Ana Dil: Ulusculuktan Çok Kültürlülüğe Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye Edebiyatları" adlı kitap Middlesex University Press tarafından İngilizce olarak yayınlandı.

-Kültür Dairesi Devlet Halk Müziği Topluluğu ve YDÜ Halk Dansları Ekibi'nin birlikte düzenlediği "Kıbrıs'tan Anadolu'ya Ezgi Kervanı" isimli şölen 11 Nisan gecesi YDÜ Atatürk Kongre Merkezi Büyük Salonda gerçekleşti.

-Türk Dünyası Yazarları ve Sanatçıları Vakfı (TÜRKSAY)'nın 1999 Türk Dünyası Hizmet Ödülleri, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından Çankaya Köşkinde verildi. Kıbrıs Türk'ünün kültürü ve edebiyatı dâhındaki araştırma ve yazıları dolayısıyla ülkemizden Gülgün Serdar layık görüldü.

-Müzik Dostları Derneği'nin düzenlediği "Uluslararası Bahar Konserleri" 6 Nisan – 17 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşti. Konserler Cumhurbaşkanlığı, Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı MEK Bakanlığı, TC

196 Halkbilimi

Büyükelçiliği ve diğer bazı kurum ve kuruluşların katkılarıyla gerçekleşti. Etkinliklerde ağırlıklı olarak klasik müziğin çeşitli alanları seçilmiş ve konserler Lefkoşa, Mağusa ve Girne'deki konser salonlarında müzik severlerin beğenisine sunuldu.

-M.E.K.B. Kültür Dairesi'nini düzenlemiş olduğu "Şiir Şöleni 2000" AKM'nde şiir severlerle buluştu. Ülkemizin 19 şairini ağırlayan şölende eski ve yeni kuşak şairler bir araya geldi.

-Kirby temizlik sistemlerinin sponsörlüğünde Özker Yaşın'ın "Dumanlar Senfonisi, Limanda Bir Gemi, Canım Kıbrıs'ım, Son Kıbrıs Türkü" başlıklı yapıtlarını içeren beş kasetlik bir şiir dinletisi şairin bizzat bulunduğu gün ile 20 Nisan tarihinde tanıtıldı.

-Denizbank tarafından geleneksel olarak düzenlenen Resim Şiir, öykü (REŞÖ) yarışmasının ödülleri 21 Nisan tarihinde düzenlenen bir törenle sahiplerine verildi. İlk, orta ve lise düzeyinde yapılan yarışmaya 1300'e yakın çalışma gönderildi. Törende toplam 33 kişiye ödül verildi.

-23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı dolayısıyla G.S. Bakanlığı Gençlik Dairesi tarafından düzenlenen III. Uluslararası Çocuk Halk Dansları Festivali 20-26 Nisan tarihleri arasında yapıldı. Festivale 13 ülkeden 18 halkdansları ekibi katıldı. Bu ülkeler Ukrayna, Makedonya, İspanya, Almanya, Bulgaristan, Gürcistan, Türkiye, Romanya, Azerbaycan, Gürcistan, Slovakya, Moldova ve Londra Türk Okullarından ekipler idi. Çocukların uluslararası alanda iletişimini artırıp KKTC'nin kültürel değerlerinin dünyaya tanıtılmasını amaçlayan festival için gelen çocuklar çeşitli bölgelerde ilkököl öğrencilerinin aileleri tarafından kabul edildi. Festival çerçevesinde 20 Nisan'da G. Mağusa'da kortej ve Namık Kemal Meydanında gösteriler, 21 Nisan'da Lefkoşada çeşitli yerlerde gösteriler ve devlet yetkililerini ziyaret, 23 Nisanda tüm şehirlerdeki kutlamalarda gösteriler ve akşam Gala gecesi programı, 24 Nisan'da Güzyelyurt kapalı salonunda kendi halk danslarından örnekler sundu.

-BRTK'nun 23 Nisan etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen "4. Geleneksel Çocuklararası Resim Yarışması" yapıldı. Yarışma sonucuna göre 26 Nisan'da ödül töreni yapıldı. Ruzen Atakan, Aşık Mene, Hakan Çakmak, Mustafa Tozaki ve İnci Kansu'dan oluşan jüri yarışma sonuçlarını 5-7, 8-11 yaş, 12-15 yaş kategorilerine göre açıkladı.

-Dünyanın en prestijli fotoğraf yarışması kabul edilen "BG Wildlife - 1999 sergisi 27 Nisan - 3 Mayıs tarihleri arasında AKM'de fotoğraf severlerin beğenisine sunuldu. Sergide 22 farklı ülkeden amatör ve profesyonel fotoğrafçının doğal hayatın güzelliğini ve içindeki yaşamı anlatan fotoğraflar sergilendi.

-Güzyelyurt Amatör Sanatçılar Demeği (GASAD) tarafından düzenlenen "Kültür Sanat Şöleni" 13 Mayıs tarihinde Güzyelyurt'da yapıldı. Kortej yürüyüşünün ardından Atatürk Parkında Halk dansları ekipleri, modern dans grupları gösterilerini sundular.

Konserlerin de yer aldığı şölende satış ve tanıtım standları da kuruldu.

-G. Mağusa Belediyesi ve M. Kültür Merkezi çocuk kulübü tarafından ortaklaşa düzenlenen 8. Gazi Mağusa Çocuk Festivali çeşitli etkinliklerle 17 Mayıs - 1 Haziran tarihleri arasında yapıldı. Kültürel ve sanatsal etkinliklerin yanında söyleşi, mektup yazma ve resim yarışmaları ve 1 Haziran'da da festival yürüyüşüyle son buldu.

-Müzik Dostları Demeğinin organizasyonu ile yapılan Bahar Konserleri 6 Nisan 18 Mayıs tarihleri arasında Bellapaise, Lefkoşa ve G. Mağusa'da 15 ülkeden 77 sanatçının katılımıyla yapıldı. Tüm konserler halka açık ve ücretsiz olarak sunuldu. Dünyaca ünlü sanatçı ve toplulukları bir arada görme imkanı bulan sanatseverler konserlere büyük ilgi gösterdiler.

-Cumhurbaşkanı R.R. Denktaş'ın himayesinde bu yıl 4. Gerçekleştirilen U.A. Belapaise Müzik Festivali 21 Mayıs 21 Haziran tarihleri arasında gerçekleşti.

-Folk-Der Çocuk Kulübü Halk dansları topluluğu Makedonya'da yapılan U.A. Folklor Festivaline katıldı. 22-28 Mayıs tarihleri arasında düzenlenen festivale 32 kişilik bir kafiye ile katınıldı. Makedonya'nın Başkenti Üsküp'te düzenlenen festivale 8 ülkeden halkdansları ekipleri katıldı.

-Plastik sanatçılar Tom White ile Betty Ja Costanzo, Japonların "Butoh dansımı" resimleştirerek ortaya çıkardıkları Butodrawing sanatı HP. Sanat galerisinde Kıbrıslı Türk Sanatçılarının katılımıyla bir work shop çalışması olarak 24 Mayıs tarihinde gerçekleştirildi.

-SOS Çocuk Köyü Demeği 23 Haziran tarihinde Köy yararına bir "Kıbrıs Gecesi" düzenledi. Köy avlusunda gerçekleştirilen gecede Halk Dansları, kermes, palyaçolar, canlı müzik ve Kıbrıs'a özgü yemekler de sergilendi.

-5. Uluslararası Mağusa Kültür Sanat ve Turizm Festivali geçmiş yıllardaki gibi muhteşem organizasyonlar ve kaliteli etkinliklerle 27 Haziran - 19 Temmuz tarihleri arasında yapıldı. Etkinliklerde İngiliz reggae grubu Aswad, Ali Atakan, Kemal Ankaç, resim sergisi, İspanyolların Dünyaca ünlü gitar sanatçısı Paco Pena, Wax Poetic Jaz topluluğu, yansımalar topluluğu, gitarist David Russel, Galata Oda Korusu, Asıamınor ve Collegium Cithara konserleri Gonca Erkalın Dostlar Tiyatrosu, Bolşoy Balesi İstanbul Oryantal Ensemble konseri ve sanatçı Leman Sam sahne aldı.

-23-26 Haziran tarihleri arasında Ankara'nın Haymana ilçesinde yer alan Uluslararası festivaline GÜSAD Halk Dansları Topluluğu katıldı.

-Lefkoşa Folklor Derneğinin 4. Olağan genel kurulu 1 Temmuz tarihinde gerçekleşti. Genel Kurul sonunda yapılan Yönetim Kurulu Toplantısında ise başkanlığa 2 yıllık süre için Ali Kâtipoğlu yeniden seçildi.

-Müzik Dostları Derneği Çocuk Korusu 2 Temmuz gecesi Bellabaise Manastırında bir konser verdi. Koroya MDD Oda Orkestrası eşlik etti.

-32. Geleneksel İskele Festivali etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen 5. Halk Dansları Şöleni oldukça renkli geçti. Festivale Mısır'dan "El Shams", Bulgaristan'dan "Trubuda", Bosna Hersek'den "Kuddaire", Türkiye'den "Haytur", Gürcistan'dan "Mindia" ekipleri katıldı.

-İskele Belediyesi Halk Dansları ekibi Samsun'da düzenlenen 20. UA Halkdansları festivali yarışmasında 3. Geldi. Ekibimizin yanında festivale Türkiye, Aphazy, Makedonya, Mısır, Meksika, Gürcistan, G. Kore, Yünaistan, Romanya ve Kosova dans ekipleri katıldı. Festivalde I. 'liği Aphazy, II. 'liği ise Meksika kazandı.

-Her yıl Yalova'da yapılan UA Altın Karanfil Halk Dansları Yarışmasında Folk-Der II. Oldu. Festivalde I. 'liği Aphazy Cumhuriyeti aldı. Bu iki ekibin dışında festivale Polonya, Makedonya, Bulgaristan, Tayvan, G. Kore ve Macaristan ekipleri katıldı.

-Ressam Oya Yaşarcan'ın I. Kişisel resimsregisi 21-27 Ağustos tarihleri arasında "Saçaklı Ev'de" sanat severlerin beğenisine sunuldu. Yaşarcan'ın 24 yağlıboya ve karışık tekniğin kullanıldığı eserler sergilendi.

-Devlet Bak. Ve Baş Bak. Yardımcılığı ve Turgay Hilmi Organizasyonu ile gerçekleştirilen Mozart Festivali 28 Ağustos 4 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirildi. Festivalin oda müziği ve orkestra konserleri Bellapaise Manastırında, "Saraydan Kız Kaçırma Operası" ise Gime Kalesinde sergilendi. Ekipde 75 kişilik koro, orkestra ve perde arkası çalışanları ile 41 kişilik Vogtland Filarmoni orkestrası üyesi vardı. Oyunda Kıbrıslı Türk Tiyatro Sanatçısı Osman Alkaş da görev aldı.

-Bu yıl İzmir Fuarı çerçevesinde düzenlenen 6. UA Halk Dansları festivalinde ülkemizi İskele Belediyesi Halkdansları Ekibi temsil etti. Bulgaristan, Hollanda, Makedonya, Polonya, Romanya, Türkiye'den 285 dansçı festivalde yer aldı.

-G. Mağusa Belediyesi Halk dansları topluluğu 54. Dijon Dünya Halkdansları olimpiyatlarında dünya III. 'sü

198 Halkbilimi

ve Dijon Sempati Ödülüne layık görüldü. 28 Ağustos 3 Eylül tarihleri arasında düzenlenen olimpiyatlarda I. Yeni Kaledonya II. Makedonya temsilcileri oldu.

-MEKB Türksoy Genel Müdürlüğü Türk Dili konuşan ülkeler "Türksoy şairler buluşması 5 ve 7 Eylül tarihlerinde yapıldı. I. Etkinlik DAÜ Mavi Salonda 5 Eylülde yapıldı. Şiir söyleşisinin konusu şairlerin ülkelerindeki şiir çizelgesine ve şiire bakış açıları ile kendi özgün şiirini sunuşları idi. II. Etkinlik 7 Eylül tarihinde AKM'de yapıldı. Panelin konusu şiirlerin ve destanların Türk Kültüründeki yeri idi. Buluşmaya bu yıl Türkiye, Azerbeycan, Kazakistan, Hakasya, Gagauzyeri, Tataristan, Kırgızistan, ve KKTC katıldı.

-“2000 yılında KKTC’de buluşalım” sloganı çerçevesinde Dev. Bakanı ve Başbakan Yrd. tarafından organize edilen satsal etkinlikler programında yer alan “Önce İnsan” isimli tiyatro oyunu 15-16 ve 18 Eylül tarihlerinde Lefkoşa ve G. Mağusa’da tiyatro severlere sunuldu. Kıbrıslı Türk Sanatçı Hüseyin Koroğlu ile Kamuran Usluer’in başrolünü paylaştığı oyunu İstanbul Şehir Tiyatroları sahneye koydu. Oyunlar YDÜ ve Salamis Tiyatrosunda sahnelendi.

-Gençlik Merkezi tarafından düzenlenen Kızılbaş Panayırının 3.sü 15 Eylül – 24 Eylül tarihleri arasında merkezlerinde yapıldı. Panayırın yanısıra kültür ve sosyal etkinliklere de sahne oldu.

-AKSD 5-9 Eylül tarihleri arasında Romanya'nın Slobozia Kentinde düzenlenen 6. UA. “Flora DePe Baragan Folk Festival”inde KKTC’yi temsil etti. Festivale Makedonya ve İtalyadan da ekipler katıldı.

-UA. Edebiyat Çevirmenleri Sempozyumu'nun 29.'sü 28-29 Ağustos tarihlerinde Makedonya'nın Tetova kentinde yapıldı. Bu yılki konusu “Edebiyat çevirilerinde öznelik ve nesnellik idi. Sempozyumda ülkemizi şair, öykücü Mehmet Kansu temsil etti.

-12-19 Eylül tarihleri arasında İstanbul Ataköy Folklor Kültür Demeğinin davetlisi olarak 35 kişilik bir ekleple

İstanbul giden Girne Sanat Derneği 18. Ataköy Festivalinde ülkemizi temsil etti. Festivalde ayrıca Türkiye, Yunanistan, Polonya, Gürcistan, Makedonya ve Hindistan'dan ekipler katıldı. Ekipler İstanbul'un Bakırköy, Çatalca, Körfez, Kirazlı ve Adalar Belediyelerinin davetlisi olarak gösterilerde bulundu.

-Fotoğraf sanatçısı Mustafa Erkan'ın “Hangi Kimlik” isimini verdiği resim sergisi 18-23 Eylül tarihleri arasında Saçaklı Evde sanatseverlerin beğenisine sunuldu.

-Yunanistan'daki Lavadia Belediyesi tarafından 1996 yılından itibaren düzenlenmekte olan “Tüm-Yunanistan Karikatür Sanatçıları” sergisinde ülkemizi karikatür sanatçıları Hüseyin Çakmak ve Musa Kayra “Dostluk ve Dayanışma Çizeri olarak temsil etti.

-U.A. Halk Dansları Federasyonu organizasyonu ile 25 Eylül 2 Ekim tarihleri arasında yapılan festival Tunus'un Monastır Kentinde gerçekleşti. Festivalde ülkemizi Girne Belediyesi Halk Dansları Topluluğu temsil etti.

Folk-Der üyesi ve Ege Üniversitesi Konservatuvarı Halk Oyunları mezunu Erdem Karaman tarafından 6 Ekim tarihinde “Eğitmen Niteliği ve Sahne teknikleri” adı altında bir seminer verdi. Semineri Folk-Der, GÜSAD ve HAS -DER’li eğitmenler izledi.

Kıbrıs Türk İletişimciler Birliğinin TC Lefkoşa Büyükşehirliğinin himayesinde düzenlenen “1. Lefkoşa Sinema Günleri” 8-21 Ekim tarihleri arasında yapıldı. Film Günlerinin sponsörlüğü KKTCCELL Tarafından yapıldı. Ayrıca Dev. Bak ve Bak. Yardımcılığı, BRTK, DAÜ ve Lemar Cineplex işletmelerinde katkıda bulundu.

SALAMIS BAY

CONTI
RES. HOTEL

Salamis Bay Conti

Salamis Bay Conti

Famagusta

North Cyprus

Mersin 10 Turkey

Tel.: (0392) 37 88 200

Fax: (0392) 37 88 209

E-mail: salamis@interema.net

Web Site: www.salamisbayconti.com

F A M A G U S T A
N O R T H E R N C Y P R U S

YAYSAT

Kıbrıs Ltd.

- **Gazete**
- **Dergi**
- **Kitap**
- **Kaset**
- **C/D**

Dr. Fazıl Küçük Bulvarı
Hamitköy Kavşağı - Lefkoşa
Tel.: 225 25 51 - 225 10 39
Fax: 225 20 93

- ✦ Our hotel which is situated 10km from the city centre and only 45km from the Ercan Airport is offering an excellent standard of accommodation with 220 rooms with perfect sea view, 2 of which are Royal King Suites and 14 Junior Suites.
- ✦ You can enjoy the wonderful endless view of the Mediterranean sea and mountains from your room balconies. Each air-conditioned room has full private facilities including telephone with direct line, mini-bar, safety box for your valuables, hair dryer, and satellite and cable TV broadcast.
- ✦ Our,
 - Crystal Restaurant & Bar
 - Pool Café
 - Beach Café
 - Roof Bar
 - Lobby Bar and 24 hours Room Service is available in order to provide quality service for our elite customers;
- ✦ Our hotel which is embraced by the Mediterranean sea has; private swimming pool and a perfect beach. With a host of facilities that include water sports (eg. wind surfing, water skiing) will suit those seeking a livelier holiday.
- ✦ Mini Club, tennis and basketball are also activities provided by our hotel.
- ✦ Our hotel has a fully equipped conference hall, health club, a fitness centre, sauna, massage services and a qualified doctor.
- ✦ Our concierge is available to answer all your questions and queries. Fax, PC and telephone services are provided by our service centre 24 hours a day.
- ✦ Mini market and hairdresser is at your service during the day.

MERIT
CrystalCove

ALSANCAK, KYRENIA, K.K.T.C.

TEL: (0392) 821 2345 (50 LINES) FAX: (0392) 821 8774

MERIT INTERNATIONAL HOTELS & RESORTS

*Sun, Fun, Nature
and History*

IN PERFECT HARMONY

NORTH CYPRUS

www.tourism.trnc.net